

יהושע (ט) (מ)

א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז
יז יח יט כ כא כב כג כד

יהושע פרק-א

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן:
מִשְׁרַת מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ב וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה. מַחֻזָּר עַל סֵדֶר הַתּוֹרָה הַמְסוּיֶמֶת צִפְטוּרַת
מִשְׁרַת, וַזֶּה מַחֻזָּר לָהּ: (ב' צ' ז')

ג מִצְוֹת דוּד וַיְהִי. בָּאָה הוֹיִיו לְהוֹסִיף וּלְחַבֵּר לְמָה שֶׁהַשְּׁלִימָה הַתּוֹרָה בְּסִפּוֹר
מִיַּתֵּת מֹשֶׁה, וְאָמַר שְׂאֲחֵרֵי זֶה אָמַר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ וְכוּ': (מִצְוֹת דוּד)

ד מִצְוֹת צִיּוֹן בֶּן נוֹן. בַּחִיר"ק, כְּמוֹ בֶן בְּסִגּוּי"ל, וּלְפִי שֶׁהֵן מִלּוֹת זַעִירוֹת
וּדְבוּקוֹת, תִּקַּל הַקְּרִיאָה בַּחִיר"ק מִבְּסִגּוּי"ל: (מִצְוֹת צִיּוֹן)

ה וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה. רָאוּי שֶׁנִּקְדָּמִים כִּי הִגַּעַת הַנְּבוּאָה לְנָבִיא בְּמָה
שֶׁתִּיַּשֵּׁר בּוֹ הָעַם אִם אֵל טוֹב נִפְשִׁי אִם אֵל טוֹב גּוֹפִי הוּא לְתוֹעֵלַת הָעַם
הַהוּא וּמִצַּד הַהִשְׁגָּחָה אֵל הָעַם הַהוּא תִּגִּיעַ לְנָבִיא זֹאת הַנְּבוּאָה וְאוֹלָם
הַנְּבוּאָה שֶׁתִּגִּיעַ לְנָבִיא לְעִנְיָנוּ בְּעִצְמוֹ הִנֵּה הוּא מִצַּד הַהִשְׁגָּחָה עֲלֵיו וַזֶּה
כִּלּוֹ מְבוֹאֵר לְמִי שֶׁעִיִּין בְּזֶה בְּטַבְעִיּוֹת, וּבְדַבְרֵינוּ בְּשָׁנֵי מִסְפָּר מִלְּחָמוֹת ה',
וּבְבִיאֹרֵינוּ לְסִפּוֹר אִיּוֹב, וְלִזֶּה אָמַר כִּי לֹא נָחַשׁ בִּיעֻקֵּב וְלֹא קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל
וְגו', רָצָה בְּזֶה שֶׁהֵם בְּלִתֵּי צְרִיכִים לְמִנְחָשִׁים וּלְקוֹסְמִים לְהוֹדִיעֵם הָעִנְיָנִים

העתידים כי השם יתברך להשגחתו על העם הזה יודיעם אלו הענינים באופן שלם על פי נביא ולזה לא ילכו לקראת נחשים וקסמים אשר פיהם דבר שוא ולזאת הסבה אמר יפקוד ה' אלהי הרוחות וגו' אשר יוציאם ואשר יביאם ולזה בחר השם אז ביהושע להיות לנביא לישראל אחרי מות משה עם מה שהשפיע לו משה מהשלימות להכינו אל זה כמו שהתבאר שם ולזה הוא מבואר כי בימי משה לא נצטרכו ישראל לנביאות יהושע ולזה ביאר הכתוב כי אחרי מות משה עבד ה' אז דבר השם אל יהושע אלו הדברים לא קודם זה והנה קרא יהושע בן נון משרת משה להעיר שהסבה היתה בהגעתו למדרגת הנבואה היותו משרת משה כי מפני זה היה תמיד עמו ולמד מחכמתו ומהנהגתו בכל פעולותיו מה שלא היה דרך לתלמיד שאינו משרת ללומדו ולזה אמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו וזה ממה שיורה כי גדולה שמושה יותר מלמודה כמו שביארו רבותינו ז"ל :

בב מִשֶׁה עֶבְדִּי מֵת וְעַתָּה (פ) קוּם עֲבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אֲתָה וְכָל הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רס"י מִשֶׁה עֶבְדִּי מֵת. וְאִילוּ הָיָה קַיִם, כִּי הָיִיתִי חַפֵּץ, וּרְצוֹתֵינוּ לְרַסּוֹהוּ (תמורה טז א) עַל שְׁלֵשֶׁת אֲלָפִים הַלְכוֹת שֶׁנִּשְׁתַּכַּחוּ בִּימֵי אֲבֹלֵי שֶׁל מִשֶׁה, כִּי יְהוֹשֻׁעַ וְשָׁאֵל, אָמַר לוֹ הַקִּבֵּה : מִשֶׁה עֶבְדִּי מֵת, וְהַתּוֹרָה עַל שְׁמוֹ נִקְרְאָתָה, לֹמַר לָךְ אִי אֶפְסֶרָה, לֹא וְטוֹרְדָן בְּמַלְחָמָה : (רס"י)

מצודת דוד מִשֶׁה עֶבְדִּי מֵת. רָצָה לֹמַר, אִילוּ הָיָה עֵדִינן חַי, לֹא יִכּוֹלֶתֶם לְעַבּוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן כִּי עָלִיו נִגְזַר לְבַל יַעֲבֹר : וְעַתָּה. הוֹאִיל וְהוּא מֵת, קוּם עֲבֹר וְכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון קוּם. הוּא עֵנִין זְרוּז, כְּמוֹ (דְּבָרִים י יא) קוּם לָךְ לְמַסַּע : (מצודת ציון)

רלב"ג מִשֶׁה עֶבְדִּי מֵת. רָאוּי שִׁיּוּבֵן מִזֶּה כִּי עֲבֹר יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לֹא הִסְכִּים הַשֵּׁם יְתִי שִׁיְהִיָּה בְּחַיֵּי מִשֶׁה כִּי הוּא יְתִי גֹזֵר עָלָיו שֶׁלֹּא יַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן לְסִבָּה הַתְּבַאֲרִי בְּתוֹרָה וְלִזְוֹה נִתְאַחַר זֶה עַד מוֹת מִשֶׁה כִּי אֵין מַלְכוּת נּוֹגַעַת בְּחִבְרַתָּה אֶפִּילוּ כְּמִלָּא נִימָא וְאוּלַי נִתְחַבְּרָה לִזְוֹה סִבָּה אַחֲרַת וְזֶה כִּי כָּבַר נִתְבַּאֲרָה בְּסִפְרֵי שׁוֹפְטִים כִּי עֲזַב יְהוֹשֻׁעַ מִהַגּוֹיִם הָהֵם אֲוִמוֹת לְמַעַן נִסּוֹת בְּסֵם אֶת יִשְׂרָאֵל הַשׁוֹמְרִים הֵם אֶת דֶּרֶךְ הַיְּלֵכֶת בְּסֵם כְּאֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֲבוֹתֶם אִם לֹא וְהִנֵּה אֶפְשֶׁר כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא הִיוּ רָאוּיִים שֶׁתִּגִּיעַ לָהֶם זֹאת הַהַצְלָחָה עַל יְדֵי מִשֶׁה כְּמוֹ שְׁכִיּוֹן מִשֶׁה מִתְחַלֵּת הָעֵנִין בְּצִאתֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְזֶה שֶׁאִם הִיוּ אֲלוֹ הַמַּלְחָמוֹת נַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי מִשֶׁה הָיָה מִשִּׁיג אֶל אֲלוֹ הָאוֹמוֹת בְּכִלְלוֹן כְּלִיּוֹן חֲרוֹץ לְעוֹצֵם מַעֲלַתוֹ וְתוֹקֵף הַנִּפְלְאוֹת הַנַּעֲשִׂית עַל יְדוֹ וְלִזְוֹה

תמצא בסיחון ועוג שנלחם בהם משה שלא נשאר בהם שריד ופליט ולהיות ישראל בלתי ראויים לכמו זאת ההצלחה כמו שהתפרסם מדבר המרגלים לא זכו אל שתהיה זאת המלחמה על ידי משה והיתה על ידי יהושע ולא היה כחו כל כך גדול ולזה נתעצל באלו המלחמות כמו שהתבאר במה שיבוא עד שהפריד המות בינו ובין השלמת המלחמות ההם וממה שיעיד על שזה העונש השיג משה בעון ישראל מה שאמר במשנה תורה גם בי התאנף ה' בגללכם והנה הזהירו השם ית' לבלתי נטות מדרכי התורה ימין ושמאל ר"ל שלא יוסיף לדבריה' ולא יגרע מהן והנה נראה כי הנטיה לימין הוא כשיוסיף על דבריה והנטיה לשמאל כשיגרע מדבריה והזהירו גם כן שלא יתרשל מהעיון בה כי התלמוד מביא לידי מעשה בחלק המעשיי ממנה ולזה אין ראוי שיקצר האדם מלעייין בדבריי המעשיים ממנה ויחשב כי די לו שיעשה המצות המעשיות ההם כי העיון בדברי תורה בזה יתיישר בשלמות אל המעשה עם שזה יעמידהו על סוד זאת המצוה והתכלית המכוון כה ואולם העיון בחלק העיוני מהתורה שלא יישיר למעשה הוא ממה שאין ספק בו שאין ראוי שיקצר האדם בו כי הוא השלם שבפנים להיישיר המעיון בו אל השלימות האנושי כמו שביארנו בביאורנו לדברי תורה, כי ההולך בדרכי התורה ומעייין בה לפי מה שאפשר הוא מושגח מאתו ית' ויחילו דרכיו בכל עת, וצוהו שלא יירא מהלחם בגוים ההם ואם היו חזקים מאד אבל יהיה לבו בטוח בה' אשר יעדו שכבר ינצח אותם : (רלב"ג)

ג כל-מקום אשר תדרוך כף-רגלכם בו לכם נתתיו כאשר דברתי אל-משה:

כ"י כל מקום אשר תדרך כף רגלכם. כיוצא בו נאמר למשה ושנינו בספרי (פ' עקב) אם ללמד על תחומי ארץ ישראל, הרי הוא אומר מהמדבר והלבנון הזה, אם כן למה נאמר אשר תדרך כף, אף חוץ לארץ, משתכבשו את הארץ, כל מה שתכבשו מחוץ לארץ יהיה קדוש ויהיה שלכם (כ"י) :

מצודת דוד בו. מוסב על תחלת המקרא, על כל מקום: (מצודת דוד)

מצודת ציון תדרך. מלשון דרך, וענינו הליכה וצעידה : (מצודת ציון)

ד מהמדבר והלבנון הזה ועד-הנהר הגדול נהר-פרת כל ארץ החתים ועד-הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם:

רס"י מהמדבר והלבנון הזה. הוא מדבר קדש, מדבר אין שעל ידי אדום, שהיה במקצוע דרומית מזרחית ודרך שם נכנסו לארץ, שנאמר (במדבר כ טז) : והנה אנחנו בקדש וגו', ומנין שהיא דרומית מזרחית, שנאמר (שם לד ג) : והיה לכם פאת נגב ממדבר אין על ידי אדום : ועד הנהר הגדול נהר פרת. זה רחבה מדרום לאפון : כל ארץ החתים. בכלל הזה : ועד הים הגדול מצא השמש. לארכה, מן המזרח למערב : (רס"י)

מצודת דוד מבוא השמש. שהוא ברוח מבוא השמש : (מצודת דוד)

מצודת ציון והלבנון. כן שם היער, ואולי גדלו בו אילני לבנה : מבוא ענין שקיעה, כמו (בראשית כח יא) כי בא השמש : (מצודת ציון)

נה לא-יתיצב איש לפניה כל ימי חייה כאשר הייתי עם-משה אהיה עמך לא לא ארפך ולא אעזבך:

מצודת דוד לא יתיצב. רצה לומר לא יתגבר להיות נצב הקומה : לא ארפך. לא אתן לך רפיון ממני : (מצודת דוד)

נח חזק ואמץ כי אתה תנחיל את-העם הזה את-הארץ אשר-נשבתי לאבותם לתת להם:

רס"י חזק ואמץ. בדרך ארץ, כמה שהוא אומר : כי אתה תנחיל : (רס"י)

מצודת דוד חזק ואמץ. בהנהגת העם כראוי : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואמץ. אף הוא ענין חוזק, כמו (משלי כד ה) מאמץ כח : (מצודת ציון)

נח רק חזק ואמץ מאד לשמר לעשות ככל-התורה אשר צוה משה עבדי אל-תסור ממנו ימין ושמאול למען תשכיל בכל אשר תלה:

רס"י רק חזק ואמץ מאד. בתורה, כמו שהוא אומר : לשמור ולעשות ככל התורה : תשכיל. תכלית : (רס"י)

מצודת דוד רק וגו'. כי לולא זאת, לא תועיל כלום בהנהגת העם כראוי: **למען**. בעבור שמירת התורה תשכיל: (מצודת דוד)

מצודת ציון תשכיל. ענינו הצלחה, וכן (שמואל א יח יד) ויהי דוד לכל דרכיו משכיל, כי המצליח נראה להבריות שעשה מעשיו בהשכל: (מצודת ציון)

ח לא-ימוש ספר התורה הזו מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל-הכתוב בו כי-אז תצליח את-דרכך ואז תשכיל:

כ"י ספר התורה הזה. ספר משנה תורה היה לפניו: והגית בו. והתזוננת בו, כל הגיון שבתורה בלב, כמה דאת אמר (תהלים יט טו): והגיון לבי לפניך; (ישעיהו לג יח): לבי יהגה אימה: (כ"י)

מצודת דוד הזה. האמור במקרא שלפניו (פסוק ז) אשר צוך משה: **למען תשמור**. כי כשימוש מפיך, פן תשכח מה: **כי אז**. כשתשמור לעשות וגו', אז תצליח: (מצודת דוד)

מצודת ציון ימוש. יסור, כמו (ישעיהו נט כא) לא ימוש מפיך: **והגית**. פעם תשמש לדבור, כמו (תהלים לה כח) ולשוני תהגה, ופעם תשמש למחשבה, כמו (שם מט ד) והגות לבי: (מצודת ציון)

ט הלוא צויתך חזק ואמץ אל-תערץ ואל-תחת פי עמך יהוה אלהיך בכל אשר תלך: (פ) (פ)

כ"י הלוא צויתך חזק ואמץ. במלחמה, כמו שנאמר: אל תערוץ ואל תחת, והיכן כוהו, בימי משה שנאמר (דברים לא כג): וילו את יהושע בן נון וגו': (כ"י)

מצודת דוד צויתך. אני מצוה לך חזק במלחמה מול האויב ואל תירא: **כי עמך ה' וגו'**. ולא אמר 'כי עמך אני', אף שהי היה המדבר, ודוגמתו (שמואל א יב יא) וישלח כו' ואת שמואל, והמדבר היה שמואל: (מצודת דוד)

מצודת ציון הלוא. המלה ההיא תורה לזרז ולחזק, כמו (שופטים ו יד) הלוא שלחתיך: **תערוץ ותחת**. שתיהם ענין פחד, כמו (דברים ז כא) לא תערוץ מפניהם וכו'; (שם א כא) ואל תחת: (מצודת ציון)

וַיֵּצֵא יְהוֹשֻׁעַ אֶת-שֹׁטְרֵי הָעָם לֵאמֹר:

רס"י וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ. בַּיּוֹם הַזֶּה שָׁתַמוּ יָמֵי כַכִּי אֲחֻזַּת מִסָּה : (רס"י)

מצודת ציון שוטרי. הם הממונים להשמיע להעם דברי המושל ולהכריח על קיומם, כמו (שם טז יח) שופטים ושוטרים : (מצודת ציון)

רלב"ג ויצו יהושע את שוטרי וגו'. אחשוב שזה הענין היה אחר ששלח יהושע המרגלים והעד על זה שכבר נתחבאו המרגלים ג' ימים ובאו לפי פשטי הכתובים כי ביום הדי' ולמחרת היום הרביעי השכים יהושע וכל ישראל ובאו עד הירדן ולנו שם טרם יעבורו, ויתכן עוד כי ביום ההוא בעינו שצוה יהושע שוטרי העם הזה שלח המרגלים, והנה לא היה היום ההוא ממנין שלשת ימים שזכר כי הוא אמר בעוד שלשת ימים ר"ל אחר היום ההוא, והנה בתחלת היום החמישי ליום ההוא נשלמו אלו השלשת ימים והנה בעצם היום ההוא באו המרגלים לבית רחב ולנו שם הלילה ומה שאמרה ונחבתם שמה שלשת ימים רוצה לומר עד היום השלישי לנסיעתן וכן מאמר ויבואו ההרה וישבו שם שלשת ימים עד שבו הרודפים רוצה לומר עד היום השלישי ויהיה חסר מלת עד וכמוהו ימצאו רבים כמו שבארנו בביאורנו לדברי תורה באמרו ארבעים יכנו שהרצון בו עד ארבעים, וכן מ"ש ומושב בני ישראל וגו' שהרצון בו עד ארבע מאות ושלישים שנה וכן מה שאמר תספרו חמשים יום הרצון בו עד חמשים יום : (רלב"ג)

וַיֵּאבְדוּ | בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵאוּ אֶת-הָעָם לֵאמֹר הֲכִינוּ לָכֶם צִדָּה כִּי בְעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לְבֹא לְרִשְׁתָּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ: (o)

רס"י הכינו לכם צדה. כל דבר הצריך לדרכך וכלי זייננס למלחמה אמר להם לתקן, שאם אתה אומר במאכל ובמקתה, הרי היו מסתפקים בזמן שבכליהם עד ט"ז בניסן, וכן הוא אומר (לקמן ה' י"ב) : וישבות המן ממחרת (מפי רבי) : בעוד שלשת ימים. בסוף שלשת ימים, בעוד שתהיו כאן שלשת ימים ואחר תעברו : (רס"י)

מצודת דוד וצו וכו'. אף כי נאמר קודם שילוח המרגלים, מכל מקום על כרחך הצווי היה אחרי זה, כי ביום שהלכו המרגלים לנו ביריחו, ובהר

התעכבו ג' ימים ובחזירתם לנו במקומם, וביום שאחריו לנו אצל הירדן, וממחרת עברו הירדן: **הכינו**. עם כי עדיין אכלו את המן, מכל מקום היה בידם מפרי האדמה, ממה שהביאו להם תגרי הגוים, ואת זה צום להכין: (מצודת ציון)

מצודת ציון **צדה**. מזון, כמו (יהושע ט ה) לחם צידם: **בעוד**. תרגומו: בסוף (מצודת ציון):

רלב"ג **בעוד שלשת ימים וגו'**. הרצון בו זולת היום שהוא בו ואחר שיעברו אחריו שלשה ימים שלמים יהיה להם כן ולזה אמר אחר זה ויהי מקצה שלשת ימים וגו' להורות כי הרצון בזה אחר עבור שלשה ימים והנה נתאחד הענין עד הבקר כדי שיתפרסם לישראל עוצם המופת הזה ויראו זה בעיניהם והנה צוה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה שיקיימו התנאי שהתנה להם משה בתנו להם הארץ אשר מעבר הירדן לפאת מזרח וזכר שכבר הסכימו לשמוע אל דבריו באופן שהיו שומעין לדברי משה ושמי שיעבור על מצותו יומת כי כן יעדה התורה בהעובר על דברי הנביא וכ"ש יהושע שהיה מלך ונביא: (רלב"ג)

יב **וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגְדֵי וְלִחֲצֵי שִׁבְטֵי הַמְּנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: **יג** זְכוֹר אֶת-הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם מִשֶּׁה עֶבֶד-יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מְנִיחַ לָכֶם וְנָתַן אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת:**

מצודת ציון **זכור**. עליכם לזכור: **מניח**. נותן לכם מקום מנוחה, בתת לכם הארץ הזאת שבעבר הזה: (מצודת ציון)

יד **נְשִׂיכֶם טַפְכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמִשִּׁים לַפָּנִי אֲחֵיכֶם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעַזְרָתֶם אוֹתֶם:**

רש"י **כל גבורי החיל**. שצבם יעצרו חלוצים: (רש"י)

מצודת ציון **חמושים**. מזויינים, כמו (שמות יג יח) וחמשים עלו: (מצודת ציון)

טו **עַד אֲשֶׁר-יָנִיחַ יְהוָה | לְאֲחֵיכֶם כָּכֶם וַיֵּרְשׁוּ גַם-הֵמָּה אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם וְשַׁבְתֶּם לְאֶרֶץ יִרְשֶׁתְּכֶם וַיֵּרְשֶׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר | נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשְּׁמֶשׁ:**

רס"י מזרח השמש. עבר מזרחי של ירדן : (רס"י)

מצודת דוד עד אשר יניח. עד אשר יתן הי מקום מנוחה גם להם : **וירשתם**. רצה לומר, אז תאחזו בה מבלי מערער הואיל ותקיימו התנאי : **מזרח השמש**. בעבר המזרחי : (מצודת דוד)

טז ויענו את יהושע לאמר כל אשר צויתנו נעשה ואל-כל-אשר תשלחנו נלך : **יז** ככל אשר-שמענו אל-משה כן נשמע אליך רק יהיה יהוה אלהיך עמך כאשר היה עם-משה :

מצודת דוד רק וכו'. רצה לומר, לא נשמע אליך רק כשיהיה הי עמך וכו', אבל לא בזולת זה : (מצודת דוד)

יח כל-איש אשר-ימרה את-פיך ולא-ישמע את-דבריך לכל אשר-תצונו יומת רק חזק ואמץ : (פ)

רס"י ימרה. יקניט את דבריך : (רס"י)

מצודת דוד רק חזק. לענוש המורדים ולא למחול על כבודך : (מצודת דוד)

מצודת ציון ימרה. מלשון מרי ומרד, כמו (דברים כא יח) סורר ומורה : (מצודת ציון)

רלב"ג והתרו לו רק חזק ואמץ רוצה לומר שיתחזק להתנהג ככל דברי התורה כי אם יצום לעבור על דבריה לא ישמעו אליו אלא אם היה זה לפי שעה וזה שהוא והם מחוייבים לחזוק התורה, או ירצה באמרו חזק ואמץ מאוד שיתחזק ויתאמץ על הנהגת העם בחריצות ולא יעזוב הנהגתם כי העם לא יתכן שיהיו זולת רועה כמ"ש משה ולא תהיה עדת הי כצאן אשר אין להם רועה : (רלב"ג)

וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן מִן-הַשְּׂטִיִּים שְׁנַיִם-אֲנָשִׁים מִרְגְּלִים חָרָשׁ לֵאמֹר
 לָכוּ רְאוּ אֶת-הָאָרֶץ וְאֶת-יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית-אִשָּׁה זֹנָה וַשְּׂמָה רָחַב
 וַיִּשְׁכְּבוּ-שָׁמָּה:

רס"י וישלח יהושע וגו'. על כרחי אני כריך לומר שבתוך ימי אצל משה
 שלחם, שהרי לסוף ג' ימים שתמו ימי אצל משה עזרו את הירדן, שמס
 אנו למדים שמת משה בז' אדר כשאתה מונה ל'ג למפרע מיום שעלו מן
 הירדן בעשור לחדש הראשון, ועל כרחך משנשתלחו המרגלים לא עזרו
 את הירדן עד יום החמישי, שנאמר : וישבו שם שלשת ימים עד שבו
 הרודפים זו זלילה, ויעזרו ויבאו אל יהושע בן נון וישכם יהושע צבוקר
 ויסעו מהשטים, הרי יום ד', וילינו שם טרם יעזרו, נמלא שלא עזרו עד
 יום ה' : חרש. ברז, כך תרגם יונתן, אמר להם עשו עמכם כחרשים, כדי
 שלא יסתירו דבריהם מפניכם. דבר אחר : חרש חרם, הטעינו עממיכם
 קדרות, כדי שתהיו נראין כקדרין : ראו את הארץ ואת יריחו. והלא יריחו
 בכלל היתה ולמה יצאת, אלא שהיתה קשה כנגד כולם, לפי שהיתה יושבת
 על הספר. וכיוצא בו (שמואל ב ז ל) : ויפקדו מעבדי דוד תשעה עשר
 איש ועשהאל, והלא עשהאל בכלל היה ולמה יצא, אלא שהיה קשה כנגד
 כולם, כיוצא בו (מלכים א יא א) : והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות
 ואת בת פרעה, והלא בת פרעה בכלל היתה, ולמה יצאת, אלא שהיה
 מחזבה כנגד כולם, וכלפי חטא שהחטיאה אותו יותר מכולן, כך שנויה
 בספרי (עקב נב) : אשה זונה. תרגם יהונתן : פונדקיתא, מוכרת מיני
 מזונות :

מצודת דוד מרגלים חרש. מחפשים מחשבות הבריות, אם נמס לבבם :
 לאמר. רצה לומר : וכה אמר : (מצודת דוד)

מצודת ציון מרגלים. ענין חיפוש כמו (דברי הימים א, יט ג) לחקר ולהפך
 ולרגל : חרש. ענינו מחשבה, כמו (משלי ג כט) אל תחרוש על רעך רעה :
 זונה. מוכרת מזון : (מצודת ציון)

רלב"ג וראוי שנעיין בהתר ספק מה יקרה בענין הצוואה שצוה יהושע
 שוטרי העם ושלחו המרגלים מה ענין אלו המרגלים והנה איך שתהיה

תשובתם בבאם לא ימנעו מלבוא בארץ לרשת אותה כי כבר יעד להם יהושע כי בעוד שלשת ימים יעברו את הירדן לבא לרשת את הארץ ואם אמרנו שכבר שלח המרגלים קודם זה הנה יקשה גם כן למה לא סמך יהושע על דברי הש"י שהבטיחו שלא יתיצב איש בפניו כל ימי חייו ולמה הסכים לשלוח מרגלים עם מה שהתפרסם לו מה שהגיע מהתאחר במדבר לישראל על דבר המרגלים אשר שלח משה ואנחנו אומרים בהתר זה הספק ששלוח המרגלים הוא על התר שני דרכים, הדרך הא' לחקור אם יתכן שישתדל להלחם בעם אשר הם שלוחים לרגל ארצם אם לא יתכן זה כאילו תאמר שיחקרו מהעם היושב בה המעט הוא אם רב החזק הוא הרפה, ומה הערים הבמחניים אם במבצרים והנה פרי זה הרגל הוא אם בהמשך אל המלחמה או התרחק ממנה לפי מה שיספרו המרגלים, ואולם מדרך הב' הוא לחזק לב העם הנלחמים לבד כמו שנתפרסם מענין גדעון בן יואש כי היה סומך בדברי הש"י אחר שעשה לו אות שהוא יעזור עמו והנה הגיע מדרגתו בכחו בש"י עד שכבר שלח החיל הבא אליו מישראל להלחם עם מדין ולא השאיר מהם כי אם שלש מאות איש בדבר הש"י ועכ"ז לחזק לבו על דבר המלחמה צוהו הש"י שירד אל המחנה הוא ופורה נערו וישמע מה ידברו ואחר תחזקנה ידיו והנה שמע שם מה שחזק לבו לבוא בקשרי המלחמה, וכן היה בשלוח המרגלים בזה המקום כמו שנבאר ר"ל שלא היה שלחם רק לחזק לב יהושע והעם כשישמעו שנפלה אימת ישראל עליהם וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניהם, ואחר שהתיישב לנו זה הנה נבאר דברי זאת הפרשה לפי מנהגנו ונאמר כי מלת חרש תאמר בפנים רבים המכוון ממנה לפי מה שאראה הוא מענין אל תחרוש על רעך חורשי און שהוא מענין מחשבה הרצון בזה שכבר שלח יהושע שנים אנשים מרגלים מחשבת אנשי הארץ ר"ל שיחקרו אם נפלה אימת ישראל עליהם ואם נמוגו מפניהם כי בזה יתחזק מאד לב אנשי המלחמה ולזה תמצא שהם לא רגלו הארץ ואת יריחו כי אם בזה האופן לפי שכבר באו שם בלילה ובלילה בעצמה יצאו משם אחר שנתפרס' להם על פי רחב מחשבת הארץ ושכבר נמוגו כל יושבי הארץ מפניהם וזאת היתה ג"כ תשובתם ליהושע אמרו כי נתן השם בידינו את כל הארץ וגו' ולו היתה כונת יהושע שירגלו הארץ באופן הראשון היה ראוי שיאמרו ליהושע שלא יכלו לרגל את הארץ כי בלילה באו ובלילה ההוא הוכרחו לצאת משם ולזה הוא מבואר שהכוונה ברגולי היתה לרגל מחשבותם לבד כדי שיתחזק בזה לב אנשי המלחמה ואולי יתחזק בזה לב אנשי המלחמי כי זה המורד לב הוא הודעה מה יתבאר ממנה שזה מסודר להיות כן כמו שביארנו בשני מספר מלחמות ה' ובביאורינו לספר איוב ולזה תמצא בהרבה מן האנשים שסביב העת אשר יובלו עברות להם ששיגם פחדם מה והנה אמר להם יהושע שירגלו מחשב' אנשי הארץ בכללות וביחוד מחשבת אנשי יריחו וזהו מה שהזהירם לראות את הארץ ואת יריחו ר"ל שיראו מחשבותם באיזה אופן שיתכן להם זה בו והנה ספר שסופר זה למלך יריחו והסתירה אותם רחב בחכמתה למלט את נפשה ונפש בית אביה, והנה נספר אחר זה בזכרנו תועלותיה מה היה מאופן החכמה בדבריה

(רלב"ג)

:

בב וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנֹשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַפֵּר אֶת-הָאָרֶץ:

רפ"י לחפור. לרגל, כמו (איוב לט כט) : מסס חפר אוכל : (רפ"י)

מצודת ציון הנה. להעיר הזאת : לחפור. לרגל ולחפש, כמו (איוב לט כא) יחפרו בעמק, על שם שהמחפש דבר מה בקרקע חופר בה : (מצודת ציון)

גג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל-רַחֲבִי לֵאמֹר הוֹצִיֵא הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיךָ אֲשֶׁר-בָּאוּ לְבֵיתְךָ כִּי לְחַפֵּר אֶת-כָּל-הָאָרֶץ בָּאוּ: **גד** וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת-שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנוּ וַתֹּאמֶר | כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאִין הֵמָּה:

רפ"י ותצפנו. יס מקראות מדברים על הרבים כיחיד, לפי שמיירה בהטמנתם, ובמקום נר, כאילו היה יחיד, ומדרכ אגדת תנחומא (סלח א) יס : פנחס וכלב היו, ופנחס עמד לפנייהם ולא ראוהו לפי שהיה כמלאך. דבר אחר : ותצפנו, כל אחד ואחד צפני עצמו, ודוגמתו מצינו (מסלי כז ט) : שמן וקטרת יסמח לב, ולא אמר יסמחו לב : (רפ"י)

מצודת דוד ותצפנו. כל אחד במקום מיוחד, כי יותר נוח להטמין אחד אחד : האנשים. אשר תשאלו עליהם : ולא ידעתי. בעת בואם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותצפנו. הסתירה אותו, כמו (משלי ב ז) יצפן לישרים : כן. ענינו אמת, כמו (שמות י כט) כן דברת : מאין. מאוזה מקום : (מצודת ציון)

רלב"ג ותצפנו. ר"ל שצפנה כל אי מהם במקום מיוחד שאם ימצא האחד ינצל הב' והיה לה התנצלות בזה לפי שכבר זכרה שהיה חשך בעת שיצאו ולזה אפשר שיצא האי ונשאר השני והיא לא ידעה : (רלב"ג)

לח וַיְהִי הַשַּׁעַר לְסָגוֹר בְּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָּה הֲלָכוּ הָאֲנָשִׁים רָדְפוּ מֵהָר אַחֲרֵיהֶם כִּי תִשְׁיָגוּם:

מצודת דוד ויהי השער. רצה לומר, בעת בוא זמן סגירת שער העיר, כאשר

חשך היום: **כי תשיגום**. היות זה מקרוב יצאו: (מצודת דוד)

מצודת ציון **אנה**. לאיזה מקום : (מצודת ציון)

וַ וְהִיא הֶעֱלָתָם הַגָּה וְתִטְמְנָם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הָעֲרֻכֹת לָהּ עַל-הַגָּה:

רס"י **כפשתי העץ**. פשתיס בגבעוליהן : (רס"י)

מצודת דוד **ותטמנם**. הוסיפה להטמנם במקום יותר נסתר: **בפשתי העץ**. בפשתיס שהם עדיין בתוך העץ, והם הקנים של פשתן: **הערוכות**. בכדי שלא ירגישו שיש מי טמון שם: (מצודת דוד)

מצודת ציון **הערוכות**. מלשון עריכה וסדור : (מצודת ציון)

וַ וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם:

רס"י **על המעברות**. מקום מעבר המים, שהיו סבורים שחזרו לאחוריהם אל ערבות מואב, והירדן מפסיק בינתים: **והשער סגרו**. השוערים: (רס"י)

מצודת דוד **אחריהם**. כן חשבו הרודפים לפי דעתם: **סגרו**. לפי שרצו לבקשם עוד בעיר, לזה סגרו שומרי השער את השער, שלא יצאו מעתה: (מצודת דוד)

מצודת ציון **על**. ענינו כמו עד, וכן (בראשית מט יג) וירכתו על צידון: **המעברות**. מקום מעבר הירדן : (מצודת ציון)

וַ וְהָמָּה טָרְם יִשְׁכְּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל-הַגָּה:

מצודת דוד **והמה**. המרגלים: (מצודת דוד)

מצודת ציון **עליהם**. ענינו כמו: אליהם, באל"ף : (מצודת ציון)

רלב"ג **והיא עלתה עליהם**. ר"ל אצלם כמו ועליו מטה מנשה ויבואו האנשים על הנשים: (רלב"ג)

טו ותאמר אל-הַאֲנָשִׁים יִדְעֵתִי כִּי-נָתַן יְהוָה לְכֶם אֶת-הָאָרֶץ וְכִי-נִפְלָה אִימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נִמְגּוּ כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם:

מצודת דוד וכי נפלה וכו'. ולא נעצר כח להלחם בכם: (מצודת דוד)

מצודת ציון אימתכם. מלשון אימה ופחד: נמגו. נמסו: (מצודת ציון)

זו כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר-הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת-מִי יָם-סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשָׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמָרִי אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וְלִעֹג אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם אוֹתָם:

מצודת ציון הוביש. מלשון יבש: החרמתם. ענין מיתה וכליון: (מצודת ציון)

זא וּנְשָׁמַע וַיִּמַּס לְבַבְנוּ וְלֹא-קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת:

רפ"י ולא קמה עוד רוח באיש. אפילו לשכב עם אשה, אמרו אין לך כל שר ונגיד שלא כל רוח הזונה, ונת עשר שנים היתה כשילאו ישראל ממלכים, וזנתה כל ארבעים שנה (זבחים קטז ב): (רפ"י)

מצודת דוד ולא קמה וכו'. רצה לומר, כל איש רוחו נמוכה ושפלה: הוא אלהים. אם כן היכולת בידו על כולם: (מצודת דוד)

רלב"ג כי ה' אלהיכם הוא אלהים. ולזה הוא שליט על כל אשר יחפוץ וינצח מי שהיה במערכתו שלא ינוצח בהלחמו עם ישראל או שינצח: (רלב"ג)

זב וְעַתָּה הַשְּׁבֵעוּ-נָא לִי בַיהוָה כִּי-עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חֶסֶד וְעָשִׂיתֶם גַּם-אִתָּם עִם-בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֲמַת:

רפ"י אות אמת. שתעשו כשתצאו ותכבדו את העיר, שתכירו האות ותחיוני: (רפ"י)

מצודת דוד **ועתה**. הואיל והדבר ברור : **חסד**. היות כי עדיין לא עשיתם לי טובה מאומה : **ועשיתם וכו'**. לזה גם אתם עשו חסד עם בית אבי מבלי הקדמת טובה מהם : **אות אמת**. סימן אמיתי, למען ידעו כל ישראל לבל ישלחו בנו יד : **מצודת** (דוד)

יג וְהִחִיתֶם אֶת-אָבִי וְאֶת-אִמִּי וְאֶת-אָחִי וְאֶת-(אחותי) אֲחֵיוֹתַי וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת-נַפְשֵׁינוּ מִמָּוֹת: **יד** וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַחְתֵּיכֶם לְמוֹת אִם לֹא תִגִּדוּ אֶת-דְּבָרֵנוּ זֶה וְהִיא בְּתַת-יְהוָה לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ וְעֲשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וְאֶמֶת:

מצודת דוד **נפשנו וכו'**. אם מי ירצה לשלוח בכם יד, נמסור עצמנו למיתה בכדי להציל אתכם : **את דברנו זה**. את האות שאת מבקשת ונתנה לך, כי אם תגידי לגלות האות, הרבה יעשוהו להציל עצמם : **חסד ואמת**. היות את עשית עמנו חסד אבל צפית לתשלום גמול, אבל אנו נעשה עמך חסד של אמת מבלי תקות תשלום גמול : **מצודת** (דוד)

רלב"ג **אם לא תגידינו**. הנה התנו בזה לפי שכבי' שאלה מהם שיתנו לה אות אמת להחיות כל בית אביה והשביעה אותם על זה בה' והנה אם היתה מגדת דבריהם זה היה אפשר שיתערבו עם בית אביה רבים מבני יריחו ותכריחם שבועת' שלא להמית איש מהם כי לא יתברר להם אי זה מהם הוא מבית אביה עד שכבר היה אפשר שימלטו בזה האופן כל יושבי יריחו או יתערבו עם כל יושבי הארץ וימלטו כלם בסבת זה : **(רלב"ג)**

טו וְתוֹרְדָם בְּחָבֵל בְּעַד הַחֲלוֹן כִּי בֵיתָה בְּקִיר הַחוּמָה וּבְחוּמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת: **(o)**

רס"י ותורידם בחבל בעד החלון. באותו חבל וחלון היו הנואפים עולין אליה. אמרה : רצונו של עולם, צאלו חטאתי צאלו תמחול לי (זבחים סס) : **(רס"י)**

מצודת דוד **בעד החלון**. כי שערי העיר סגרו : **בקיר החומה**. פני החלון אל מחוץ לחומה :

מצודת **ציון בקיר**. בכותל : **מצודת** (ציון)

טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הִהָרָה לָכֹוּ פֶן-יִפְגְּעוּ בְכֶם הַרְדְּפִים וְנַחֲבַתֶּם שְׁמָה

שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוּב הַרְדָּפִים וְאַחַר תִּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם:

רס"י **עַד סוֹב הַרוֹדְפִים.** רָאֵתָה זְרוּחַ הַקֶּדֶס שִׁשּׁוּבוֹ לְסוֹף שְׁלֹשֶׁת יָמִים
(ספרי) **לְזָרִים (כז) :** (רס"י)

מצודת דוד **פֶּן יִפְגְּעוּ.** כִּשְׁתִּלְכוּ עִתָּה לְדַרְכֵיכֶם, פֶּן יִפְגְּשׁוּ בְכֶם הַרוֹדְפִים
בְּשׁוּבֵם: **שמה.** **בההר:** (מצודת דוד)

מצודת ציון **יִפְגְּעוּ.** עֲנִין פְּגִישָׁה: **וּנְחַבְתֶּם.** מִלְשׁוֹן מַחְבּוּאָה, וְרָצָה לֹמֵר,
תִּסְתַּרְוּ בְּמִקּוֹם מַחְבּוּאָה: (מצודת ציון)

גז וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְׁבַּעְתְּךָ הַזֶּה אֲשֶׁר
הִשְׁבַּעְתָּנוּ:

רס"י **נְקִיִּים אֲנַחְנוּ.** הֲרִי אֲנוּ תוֹלִין הַדָּבָר כִּךְ לַעֲשׂוֹת הָאוֹת הַזֶּה: (רס"י)

מצודת דוד **נְקִיִּים.** רָצָה לֹמֵר, רוֹצִים אֲנַחְנוּ לִהְיוֹת נְקִיִּים מֵעוֹן בְּטוֹל
שְׁבוּעָה, וְלֹזֶה נִפְרָשׁ הַדָּבָר הַיָּטֵב: (מצודת דוד)

רלב"ג וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים נְקִיִּים אֲנַחְנוּ מִשְׁבּוּעַתְךָ. ר"ל אֲנַחְנוּ רוֹצִים
לִהְיוֹת נְקִיִּים מִזֹּאת הַשְּׁבוּעָה שֶׁלֹּא תִהְיֶה לָנוּ לְמַכְשׁוֹל וְלֹזֶה אֲנַחְנוּ צְרִיכִין
לְסִדֵּר הָעֲנִין בְּאֹפֶן שֶׁנֹּכַח לְהַשְׁמֵר בּוֹ מִהַכְּשֵׁל בֵּה וְהֵנָּה אֲנַחְנוּ נוֹתְנִים לְךָ
אוֹת אֲמֵת יוֹכֵר בּוֹ הַבַּיִת הַזֶּה מִזּוֹלָתוֹ וְהוּא שֶׁתִּקְשֵׁר בְּחִלּוֹן אֶת תְּקוּת וְגוֹי,
וְהֵנָּה אֵין שְׁבוּעַתֵּינוּ שֶׁנִּמְלֵט מִמּוֹת בַּיִת אֲבִיךָ אִם יִמְצָא אִי זֶה שִׁיְהִיָּה מֵהֶם
חוּץ מִהַבַּיִת הַזֶּה שֶׁאִם נִקְשֵׁי בִּזְהָ הָאוֹפֶן הֵנָּה יִחְוִיב שֶׁנִּמְלֵט כָּל יוֹשְׁבֵי
יְרִיחוֹ אוֹ כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ אַחֵר שֶׁלֹּא יִתְבַּרֵּר לָנוּ מִי הֵם מִמִּשְׁפַּחְתְּךָ וְזֶה דָּבָר
לֹא נוֹכַח לְהַסְכִּים עֲלֵינוּ כִּי הוּא סוֹתֵר לָמָּה שְׁצוּתָה הַתּוֹרָה עֲלֵינוּ שֶׁלֹּא תַחִיָּה
כָּל נִשְׁמָה מֵאֵלוֹ הַגּוֹיִם מִהַמְּקוֹמוֹת הַקְּרוֹבִים וְלֹא מִהַרְחוֹקִים אֲשֶׁר לֹא
יִסְכִּימוּ לִהְיוֹת לָנוּ לְמַסָּ וְלֹזֶה אֲנַחְנוּ מִבְּאֵרִים שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ נִקְשָׁרִים
לְהַחִיּוֹת כִּי אִם הַנִּמְצָאִים בִּזְהָ הַבַּיִת: (רלב"ג)

גח הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים בְּאֶרֶץ אֶת-תְּקוּת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרֵי בְּחִלּוֹן
אֲשֶׁר הוֹרְדְתָנוּ בּוֹ וְאֶת-אֲבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ וְאֶת-אִסְיָךָ וְאֶת כָּל-בֵּית אֲבִיךָ
תִּאֶסְפֵי אֵלֶיךָ הַבְּיָתָה:

רס"י **חַת** **תְּקוּת.** לָשׁוֹן **קו** **וּחְבַל**: (רס"י)

מצודת דוד **אנחנו באים**. רצה לומר, בעת נבוא בארץ: **הזה**. אשר הורדתנו בו: **תקשרי**. להיות לאות וסימן: **בו**. מוסב על החלון ורצה לומר, דרך בו: (מצודת דוד)

מצודת ציון **תקות**. מלשון קו וחבל, וכן (ישעיהו מד יג) נטה קו: **השני**. רצה לומר, צבוע בצבע אדום, כמו (שמות כה ד) ותולעת שני: **תאספי**. ענין הכנסה, כמו (שופטים יט טו) ואין איש מאסף אותם: (מצודת ציון)

יט והיה כל אשר-יצא מדלתי ביתך | החוצה דמו בראשו ואנחנו נקים וכל אשר יהיה אתך בבית דמו בראשנו אם-יד תהיה-בו:

רפ"י **למו בראשו**. עון הריגתו על ראשו תהא, כי הוא יגרום מיתתו: **למו בראשו**. עון הריגתו תהא עלינו: (רפ"י)

מצודת דוד **דמו בראשו**. רצה לומר, עון מיתתו על עצמו כי פשע בנפשו: **ואנחנו נקים**. כי לא היה מהאפשר לשומרו מן המיתה: (מצודת דוד)

כז ואם-תגיד את-דברנו זה והיינו נקים משבעתך אשר השבעתנו:

מצודת דוד **זה**. הסימן והאות **הזה**: (מצודת דוד)

רלבי"ג **ואם תגיד את דברינו זה**. באופן שימלטו שאר יושבי העיר בזה הבית כשתודיעי להם שכבר נשבעו להחיות הנמצאים בו לא תקשרנו שבועתינו **להחיותם**: (רלבי"ג)

כא ותאמר כדבריקם כן-הוא ותשלחם וילכו ותקשר את-תקות השני בחלון:

מצודת דוד **כן הוא**. רצה לומר, זהו הדרך הנכון: **ותשלחם**. לפי שהלכו אל ההר בעצתה, אמר ותשלחם: **ותקשור**. בעת שבאו ישראל בארץ: (מצודת דוד)

כב וילכו ויבאו ההרה וישבו שם שלשת ימים עד-שבו הרדפים ויבקשו הרדפים בכל-הדרך ולא מצאו: (פ) **כג** וישבו שני האנשים

וַיְרִדוּ מִהָר וַיַּעֲבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוּן וַיִּסְפְּרוּ-לוֹ אֶת כָּל-הַמַּצְאוֹת
אוֹתָם:

רָפָ"י ויעברו. את הירדן : (רפ"י)

מצודת ציון המוצאות. מה שקרה להם : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה שבו שני האנשים. ביום הגי לשלוחם שהוא היום השני מהשלשה ימים שזכר יהושע כמה שאמר בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן והנה ביום השלישי מאלו השלשה ימים השכים יהושע בבקר להזדרז על זאת המלאכה כי המלאכה לה' ובאו עד הירדן הוא וכל ישראל ולנו שם טרם יעברו את הירדן והנה לא עברו את הירדן בלילה ההוא אחר עבור השלשה ימים שזכר יהושע לסבות הא' כי הש"י רצה שיתפרסם זה המופת לישראל כדי שתהיה אמונת' בו יתברך וביהושע נביאו יותר חזקה ולזה חייב להמתין עבור הירדן עד בקר יום הד', והשני הוא שהש"י רצה שיהיה המופת הזה כדי להפיל אימה ופחד על כל מלכי האמורי והכנעני ולזה היה ראוי שיהיה בעת שיראו האנשים זה המופת וזה ביום, והשלישי הוא שרצה הש"י שיתקדשו העם כדי שיהיו ראויים יותר אל שיעשה זה המופת בעבורם עם שזה הביאם לדקדק יותר בענין אלו הנפלאות כי זה ממה שיישיר' להשיג מה שהיה בהם מהפלא והזרות ולזה הוכרח לומר שלנו שם טרם יעברו כי יחשב לפי שיעד יהושע להם שכאשר ישלמו ג' ימים יעברו את הירדן ויבא זה לחשב שיעברו את הירדן בתחלת הלילה שאחריה ומפני זה הוכרח לבאר שלא עברו את הירדן כי אם ביום כדי שיתבאר יותר לדורות הבאים אמתת זה הספור ולזאת הסבה בעיני' צוה יהושע לשנים העשר איש שירימו להם אבן אחת לאיש על שכמו למען יהיו האבנים האלה לזכרון לבני ישראל על דבר זה המופת : (רלב"ג)

כד וַיֹּאמְרוּ אֶל-יְהוֹשֻׁעַ כִּי-נָתַן יְהוָה בְּיַדְנוּ אֶת-כָּל-הָאָרֶץ וְגַם-נָמְגוּ כָּל-
יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ: (o)

מצודת דוד **כי נתן**. במקרא שלפניו נאמר שספרו המוצאות אותם, וכאשר תמו לספר, אמרו הנה תכלית הדבר הוא כי נתן ה' וכו': (מצודת דוד)

אז וישכם יהושע בבקר ויסעו מהשטים ויבאו עד-הירדן הוא וכל-בני ישראל וילנו שם טרם יעברו:

מצודת דוד שם. אצל הירדן: (מצודת דוד)

בז ויהי מקצה שלשת ימים ויעברו השטרים בקרב המחנה:

מצודת דוד שלשת ימים. וכמו שנאמר (לעיל א יא) בעוד שלשת ימים כו': (מצודת דוד)

גז ויצו את-העם לאמר כראותכם את ארון ברית-יהוה אלהיכם והכהנים הלויים נשאים אתו ואתם תסעו ממקומכם והלכתם אחריו:

כ"י והכהנים הלויים. לפי שילאו כולם מלוי (אזי) אזי עמרם נקראו לויים, כמו שפירשו רבותינו בצראשית רבה: במ"ח מקומות (ביצמות פו ב, ותמיד כז א ועוד, הגירסא: זכ"ד מקומות) נקראו הכהנים לויים, וזה טעמו של דבר (מפי רבי): והלכתם אחריו. נשתנה המסע הזה משאר מסעות, שכל זמן שמשה היה קיים היה עמוד הענן נוסע תחלה, ומראה להם הדרך, והארון נוסע אחר צ' דגלים, עכשיו הארון נוסע תחלה (סוטה זב זב) :

מצודת דוד ארון ברית ה'. הארון שבו הלוחות שכרת ה' ברית עם ישראל בעת אשר נתנם: ואתם. ואז אתם תסעו: (מצודת דוד)

רלב"ג והנה צו השוטרים את העם במצות יהושע שילכו אחר ארון ברית ה' שישאוהו הכהנים הלויים והנה הוצרכו לזאת הצוואה כי בימי משה היה חנותם ונסעם על פי ה' מצד תנועי עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לנחותם הדרך ואולם עתה לא תהיה הליכתם בדרך בזה האופן אבל יהיו המנהיגים עתה הכהנים הלויים נושאי ארון ברית ה' על פי הנביא וכדי שיראו כלם היה ראוי שירחקו ממנו ולזה צו אותם שירחקו ממנו אלפים אמה :

יד אָךְ | רְחוֹק יִהְיֶה בְּיַנְיָכֶם (ובינו) וּבִיָּנוּ כְּאַלְפִים אִמָּה בְּמִדָּה אֶל-
תִּקְרְבוּ אֵלָיו לְמַעַן אֲשֶׁר-תִּדְעוּ אֶת-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ-בָהּ כִּי לֹא עֲבַרְתֶּם
בַּדֶּרֶךְ מִתְמוֹל שְׁלֹשׁוֹם: (o)

רש"י אָךְ רְחוֹק יִהְיֶה. כְּבוֹדוֹ שֶׁל מְקוֹם הוּא : וּבִיָּנוּ. כְּמוֹ וּבִינוּ, וְדוּמָה לוֹ
(תהלים קמט ז) : יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשָׁיו. דָּבָר אַחֵר : ז' אַרוֹנוֹת הִיוּ, שֶׁל
שְׂכִינָה וְשֶׁל יוֹסֵף מֵהַלְכִין יַחַד : כְּאַלְפִים אִמָּה. כְּדִי שְׂתֵּהִיו יוֹכוֹלִין לִילֵךְ
וְלִהְתַּפְּלֵל לִפְנֵינוּ בְּשָׂצַת, כִּד מְפֹרָשׁ בְּמִדְרָשׁ תְּנַחֲמוּמָא, לְפִי שִׂידַע שְׁעֵתִידִין
לִהְיוֹת כְּרִים לִפְנֵי יִרְיָחוֹ בְּשָׂצַת : לְמַעַן אֲשֶׁר תִּדְעוּ. מוֹסַס עַל וְהַלְכַתֶּם
אַחֲרָיו : כִּי לֹא עֲבַרְתֶּם בְּדֶרֶךְ. לֹא הַלְכַתֶּם בְּעִנְיָן זֶה עַד הֵנָּה : (רש"י)

מצודת דוד וּבִיָּנוּ. וּבִין הָאֲרוֹן : כְּאַלְפִים. אֲלֵפִים מְצוּמְצָמִים, שְׁנֵאמַר
בְּמִדָּה, וְהַכ"ף בָּאָה לְאַמִּיתַת הַדָּבָר, וְכֵן (בְּרֵאשִׁית כה לא) מְכַרָּה כִּיּוֹם :
לְמַעַן וְכו'. מוֹסַס לְמִקְרָא שֶׁלִּפְנֵינוּ, לוֹמַר לְכוּ אַחֲרֵי הָאֲרוֹן לְמַעַן תִּדְעוּן הַדֶּרֶךְ
כִּי לֹא עֲבַרְתֶּם בָּהּ מֵעוֹלָם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מִתְמוֹל. כְּמוֹ מֵאֲתֵמוֹל : שְׁלֹשׁוֹם. יוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁלִּפְנֵי הַיּוֹם
הַזֶּה (מצודת ציון)

גה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-הָעָם הַתִּקְדְּשׁוּ כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם
נִפְלְאוֹת: (פ)

רש"י וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ. זִיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וַיּוֹסֵף ל' שֶׁל אֲבָל, הִיא רֵאשׁוֹן לַג' הַיָּמִים
: הַתִּקְדְּשׁוּ. הַזְּמִנּוּ : כִּי מָחָר. בְּעֲזֵרְכֶם אֵת הַיִּרְדֵּן : נִפְלְאוֹת. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן
פְּרִישָׁן :

מצודת דוד כִּי מָחָר וְכו' נִפְלְאוֹת. וְלִזָּה מֵהֵרָאוּ לִהְיוֹת אִז קְדוּשִׁים
וְטַהוּרִים מִטוּמְאָה : (מצודת דוד)

זו וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת-אֲרוֹן הַבְּרִית וְעִבְרוּ לְפָנַי
הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת-אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לְפָנָיו הָעָם: (o)

רש"י וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הַכֹּהֲנִים. זִיּוֹם הַמַּחְרָת : שְׂאוּ אֵת אֲרוֹן הַבְּרִית.
עַד עַכְשָׁיו נִשְׂאוּ הַלְוִיִּם, וְהַיּוֹם הַכֹּהֲנִים : (רש"י)

רלבי"ג והנה זכר אחר זה שכבר צוה יהושע אל העם שיתקדשו בעבור אלו הנפלאות שיעשה בקרבם אחר הלילה ההוא ולכהנים צוה שישאו ארון הברית ויעברו לפני העם : (רלבי"ג)

זז ויאמר יהוה אל-יהושע היזם הֲזֵה אַחַל גְּדֹלְךָ בְּעֵינַי כָּל-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּן כִּי כֹאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם-מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ:

מצודת דוד אשר ידעונו. על ידי הנפלאות אשר אעשה על ידך : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחל. מלשון התחלה : (מצודת ציון)

רלבי"ג וזכר שכבר אמר השם יתברך ליהושע כי יחל לגדל אותו בעיני כל ישראל עד שהתבאר להם כי כאשר היה עם משה כן יהיה עמו וזה אמנם יהיה בזה האופן שהישירו הש"י איך יעשה זה המופת : (רלבי"ג)

זח ואתה תצוה את-הכֹּהֲנִים נְשֵׂאֵי אָרוֹן-הַבְּרִית לֵאמֹר כְּבִאֲכֶם עַד-קֶצֶה מִי הִירְדָן הִירְדָן בִּירְדָן תַּעֲמְדוּ: (פ)

רצ"י כבאכם עד קצה מי הירדן. כסתכנסו לפנים מספתו : בירדן תעמדו. עד אֲשֶׁר יַעֲזְרוּ כָל הָעָם אֶל הָעֵזֶר הַשָּׁנִי : (רצ"י)

מצודת דוד עד קצה. בקצהו המערבי : בירדן תעמדו. ולא תצאו מיד אל החרבה : (מצודת דוד)

טט ויאמר יהושע אל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גִּשּׁוּ הִנֵּה וְשִׁמְעוּ אֶת-דְּבָרֵי יְהוָה אֲלֵהֵיכֶם:

רצ"י גשו הנה. למאס את כולם בין שני צדי ארון, זה אחד מן המקומות סחזיק מועט את המרובה : (רצ"י)

י ויאמר יהושע בזאת תדעוין כי אל חי בקרבכם והורש יוריש מפניכם את-הַכְּנַעֲנִי וְאֶת-הַחִתִּי וְאֶת-הַחִוִּי וְאֶת-הַפְּרִזִּי וְאֶת-הַגְּרִגְשִׁי וְהָאֲמֹרִי

וְהִיבֹסִי:

רַס"י בַּזֹּאת תִּדְעוּן. בַּמָּה שֶׁאַתֶּם רוֹאִים שְׁכַלְכֶם מִלְּמַלְמִין כֹּחַן : (רַס"י)

מצודת דוד בַּזֹּאת. בַּהִפְלֵא שֶׁהוֹלֵךְ וּמִפְרֵשׁ : (מצודת דוד)

מצודת ציון וְהוֹרֵשׁ יוֹרֵשׁ. מִעֲנִין גְּרוּשִׁין, כְּמוֹ (שׁוֹפְטִים א כ) וְיוֹרֵשׁ מִשֵּׁם : (מצודת ציון)

נִאֲ הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל-הָאָרֶץ עָבַר לִפְנֵיכֶם בְּיַרְדֵּן:

רַס"י הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. בְּרִית שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ, וְאֵל תַּתְּמָה עַל הַה"א שֶׁל הַבְּרִית, שֶׁהִרְבָּה מִקְרָאוֹת מִדְּבָרִים כֵּךְ, כְּמוֹ (מַלְכִים ב טז יז) : הַמִּסְגְּרוֹת הַמְּכֻוֹנוֹת ; (יִרְמִיָּהוּ לֹא לט) : הַעֲמַק הַפְּגָרִים : עוֹבֵר לִפְנֵיכֶם. מִקְדִּים לִפְנֵיכֶם לִיכְנֹס לַחֹךְ הַיַּרְדֵּן : (רַס"י)

מצודת דוד אֲדוֹן וְכו'. רָצָה לוֹמַר, שֶׁל אֲדוֹן וְכו' : (מצודת דוד)

נִבֵּ וְעַתָּה קָחוּ לָכֶם שְׁנֵי עֶשֶׂר אִישׁ מִשְׁבְּטֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ-אֶחָד אִישׁ-אֶחָד לְשֵׁבֶט:

רַס"י קָחוּ לָכֶם שְׁנֵי עֶשֶׂר אִישׁ. הַכִּינוּ אוֹתָם לְהִיּוֹת נְכוּנִים לְמָה שֶׁאֲלוֹהַ אוֹתָם כִּשְׁתַּעֲבְרוּ אֵת הַיַּרְדֵּן : (רַס"י)

מצודת דוד קָחוּ לָכֶם. לְהִיּוֹת הֵם בְּמִקּוֹם כּוֹלְכֶם לַעֲמוּד קָרוֹב לְאֲרוֹן, וְיִרְאוּ הֵם כִּי כֹאשֶׁר יִנּוּחוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכְּהֻנִּים מִיַּד יִכְרְתוּ הַמַּיִם : (מצודת דוד)

נִבֵּ וְהָיָה כְּנֹחַם כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכְּהֻנִּים נִשְׂאֵי אֲרוֹן יְהוָה אֲדוֹן כָּל-הָאָרֶץ בְּמֵי הַיַּרְדֵּן מֵי הַיַּרְדֵּן יִכְרְתוּן הַמַּיִם הַיַּרְדִּים מִלְּמַעְלָה וְיַעֲמְדוּ נֹד אֶחָד:

רַס"י הַמַּיִם הַיּוֹרְדִים מִלְּמַעְלָה. לְמַטָּה כְּדֶרֶךְ כָּל הַנְּהַרֹת הַמוֹשְׁכִים : וְיַעֲמְדוּ נֹד אֶחָד. כְּשִׁירְדוּ הַמַּיִם עַד מִקּוֹם שֶׁנִּכְרְתוּ שָׁם וְאִינֶם יוֹרְדִים מִשָּׁם וְלְמַטָּה אֲלֹא הֵם מִתְקַבְּלִים וְנִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין לְמַעְלָה, כִּיפִין עַל גְּבֵי כִּיפִין :

נד. כמו (תהלים לג ז) : כונס כנד, (ישעיהו יז יא) נד קליר, לשון גובה, וכן חזרס מנחס :

מצודת דוד והיה כנח. מוסב למעלה, לומר שהמה יראו כאשר ינוחו כפות רגלי הכהנים מיד יכרתון המים היורדים עתה מלמעלה וילכו להם : ויעמדו. המים אשר יבואו לאחר זה אל מקום הכריתה, יעמדו שם נד אחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון נד. תל וקבוץ אחת, וכן (שמות טו ח) נצבו כמו נד נוזלים : (מצודת ציון)

נד ויהי בנסע העם מאהליהם לעבר את-הירדן והכהנים נשאי הארון הברית לפני העם :

רלב"ג והוא שכבר הודיע להם יהושע זה המופת טרם בואו וייעד להם זמן והוא שכאשר ינוחו כפות רגלי הכהנים נושאי הארון במי הירדן ברגע ההוא יכרתון מי הירדן וזה אמנם יהיה כשיכרתון המים היורדים מלמעלה ויעמדו נד אחד ולא ירדו ולזה היה מחוייב שישוב מה שאחר המקום ההוא מהירדן חרבה כי המים אשר בו ירדו ולא יגרע להם דבר מן המים היורדים מלמעלה ולזה צוה שיעמדו רגלי הכהנים בירדן עד עבור כל העם והודיעם שתכף שיסירו הכהנים רגליהם משם ישובו מי הירדן למקומן ולפי שזה הזמני הוא בלתי מוגבל כי אפשר שיהיה זמן עבור העם הירדן ארוך אם יעברו במתון או קצר אם יעברו במהירות וכן הענין בזמן הגעי רגלי הכהנים בירדן הנה היה זה מגדיל ענין הפלא הזה ומסיר הספק בו מהרואים אותו כי אם אמר אחד שיהושע היה יודע זמן הכר' הירדן וכמה מן הזמן עמד ואיך הנה אולי יביא זה ספק מעט בענין זה המופת אבל בעבור שהוא לא נתן בזה זמן מוגבל כמו שזכרנו הנה אי אפשר לספק על זה המופת בזה האופן עם שהוא מבואר ממה שזכר מעמד המים היורדים נד אחד שזה בלתי איפשר בזולת מופת כמו שנבאר כשנאמר איך היה ענין זה המופת בזולת המופת : (רלב"ג)

נטו וכבוא נשאי הארון עד-הירדן ורגלי הכהנים נשאי הארון נטבלו בקצה המים והירדן מלא על-כל-גדותיו כל ימי קציר :

רש"י גדותיו. לשון ספה גבוהה : כל ימי קליר. שימי ניסן ימי קליר הם : (רש"י)

מצודת דוד בקצה המים. בעבר המזרחי : והירדן מלא. בא להגדיל הנס

ולומר אף שמי הירדן מרובים הם, שאפילו בכל ימי קציר שדרך מי הנהרות להתמעט היה הוא מלא על כל שפתיו: , (טז) ויעמדו. מוסב למעלה (פסוק טז), לומר, הנה עם כל רבוי המים, עמדו הירודים מלמעלה אחר הכריתה וקמו נד אחד: הרחק מאוד. הנד ההוא היה רחוק מאוד מהעיר ששמה אדם, העומדת בצד צרתן: והירודים. המים שירדו קודם הכריתה לצד ים הערבה, והוא ים המלח: תמו נכרתו. המים ההם תמו ממקומם ונכרתו והלכו להם, ונשאר המקום חורב ויובש: (מצודת דוד)

מצודת ציון גדותיו. הם שפתי הנהר סביב המים, כמו (ישעיהו ח ז) והלך על כל גדותיו: (מצודת ציון)

רלב"ג והנה ספר שכן היה הענין ר"ל שבבוא נושאי הארון עד הירדן ורגלי הכהנים נטבלו בקצה המים תכף עמדו המים הירודים מלמעלה כמו נד אחד הרחק מאד מן העיר ששמה אדם אשר מצד צרתן והירודים על ים הערבה תמו נכרתו בהפסק ירידת המים מלמעלה והעם עמדו נגד יריחו: (רלב"ג)

{טז} ויעמדו המים הירודים מלמעלה קמו נד-אחד הרחק מאד (באדם) מאדם העיר אשר מצד צרתן והירודים על ים הערבה ים-המלח תמו נכרתו והעם עברו נגד יריחו:

רש"י הרחק מאד. ממקום שעמדו עם נפסקו: מאדם העיר. כך שמה: והירודים. אותם שהיו יורדים מסם ולמטה תחלה: תמו נכרתו. עברו כדרך הליכתן ככל הנחלים ההולכים אל הים, עד אשר תמו: (רש"י)

מצודת ציון תמו. מלשון תם והשלמה: (מצודת ציון)

{יז} ויעמדו הכהנים נושאי הארון ברית-יהוה בקרבה בתוך הירדן הן וכל-ישראל עברים בקרבה עד אשר-תמו כל-הגוי לעבר את-הירדן:

רש"י ויעמדו הכהנים. אלל שפת הירדן: בתוך הירדן. וכל זמן שעמדו לא ירדו המים העליונים למטה, ונתוך כך כל העם עוזרים בחרבה: הכן. מכוונים ונלצים זה כנגד זה: (רש"י)

מצודת דוד ויעמדו. לא יצאו מיד מן הירדן, רק עמדו בעבר המערבי עד עברו כולם, וכאשר צוה: הכן. רצה לומר, עמדו מוכן ומתוקן דרך קבע,

יהושע

פרק-ד

א וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמּוּ כָּל הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן (פ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: **ב** קָחוּ לָכֶם מִן-הָעַם שְׁנַיִם עָשָׂר אַנְשִׁים אִישׁ-אֶחָד מִשִּׁבְטֵי אִישׁ-אֶחָד

כ שְׁנַיִם עָשָׂר אַנְשִׁים. הֵם שְׁנֹזְכָרִים לַמַּעֲלָה לֵהוֹיֹת נְכוֹנִים : (כ"ז)

לבי"ג ולפרסם זה המופת צוה לייב איש אשר הכין מבני ישראל איש אחד איש אחד משבט שירימו להם איש אבן אחת על שכמו למען יהיה זה אות בקרבם להזכירם ענין זה המופת : (לבי"ג)

א וַיֵּצֵאוּ אוֹתָם לֵאמֹר שְׂאוּ-לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמִּצַּב רִגְלֵי הַפְּהָנִים הַכִּין שְׁתֵּי-עֶשְׂרֵה אַבְנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בְּמַלּוֹן אֲשֶׁר-תְּלִינוּ בּוֹ הַלְּיָלָה: (o)

כ והעברתם אותם עמכם. כמלות משה (דברים כז) לזנות להם מזבח זהר עזל ולכתוב עליהם את דברי התורה, ובו זיוס זאו אל הר עזל וזנו זהם את המזבח והעלו עולות וקלמים, ואכלו ושתו, וקפלו אותם וזאו ולנו **בגלגל** : (כ"ז)

מצודת דוד מתוך הירדן. צוה להם לחזור אל קצה הירדן אחר שיצאו ממנו : **ממצב**. ממקום שהכהנים נצבים מוכן ומתוקן, כי נשאו רגליהם ולקחו האבנים אשר תחתיהם : (מצודת דוד)

ד וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ אֶל-שְׁנַיִם הָעָשָׂר אִישׁ אֶשֶׁר הַכִּין מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ-אֶחָד וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ אֶל-שְׁנַיִם הָעָשָׂר אִישׁ אֶשֶׁר הַכִּין מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ-אֶחָד מִשִּׁבְטֵי אִישׁ-אֶחָד

מצודת דוד **אשר הכין**. לעמוד קרוב לארון, לראות אשר מיד כנוח רגלי
הכהנים יכרתו המים, כמו שכתוב למעלה (ג יג) (ה) אל תוך הירדן. כי
כבר יצאו ממנו, כאמור (פסוק א) (ו) אות. סימן לזכרון: **מחר**. רצה לומר,
לאחר זמן: (מצודת דוד)

וה ויאמר להם יהושע עברו לפני ארון יהוה אלהיכם אל-תוף הירדן
והרימו לכם איש אבן אחת על-שכמו למספר שבטי בני-ישראל:

רס"י עברו לפני ארון וגו'. הכנסו עתה צירדן ועצרו עד לפני הכהנים:
(רס"י)

מצודת ציון **והרימו**. והגביהו : (מצודת ציון)

ו למען תהיה זאת אות בקרבכם כי-ישאלון בניכם מחר לאמר מה
האבנים האלה לכם: **ו** ואמרתם להם אשר נכרתו מימי הירדן מפני
ארון ברית-יהוה בעברו בירדן נכרתו מי הירדן והיו האבנים האלה
לזכרון לבני ישראל עד-עולם:

רס"י והיו האבנים האלה. בגלגל לזכרון זה : (רס"י)

ו ויעשו-כן בני-ישראל כאשר צוה יהושע וישאו שתי-עשרה אבנים
מתוף הירדן כאשר דבר יהוה אל-יהושע למספר שבטי בני-ישראל
ויעברום עמם אל-המלון וינחום שם: **ט** ושתיים עשרה אבנים הקים
יהושע בתוף הירדן תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית ויהיו
שם עד היום הזה:

רס"י ושתיים עשרה אבנים. אחרות הקים יהושע בתוך הירדן : (רס"י)

מצודת דוד **ושתיים וכו'**. אלו היו אחרים (סוטה לה ב) עד היום הזה. רצה
לומר, עד עולם, כי כל קורא הפסוק הזה בזמנו, אומר עד היום הזה, והוא
כלל גדול בדברי הנביאים: (מצודת דוד)

מצודת ציון **תחת**. במקום : (מצודת ציון)

רלב"ג וזכר עוד ששתיים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן תחת

מצב רגלי הכהנים ויתפרסם להם שאצל מקומם יעמדו מי הירדן נד אחד
(רלב"ג) :

ג וְהַכֹּהֲנִים נִשְׂאִי הָאָרוֹן עֲמָדִים בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן עַד תָּם כָּל-הַדָּבָר אֲשֶׁר-
צָוָה יְהוָה אֶת-יְהוֹשֻׁעַ לְדַבֵּר אֶל-הָעָם כָּל אֲשֶׁר-צָוָה מֹשֶׁה אֶת-יְהוֹשֻׁעַ
וַיְמַהְרֻ הָעָם וַיַּעֲבְרוּ:

רס"י עד תום כל הדבר. כמו ששנינו במסכת סוטה (לד א) עודם זירדן
אמר להם יהושע דעו למה אתם עוזרים את הירדן, על מנת שתוריקו את
כל יושבי הארץ כו' : (רס"י)

מצודת דוד לדבר אל העם. אמרו רבותינו זכרונם לברכה (סוטה לד א)
שהשם צוה לו לדבר אל העם לאמר, דעו שאתם עוברים את הירדן
בחרבה על מנת לגרש כל יושבי הארץ, והדבר ההוא בעצמו צוה לו משה:
וימהרו. בעבור כבוד הארון, שעמד עד עברם: (מצודת דוד)

נא וַיְהִי כֹאֲשֶׁר-תָּם כָּל-הָעָם לַעֲבוֹר וַיַּעֲבֹר אָרוֹן-יְהוָה וְהַכֹּהֲנִים לְפָנָי
הָעָם:

רס"י ויהי כאשר תם כל העם לעבור ויעברו ארון וגו'. לא כדרך שעברו
האחרים, אלא כמו שמפורש למטה בענין נתקו כפות רגלי הכהנים
לאחוריהם אל החרבה, על השפה שנכנסו בה שהיו עומדים אללה, וחזרו
המים לאחוריהם לילך כתמול שלשום, נמלא ארון ונוסאיו מלד זה, וכל
ישראל מלד זה, נשא הארון את נוסאיו ועבר: לפני העם. לעיני העם:
(רס"י)

מצודת דוד ויעבור ארון ה'. אחר שצוה יהושע להכהנים לעלות מן הירדן,
כמו שכתוב למטה (ג ו) אז עבר הארון ללכת לפני העם: (מצודת דוד)

רלב"ג והנה זכר שכבר מהרו העם לעבור יותר מהחוק הנהוג וידמה
שכבר עשו זה כדי שיתבאר להם מדרגת יהושע בענין זה המופת כי אילו
היה מוגבל זמן עמידת מי הירדן עד הזמן שהיה ראוי שיעברו בו העם לפי
החק הנהוג היי ראוי כשמהרו לעבור שישארו מי הירדן כך זמן מה אחר
עברם והנה ספר שתכף עבור העם עבר ארון הי לפני העם ותכף שבו מי
הירדן למקומם וזה גם כן היה במצות הש"י כדי שיתפרסם לישראל
עוצם זה המופת ר"ל שכבר צוה הש"י את יהושע שיצוה הכהנים נושאי

הארון שיעלו מהירדן תכף עבור העם : (רלב"ג)

יב וַיַּעֲבְרוּ בְנֵי-רְאוּבֵן וּבְנֵי-גַד וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְּנַשֶּׁה חֹמְשִׁים לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה: **יג** כָּאֲרָבָעִים אֶלְף חִלּוּצֵי הַצָּבָא עָבְרוּ לְפָנַי יְהוָה לְמַלְחָמָה אֶל עֲרָבוֹת יְרִיחוֹ: (o)

מצודת דוד לפני ה'. רצה לומר, בשליחותו של מקום: (מצודת דוד)

מצודת ציון חלוצי. מזוין, כמו (דברים ג יח) חלוצים תעברו: **ערבות.** ענינו כמו מדבר : (מצודת ציון)

יד בַּיּוֹם הַהוּא גִּדְלָה יְהוָה אֶת-יְהוֹשֻׁעַ בְּעֵינַי כָּל-יִשְׂרָאֵל וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר יֵרְאוּ אֶת-מֹשֶׁה כָּל-יְמֵי חַיָּו: (פ) **טו** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: **טז** צִוֵּה אֶת-הַכֹּהֲנִים נְשֵׂאֵי אֲרוֹן הָעֵדוּת וַיַּעֲלוּ מִן-הַיַּרְדֵּן:

רס"י כוה את הכהנים. כאן פירש הכתוב את האמור למעלה, היאך עבר ארון ה' והכהנים לפני העם וגו': ויעלו מן הירדן. ויעברו' אין כתיב כאן, אלא ויעלו', למדנו שעל השפה שהיו עומדין אצלה עלו, ואי אפשר לומר שהיו עומדין אצל שפת הירדן שבמערב, שהרי נאמר למעלה (ג טו) : נטבלו רגלי הכהנים בקלה המים, וקם נאמר ויעמדו הכהנים וכל ישראל עוברים :

יז וַיֵּצֵאוּ יְהוֹשֻׁעַ אֶת-הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר עָלוּ מִן-הַיַּרְדֵּן: **יח** וַיְהִי (בעלות) כְּעֵלּוֹת הַכֹּהֲנִים נְשֵׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית-יְהוָה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הַחֲרֵבָה וַיֵּשְׁבוּ מִי-הַיַּרְדֵּן לְמִקְוָמָם וַיֵּלְכוּ כְּתַמּוֹל-שְׁלִשׁוֹם עַל-כָּל-גְּדוּתָיו:

רס"י נתקו כפות רגלי הכהנים. מן המים אל החרבה שאכלס, וישבו המים למקומם, נמלא ארון מלד זה, וישראל מלד זה, נשא ארון את נושאיו ועבר. ועל דבר זה נענש עוזא (שמואל ב ו ז) כשאחז בארון, נושאיו נשא, עאמו לא כל סכן : (רס"י)

מצודת ציון נתקו. נעתקו וסרו ממקומם : (מצודת ציון)

וַיֵּט וְהָעַם עָלוּ מִן-הַיַּרְדֵּן בְּעֶשְׂוֹר לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן וַיַּחֲנוּ בַגְּלָגַל בְּקֶצֶה
מִזְרַח יְרִיחוֹ:

רלב"ג והנה זכר שהעם עלו מהירדן בעשור לחדש הראשון ויחנו בגלגל ושכבר הקים יהושע שם י"ב האבנים אשר הרימו השנים עשר שהכין מבני ישראל למען יהיה זה לזכרון לבני ישראל עד עולם וזה ממה שיורה כי במקום המקדש שמו אותו כמו הענין בצנצנת המן ובמטה אהרן שנתבאר בתורה שהושמו לפני משכן ה' למשמרת והנה נקבע המשכן בגלגל זמן מה כמו שיבא שכבר עשו בני ישראל שם הפסח בארבעה עשר יום לחדש ולא היה איפשר שיעשוהו שם שלא היה שם המשכן : (רלב"ג)

וַכֹּ וְאֵת שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן-הַיַּרְדֵּן הַקִּיּוֹם
בַּגְּלָגַל:

רפ"י הקים יהושע בגלגל. הוא המלון אשר לנו זו הלילה : (רפ"י)

רלב"ג והנה יראה שלא הושמו האבנים האלה לפני העדות כמו הענין בצנצנת המן ומטה אהרן לשתים סבות האחת שלא נזכר בזה המקום זה אבל זכר שכבר הקימו יהושע בגלגל, והשנית שהוא ראוי שיהא הבדל עצום בין מופתי משה ומופת זולתו כמו שנזכר בסוף התורה ולזה אין ראוי שישתתפו אלו הדברים שהיו לזכרון לאלו המופתים במקום אחד עם שאלו האבנים יצטרך להם מקום גדול ולא יכילם המקום ההוא ועוד שכבר יהיה הבדל עצום בין צנצנת המן ומטה אהרן ובין האבנים האלה וזה כי צנצנת המן היה בו המופת מתמיד עד שמה שהיה נמס בחום השמש ישאר ויתקיים זה הזמן הארוך וכן היה הענין במטה אהרן עם השקדים שגמל ואלו הענינים גם כן מה שעושה בו המופת בעצמו ואולם האבנים לא היה בהם בעצמותם מן הזרות והפלא ולא היה מה שנעשה בו המופת אבל היו סבה באופן מה לזכר ענין זה המופת כמו שנזכר בזה המקום ולזה היה די שיהיו במקום שיהיה בו המשכן כי שם יבואו ישראל בכללם שלש פעמים בשנה ויזכירו אלו האבנים ענין זה המופת עד עולם ולזה לא אמר בזה המקום שהקים יהושע אלו האבנים לפני השם אבל אמר שהקים בגלגל כי די להזכיר זה המופת בזה האופן ומזה המקום יראה שאלו האבנים היו תמיד במקום משותף לכל ישראל כדי שיהיו זכרון מתמיד לכולם כמו שנזכר פה והנה למדו רבותינו ז"ל ממה שנזכר פה שבשבעה באדר מת משה וידמה שהסכימו שאותו אדר היה משלשים יום כי אז היו מקדשין החדש על פי הראיה ובו ביום שמת משה התחיל מספר השלשים יום שבכו אותו והנה היום הששי מניסן היה היום

השלשים ולפי שמקצת היום ככלו הנה שלח אז יהושע המרגלים ביום ההוא ובו ביום אמר לשוטרי ישראל כי בעוד שלשת ימים יעברו את הירדן והנה בסוף היום התשיעי לניסן לנו אצל הירדן וביום העשירי עברו את הירדן וחנו בגלגל ואולם אם היי בשנה ההיא אדר מעשרי ותשעה יום הנה יחוייב שנאי שבששה באדר מת משה ולפי שכבר אמר משה ביום מותו בן מאה ועשרים שנה אנכי היום למדנו שבכמו היום שמת נולד והנה זכר אחר זה שזה המופת הוסיף מורך לב לכל מלכי האמורי והכנעני וכבר נתפרסם זה המופת לכולם מצד מה שראו שנכרתו מי הירדן שהיו אצלם עת מה כי כבר נכרתו מימי הירדן ממקום רגלי הכהנים עד היום וכאשר חקרו בזה מצאו שהסבה היתה שהשיי הוביש מימי הירדן מפני כני ישראל עד עברם והנה נזכר בזה המקום שמה שעשה יהושע מאלו הדברים לפרסם זה המופת היה לפי מה שצוה משה את יהושע ולזה ידמה שמשה צוהו בביאור איך יעשה זה כשיכרתו מי הירדן על ידו כדי שיגיע מזה לכל ישראל זה התועלת האפשרי שיגיע ממנו, והנה ראוי שנחקור בכאן בהיתר ספק מה אינו מעט יקרה בזה המופת אשר נזכר פה וזה שכבר השרישו ז"ל כי לא יתחדש במופתים דבר חדש ולזה הוקשה לרבא מה שאמר ואם בריאה יברא הי' מפני מה שכתוב אין כל חדש תחת השמש והיתר הספק הזה כשאמר שזה המופת היה למהר זמן פתיחת הארץ פיה וביאור זה כי יקרה לארץ באורך הזמנים כשיעצר בבטנה איד מה עשני כמו שנתבאר בספר האותות והמופת היה לעשות בזולת זמן מורגש מה שיעשוהו הטבע בזמן ארוך וכן הענין בהתהפך המטה נחש אבל לא יחדש השיי דבר חדש אצל הנמצאות כולם ולזה לא יתכן שיעשה מהמטה נחש ויהיה מטה ונחש יחד וכן לא יתואר בעשית דבר מה שהיה מציאתו סותר עצמו כאילו תאמר עשיית מרובע הקטר שוה לצלעו או עשיית משולש מקוים ישרים שיהיו זוויותיו פחות או יותר משתי זוויות נצבות או עשיית אש קר ומה שדומה לזה ממה שמציאותו סותר נפשו ובהיות הענין כן והיה מטבע המים כשהיו מים בפועל שיהו מבקשים המקום השפל הנה ידמה שיהיה המופת בדברים אשר לא ייוחס לשיי לעשות זה המופת בכמו זה האופן ואם אמר שכבר נתבאר בענין כבשן האש שבאו בו חנניה מישאל ועזריה ולא ניזוקו שכבר היה בלתי חם והוא אש אמרנו לו שהמופת לא היה שהוכר החום מהאש והוא אש הלא תראה שהאנשים שהשליכום שם מתו מחוזק החום אבל זה המופת היה אם בשהסיר השיי במופת הטבע האשיי מהמקום שבאו בו חנניה וחבריו כמו שיראה מקצת דברי רבותי ז"ל אם בשהקנה להם טבע שלא יזוקו בו מהאש כי כבר זכרו חכמי הרפואה שיש שם קצת דברים כשימשח אדם אחד אבר מאיבריו בהם לא יזיקהו האש והמופת היה לעשות זה בזולת סבותיו כמו הענין בפתיחת הארץ ובהיות הענין כן הנה איך היה הענין בזה מי יתן ואדע, ונאמר שכבר ידמה שנאמר שאין הנחת מים בלתי נגרים דבר חדש כי כבר יקרה בזה למים כשיהיה להם דבר מונע מהתנועה ואיפשר שחדש השיי במופת באויר בסמוך למים ההם גשם ספירי עב מונע המים מהירידה או היה זה בשחדש רוח חזק שם במופת ידחה המים למקום ההוא ולא יניחם לרדת כמו הענין בקריעת

ים סוף כמו שבארנו בביאורינו לדברי תורה כי השיי הרבה אל מה שיחבר אל המצאת המופתים סבות מה ימעטו הזרות אשר בענין המופתים ההם ולזה תמצא שצוה ישעיהו שימרחו דבלת תאנים על שחין חזקיה כי יש לו מבוא בזה מבוא מה ואעי"פ שאי אפשר בו שירפא השחין בכמו זה הזמן המעט וכן תמצא במה שצוה אלישע לנעמן שירחץ שבע פעמים בירדן כי הרחיצה במים הקרים יש לה מבוא מה בזה כמו שהוא מפורסם אלא שלא תשלם בה הרפואה בזה האופן מזולת שיחובר לזה מופת והנה הענין הזה בטבע כמו הענין במצות התוריות כי הכל מסודר מהשם ית' ולזה כשיצטרך לשם יתברך לשנות הטבע מצד מה שזהו יותר טוב בעת ההיא ממה שיסודר מהטבע הנה יתרחק ממנו המעט שאיפשר כי השם יתברך איננו שונה הסדור הטבעי כי הוא בראו וכן הענין בתורה ר"ל שכאשר יהיה יותר בעת ההיא הנטיה מדבריה הנה יהיה רשות לנביא או לב"ד לנטות מקצת דבריה אז כמו מעשה אליהו בהר הכרמל וכשיהיה זה כן הנה ראוי שיטו אז מדברי התורה היותר מעט שאיפשר ולזה תמצא במי שאחזו בולמוס שמאכילין אותו הקל תחלה, ובכאן הותר זה הספק, ואולם התועלות המגיעים מזה הספור הם י"ב. התועלת הראשון הוא בעיון והוא שכבר תהיה הנבואה לנביא להשגחה על העם אשר הוא שלוח להם ולזה יחוייב מזה שאם לא יצטרך העם שתגיע להם זאת ההודעה על יד איש אחר ראוי לנבואה מפני הגעתה להם על יד נביא יותר שלם ממנו שלא תגיע נבואה לאיש ההוא הראוי לנבואה בעניני העם ולזה ספר שלא נתנבא יהושע אלא אחר מות משה כי לא נצטרך לישר' ההודעה לזה על יד יהושע בשכבר נשלם להם זה באופן יותר שלם על יד משה. השני הוא במדות והוא שראוי לתלמיד המבקש למוד השלמות האנושי מהמלמד הנאו' לזה שיעמוד לפניו תמיד וישרתהו כי אז יתכן לו ללמד ממנו בכללות כל הדברים שירצה הן מהפילוסופיא העיונית או המדינית או מהעניני התוריים ולזה תמצא שתאר יהושע בהגעת הנבואה לו בשהוא משרת משה כאילו יאמר שמזה הצד הגיע לו מהשלמות מה שבעבורו היה ראוי לנבואה. השלישי הוא להודיע שסבת בלתי עבור משה את הירדן היה חטא העם וזה למדנו בעבור ב' דברים מזה הספוי האחד הוא שבזה המקום שהתבאר בו שלא הסכים השיי שיעבור משה את הירדן ולזה נתן סבה במה שצוה יהושע שיעבור את הירדן אחר היות משה מת תמצא שקרא אותו השיי עבדו וזה ממה שיורה כי לא היה זה לו בחטאו ולזה אמר במשנה תורה גם בי התאנף ה' בגללכם וגו' ואם יקשה בעיניך מה שביארה התורה שזה היה על אשר מרו את פי ה' לבלתי הקדישו בענין מי מריבה נאמר לך שזה לא יסתור מ"ש גם בי התאנף ה' בגללכם וזה כי אולי היה נמשך לישראל מזאת ההקדשה מהתועלת באמונה בשם יתברך מה שיהיו ראויים בו אל שתגיע להם ירושת הארץ בשלם שבפנים על יד משה והשנית שכבר התבאר במה שיבא שכבר נתעצל יהושע בירושת הארץ ושזה היה בסבה מאת השם למען נסות במ את ישראל השומרים הם את דרך ה' והוא מבוא' שאם היה זה עושה על ידי משה היה משה משתדל בזה בחריצות יותר הלא תראה מה עשה לסיחון ולעוג שלא שאיר להם שריד במעט מהזמן. הרביעי הוא במדות

והוא שהוא ראוי למי שהוא ביום טובה שישתדל בהבאתה בזריזות ולא יתעצל בזה ר"ל כי לא ידע אם הימים הבאים היו טובים כאלה או יפרידהו המות ולזה תמצא שאחר שייעד השם ליהושע וכבר היה עמו כאשר היה עם משה עד שלא יתיצב איש בפניו הזהירו שיעשה זה בזריזות כדי שתשלם על ידו ירושת הארץ לישראל כי הש"י לא יקצר מלתת הטובות ביותר שלם שבפנים ואף על פי שכבר היה יהושע ידוע אצל חכמתו האלהי שכבר יתעצל יהושע בזה הנה עם כל זה הזהירו שישתדל בזה בחריצות כי הבחירה האנושית היא מושלת על זה כמו שביארנו בשלישי מספר מלחמות ה' ולזה אמר לו חזק ואמץ כי אתה תנחיל וגו'. החמישי הוא להודיע כי ההתמדה בעיון בתורה התמימה וההמשך אחריה סבה אל שיצליחו דרכי האדם ושישלם בעיון שהוא סבה להצלחת דרכי האדם ולזה אמר רק חזק ואמץ מאד לשמור לעשות ככל התורה וגומר כי אז תצליח ואז תשכיל כאילו התחכם הש"י להטיב את ישראל בענין זאת הירושה באופן שיהיו ראויים אל שתגיע להם באופן שלם והנה פירשנו אמרו ואז תשכיל מענין השכל וידוע אותי שאם היה מענין ההצלחה יהיה אמרו ואז תשכיל מותר אין צורך בו. הששי הוא במדות והוא שמי שיצטרך לעשות פועל אחד לתועלת מה והוא איפשר שיגיעו מהפועל ההוא תועלות אחרים כשיעשו אותו באופן מה הנה ראוי שלא יקצר מהגיע הפועל ההוא כל התועלות האפשריות וזה יהיה בשיעשהו באופן אשר יגיע ממנו שאר התועלת וכ"ש שראוי לו זה כשתהיה נמשך משאר התועלות השמר התועלת המכוין בזה הפועל באופן היותר שלם שאפשר ולזה תמצא כי יהושע כאשר הצטרך להכרית את מי הירדן למען יעברו העם בו בקלות ובזולת סכנה לחבר לזה מה שימשכו ממנו תועלות רבות ולזה הודיעם תחלה שבעוד שלשת ימים יהיה זה הפועל למען יכינו להם באלו הג' ימים צידה לדרך אשר הם הולכים בה והוא ההלוך לבוא לרשת את הארץ שהוא מלאכה לא ליום אחד ולא לשנים אבל לזמן ארוך עם שזה יוסיף לישראל האמנה ביהושע כשיראו הגעת מה שירא' להם בעת שהגביל אותו והודיעם כי בנוח כפות רגלי הכהנים בירדן יכרתו מימיו ושאתר עבור העם תכף יעלו הכהנים נושאי הארון מהירדן וישובו מי הירדן למקומם כי זה ממה שיישיר העם להתקרב לעבודת הש"י אשר הוא שליט בכמו אלו הנפלאות העצומות ולשמוע למצות יהושע נביאו כי זה כלו ממה שיישיר העם אל שתבוא להם ירושת הארץ באופן שלם ולפרסם זה המופת הנפלא הקים יהושע האבנים תחת כפות רגלי הכהנים כדי שיראום כל ישראל כמו שזכרנו וצוה לשנים העשר איש אשר הכין להכין שתיים עשרה האבנים להזכיר זה המופת בישראל עד עולם למען יראו תמיד אותם ויהיה זה סבה אל שיאריכו ימיהם על הארץ הטובה שהש"י נותן להם אשר הגיעם לירושתה עם שזה יהיה סבה להגיע להם ירושת הארץ באופן שלם כמו שביארנו ורצה עם זה שיהיה זה המופת ביום למען יתפרסם זה המופת לכל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ימה ולכל מלכי הכנעני אשר על הים וימס לבבם מפני בני ישראל כי זה כלו ממה שיעזור על נצוחם והגעת ירושת הארץ על ישראל בשלמות ולזאת הסבה שלח יהושע מרגלים

לחזק לב ישראל כשידעו שנפלה אימתם על כל הגוים ההם שהם באים להלחם עמם כמו שביארנו במה שקדם והנה זכר בזה הספור שיהושע עשה זה כאשר צוהו משה ע"ה כי משה היישירו אל שיעשה זה הענין בזה האופן השלם כמו שזכרנו במה שקדם. השביעי והוא במדות הוא שהוא ראוי למי שירצה להציל איש מה מיד אחר שיראה עצמו בדבריו כאילו הוא חושק שיפול האיש ההוא ביד רודפו כי בזה ימצא לו המכוון בהצלתו וזה שכבר יסמך הרודף על דבריו ויתכן לו בתחבולות למלט הנרדף ולזה תמצא כי כששלח המלך יריחו אל רחב הפונדקי שתוציא האנשים אליו מבני ישראל אמרה אחר שהצפינה אותם שאמת הוא זה אך לא חטאת בזה כי אילו ידעה היותם מבני ישראל היתה מגלה זה למלכו ולעם כדי לתפסם וספרה שכבר יצאו אחר שהגיע חשך הלילה ולא ידעה אנה הלכו ונתנה עצה שירדפו מהר אחריהם כי ישיגום וזה ממה שהראתם שהיא חושקת שיפלו בידם ולזה האמינו יותר לדבריה ונשלמה בזה ההצלה למרגלים אשר כונה אליה. השמיני והוא במדות הוא שראוי למי שירצה להציל איש מה בזה האופן הנזכר שישמר שלא יכזב בתחבולות דבריו במה שיתכן שתשיגהו התפיסה ולזה תמצא שרחב לא אמרה שלא באו אליה האנשים מבני ישראל כי זה ממה שישגיגהו בו התפיסה בקלות ויהיה זה סבה אל שלא יגיע התכלית שכונה וכאשר אמרה שכבר יצאו משם זכרה לזה מאמר יהיה לה התנצלות בו אם ימצא מאמרה זה כוזב בכל או בקצת והוא שכבר אמרה שזה היה בעת שהיה השער לסגור בחשך ויתכן מפני החשך שנדמה לה שיצאו שניהם ולא יצא כי אם אחד או נשאר שניהם כי זה אפשר שיקרה מפני החשך. התשיעי והוא במדות הוא שכשיבוא הכרח שתהיה סכנה מה לאנשים אשר ירצה האדם בהצלתם ראוי שישדר היותם במקומו מתחלפך כדי שאם ימצא האחד אולי ינצל השני ולזה תמצא עם שדבריה יסבלו כי אולי לא יצא כי אם האחד ונדמה לה בחשך שיצאו שניהם והנה נשאר אחד מהם אצל הפתח והיא לא הרגישה ולזה יעזרוה דבריה להציל את השני ולזה תמצא ברחב שצפנה לכל אחד מאלו האנשים במקום מיוחד שאם ימצא האחד אולי ינצל השני. העשירי והוא במדות הוא שראוי שלא יקצר האדם על מה שאפשר לו הצלתו כשלא יהיה כל מה שיהיה בהצלתו אבל ראוי שישתדל להציל מה שאפשר להצילו אם רב אם מעט ולזה תמצא כי כשראתה רחב שאי אפשר לה הצלת עמה בכללם בפנים מהפנים השתדלה להציל בית אכיה ואמנם ראתה שאי אפשר לה הצלת עמה כשום צד לפי שזה היה ממנה אם בתפישת המרגלים אם כשתשאל מהם זה ותשלחם בשלום ואולם בתפישת המרגלים לא ישלם לה זה כי כבר יוכלו ישראל להלחם עמהם בזולת רגול הארץ לפי מה שנתפרסם לה מעוצי יכלת אלהי ישראל שישנה מנהג הטבע בעבור ישראל ואם תשאל מהם הצלת כל עמה הנה הוא מבואר שזה לא יאות להם בשום פנים עם שיהיה עם גדול כזה בזולת הארץ ולזה השתדלה בהצלת המרגלים לפי מה שאפשר לה להחיות אותה ובית אביה והשביעה אותם בשם אלהי ישראל על זה טרם הפרדם ממנה. האחד עשר והוא במדות הוא שהוא ראוי לאדם שיעשה כל דבריו בחכמה גם בעת הפחד יתישב במה שיעשהו שלא תשיגהו החרטה עליו

ולזה תמצא במרגליי איך דקדקו באלו התנאי עם רחב באופי שלא ישיגי בזה מה שתשיגהו עליו החרטה אחר זה כמו שביארנו. השנים עשר הוא במדות והוא שאין ראוי להטיל קנאה בין האנשים לתת יתרון לאיש אי על האחר במה שהם ראויים בו על אופן אחד ולזה תמצא שבחר יהושע איש אחד למטה באופן שיהיו י"ב למספר שבטי בני ישראל להכין האבנים שהיו מוגבלים להיות לזכרון לבני ישראל : (רלבי"ג)

כא ויאמר אל-בני ישראל לאמר אשר ישאלון בְּנֵיכֶם מִחַר אֶת-אֲבוֹתָם לאמר מה האבנים האלה: **כב** והודעתם את-בְּנֵיכֶם לאמר בִּיבִשָׁה עבר ישראל את-הירדן הַזֶּה: **כג** אשר-הוֹבִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת-מִי הִירְדָן מִפְּנֵיכֶם עַד-עֲבָרְכֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לַיַּם-סוּף אֲשֶׁר-הוֹבִישׁ מִפְּנֵינוּ עַד-עֲבָרְנוּ: **כד** למען דעת כל-עמי הארץ את-יד יְהוָה כי חֲזָקָה היא למען יראתם את-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל-הַיָּמִים: (o)

מצודת דוד למען יראתם. כמו ולמען יראתם, ותחסר הוי"ו, וכמוהו רבים: (מצודת דוד)

יהושע פרק-ה

א ויהי כשמע כל-מלכי האמרי אשר בעבר הירדן ימה וכל-מלכי הקנעני אשר על-הים את אשר-הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת-מִי הִירְדָן מִפְּנֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל עַד-(עברנו) עָבְרָם וַיִּמָּס לְבָבָם וְלֹא-הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל:

כ"י אשר בעבר הירדן ימה. לכל שעברו בני ישראל הוא כל מערבני ועל עכשיו היו בעבר מזרחי : (כ"י)

מצודת דוד ולא היה וכו'. אמר בדרך הפלגה וגוזמא, כאלו הלך מעמם רוח החיוני לגודל הפחד: (מצודת דוד)

ב בעת ההיא אמר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ קַרְבּוֹת צָרִים וְשׁוּב מִל

רַס"י חרבות כורים. כתרגומו : אֶזְמֶלֶן חֲרִיפִין, וְכֵן (תהלים פט מד) : אֶף תִּשָּׁב לֹר חֲרָב, כְּשֶׁחֲרִיפֹת נִהְפְּךְ לְכַדְדִין וְחִינּו חוֹתֵךְ יִפֶּה, וְכֵן (ישעיהו נד יז) : כֹּל כְּלֵי יוֹאֵר עֲלִיךְ : שְׁנִית. שְׁמֵלו כְּבֵר בְּלִיל יִיאֲחֹס מִמֵּאֲרִים קֶהֶל גְּדוֹל יֶחֶד, וְזו פֶּעַם שְׁנִית, שְׁכֹל הָאֲרָבָעִים שָׁנָה שְׁהִיו בְּמִדְבַר לֹא נִשְׁבָּה לָהֶם רוּחַ כְּפוֹנִית, וְלֹא הִיָּה לָהֶם יוֹם נוֹחַ לְמוֹל, כְּמוֹ שְׁשָׁנִינוּ בִּיצְמוֹת (עא ז). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (סָם) : שְׁנִית, זו פְּרִיעַת מִיֵּלָה, שְׁלֹא נִתְּנָה לְאַצְרָהֶם אֲבִינוּ : (רַס"י)

מצודת דוד ושוב מול וכו' שנית. אמר 'שנית', כי גם בליל צאתם ממצרים נמולו כל ישראל יחד, כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (במדבר רבה יא ו) (ג) אל גבעת. בגבעת הערלות, ונקרא שם המקום על שם המאורע: (מצודת דוד)

מצודת ציון צורים. חדודים, כמו (תהלים פט מד) צור חרבו : (מצודת ציון)

רלב"ג בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עד אז יבנה יהושע. חרבות צורים הרצון בו חרבות החדדי והם הנעשים מהנחשת אציי"ד בלע"ז, ואמנם צוהו כדי שישגים יהושע בזה המעט מהצער שאפשר בו כי יתכן בכמו אל החרבו' שיהיו בתכלי' מהחדות ולזה תרגם יונתן אֶזְמֶלֶן חֲרִיפִין : ושוב מול את בני ישראל שנית. שב אל כלל העם וזה שכבר נמולו בצאתם ממצרים לתכלית שינחלו אז את הארץ וכאשר הטו עונותיהם ונגזר עליהם המות ואיחור עד ארבעים שנה מירושת הארץ הוצרכו עתה שנית לכמו זה הפועל ואולם שזאת המצוה מבוא בירושת הארץ הוא מבואר ממה שנאמר בתורה בפרשת לך לך כשנצטווה אברהם בזאת המצוה עם שכבר היה ראוי שיקיימו ישראל דרכי התורה בכללם לפי מה שאיפשר ואז יתכן יותר שיעשה להם הש"י זאת ההטבה והחנינה ר"ל שירשו ארץ ז' גוים הנזכרים בתורה : (רלב"ג)

ג וַיַּעַשׂ-לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חֲרָבוֹת צָרִים וַיִּמַּל אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-גְּבַעַת הָעֵרְלוֹת:

רַס"י גבעת הערלות. על סם המאורע נקרא, שנעשה כמין גבעה : (רַס"י)

מצודת ציון אל גבעת. בגבעת, וכן (שמות כה כא) ואל הארון, ומשפטו : ובהארון (מצודת ציון) :

רלב"ג גבעת הערלות. נקראת הגבעה בזה השם מפני הפועל שנעשה שם ר"ל מפני מילת כל העם הילודים במדבר והנה היו כלם ערלים לפי שלא היו יודעים העת אשר יצטרכו בו ליסע כי על פי ה' היו חונים כמו שהתבאר בתור' ואולי יצטרכו ליסע ביום הג' למילה והיא הסכנה לתינוק ולזה לא מל אחד מהילודים במדבר ולזאת הסבה לא עשו ישראל פסח במדבר כי אם אותו שנזכר בתורה לפי שכבר נולדו לרובם בנים אחר שתי שנים לצאתם ממצרים ומילת בניהם היתה מעכבת אותם מעשיית הפסח כמו שהתבאר בפרשת בא והנה ספר שאחר שמלו ישבו במקומם עד שחיתה המכה וזה כולו ממה שיורה שאין ראוי לנמול שיעתק ממקומו עד חיות המכה :

יד וְזֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר-מֵל יְהוֹשֻׁעַ כָּל-הָעָם הֵיצָא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים כֹּל | אֲנָשֵׁי הַמְּלָחָמָה מֵתוּ בַמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם:

רס"י וזה הדבר. על ידי דבור מל אותם, אמר להם סבורים אתם לירש את הארץ ערלים, לא כך נאמר לאברהם (בראשית יז ט) : ואתה את בריתי תשמור וגו', (שם שם ח) : ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך : כל העם היואל. לא היה אחד מהם כאן, שכלם מתו והם היו מולים, שנאמר :

מצודת דוד וזה הדבר. רצה לומר, זה היה הסיבה אשר יהושע לבד מל את כל העם, ולא מלו אז זה את זה, כי איך יתכן שלא ימצא בהם מי יודע למול : כל העם. רצה לומר, כי כל העם היוצא ממצרים, שהיו נמולים וראוים למול, הלא הם מתו במדבר, ואינם למול לזולתם : (מצודת דוד)

לח כִּי-מָלִים הָיוּ כָל-הָעָם הֵיצְאִים וְכָל-הָעָם הַיְלִידִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם לֹא-מָלוּ:

רס"י לא מלו. כמו שפירשתי שלא נשבה רוח לפונית, והם שמלו עכשיו : (רס"י)

מצודת דוד כי מולים היו. רצה לומר, כי לבד העם היוצאים היו נמולים, אבל לא הילודים במדבר ולא היו הם אם כן ראוים למול : (מצודת דוד)

לח כִּי | אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד-תָּם כָּל-הַגּוֹי אֲנָשֵׁי

הַמְלַחֲמָה הַיִּצְאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לָהֶם לְבַלְתִּי הָרְאוֹתָם אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָם לָתֵת
לָנוּ אָרֶץ זָבֵת חֶלֶב וְדָבָשׁ:

מצודת דוד עד תום וכו'. ואם כן, לא היה מי מהנמולים להיות ראוי והגון
למול זולתו: **אשר נשבע**. אשר בעבור זה נשבע ה' להם לבלתי וכו': (מצודת
דוד)

מצודת ציון זבת. מלשון זיבה ונטיפה : (מצודת ציון)

זז וְאֶת-בְּנֵיהֶם הַקִּים תַּחְתָּם אֲתֵם מִלְּיְהוֹשֻׁעַ כִּי-עָרְלִים הָיוּ כִּי לֹא-מָלוּ
אוֹתָם בְּדָרֶךְ: (o)

כז"י ואת בניהם הקים תחתם. ואת בניהם שהקים תחתיהם הם הילודים
במדבר, אותם מל יהושע : (כז"י)

מצודת דוד הקים תחתם. אשר הקים תחתם: **אותם מל יהושע**. ולא
נמולו עד אז כי ערלים היו עד הזמן ההוא, כי היוצאים ממצרים לא מלו
בניהם בהיותם בדרך, ולא היו אם כן נמולים להיות הגון וראוי להמול
זולת יהושע: (מצודת דוד)

זח וְיְהִי כַּאֲשֶׁר-תִּמְנוּ כָּל-הַגּוֹי לְהַמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם בְּמַחְנֵה עַד חַיֹּתָם:
(פ)

כז"י וישבו תחתם. באתרהון, ולא כרו על העיר: **עד חיותם**. מן המכה
:

מצודת ציון תחתם. במקומם: **חיותם**. ענינו רפואה, כמו (ישעיהו לח כא)
וימרחו על השחין ויחי: (מצודת ציון)

טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גָּלוּתִי אֶת-חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעַלְיֶיכֶם
וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִלְגָּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

כז"י גלותי. הסירותי את חרפת מצרים, שהיו אומרים: ראו כי רעה נגד

פניכם, כוכב אחד יש ששמו 'רעה' והוא סימן של דם, רואין לנו אותו עליכם במדבר, והוא שאמר משה במדבר (שמות לב יב) : למה יאמרו מצרים לאמר זרעה הוליאם, והם אינם יודעים שהוא דם מילה, וכשם לו זימי יהושע וזא אותו הדם, הוסרה אותה החרפה שעדיין ערצ רב שעלו עמהם היו מונים להם, כך דרש ר' משה הדקן : גלותי. הסירותי, כמו (תהלים קיט כב) : גל מעלי חרפה, (זרחקית כט י) : ויגל את האזן : (רס"י)

מצודת דוד היום גלותי. עתה העברתי מעליכם מה שהיו המצרים מחרפים לאמר, הלא הם ערלים כמונו, וחרפה יחשב לישראל, כמו שכתוב (בראשית לד יב) כי חרפה היא לנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון גלותי. מלשון גלגל וסבוב : (מצודת ציון)

רלב"ג היום גלותי. הסירותי מעליכי חרפת מצרים ירצה לפי מה שאחשוב בחרפת מצרים אמונותיהם הנפסדות כי ענין הפסח היה מביא ישראל להעתיק מהאמונוי ההם כמו שביארנו בפרשת בא ואמנם אמר זה כי עד עתה סרה זאת המצוה מהם לסבה שזכרנו ולזה סמך לזה שכבר עשו שם את הפסח בי"ד יום לחדש ואפשר שיהא הרצון בזה ההמשך לתאות המשגל כי המצרים היו פרוצים בעריות כמו שאמר בתורה בפרשת העריות כמעשה ארץ מצרים וגוי ולפי שהמילה מכוונת להחליש כח זה האבר הוא מבואר שבענין המילה תסור מעליהם חרפת מצרים ויהיו יותר גדוריי בענין המשגל ואפשר שנאמר עוד שהרצון בזה שכבר הסיר מהם חרפת מצרים שהיו אומרים כי ברעה הוציאם להרוג אותם ולכלותם לא להנחילם הארץ והנה בהיותם מתאחרים במדבר ארבעים שנה היתה להם זאת החרפי ואולם עתה ייעד אותם שכבר ירשו את הארץ אחר שכבר קיימו זאת המצוה ותסור מעליהם זאת החרפה והביאור הראשון הוא הנראה יותר ואם לא מצאנוהו לאחד מן הקודמיי אשר הגיעו אלינו דבריהם : (רלב"ג)

וַיִּחַנוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּגִלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת-הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרְבַת בְּעָרְבוֹת יִרְיָהוּ:

מצודת דוד בערב. אחר חצות היום קרוי ערב, כי אז נוטה החמה לבית מערב : (מצודת דוד)

וַיֹּאכְלוּ מֵעֵבֹר הָאָרֶץ מִמִּחְרַת הַפֶּסַח מִצֹּאת וְקִלְיֵי בְּעֻצֵּם הַיּוֹם

הַזֵּה:

רַס"י ממחרת הפסח. יום הנפת העומר שהקריבו עומר תחלה, ומז' באלר שמת משה שפסק המן, היו מסתפקין עד עכשיו ממן שזכליהם שלקטו בשבעה באלר, שנאמר (שמות טז לה) : את המן אכלו ארבעים שנה, והלא מ' שנה חסר שלשים יום, שהרי תחלת ירידת המן בט"ו באייר, אמור מעתה בחררה שהולילו ישראל ממלכים, טעמו טעם מן : (רס"י)

מצודת דוד ממחרת הפסח. ממחרת יום א' של פסח, שהוא זמן הקרבת העומר, וקרבו העומר, והדר אכלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעבור. תרגום של 'דגן' הוא עבורא (דברים כח נא) וקלוי. שבלים צלויים, כמו (ויקרא ב יד) אביב קלוי באש : בעצם היום. רצה לומר, בגופו של יום, כמו (שם כג יד) עד עצם היום הזה, ורצה לומר, לא בלילה שלפניו, עם כי הלילה הולך אחר היום : (מצודת ציון)

רלב"ג ויאכלו מעבור הארץ. הנה אמר זה לפי שלא הותר להם החדש עד ממחרת הפס' ובה ראייה שמה שאמר בתורה ממחרת השבת יניפנו הכהן הרצון בו ממחרת הפסח והוא י"ו בניסן לא ממחרת שבת בראשי' כמו שהיו אומרים הצדוקים שאם היה הענין כן הנה לא ימלט הענין מחלוקת אם שנא' שכבר קרה אז שהי' פסח ביום השבת או בזולת יום השבת ואם היה בזולת יום השבת הנה יצטרך לוי' כי טעו יהושע וישראל בזה וזה דבר בלתי אפשר ואם היה בשבת הנה לא היה ראוי שייחסהו אל מה שהוא במקרה אבל ראוי שייחסהו אל מה שהוא בעצם ויאמ' ממחרת השבת כי הם לא עשו זה לפי זה הדע' מפני היות היום ההוא מחרת הפסח אבל מפני היותו ממחרת השבת ולזה הוא מבואר שמ"ש בתורה ממחרת השבת אין רצון בו שבת בראשי' אבל הרצון בו ממחרת הפסח כי הפסח תקרא שבת ר"ל היום החמשה עשר : (רלב"ג)

זב"ב וישבת המן ממחרת באכלם מעבור הארץ ולא-היה עוד לבני ישראל מן ויאכלו מתבואת ארץ פנען בשנה ההיא: (o)

רס"י ולא היה עוד לבני ישראל מן. לפיכך, ויאכלו מעבור הארץ, אם היה להם מן לא היו אוכלים מן התבואה, שהמן היה נוח להם, משל אומר לתינוק מפני מה אתה אוכל פת שעורין, לפי שאין לי פת חטין, לכך נאמר : ולא היה עוד וגו' : (רס"י)

מצודת דוד וישבות המן. אף כי מיום מיתת משה בשבעה באדר פסק המן מלירד, מכל מקום היו נזונים בנס ממן שבכליהם, ובאכלם מעבור הארץ לא מצאו עוד: **ויאכלו**. התחילו לאכול: (מצודת דוד)

מצודת ציון וישבות. ענין בטול, כמו (ישעיהו יד ד) שבת נוגש: (מצודת ציון)

רלב"ג וישבת המן ממחרת. הנה מצאנו בזה דעת לרבו ז"ל קצת אמר שלא ירד המן אחר שמת משה אלא שכבר לקטו ממנו מה שהספיק להם עד זה הזמן ועשו ממנו חלות וקצת אמר שכבר ירד המן עד היום ההוא ואחשוב שאשר הביא האוי שלא ירד המן אחי שמת משה אל זה המאמר הוא היותו מרחיק היותו מסורה מהנבי מופת אחר מותו ולפי שזה המופ הנפלא א"א שיהי על יד נביא זולת משה חוייב ממנו שלא ירד המן אחר מותו לא הסבי שהי נעשי אחי זה על יד יהושע ואשר נר לנו לפי מה שהשרשנו מענין המופתים בסוף המאמר הו מספר מלחמו ה' הוא שזה המופ הנעשי על יד משה בענין המן נשאר עד היום הזה שאכלו מן החדש הלא תרא כי מופת שמן המשחי היה נשאר תמיד כמו שביארנו במקומו וממה שיורה על זה הוא אומר וישבת המן ולא אומי ויכלה המן וזה ממה שיורה שכבר היה יורד עד היום הזה ועוד כי בתורה כשנזכר ירידת המן זכר המן אכלו עד בואם אל ארץ נושבת וזה ממה שיורה שכל זה הענין נעשה על יד משה וכבי ביארנו בספר מלחמו ה' איך יתכן זה: (רלב"ג)

ג ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עמד לנגדו וחרבו שלופה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם-לצרינו:

רס"י כהיות יהושע ביריחו. מכאן לעיבורה של עיר שהיא מן העיר, שאי אפשר לומר שתוך יריחו: הלנו אתה. הלמסעלנא לתיתא: (רס"י)

מצודת דוד ביריחו. רצה לומר, בגבול יריחו: הלנו. בה"א השאלה, לומר אם באת לעזור לנו מול האויב, או לעזור להאויב: (מצודת דוד)

מצודת ציון שלופה. חלוצה מתערה, כמו (איוב כ כה) שלף ויצא מגוה: (מצודת ציון)

רלב"ג ויהי בהיות יהושע ביריחו. ראוי שתדע שזה הענין היה במראי הנבואי ויורה על זה מ"ש תכף ויאמר ה' אל יהושע כי הוא רחוק הראוי המלאך בהקיץ ובהשתמש החושים על מנהגיה והנה הרצון באמרו ויהי בהיות יהושע ביריחו מחשבתו משוטטת שם איך יעשה לאחרית העם היושב בה ומפני זה נדמה לו דבר מעניני המלחמה וראי המלאך כאילו חרבו שלופה בידו ולזאת הסבי ג"כ שאל לו במדאי הנבואה הלנו אתה אם לצרינו כמנהג הנלחמים וענהו כי אין הענין כמו שחשב אבל הוא שר

צבא ה' והשר הוא הממונה להשגיח בישרי' הוא אשר באמצעותו יביא הש"י הנבואי לנביא מאת הש"י ואמי' לו שיחלוץ נעלו מעל רגלו כדי שירגיש בענין המקום שהוא בו כי הוא קדש וענין נבואי אלהי לא פועל דמיוני ואז הרגיש יהושע בשזאת ההשגה היא השגה נביאוית וזכר הנבואה שהגיע לו בזה המקום וקודם שיתחיל בזכרון הנבואה ההיא ספר שיריחו היתה סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל באופן שלא יוכל אחד לצאת משם ולא ליכנס שם וזכר זה לפי שמזאת הסיבה נצטרכו בהחרמתם לזה המופת שהיישיר אותו אליו השם יתעלה בזאת הנבואה (רלב"ג) :

נד וַיֹּאמֶר | לֹא כִי אֲנִי שֶׁר-צָבָא-יְהוָה עֲתָה בָאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל-פְּנֵי אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָה אֲדֹנָי מְדַבֵּר אֶל-עַבְדְּךָ:

רש"י עתה צאתי. לעזרתך, שאין אדם יכול להלחם עליה ולתופסה להפיל החומה, אבל בימי משה רבך צאתי ולא חפץ בי, שנאמר (שמות לג טו) : אִם אִין פְּנִיךָ הוֹלְכִים וְגו' : (רש"י)

מצודת דוד ויאמר לא. רצה לומר, לא באתי לעזור לאויבי ישראל, כי אני שר של ישראל הקרואים צבא ה', ומה שלא ראיתני עד הנה, הוא בעבור כי עתה באתי, ולא מאז : **מה אדוני מדבר**. רצה לומר דבר דבריך והנני לקיימם כהעבד המקיים דברי האדון : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל פניו. לפניו, רצה לומר, לפני העומד לנגדו : (מצודת ציון)

טו וַיֹּאמֶר שֶׁר-צָבָא יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ שֶׁל-גְּעֻלָּךְ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן:

רש"י שר צבא ה'. ישראל שהוא צבא לה', ומיכאל היה, שנאמר (דניאל י כח) : מִיכָאֵל שְׂרָכֶס : (רש"י)

מצודת דוד קדש הוא. ומהראוי לעמוד עליה יחף : (מצודת דוד)

מצודת ציון של. הסר וכן במשה (שמות ג ה) של נעליך : (מצודת ציון)

א וַיִּרְיָחוּ סִגְרָת וּמִסְגָּרַת מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא: (ו)

רש"י סגרת ומסגרת. כתרגומו: אחידל בדקין דפרזלא, ומתקפא בעבריין לנחט

מצודת דוד סגרת ומסגרת. רצה לומר, מעולם היתה סגורה בדלתים ובריח, ועתה הוסיפו לסגרה עוד מפני ישראל, ולא הניחו מי לצאת ממנה או לבא בה, שלא יודע מבואות העיר: (מצודת דוד)

ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת-יְרִיחוֹ וְאֶת-מְלָכָהּ גְּבוּרִי הַחֵיל:

מצודת דוד גבורי החיל. רצה לומר, עם שהם גבורי חיל: (מצודת דוד)

ג וְסִבְתֶּם אֶת-הָעִיר כָּל אַנְשֵׁי הַמְּלָחָמָה הַקִּיף אֶת-הָעִיר פְּעַם אַחַת כֹּה תַעֲשֶׂה שְׁשֶׁת יָמִים:

מצודת דוד כה תעשה. להקיף פעם אחת ביום: (מצודת דוד)

מצודת ציון הקיף. ענין סבוב, כמו (תהלים פח יח) הקיפו עלי יחד: (מצודת ציון)

רלב"ג והנ' הסכי' הש"י לעשות כל אלו המופתי' עם ארון ה' להישיר ישראל לשמור ולעשות ככל הכתוב בו והיו אלו המופתים בזה האופן מהזרות כדי להפיל אימה על הגויים ההם בשמעם אלו הנפלאות העצומות אשר עושה הש"י לישראל והיה זה המספר לשביעיות רצה לומר שהקיפו העיר ז' ימים והיו שם ז' כהנים וז' שופרות היובלים וביום השביעי הקיפו ז' פעמים שזכרנו כמספד הז' שזכרנו בתורה כמו השמטה וז' שמטות וז' שבתות שנים וז' ימים וז' פעמים וז' ימי הפסח וז' ימי סוכה והנה הסכים הש"י שיעשה זה המופת באמצעות זאת התרועה

הגדולה כדי שיתעוררו ישראל ויקיצו משנת תרדמתי ויתנו אל לבם ענין אלו הנפלאות העצומות למען יראו את ה' עם שיש לתרועה הגדולה רושם מעט בענין זה המופת כי הקול החזק יניע האויר תנועה חזקה אלא שלא יתכן שיגיע מזאת התנועה כמו זה הפועל הנפלא שתפול החומה החזקה תחתיה אם לא יחובר לזה המופת : (רלב"ג)

ז וְשִׁבְעָה כְּהֲנִים יִשְׂאוּ שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים לְפָנַי אֲרוֹן וּבָיִם הַשְּׂבִיעִי תִסְבוּ אֶת-הָעִיר שִׁבְעַת פְּעָמִים וְהַכְּהֲנִים יִתְקְעוּ בַשׁוֹפְרוֹת:

רס"י היוצלים. חילים : (רס"ז)

מצודת דוד יתקעו. בכל יום בעת יקיפו : (מצודת דוד)

מצודת ציון היובליים. האילים, כן תרגומו : (מצודת ציון)

ז וְהָיָה בְּמִשְׁךְ | בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל (בשמעכם) כְּשִׁמְעֶכֶם אֶת-קוֹל הַשּׁוֹפָר יִרְעוּ כָּל-הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְנִפְלָא חוֹמַת הָעִיר תִּחְתֶּיָה וְעָלוּ הָעָם אִישׁ נֶגְדוֹ:

רס"י במשוך. בתקיעה אחרונה, בהאריך התוקע את הקול : תחתיה. במקומה (רס"ז)

מצודת דוד את קול. רצה לומר, הקול ההוא המאריך בתקיעה נמשכת : איש נגדו. לא יצטרכו להקיף ולעלות בה, כי כל החומה תפול : (מצודת דוד)

מצודת ציון במשוך. בהאריך הקול : (מצודת ציון)

ז וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן אֶל-הַכְּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׂאוּ אֶת-אֲרוֹן הַבְּרִית וְשִׁבְעָה כְּהֲנִים יִשְׂאוּ שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת יוֹבְלִים לְפָנַי אֲרוֹן יְהוָה : **ז** (ויאמרו) וַיֹּאמֶר אֶל-הָעָם עֲבְרוּ וְסָבוּ אֶת-הָעִיר וְהִחְלוּץ יַעֲבֹר לְפָנַי אֲרוֹן יְהוָה:

מצודת ציון והחלוץ. הם בני ראובן ובני גד וחצי שבט מנשה, כולם היו מזוינים ביותר, כמו שכתוב בהם (דברים ג יח) חלוצים תעברו : (מצודת ציון)

ז וַיְהִי כַּאֲמַר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-הָעָם וַשְׁבָּעָה הַפְּהָנִים נְשָׂאִים שְׁבָעָה שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים לְפָנָי יְהוָה עֲבְרוּ וַתִּקְעוּ בַשּׁוֹפְרוֹת וְאָרוֹן בְּרִית יְהוָה הֵלֵךְ אַחֲרֵיהֶם:

מצודת דוד ויהי כאמור. רצה לומר, כן עשו, כאשר אמר יהושע אל העם ושבעה **כו':** (מצודת דוד)

ט וְהַחֲלוּץ הֵלֵךְ לְפָנָי הַפְּהָנִים (תקעו) תִּקְעֵי הַשּׁוֹפְרוֹת וְהַמֵּאֲסֹף הֵלֵךְ אַחֲרַי הָאָרוֹן הַלּוֹךְ וַתִּקְוַע בַּשּׁוֹפְרוֹת:

רס"י והחלוץ. בני ראובן ובני גד היו עוזרים לפניהם, לפי שהיו בני גד גבורים ומכים בזרוע חזקה, כמו שנאמר (דברים לג כ): וטרף זרוע אף קדקד **: (רס"י)**

מצודת דוד תקעי השופרות. חוזר על הכהנים: הלוך ותקוע. רצונו לומר לא עמדו הכהנים בעת תקיעה, כי אם הלכו ותקעו: (מצודת דוד)

מצודת ציון והמאסף. דגל מחנה דן נקרא מאסף, על שום שהלכו באחרונה, והיו מאספים כל הנכשלים מהמחנות שהלכו ראשונים: (מצודת ציון)

י וְאֶת-הָעָם צִוָּה יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר לֹא תִרְיעוּ וְלֹא-תִשְׁמִיעוּ אֶת-קוֹלְכֶם וְלֹא-יֵצֵא מִפִּיכֶם דָּבָר עַד יוֹם אֲמַרִי אֵלֵיכֶם הֲרִיעוּ וְהֲרִיעַתֶּם:

רלב"ג והנה צוה אותם יהושע שלא יריעו ולא ישמיעו את קולם עד היום הז' כדי שלא ירגישו בני העיר וישליכו אבנים מעל החומה ואעפ"י שהיה אפשי לש"י לשמרם מזה על דרך המופת הנה אין מדרך הש"י שיעשה המופת"י לבטלה ובמקומות שאפשר בזולת מופת: (רלב"ג)

יא וַיִּסֹּב אָרוֹן-יְהוָה אֶת-הָעִיר הַקָּדֵף פַּעַם אַחַת וַיָּבֹאוּ הַמַּחֲנֶה וַיְלִינוּ בַּמַּחֲנֶה: **(פ) (פ) יב** וַיִּשְׁכֹּם יְהוֹשֻׁעַ בַּבֹּקֶר וַיִּשְׂאוּ הַפְּהָנִים אֶת-אָרוֹן יְהוָה:

מצודת דוד **וישכם.** ביום השני : (מצודת דוד)

ג וְשָׁבַע הַפְּהַנִּים נְשָׂאִים שְׁבַע שׁוֹפְרוֹת הַיְבֻלִּים לְפָנָי אַרְוֹן יְהוָה הַלְכִים הַלֹּךְ וְתִקְעוּ בַשׁוֹפְרוֹת וְהַחֲלוּץ הַלֵּךְ לְפָנֵיהֶם וְהַמְאַסֵּף הַלֵּךְ אַחֲרַי אַרְוֹן יְהוָה (הוֹלֵךְ) הַלֹּךְ וְתִקְוַע בַּשׁוֹפְרוֹת:

כז"י והמאסף. שצט דן הנוסע אחרון, והוא מאסף את כל המתעכבים האחרונים **כז"י** :

מצודת דוד **הלוך ותקעו.** כפל הדבר לומר שלא פסקו מלתקוע : (מצודת דוד)

ג וַיִּסְבוּ אֶת-הָעִיר בַּיּוֹם הַשְּׁנִי פַעַם אַחַת וַיֵּשְׁבוּ הַמַּחֲנֶה כֹּה עָשׂוּ שֵׁשֶׁת יָמִים: **ט** וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיִּשְׁכְּמוּ כְּעֹלוֹת הַשַּׁחַר וַיִּסְבוּ אֶת-הָעִיר כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים רַק בַּיּוֹם הַהוּא סָבְבוּ אֶת-הָעִיר שֶׁבַע פְּעָמִים:

כז"י ביום **השביעי.** שצת היה : (כז"י)

מצודת דוד **כעלות השחר.** להיות הזמן מספיק להקיף שבע פעמים : **רק וכו'.** ולזה הוצרכו להשכים אז יותר משאר הימים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **השחר.** הוא האור הנוצץ בפאת המזרח טרם יעלה השמש : **כמשפט הזה.** רצה לומר, כמנהג הזה : (מצודת ציון)

ט וַיְהִי בַפֶּעַם הַשְּׁבִיעִית תִּקְעוּ הַפְּהַנִּים בַּשׁוֹפְרוֹת וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-הָעַם הָרִיעוּ קִי-נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת-הָעִיר:

מצודת דוד **תקעו.** רצה לומר, תקיעה נמשכת וארוכה : (מצודת דוד)

ג וְהִיְתָה הָעִיר חָרָם הִיא וְכָל-אֲשֶׁר-בָּהּ לִיהוָה רַק רָחֵב הַזֹּנֶה תְּחִיָּה הִיא וְכָל-אֲשֶׁר אֵתָהּ בְּבֵית כִּי הַחֲבָאֲתָהּ אֶת-הַמְּלֹאכִים אֲשֶׁר שָׁלְחָנוּ:

כז"י והיתה העיר חרם. הקדש, כי היום שצת קדש, ורלוי להיות קדש

פָּלַל הַגָּזֵל בּוֹ : (כָּז"י)

מצודת דוד חרם. לאבדון וכריתה: היא וכו'. רצה לומר, העיר עצמה ומה שבה מהדברים שאינם ראויים להביא לאוצר ה': לה'. רצה לומר, לשם ה' ולכבודו: (מצודת דוד)

מצודת ציון חרם. פעם תשמש על חרמי גבוה והקדש, ופעם תשמש על כריתה ושמוון: החבאתה. הסתירם: (מצודת ציון)

רלב"ג והנה צוה שיחרימו כל אשר בעיר ולא יהנו ממנו בדבר כדי שלא יטעו ישראל במה שיגיע להם מההצלחי אחר זה וייחסוה אל מה שקנו משלל העיר ההיא ואולי יהיה זה סבה שיחשבו שאמונתם היתה טובה עד שגם מקניהם ונכסיהם מביאיי הצלחה למי שיקנם ולזאת הסבה בעינה קלל מי שיבנה יריחו עד שיגיע הבנין בהיות כל בניו חיים ולא ישאר לו בהשלמתו כי אם צעיי בניו וידמה שפעולות יושבי יריחו ואמונתם היו יותר מגונות מפעולות שאר יושבי הארץ ואמונתם ולזה צוה שלא ישאר מהם רושם ולא מן העיר או היה זה לתת מורך לשאר הגויי עם שזאת הקללה לא היתה לפי הנבואה ולזה תמצא שכבר נתקיימה בימי אחאב אמר בימיו בנה חיאל בית האלי וצוה אותם שיצילו רחב הזונה וכל אשר אתה בבית כאשר נשבעו לה המרגלים: (רלב"ג)

יחזקאל וְרַק-אַתֶּם שְׁמַרוּ מִן-הַחֶרֶם פֶּן-תִּחְרִימוּ וְלִקְחֶתֶם מִן-הַחֶרֶם וְשִׂמְתֶם אֶת-מִחְנֵה יִשְׂרָאֵל לְחֶרֶם וְעִכְרֶתֶם אוֹתוֹ:

כָּז"י ועכרתם. לשון מים עכורים: (כָּז"י)

מצודת דוד שמרו. את עצמכם וזולתכם מלקחת מה מן החרם: פן תחרימו ולקחתם וכו'. פן תכריתו את ישראל במה שתקחו מן החרם כי כולם יאבדו, וזהו ושמדתם וכו': (מצודת דוד)

מצודת ציון ועכרתם. מענין השחתה ובלבול, כמו (בראשית לד ל) עכרתם אתי: (מצודת ציון)

יטו וְכָל | כֶּסֶף וְזָהָב וְכָלִי נְחֹשֶׁת וּבְרָזֶל קֹדֶשׁ הוּא לַיהוָה אוֹצֵר יְהוָה יבוא:

מצודת דוד וכל כסף כו'. שהם הדברים הראויים לאוצר ה': (מצודת דוד)

לכ וַיִּרַע הָעָם וַיִּתְקְעוּ בַשָּׁפוֹרוֹת וַיְהִי כְשָׁמַע הָעָם אֶת-קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיִּרְעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתִּפֹּל הַחוּמָה תַּחֲתֶיהָ וַיַּעַל הָעָם הָעִירָה אִישׁ נֶגְדוֹ וַיִּלְכְּדוּ אֶת-הָעִיר:

מצודת דוד וירע העם. וחוזר ומפרש כשמוע העם קול השופר, כשהיא מארכת בתקיעה, אז הריעו: (מצודת דוד)

מצודת ציון וירע. מלשון תרועה: (מצודת ציון)

לכא וַיִּחְרִימוּ אֶת-כָּל-אֲשֶׁר בְּעִיר מֵאִישׁ וְעַד-אִשָּׁה מִנֶּעֶר וְעַד-זָקֵן וְעַד שׁוֹר וְשָׂה וְחֲמוֹר לְפִי-חָרֵב:

מצודת ציון לפי חרב. החדוד של החרב נקרא 'פה' בלשון המקרא (כמו בתהלים קמט ו: וחרב פיפיות) (א) וימעלו. ענין חטא ופשע: (מצודת ציון)

לכב וְלִשְׁנַיִם הָאֲנָשִׁים הַמְּרַגְלִים אֶת-הָאָרֶץ אָמַר יְהוֹשֻׁעַ בָּאוּ בֵּית-הָאִשָּׁה הַזּוֹנָה וְהוֹצִיאוּ מִשָּׁם אֶת-הָאִשָּׁה וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לָהּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּם לָהּ: **לכג** וַיָּבֹאוּ הַנְּעָרִים הַמְּרַגְלִים וַיִּצִיאוּ אֶת-רַחֵב וְאֶת-אֲבִיהָ וְאֶת-אִמָּהּ וְאֶת-אָחִיהָ וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לָהּ וְאֶת כָּל-מִשְׁפַּחֹתֶיהָ הוֹצִיאוּ וַיְנַיִחוּם מִחוּץ לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל:

רס"י ויבואו הנערים המרגלים. כאן היו כריכים זירוז, ונעשו כנערים זריזים, ובלילה הראשון היו כמלאכים, ששמרו עלמן מן העבירה עם רחב הזונה, לכך נקראו עם מלאכים, ולכך נקראו אנשים, מלאכים, נערים: (רס"י)

לכד וְהָעִיר שָׂרְפוּ בָאֵשׁ וְכָל-אֲשֶׁר-בָּהּ רֶק | הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְכָלִי הַנְּחֹשֶׁת וְהַבְּרָזִל נָתַנוּ אוֹצֵר בֵּית-יְהוָה: **לכה** וְאֶת-רַחֵב הַזּוֹנָה וְאֶת-בֵּית אֲבִיהָ וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לָהּ הִחִיָּה יְהוֹשֻׁעַ וַתֵּשֶׁב בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי הִחְבִּיֵּאהָ אֶת-הַמְּלָאכִים אֲשֶׁר-שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ לְרַגֵּל אֶת-יְרִיחוֹ: (פ) **לכו** וַיֵּשְׁבַע יְהוֹשֻׁעַ בְּעַת הַהִיא לֵאמֹר אַרְוֵר הָאִישׁ לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר יָקוּם וּבְנֵה אֶת-הָעִיר הַזֹּאת אֶת-יְרִיחוֹ בְּבָכְרוֹ וַיִּסְדְּנָהּ וּבְצַעֲרוֹ יִצִּיב דְּלֹתֶיהָ:

כ"ז זכורו ייסדנה וזלעירו. זתחלת יסוד שיזנה זה, ימות זנו הזכור, ויקזרנו וילך עד שימות הזעיר זגמר המלחכה, היא הזנת הזלתות : (כ"ז)

מצודת דוד וישבע. הארור תקרא שבועה : **זכורו ייסדנה**. כאשר יניח היסוד, ימות בכור זניו, ויתרם ימותו במשך זמן הזנין וכשיעמיד דלתים, ימות צעיר זניו, ויתמו אם כן כולם : (מצודת דוד)

כז ויהי יהוה את-הושע ויהי שמו בכול-הארץ:

יהושע פרק-ז

א וימעלו בני-ישראל מעל בזרם ויקח עין בן-כרמי בן-זבדי בן-זרח למטה יהודה מן-הזרם ויחר-אף יהוה בבני ישראל:

מצודת דוד וימעלו זכו. על שלא שמרו זה את זה מעלה עליהם הזכות כאלו כולם מעלו : (מצודת דוד)

רלב"ג וספר שכבר מעלו בני ישראל מעל בזרם וביאר שזה המעל היה שכבר לקח עין מן הזרם מזה הזטא חרון אף על בני ישראל עם שמתו מהם שלשים וששה איש לפני יושבי העיר וכבר יספק מספק ויאמר איך יתכן בזה בזק המשפט האלהי לענוש על חטא עין בני ישראל וכבר צותה התורה שלא ימותו הזנשים כי אם איש על חטאו ימות וזה הזפק בעינו יפול במה שזכרה התורה פוקד עון אבות על זנים ועוד שכבר זכדו ירמיה ויחזקאל שכבר יגיע עת שלא יאמר עוד אבות יאכלו בזר ושיני זנים תקהינה וזה סותר למה שזכרה התורה מזה בזק השם יתברך ולא יתכן שנאמר שעד העת הזיא יהיה נוהג השם יתברך לענוש הזנים על חטא אבותם ואחר כך ישנה מנהגו כי זה מבואר בביטול ובהיות הענין כן יהיה העיון בזה מי יתן ואדע ונאמר שכבר יותר זה הזפק בשנאמר שהשם בלתי פוקד עון אבות על זנים בעצם כי זה יהיה עול אבל אפשר מזולת עול שימשך במקרה עונש מה לזנים בזטא האבות כי כמו זה לא יהיה בו עול כלל והמשל אם חטא אדם למלכות וענשהו בזין לאבוד ממונו הנה יגיע מזה עונש לזניו שיהיו עניים ולא יירשו דבר מנכסי אביהם שיהיו עתידין לירשם ובכמו זה אמר הנביא אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו וזה שלולי חטא היינו שרויים על אדמתינו אחרי הנקותינו מחטא ימשך ממנו שנגלה מעל אדמתינו אלו היינו שם וזוה האופן יקרא שהשם יתברך פוקד עון אבות על זנים לא בעצמות וכבר יקרא באופן אחי שישב עונש מה לזנים על חטא אבותם וזה אמנם יהיה כשחטאו הזבות והיו הזנים אוזזין מעשה אבותיהם בידיה וזה שאם

היו הם המתחילים בזאת התכונה הפחותה היה מספיק במוסרם עונש יותר קטן ממה שיצטרך במוסרם כשהיו אבותיהם בזאת התכונה הפחותה כי אז שבה אליהן קנין חזק ולא יוסרו אלא בשישיגם עונש גדול על זה ולזה יקרא ענשם יותר גדול מפני חטא האבות ולזאת הסבי' תמצא גם כן שיעדה התורה כאשר יעברו ישראל על המצות ייסרם השם יתברך שבע על חטאתיהם וצותה עם זה לשופטים שלא יכו הרשע כי אם כדי רשעתו במספר אלא בענין בן סורר ומורה שישפטו אותו למיתה בעבור כי שערי באחריתו יהיה נבל ויהיה סבת זה כי הש"י לא יביא אלו הייסורין על צד העונש שאם היה הענין כן היה זה העונש עול בחק הש"י ר"ל שיעניש החוטא יותר מן הראוי לפי מריו אבל יביא אותם על צד התוכחה והשגחה ואין זה עול אבל הוא חנינה והטבע המשל שאם רצה אדם לפרש בים עם שיירה מה והיה סוף השיירה ההיא לטבוע בים הנה אם יביא עליו הש"י ייסורים ימנעוהו מלכת בשיירה ההיא לא יהיה זה עונש אבל הטבה וחנינה וכן אם נסתבך אדם בעבירות סבוך מה והיה מפני זה מוכן להמשך אחריהן אם ישלח לו הש"י ייסורין יוסר בהם בהמשך אחר הרע שנשקע בו הנה הוא מבואר כי יהיה לו הטבה וחנינה ובכאן הותר זה הספק שיקרה במה שאמרה התורה שבע על חטאתיכם ומה שאמר השם יתברך פוקד עון אבות על בנים, ואמנם מה שנשאר מן הספק הוא מה שזכר מענין עכן שחטא ונענשו על חטאו רבים זולתו והוא שחטא לא השיגהו עונש מהשם יתברך בענין ההוא וכבר באו בתורה ספורים דומים לזה ונאמר בהיתר זה הספק שהחיל והקבוץ המתאחד יתכן שיקרה בו זה בזולת עול וזה שכאשר היה החיל בכללו באופן שיהיה מושגח מהשם יתברך השגחה שלימה לא יתכן שתאונה אליו רעה וכאשר חטא אחד מבני החיל תשוב כחיל באופן שתסור ההשגחה האלהית ממנו מצד שהוא כולו מתאחד ולזה יהיה משולח ונעזב למקרים ולזאת הסבה קרה שמתו אלו השלשים וששה איש עם היותם בלתי חוטאים בזה ולא מת עכן כי לא יקרה רע מצד העדר ההשגחה האלהית תכף למי הוא ראוי שיבואהו רע ולפי שעכן לא שם עצמו במקום הסכנה לא מת מפני העדר ההשגחה ממנו ואותם האנשים ששמו עצמם במקום סכנה מתו מהם הראויים מות לפי מערכתם אולם שינזק קבוץ המתאחד בחטא האיש האחד הוא מבואר וזה כי הקבוץ ההוא הוא כמו איש אחד והאיש ממנו הוא כמו אבר מאיברי איש ההוא וכמו שכשיחלה אבר מה מאברי האדם יזוק בו האדם ההוא בכללו כן כשיחטא איש אחד מהקבוץ ההוא ינזק בו כלל הקבוץ ובכאן הותרו כל הספקות ולזה תמצא שכאשר צוה השם יתב' ליהושע שיביא העונש הראוי על חטא לא הסכים שיענש על יד יהושע זולת החוטא וכבר יחזק מה שאמרנו שלא השיגם על זה מהעונש כי אם סור ההשגחה האלהית מה שאמר ולא אוסיף להיות עמכם אם לא תשמידו החרם מקרבכם ויחס החטא לכל ישראל באמרו חטא ישראל מפני שזה הקבוץ היה מתאחד והנה צוה השם יתברך שיחקרו מי היה החוטא בגורל ויחס משפט הגורל לשם יתברך כאמרו בחיק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו וידמה שהית' הטלת זה הגורל לפני ה' כמו הענין בהטלת הגורל על חלוקת הארץ כמו שנזכר בזה הספר, והנה הסכמנו

שיהיה זה הענין על פי הגורל לפי שהוא דעת רז"ל ויראה שהוא האמת בעצמו שאם היה זה על פי נביא או שהיו נשאלים באורים ותומים לא היו צריכין לזה אבל יתבאר להם האיש בעצמו שעשה זה, והנה יפול ספק מה בענין הגורל איך יתכן שנאמר בו כי מהי כל משפטו והנה ענין משפטו הוא בקרי אלא שהיתר זה הספק לא יקשה עם מה שהשרשנו וביארנו בספר מ"י כי בענינים אשר בקרי סדור והגבלה ואולם בזה המקום לא יהיה זה הספק רושם כי כבר היתה הטלתו ע"י נביא לפני ה' כמו שזכרנו ועם כל זה הנה ראוי שנשתד' בהיתרו מצד שאר הגורלות : (רלב"ג)

בב וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אֲנָשִׁים מִירִיחוֹ הָעִי אֲשֶׁר עִם-בֵּית אֹנָן מִקְדָּם לְבַיִת-אֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֵאמֹר עָלוּ וְרָגְלוּ אֶת-הָאָרֶץ וַיַּעֲלוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּרְגְּלוּ אֶת-הָעִי:

רס"י עם בית און. אכל בית און : מקדם לבית אל. ממזרח לבית אל : (רס"י)

מצודת ציון עם בית און. סמוך לבית און, כמו (בראשית כה יא) עם באר לחי **ראי** : (מצודת ציון)

בג וַיָּשְׁבוּ אֶל-יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵל-יַעַל כָּל-הָעָם כְּאֲלֹפִים אִישׁ אוֹ כְּשִׁלְשֵׁת אֲלֹפִים אִישׁ יַעֲלוּ וַיִּכּוּ אֶת-הָעִי אֶל-תִּיגַע-שָׁמָּה אֶת-כָּל-הָעָם כִּי מָעַט הָמָּה:

מצודת דוד אל יעל. רצה לומר, אין צורך בכולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון תיגע. מלשון יגיעה : (מצודת ציון)

בד וַיַּעֲלוּ מִן-הָעָם שָׁמָּה כְּשִׁלְשֵׁת אֲלֹפִים אִישׁ וַיַּיָּכּוּ לְפָנָי אֲנָשֵׁי הָעִי:

מצודת ציון לפני. מלפני : (מצודת ציון)

בה וַיִּכּוּ מֵהֶם אֲנָשֵׁי הָעִי כְּשִׁלְשֵׁים וְשָׁשָׁה אִישׁ וַיִּרְדְּפוּם לְפָנָי הַשָּׁעַר עַד-הַשְּׂבָרִים וַיִּכּוּם בַּמִּזְרֵחַ וַיִּמָּס לְבַב-הָעָם וַיְהִי לָמָּיִם:

רס"י עד הקברים. עד לתברונן : (רס"י)

מצודת ציון השברים. שם המקום נקרא על שם המאורע, על כי נשברו שם : **במורד.** במקום הירידה מההר : (מצודת ציון)

ז ויקרע יהושע שמלתיו ויפל על-פניו ארצה לפני ארון יהוה עד-הערב הוא וזקני ישראל ויעלו עפר על-ראשם: **ז** ויאמר יהושע אהה | אדני יהוה למה העברת העביר את-העם הזה את-הירדן לתת אתנו ביד האמרי להאבידנו ולו האלנו ונשב בעבר הירדן:

רס"י ולו הואלנו. הלואי נמלכנו לשבת בעבר הירדן מזרחה, בארץ סיחון ועוג **סנכנכה** **כז** : (רס"י)

מצודת דוד ולו הואלנו. הלואי והיינו רוצים מאז לשבת בעבר הירדן המזרחי ולא לעבור את הירדן, ולא היתה באה עלינו הצרה הזאת: (מצודת דוד)

מצודת ציון אהה. ענין לשון צעקה ויללה, כמו (מלכים ב ו ה) אהה אדוני : ולו. הלואי, וכן (במדבר יד ב) לו מתנו : **הואלנו.** ענין רצון, כמו (שופטים יט ו) הואל נא ולין : (מצודת ציון)

ז בי אדני מה אמר אחרי אשר הפך ישראל ערף לפני איביו:

מצודת דוד מה אומר. אחר שהרגיש בעצמו שהרבה אמרים מול מעשה ה', חזר ואמר : מה אומר אם לא כדבר הזה, הואיל וישראל הפך עורף בנוסם, ואצעק **מכאב** **לב** : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בי.** ענין לשון בקשה, כמו (בראשית מד יח) בי אדוני : (מצודת ציון)

ט וישמעו הפנעני וכל ישרי הארץ ונסבו עלינו והכריתו את-שמנו מן-הארץ ומה-תעשה לשמך הגדול: (o)

רס"י ומה תעשה לשמך. המשותף בשמנו, זהו מדרכנו. ופשוטו, ומה תעשה לשם גבורתך שילא כזר, ועתה יאמרו תש כחו : (רס"י)

מצודת דוד וישמעו. אשר האויב ירדפם: ומה תעשה לשמדך. לבל יחולל, באמרם מבלי יכולת ה' נאבדו: (מצודת דוד)

ז ויאמר יהוה אל-יהושע קם לך למה זה אתה נפל על-פניך:

רש"י קום לך. קם לך כתיב, עמד לך מה שהתפללת לפני והזכרת. דבר אחר: עמדת לך במחנה ולא ינחת עמהם, ואני אמרתי (במדבר כז יז): אשר יוציאם ואשר יציאם, כי אתה תציא את בני ישראל, ואנכי אהיה עמך, (קס ג כח): כי הוא יעבור לפני העם הזה והוא ינחיל אותם, אם תלך אתה לפניהם יצליחו, ואם לאו לא יצליחו. דבר אחר: קום לך, בצנילך זאת להם, לא אמרתי לך להקדיש שכל העיר: (רש"י)

מצודת דוד למה זה וכו'. רצה לומר, אין צורך בתפלה כי אם לבער עובר החרם: (מצודת דוד)

יא חטא ישראל וגם עברו את-בריתי אשר צויתני אותם וגם לקחו מן-החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם:

מצודת דוד חטא ישראל. אף שאיש אחד חטא, מכל מקום, על שלא שמרו זה את זה, מעלה עליהם הכתוב כאלו כולם חטאו: וגם עברו את בריתי. בא להגדיל מעשה הנבלה ההיא, לומר: הלא אף אם יחטא איש לאיש לא ינקה, והמה אף כי לא חששו ועברו בריתי שעברו על החרם שהיא כשבועה: וגם לקחו. רצה לומר, אף העובר אחת משאר מצות ה' ענש יענש, והמה גם לקחו מחרמי גבוה, חלק ה': וגם גנבו. אלו לקחו לעין כל, היו על כל פנים משוים כבוד המקום לכבוד בשר ודם, אבל המה גנבו להשמר מבני אדם, ומה' לא יראו: וגם כחשו. הן לא יבוזו לגנב אם ישוב וניחם ומודה בה ומחזירה, אבל המה גם כחשו: וגם שמו בכליהם. רצה לומר, (משלי ו ל) לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב, אבל המה גם שמו בכליהם להיות שמור לאוצר, לא להוציא לשבור רעבון נפש, ואם כן מעשה הנבלה ההיא כפולה ומוכפלת: (מצודת דוד)

מצודת ציון בריתי. ענינו בכל מקום דבר המתקיים, וגם שבועה היא דבר המתקיים, וחרם כשבועה: שמו. נתנו: (מצודת ציון)

יב ולא יכלו בני ישראל לקום לפני איביהם ערף יפנו לפני איביהם

כִּי הָיוּ לְחָרָם לֹא אוֹסִיף לְהִיּוֹת עִמָּכֶם אִם-לֹא תִשְׁמִידוּ הַחָרָם מִקִּרְבְּכֶם:
(o)

מצודת דוד כי היו לחרם. רצה לומר, היו מסייעים לעובר החרם במה שהעלימו עין, ולא שמרו זה את זה: החרם. העובר החרם: (מצודת דוד)

גִּבְיָ קָם קִדְשׁ אֶת-הָעַם וְאִמְרַת הַתְּקַדְּשׁוּ לְמַחֵר כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל חָרָם בְּקִרְבְּךָ יִשְׂרָאֵל לֹא תוּכַל לָקוּם לִפְנֵי אִיבֶיךָ עַד-הַסִּירְכֶם הַחָרָם מִקִּרְבְּכֶם:

מצודת דוד התקדשו. לחלוף לפני הארון, לדעת בשלמי הרעה הזאת: (מצודת דוד)

מצודת ציון קדש. הזמן, כמו (יואל ד ט) קדשו מלחמה: (מצודת ציון)

גִּבְיָ וְנִקְרַבְתֶּם בַּבֶּקֶר לְשִׁבְטֵיכֶם וְהָיָה הַשֶּׁבֶט אֲשֶׁר-יִלְכְּדוּ יְהוָה יִקְרַב לְמִשְׁפַּחֹת וְהַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר-יִלְכְּדָנָה יְהוָה תִּקְרַב לְבֵתִים וְהַבַּיִת אֲשֶׁר יִלְכְּדוּ יְהוָה יִקְרַב לְגִבְרִים:

רס"י לזתים. יס במשפחה אחת הרצה צתי אבות: לגזרים. לראשי גולגולת, כל אנשי הבית יצאו לגורל: (רס"י)

מצודת דוד ונקרבתם. מול הארון: לשבטיכם. כל שבט לבד: ילכדנו ה'. להיות נלכד לפני הארון לבל יוכל לזוז ממקומו לפי שעה: יקרב למשפחות. אחר יזיזו ממקומם יקרבו שוב למשפחות: לבתים. כי המשפחה תחולק עוד לבתי אבות: לגזרים. לאנשים יחידים: (מצודת דוד)

גטו וְהָיָה הַנִּלְכָד בַּחָרָם יִשְׂרָף בְּאֵשׁ אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ כִּי עָבַר אֶת-בְּרִית יְהוָה וְכִי-עָשָׂה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל:

רס"י (תוספת) ישרף באש. האהל והמטלטלין: אתו ואת כל אשר לו. כדי המפורש למטה (להלן פסוק כה) אותו והבהמה צסקילה, והזקף שהוא על 'באש' מוכית, שהוא נפרד מ'אותו', שכן מינו מקראות שהטעם מחלקו, כמו (דברים יא ל): אחרי דרך מצוא השמש, ש'אחרי' מופלג

מ'דרך' על ידי הטעם, וכן פתרונו, הנלכד בחרם, ישרף באש הראוי ל'שרף, כמו ש'מפרש למטה : אותו ואת כל אשר לו. כדין האמור למטה, וזה מקרא קצר, ודומה לו (שמואל ב ה ח) : כל מכה יבוס ויגע בצנור, לא פירש מה יהיה לו, ובדברי הימים (א יא ו) פירש : יהיה לראש, אף כאן לא פירש מה יהיה באותו וכל אשר לו, ולמטה פירש : (רש"י)

מצודת דוד הנלכד בחרם. הנלכד לפני הארון, בעבור שמעל בחרם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נבלה. דבר מגונה כמו (ישעיהו לב ו) נבלה ידבר : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה היתה מצות השם ית' שהנלכד בחרם ישרף באש כי הוא ברור אצל השם יתברך שלא יפול הגורל כי אם על החוטא ועם כל זה מצינו שהתחכם יהושע אל שיודה עכן זה קודם שפטו אותו בזה המשפט ואי אפשר שנאמר שכבר עשה זה יהושע כדי שיוכל לשפטו בדין ומפני שלא היו שם עדים רצה שתהיה שם הודאת פיו וזה לשתי סבות הא' שמה שהגיע ידיעתו בזה האופן מהשם ית' הוא ממה שלא אפשר שיפול בענינו ספק ולא מחלוקת והשנית כי אין להודאת פיו מבא בזה המשפט כלל כמו שהושרש בפי משפטים ולזה ידמה שכבר היה זה הענין באופן שזכרוהו רבותינו ז"ל רוצה לומר שכבר היה עכן ומשפחתו מוציאין לעז על הגורל כשהיו אומרים שאם יפילו הגורל על שני אנשים צדיקים הנה יפול בלי ספק על אחד מהם עם היותו בלתי חוטא בזה ולסלק זה התרעומי והמחלוקת שהיה אפשר שיתחדש מזה התחכם יהושע להשתדל שיספר עכן זה וכאשר הודה זה הענין ספר שכבר שלח יהושע מלאכים וירוצו האהלה ויורה מה שזכר שכבר שלחם שם במרוצה כי יהושע היה ירא שימהרו אנשי משפחתו להוציא משם זה לכסות קלון עכן :

טז וישכם יהושע בבקר ויקרב את-ישראל לשבטיו וילכד שבט יהודה :

כ"י ויקרב את ישראל. לפני החשן, מקום שהצבטים כתובים, ומסר לו הקדוש צדוק הוא סימן שהצבט שחטא, אצנו כהה, וכמה אצנו של יהודה :

כ"ג ויקרב את-משפחת יהודה וילכד את משפחת הזרחי ויקרב את-

מִשְׁפַּחַת הַזְרָחִי לַגְּבָרִים וַיִּלְכֹּד זַבְדִּי:

רס"י ויקרב את משפחת יהודה. לגורל אחד קרב ראשי המשפחות, אדם אחד מכל המשפחה והטילו גורל על מי יפול, ואחר כך על כל צתי אבות של אותה משפחה, וזא אדם אחד מכל בית אב לגורל, ואחר כן באו כל אנשי אותה הבית :

מצודת דוד משפחת יהודה. גם השבט נקרא משפחה : לגברים. איש איש ראש לבית אב : וילכד זבדי. הוא היה הראש לבית האב : (מצודת דוד)

גית ויקרב את-ביתו לגברים וילכד עכן בן-כרמי בן-זבדי בן-זרח למטה יהודה:

מצודת דוד לגברים. לאנשים יחידים : (מצודת דוד)

גית ויאמר יהושע אל-עכן בני שים-נא כבוד ליהוה אלהי ישראל ותן-לו תודה והגד-נא לי מה עשית אל-תכחד ממני:

רס"י שים נא כבוד. התחיל להוציא לעז על הגורל, אמר לו : בגורל אתה בא עלי, אתה ואלעזר הכהן גדולי הדור אתם, הטל הגורל על שניכם, ויפול על האחד. אמר לו : שים נא כבוד, צבקה ממך, אל תוציא לעז על הגורלות שבו עתידה הארץ ליחלק :

מצודת דוד כבוד לה'. כי כאשר יראו שבדין נלכדת, יהיה כבוד לה' : ותן לו תודה. חן הודאה שאמת הדבר שמעלת בחרם : מה עשית. רצה לומר, מה הם הדברים אשר לקחת מן החרם : (מצודת דוד)

מצודת ציון תודה. הודאה : תכחד. ענינו העלמה, כמו (איוב טו יח) ולא כחדו : (מצודת ציון)

גכ ויען עכן את-יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי ליהוה אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי:

רש"י ויען עכן. ראה בני יהודה נאספים למלחמה, אמר מוטב שאמות אני לבדי ואל יהרגו כמה אלפים מישראל : וכזאת וכזאת עשיתי. גם צחרמים אחרים בימי משה, שנאמר (צמדבר כא ב) : והחרמתי את עריהם : (רש"י)

מצודת דוד וכזאת עשיתי. אמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין מב ב) : שאמר עשיתי עוד, וכדומה לזה במלחמת הכנעני ובמלחמת מדין, כי גם במלחמת הכנעני נאמר (במדבר כא ב) והחרמתי את עריהם, ובמדין גם כן נתנו הזהב קדש לה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון אמנה. באמת : (מצודת ציון)

כא (ואראה) וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים קסף וילשון זהב אחד חמשים שקלים משקלו ואחמדם ואקחם והנם טמונים בארץ בתוך האהלי והקסף תחתייה :

רש"י וארא בשלל. התבוננתי במה שכתוב בתורה (דברים כ יד) : ואכלת [את שלל] וגו' : אדרת שנער. תרגומו : איטלא (דמילתא) צבלי, שכל מלך שלא קנה לו פלטרין בארץ ישראל לא נתקררה דעתו במלכותו, שנאמר (ירמיהו ג יט) : ואתן לך ארץ חמדה נחלת בני צבאות גוים, והיה למלך צבל פלטרין ביריחו, וכשהיה צא לכאן לובץ אותם : (רש"י)

מצודת דוד והנם. האדרת ולשון הזהב. תחתייה. תחת האדרת : (מצודת דוד)

מצודת ציון אדרת. טלית חשובה, והוא מלשון אדיר : שנער. עשוי בשנער, והוא בבל : ולשון. רצה לומר, ארוכה ומשוכה כלשון : (מצודת ציון)

כב וישלח יהושע מלאכים וירצו האהלה והנה טמונה באהלו והקסף תחתייה :

רש"י ויראו האהלה. שלא יקדימו שבט יהודה ויטלוה משם להכחיש את הגורל :

מצודת דוד וירצו. לבל יקחום קרובי עכן לכסות על קלונם : (מצודת דוד)

לְכַגְּ וַיִּקְחוּם מִתּוֹךְ הָאֵהָל וַיָּבֵאוּם אֶל-יְהוֹשֻׁעַ וְאֶל כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְקוּם
לִפְנֵי יְהוָה:

רַס"י ויצקום. ורבותינו אמרו (סנהדרין מד א) : צא וחצטן לפני
המקום, אמר לפניו רבונו של עולם על אלו יפלו רובן של סנהדרין : (רס"י)

מצודת דוד ויצקום. רצה לומר, פזרם לפני הארון למען יראו הכל שאמת
הדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויציקום. מלשון יציקה ושפיכה : (מצודת ציון)

רלב"ג ויצקום לפני ה'. פירשו בו ויעמידום מענין מצוקי ארץ ואפשר עוד
שיהיה מענין יציקה והרצון בזה שלשון הזהב היה טמון תוך האדרת
והכסף היה תחתיה והיו בו מאתים שקלי וכשהביאו זה אל יהושע
וישראל הנה פשט אותם שם כדי שיראה לעין שהיו שם אלה הדברי
שהודה עכן : (רלב"ג)

לְכַד וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת-עֶכָן בֶּן-זָרַח וְאֶת-הַכֹּסֶף וְאֶת-הָאֲדָרֶת וְאֶת-לְשׁוֹן
הַזָּהָב וְאֶת-בְּנָיו וְאֶת-בְּנֹתָיו וְאֶת-שׁוֹרוֹ וְאֶת-חֲמֹרוֹ וְאֶת-צֹאֲנוֹ וְאֶת-אֶהָלוֹ
וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ וְכָל-יִשְׂרָאֵל עָמוּ וַיַּעֲלוּ אֹתָם עִמָּק עֶכָור :

רַס"י ואת בניו וגו' וכל ישראל. לראות ברדיוו ויוסרו מלעשות כמוהו :
ואת שורו ואת חמורו. לאחדם, כמה שנאמר (לעיל פסוק טו) : והיה הנלכד
בחרם יקרף באש אותו וכל אשר לו : (רס"י)

מצודת דוד עמו. הלכו עם יהושע : ויעלו. עם כי הלכו לעמק, אמר ויעלו,
כי טרם בואם להעמק, עלו דרך הר אל העמק הנקרא עמק עכור' על שם
המאורע : (מצודת דוד)

רלב"ג ויקח את עכן. הנה יספק מספק למה נענשו בניו ובנותיו והם לא
חטאו בזה וידמה אם בשנאמר שכבר היו קטנים והיו בזה במכסת קנינו
שצוה השם שיאבדו או שנאמר שלא הובאו שם בניו ובנותיו להמיתם
אבל לראות המשפט כדי שיוסרו שכמו זה הפועל המגונה לא יעשו וממה
שיורה על זה שכבר אמר אחר זה : (רלב"ג)

זכה וַיֹּאמֶר יְהוָה שָׁמַע מָה עֲכָרְתֶּנוּ יַעֲקֹב יְהוָה בַּיּוֹם הַזֶּה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ כָּל-
יִשְׂרָאֵל אָבִן וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָם בָּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אֹתָם בְּאֲבָנִים:

רש"י וירגמו אותו אבן. שחלל את השבת. ושרפו אותם. האהל
והמטלטלין : ויסקלו אותם. השור והבהמה : (רש"י)

מצודת דוד מה עכרתנו. רצה לומר, מה מאוד עכרתנו, ולזה יעכרך ה':
וישרפו אותם. האדרת והלשון והאהל וכו': ויסקלו אותם. בניו ובנותיו
ושורו וכו' (ויתכן לפי שבניו ובנותיו ידעו מזה כמו שאמרו רבותינו
זכרונם לברכה (סנהדרין מד א) ולא גלו הדבר, לכן נסקלו גם הם, אולם
רבותינו זכרונם לברכה לא אמרו כן) (כו) עליו. על קברו: **עד היום הזה**.
רצה לומר, עד עולם עומד הוא בגדלו: **על כן וכו' עד היום הזה**. רצה
לומר, עדיין שמו עליו: (מצודת דוד)

מצודת ציון וירגמו. ענין השלכת אבנים : (מצודת ציון)

רלב"ג וירגמו אותו בני ישראל אבן. ויקימו עליו גל אבנים גדול להורות
שלא מת שם אדם זולתו ומי"ש וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים
שב אל הבעלי חיים שהם שורו וחמורו וצאנו וספר ששרפום באש אחר
שסקלו אותם באבנים ולא כלל יחד סקילת הבעלי חיים עם סקילת עכן
שהוא מבואר שלא יוכלו יחד בזה הענין האדם והבעלי חיים : (רלב"ג)

זכנו וַיִּקְיֵמוּ עָלָיו גַּל-אֲבָנִים גְּדוֹל עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיֵּשֶׁב יְהוָה מִחֲרוֹן אַפּוֹ
עַל-כֵּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא עֵמֶק עֶכוֹר עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (פ)

מצודת ציון גל. תל גבוה : (מצודת ציון)

יהושע פרק-ח

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ אֶל-תִּירָא וְאֶל-תַּחַת קַח עִמָּךְ אֶת כָּל-עַם
הַמִּלְחָמָה וְקוּם עָלֶיהָ הַעֵי רְאֵה | נְתַתִּי בְיָדְךָ אֶת-מֶלֶךְ הָעֵי וְאֶת-עַמּוֹ
וְאֶת-עִירוֹ

מצודת דוד אל תירא. לפי שכבר נפלו בזה המקום, היה ירא לגשת עוד, לזה אמר לו 'אל תירא': כל עם. צוה לעשות כל ההכנות והתחבולות האלו להטעות הגוים למען יחשבו שכל נצחונם הוא בעבור רוב העם והתחבולות ולא יד הי עשתה זאת, ועל זה יאספו כולם יחד להיות גם המה עם רב ולהמתיק עצה ותחבולות ברוב יועצים, ובזה יהיה טובה לישראל כי את כולם יכו כאחד מבלי יצטרכו ללכת מעיר לעיר להכות בם: (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה זכר שאחר זה שכה ההשגחה האלהית על ישראל וצוה השם יתברך שיעשו מלחמה בתחבולות עם אנשי העי לפי שכבר היה אפשר להחרימם בזה האופן בזולת עשיית מופת אחר כי הם יסכימו לצאת מהעיר לרדוף אחרי בני ישראל לפי שבפעם הראשונה נצחום והנה הש"י לא יעשה מופת ללא צורך: (רלבי"ג)

בב ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית ליריחו ולמלכה רק-שללה ובהמתה תבזזו לכם שים-לך ארב לעיר מאחריה:

רפ"י תבזזו לכם. ואל תחרימו השלל עוד: (רפ"י)

מצודת דוד מאחריה. לא מן העבר אשר תבואו אליה: (מצודת דוד)

מצודת ציון אורב. יושב במסתור המארב: (מצודת ציון)

גג ויקם יהושע וכל-עם המלחמה לעלות העי ויבחר יהושע שלשים אלף איש גבורי החיל וישלחם לילה: **גד** ויצו אתם לאמר ראו אתם ארבים לעיר מאחרי העיר אל-תרחיקו מן-העיר מאד והייתם כלכם נכנים:

מצודת דוד נכונים. ללכת מהר, בעת המצטרך: (מצודת דוד)

הה ואני וכל-העם אשר אתי נקרב אל-העיר והיה כי-יצאו לקראתנו כאשר בראשנה ונסנו לפניהם:

מצודת דוד ונסנו. בכדי להטעותם: (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונסנו**. מלשון ניסה ובריחה : (מצודת ציון)

וַיֵּצְאוּ אַחֲרֵינוּ עַד הַתִּיקָנוּ אוֹתָם מִן-הָעִיר כִּי יֹאמְרוּ נָסִים לְפָנֵינוּ
כַּאֲשֶׁר בְּרֹאשָׁה וְנִסָּנוּ לְפָנֵיהֶם:

רש"י התיקנו אותם. לשון תיק, שנוליאם מתיק העיר, דיספורי"ר בלעז.
ויש לפותרו לשון נתיקה, כמו (ירמיהו יב ג) : התיקם כללן לטבחה : (רש"י)

מצודת דוד **ויצאו**. ואז יצאו לרדוף אחרינו : **עד התיקנו**. רצה לומר,
המנוסה תועיל עד אשר נעתק אותם מן העיר לרדוף אחרינו, כי יאמרו
שבאמת בעבור הפחד, נסים הם כאשר במלחמה הראשונה : **ונסנו**. ונוסיף
לנוס עוד להרחיקם מן העיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **התיקנו**. ענין העתקה והסרה : (מצודת ציון)

וַיֵּצְאוּ אֶתְכֶם תִּקְמוּ מֵהָאָרֶב וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת-הָעִיר וְנִתְּנָה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
בְּיַדְכֶם:

רש"י **והורשתם**. ותתרכון : (רש"י)

מצודת דוד **מהאורב**. מהמקום שתהיו אורבים : **את העיר**. את הנשארים
בעיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והורשתם**. ענין גרושין : (מצודת ציון)

וְהָיָה כְּתַפְּשֶׁכֶם אֶת-הָעִיר תִּצִּיתוּ אֶת-הָעִיר בְּאֵשׁ כְּדַבֵּר יְהוָה תַּעֲשׂוּ
רְאוּ צִוִּיתִי

מצודת דוד **כדבר ה'**. שצוה לשרפה כמו שכתוב למעלה (פסוק ב) ועשית
לה כאשר עשית ליריחו : **ראו צויתי**. רצה לומר, הזהרו ואל תמרו פי :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **תציתו**. תבעירו, כמו (איכה ד יא) ויצת אש בציון : (מצודת ציון)

וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ וַיֵּלְכוּ אֶל-הַמַּאֲרֵב וַיֵּשְׁבוּ בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעִי מַיִם

לְעִי וַיִּלֶן יְהוֹשֻׁעַ בְּלִילָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעָם:

רס"י מִיַּם לְעִי. שָׁהֵעִי מִקֹּדֶם לְבַיִת אֵל, וּבַיִת אֵל מִיַּם לְעִי : וַיִּלֶן יְהוֹשֻׁעַ
בְּתוֹךְ הָעָם. לְהוֹיֹת נֶכּוֹן בְּהַסְכַּמַּת הַבַּקָּר : (רס"י)

מצודת ציון מים. ממערב : (מצודת ציון)

גז וַיִּשְׁכַּם יְהוֹשֻׁעַ בַּבֹּקֶר וַיִּפְקֹד אֶת-הָעָם וַיַּעַל הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנָי
הָעָם

רס"י וַיַּעַל הוּא. כְּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמְּקוֹם, אִם הוּא עוֹבֵר לְפָנֵיהֶם עוֹבְרִין,
וְאִם לֹא אִין עוֹבְרִין : (רס"י)

מצודת דוד ויפקוד. השגיח בהם אם המה מוכנים למלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויפקוד. ענין השגחה : (מצודת ציון)

גא וְכָל-הָעָם הִמְלִיחָמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ עָלוּ וַיִּגָּשׁוּ וַיִּבְאוּ נֶגְדַת הָעִיר וַיִּחַנּוּ
מִצְפוֹן לְעִי וְהָגִי (בֵּינוּ) בֵּינָיו וּבֵין-הָעָם:

מצודת ציון והגיו. והעמק : (מצודת ציון)

גב וַיִּקַּח כַּחֲמִשָּׁת אֲלָפִים אִישׁ וַיִּשָּׂם אוֹתָם אַרְבַּ בֵּין בַּיִת-אֵל וּבֵין הָעִי
מִיַּם לְעִיר:

רס"י וַיִּקַּח כַּחֲמִשָּׁת אֲלָפִים אִישׁ. אַרְבַּ אַחַר אַרְבַּ, אֶחָד קְרוֹב לְעִיר
מִחֲזִירוֹ : (רס"י)

מצודת דוד וישם אותם אורב. שם עוד אורב אחד, יותר קרוב אל העיר : (מצודת דוד)

גז וַיִּשְׁיִמוּ הָעָם אֶת-כָּל-הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר מִצְפוֹן לְעִיר וְאֶת-עֲקֵבוֹ מִיַּם
לְעִיר וַיִּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ בְּלִילָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעֵמֶק:

רס"י וישימו העם. שימה זו לשון הזמנה סמוך לחומה להלחם, כמו שנאמר בצדק הדד (מלכים א' כ ל) : שימו על העיר, וישימו : ואת עקבו. ואת ארבו, כמו (בראשית כז לו) ויעקבני : וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. אמרו רבותינו (סנהדרין מד ב) : שלן בעומקה של הלכה : (רס"י)

מצודת דוד וישימו העם. העם עצמם הזמינו למלחמה את המחנה וכו', וגם הזמינו את עקבו והוא האורב : בתוך העמק. להתקרב אל העיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון וישימו. ענין הזמנה למלחמה, כמו (מלכים א' כ יב) שימו אל העיר : עקבו. תרגומו : מארבו, והוא מלשון (בראשית כז לו) ויעקבני זה פעמים, שהוא ענין ערמה : (מצודת ציון)

רלב"ג וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. אחשוב זה שמחשבתו והשתדלתו לא היתה בלילה ההוא כי אם בהישרת העם בדבר המלחמה הזאת וכדי שיבטח לבם יותר ולא ירך לבבם על מה שהיו נגפים בראשונה עלה יהושע וזקני ישראל לפני העם ולזה היה יהושע והזקנים במקום היותר מסוכן וזכר עם זה לזאת הסבה בעיני לפי מה שאחשוב שכבר לן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק כי העמק הוא המקום היותר שפל והוא היותר מסוכן שבמקומות בדבר המלחמה והנה לקח יהושע מהשלשים אלף שבחר חמשה אלפים איש היה אורב בין ישראל ובין העי מים לעיר והנה הם היו במקום קרוב למקום יהושע עד שיתכן בהם שיראו כשיטה יהושע את ידו בכידון והוא הרומח אשר בו הנס והיו הנשאים קרובים להם באופן שנתקבצו כולם בעת ההיא ויבואו אל העיר וילכדוה : (רלב"ג)

יד ויהי כראות מלך-העי וימהרו וישימו ויצאו אנשי-העיר לקראת-ישראל למלחמה הוא וכל-עמו למועד לפני הערבה והוא לא ידע כי-ארב לו מאחרי העיר : (פ)

רס"י למועד. לזמן היום שנועלו יחד מאתמול, באותה שעה נלא, שהיו מנחסים ומעוננים : (רס"י)

מצודת דוד למועד. לזמן שיצאו במלחמה הראשונה : (מצודת דוד)

מצודת ציון למועד. לזמן, כמו (בראשית יח יד) למועד אשוב אליך : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה זכר וכבר יצאו אנשי העיר לקראת ישראל למלחמה למועד לפני הערבה אמר למועד להורות שבכמו העת שהיום שיצאו לקראתם בפעם הראשונה יצאו עתה כי זה ממה שיחזק לב אנשי ישיבי העי ויחשבו שכמו שנצחו אז ינצחו עתה ואמר לפני הערבה כי במקום ההוא לפי מה שאחשוב היו מנצחים בפעם הראשונה או אומר לפני הערבה כי מהמקום ההוא יתכן שלא היו יכולין לראות האורב אשר מאחרי העיר ובזאת התחבולה הנכונה נצחום בקלות כי בראותם עשן העיר עולה השמימה אשר שם טפס ונשיהם לא נשאר להם כח ולא רצון האומד והשיעור להלחם עם ישראל באופן ראוי וזה מבואר מאד : (רלב"ג)

טו וינגעו יהושע וכל-ישראל לפניהם וינסו דרך המדבר:

רס"י וינגעו. לשון נגע (כתרגומו :) ואתזרו, הראו עצמן כאלו הם נגפים לפניהם : (רס"י)

מצודת דוד וינגעו. הראו עצמם כאלו היו מנוגעים, רצה לומר, מוכים ונחלשים : (מצודת דוד)

טז ויזעקו כל-העם אשר (בעיר) בעי לרדף אחריהם וירדפו אחרי יהושע וינתקו מן-העיר:

מצודת דוד ויזעקו. נתקבצו מזעקת המאסף : (מצודת דוד)

יז ולא-נשאר איש בעי ובית אל אשר לא-יצאו אחרי ישראל ויעזבו את-העיר פתוחה וירדפו אחרי ישראל: (פ) ויאמר יהוה אל-יהושע נטה בפידון אשר-בידך אל-העי פי בידך אתננה ויט יהושע בפידון אשר-בידו אל-העיר:

רס"י נטה בכידון. הוא היה סימן לאורב ללאת מן המארב, זראותו הכידון נטוי על העיר. כידון. שפיד"ז זלע"ז : (רס"י)

מצודת דוד נטה בכידון. לעשות סימן להאורב לבא אל העיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון בכידון. ברומח : (מצודת ציון)

יט וְהָאֲרָב קָם מִהָרָה מִמְקוֹמוֹ וַיְרוּצוּ כְנִטוֹת יָדוֹ וַיָּבֵאוּ הָעִיר וַיִּלְכְּדוּהָ וַיִּמְהָרוּ וַיִּצִיתוּ אֶת-הָעִיר בְּאֵשׁ: **כ** וַיִּפְּנוּ אַנְשֵׁי הָעִי אַחֲרֵיהֶם וַיֵּרְאוּ וְהָיָה עָלָה עֵשֶׂן הָעִיר הַשְּׁמַיְמָה וְלֹא-הָיָה בָהֶם יָדַיִם לָנוֹס הִנֵּה וְהִנֵּה וְהָעָם הִנָּס הַמְדָּבָר נֶהְפֵּךְ אֶל-הָרוּדִף:

כ"י ידים. כח : והעם הנס המדבר. ישראל שנסו אל המדבר כמו שאמר למעלה, נהפך להלחם אל הרודף : (כ"י)

מצודת דוד אל הרודף. הם אנשי העי, שהיו מתחלה רודפים לישראל: (מצודת דוד)

מצודת ציון ידים. מקום, כמו (שמואל ב יח יח) יד אבשלום : (מצודת ציון)

כא וַיְהוֹשֶׁעַ וְכָל-יִשְׂרָאֵל רָאוּ כִּי-לָכַד הָאֲרָב אֶת-הָעִיר וְכִי עָלָה עֵשֶׂן הָעִיר וַיָּשְׁבוּ וַיִּכּוּ אֶת-אַנְשֵׁי הָעִי: **כב** וְאֵלֶּה יָצְאוּ מִן-הָעִיר לְקִרְאָתָם וַיְהִי לְיִשְׂרָאֵל בַּתְּנֶה אֵלֶּה מְזָה וְאֵלֶּה מְזָה וַיִּכּוּ אוֹתָם עַד-בִּלְתִּי הַשְּׂאִיר-לוֹ שְׂרִיד וּפְלִיט:

כ"י ואלה יאלו מן העיר. האורב שהלית את העיר : (כ"י)

מצודת דוד ואלה. אנשי האורב: (מצודת דוד)

מצודת ציון בתוך. באמצע, כמו (במדבר לה ה) והעיר בתוך : שריד. שיור ושארית, כמו (ירמיהו לא א) שרידי חרב : ופליט. גם הוא ענין שארית, כמו (עזרא ט ח) להשאיר לנו פליטה : (מצודת ציון)

כג וְאֶת-מֶלֶךְ הָעִי תִפְּשׂוּ חֵי וַיִּקְרְבוּ אֹתוֹ אֶל-יְהוֹשֻׁעַ: **כד** וַיְהִי כְּכֹלֹת יִשְׂרָאֵל לְהַרְגַּת אֶת-כָּל-יֹשְׁבֵי הָעִי בַשָּׂדֶה בַּמְדָּבָר אֲשֶׁר רָדְפוּם בּוֹ וַיִּפְּלוּ כָּל־לָפִי-חָרֵב עַד-תָּמָם וַיָּשְׁבוּ כָּל-יִשְׂרָאֵל הָעִי וַיִּכּוּ אֹתָהּ לְפִי-חָרֵב:

מצודת דוד ויכו אותה. הנשים והטף : (מצודת דוד)

כה וַיְהִי כָל-הַנְּפִלִים בַּיּוֹם הַהוּא מֵאִישׁ וְעַד-אִשָּׁה שְׁנַיִם עָשָׂר אֲלָף כָּל אַנְשֵׁי הָעִי: **כז** וַיְהוֹשֶׁעַ לֹא-הִשִּׁיב יָדוֹ אֲשֶׁר נָטָה בְּפִידוֹן עַד אֲשֶׁר הֶחְרִים

את כל-יְשִׁבֵי הָעֵי: **כז** רק הַבְּהֵמָה וְשִׁלַּל הָעִיר הֵיָא בְּזָזוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל
כְּדַבֵּר יְהוָה אֲשֶׁר צִוָּה אֶת-יְהוֹשֻׁעַ: **כח** וַיִּשְׂרֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת-הָעֵי וַיִּשְׁימָהָ
תֵּל-עוֹלָם שְׁמָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

מצודת ציון תל. מלאה תילין ודגורין, להיות כן עד עולם לבלי אפשר
להפנות, והוא ענין גוזמא והפלגה : (מצודת ציון)

כט וְאֶת-מֶלֶךְ הָעֵי תָּלָה עַל-הָעֵץ עַד-עַת הָעָרֵב וַיִּכְבֹּא הַשָּׁמֶשׁ צִוָּה
יְהוֹשֻׁעַ וַיִּרְיֶדוּ אֶת-נַבְלָתוֹ מִן-הָעֵץ וַיִּשְׁלִיכוּ אוֹתָהּ אֶל-פְּתַח שַׁעַר הָעִיר
וַיְקִימוּ עָלָיו גַּל-אֲבָנִים גָּדוֹל עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (פ)

מצודת ציון נבלתו. אף גוף אדם המת נקרא נבלה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה נתלה מלך העי ולא הלינו נבלתו על העץ כמו שהזהירה
התורה גם בהרוגי בית דין שלא לעפש האויר והקימו עליו גל של אבנים
בפתח שער העיר כדי שיתפרסם זה לשאר מלכי העובדי גלולים וייראו
מהלחם עם ישראל, ואולם התועלות הנמשכות מזה הספור הם י"ד.
התועלת הראשון הוא במצות והוא מה שזכר מענין המילה ומזה המקום
למדנו שמי שאיחר עשיית מצוה מהראוי שיקיימנה תכף שימצא מקום
שיוכל לקיימה ולזה תמצא שתכף שמצאו ישראל מקום אפשר שיחנו בו
עד שתחיה מכתם צוו בעשיית המילה ואולם אחר עבור אבל משה נתבר'
להם כי תוך שלשה ימים יסעו לעבר הירדן כמו שזכר במה שקדם ומזה
המקו' יתברד שמי שלא מל בשמיני לאיזה סבה שתהיה הנה אין ראוי לו
שימתין עליה אחרי מצאו מקום לעשייתה. הב' הוא במדות והוא שראוי
כשיביאנו הענין לעשות פעולה מצערת הנה ראוי שיעשה אותה באופן
אשר יגיע בו לו צער יותר מעט מצער ולזה באה המצוה ליהושע שיעשה
חרבות צורים וימול בהם בני ישראל. הג' הוא במצות והוא כשימשך
מעשיית המילה סכנה לתינוק ראוי שתמנע ממנו ולזה ספר שכבר נמנעו
מלימול במדבר בסבת לכתם במדבר ארבעים שנה ועל פי ה' יחנו ועל פי
ה' יסעו ולזה לא היו יודעים מתי יבא להם הצווי ליסע כי בהעלות הענן
יצטרכו ללכת כי על פי ה' יסעו ולזה יתכן שאם היו מלים אולי יבא להם
הצווי ליסע קודם חיות מכת המילה ותהיה בזה סכנה לתינוק ולמולים
ולזאת הסבה זכר גם בזה המקום שכבר ישבו בני ישראל תחתם עד
חיותם. הד' והוא בענין תועלת המצו' הוא ללמדנו שיש למצות המילה
רושם בהתמד' ההשגחה בישראל עד שהיו נכנסים לירושת הארץ ולזה
זכר שהקדי' מצות המילה קודם שישתדלו בענין המלחמה ולזה גם כן
אמר היום גלותי את חרפת מצרים לפי הביאור האחרון שזכרנו בו וכבר
הארכנו המאמר איך יגיע זה התועלת מזאת המצוה בביאורנו לדברי
התור'. הה' הוא במצות והוא להוסיף ביאור על מה שנאמר בתורה
בהנפת העומר שהוא ממחרת השבת שלא רצה בו שבת בראשית כמו

שהיו אומי הצדוקים. הו' הוא בעיון והוא שהשם ית' לא יעשה מופי ללא צורך ולזה אמר שתכף שיוכלו לאכול מעבור הארץ שבת המן. הז' הוא בעיון והוא שהנביא ראוי שיכין עצמו לנבואה שיצטרך אליה והוא בשישי' מחשבתו שם ולזה זכר שכבר היה יהושע ביריחו כשהגיע לו הנבואה ההיא ר"ל שכבר שוטט' מחשבתו שם כי הוא לא היה עדין ביריחו. הח' והוא בעיון להודיע כי בהתערב ענין ההשגות הדמיונות יקרה במקצת דברים המגיעים במראה הנבואה שיהיו לפי הדמיונות אשר שוטטה מחשבתו בהם וזה מבוא גדול לעמוד על הרבה מהדברים בא הספור בהם בעניני הנבואות ולזה זכר בזה המקום כי יהושע היה מדמה תחלה בזה האיש שיהיה מאנשי המלחמה אשר לו או אשר כנגדו. הטי' הוא להיישיר ישראל בשיאמינו בשם ית' וייראו ממנו כי זה כלו מגיע אותם אל הצלחתם הנפשי' עם שבזה יתיישרו בזאת ההצלחה אשר השתדלות' כה עתה. הי' הוא במדות והוא שאין דאוי שיקפח שכר כל בריה אך ראוי שישולם גמול על כל מעשה טוב ולזה תמצא שצוה יהושע להחיות רחב וכל אשר אתה בבית ונתן הסבה בזה כי החבאתה את המלאכים אשר שלח יהושע ולא נתן הסבה בזה שבועת המרגלים לה כי לא נקשרו ישראל בזה מפני שבועת' לה כי לא היה להם רשות על זה מישראל ולא היו ראשי העם שיקשרו העם בשבועת' וכן סיפר בסו' הענין כי רחב וכל אשר אתה בבית החי' יהושע ותשב בקרב ישראל כי החביא' המלאכים אשר שלח ואחר שכבר היתה הסכמתו להחיות רחב וכל אשר אתה בבית בעבור הטוב שגמלה למרגלים הנה הסכים יהושע שיעשה זה על ידי המרגלים כדי שיקיימו שבועתם לה. הי"א הוא במדות והוא שהוא ראוי לכלל מתאחד למנוע קצת האנשים לקצת מחטוא לשם יתברך כי כבר ינזקו הכלל בחטא היחיד הלא תראה כי עכן מעל בחרם ועל כל העדה היה קצף ולזאת הסבה צותה התורה הוכח תוכיח את עמיתך. הי"ב הוא במדות והוא שאין ראוי למושל שיעשה בכחו מה שאיפשר שתפול בו טענה שלא יעשה בצדק ואע"פ שצווה בזה מפי הגבורה אך ראוי שיתחכם להסיר הטענה ההיא באופן שלא תתחדש בזה מריבה וקטטה כי אולי יגיע מזה הפס' רב ובזה יקיים מה שבאתהו המצוה עליו מאת השם ולזה תמצא שכבר התחכם יהושע שיודה עכן חטאו לסלק מעליו הטענה והמחלוקת ואף על פי שכבר היה איפשר לו להשלים מצות השם יתבר' בזולת הודאת פיו כי לא היה יכולת לאחי מבני ישראל למרו' את פי הנביא כמו שאמרו אליו כל איש אשר ימרה את פיך וגו' ולזאת הסבה צוה יהושע גם כן למלאכיו שירוצו לאהל עכן כדי שימצאו מה שהוד' ואז יתפרסם זה לישראל ולזאת הסבה הציקום ופזרום לפני ה' כדי שיתפרסם לכלם שכבר היה מבואר במה שהביאו מלאכי יהושע אותם הדברים שהוד' עכן. הי"ג והוא במדות והוא שראוי לכלל משתדל בעשיית פועל פה שלא יקצר מהמצאת הסבו' המביאות התכלית אשר יכוין ומלהשביית כל הסבות המונעות התכלית ההוא ולזאת הסבה תמצא שסודר ענין יהושע במלחמה עם יושבי העי בכל אלו התחבולות הנפלאות וזה שכבר היו ישראל הנראים למלך העי בעמק ולזה יבטחו יושבי העי לצאת עליהם למלחמה כי הם היו בחולשה בתכלית לפי המקום ההוא

שהיו בו ר"ל מפני היותם בעמק עם שכבר חזק לבם עוד מפני היות זה בכמו המועד והמקום שהיו ישראל נגפים לפני יושבי העי בפעם הראשונה וחזק לבם גם כן לרדוף כלם אחריהם באופן שהניחו העיר פתוחה כי הם ראו אותם כלם נסים דרך המדבר והם לא ידעו שיהיה קצת החיל מאחריהם ובזה נשלם להם בקלות הכנס האורב בעיר והצית העיר באש והוא הקל מאד בענין החרמתם כי בראותם עשן העיר נבהלו מפני מות טפס ונשיהם ואבוד קניניהם וסגר זה להם דלתי ההשתדלות בענין מלחמת' שיתנהגו בה באופן ראוי ולזה מתו כלם בקלות ולזאת הסבה בעינה תלו מלך העי והקימו עליו גל אבנים גדול לירא הנשארים. הי"ד והוא בדעות הוא שהשם יתברך לא ישנה טבע המציאות ומנהגו לעשות מופת אם לא יביאו לזה הכרח מה ולזה תמצא כי מפני שהיה אפשר החרמת יושבי העי בקלות בכמו אלו התחבולות מצד מה שקרה במלחמה הראשונה שהיו ישראל נגפים לפניהם הנה לא הסכים השם יתברך שיעשה זה בדרך מופת : (רלב"ג)

לז אַז יבנה יהושע מזבח ליהוה אלהי ישראל בהר עיבל:

רס"י אז יבנה וגו'. פרקה זו כתובה מוקדם ומאוחר, שמיום שעברו את הירדן עשה כן : (רס"י)

רלב"ג אז יבנה יהושע מזבח לה'. עד והארץ שקטה ממלחמה, זכר שכבר בנה יהושע מזבח לה' אלהי ישראל בהר עיבל : (רלב"ג)

לזא כאשר צוה משה עבד-יהוה את-בני ישראל פכתוב בספר תורת משה מזבח אבנים שלמות אשר לא-הניף עליהן ברזל ויעלו עליו עלות ליהוה ויזבחו : שלמים

רלב"ג כאשר צוה משה וגו', אבנים שלמות אשר לא הניף עליהן ברזל. כמו שצותה התורה וזה ממה שיורה שמה שאמר בתורה ואם מזבח אבנים תעשה לי היא מצוה לא רשות עם שכבר באה המצוה בבניית המזבח בהר עיבל וזכר שכתב שם על אבני המזבח פתשגן תורת משה אשר כתבה לפני בני ישראל והנה כבר נתבאר בתורה שכבר שדו אותם בשיד כדי שיכתבו שם כתב מבואר ואחשוב שמה שכתב שם הוא זאת הברכה והקללה אשר קראו בזה המקום ככתו' בתור' משה וזהו מ"ש שכבר קרא שם את כל דברי התורה הברכה והקללה וזה לאות שמה שכתב שם לא היה בו זולת זה ואם אי אפשר אלא שנודה שכתב שם כל התורה הנה אין זה זר מאד כל שכן אם היה המזבח גדול וגבוה ובכלל הנה אם היה בגודל מזבח בית שני לפי מה שספרו ממנו רבותינו ז"ל היה

מכיל זה בכתיבה בינונית, והנה זה הוא הנראה בעיני ר"ל שמה שנכתב שם כלל התורה ואי אפשר שנאמר שיהיה משנה תורת משה רמז לעשרת הדברות עד שנאמר שלא כתב שם כי אם עשרת הדברים וזה שהוא זכר שכבר כתבם משה לפני בני ישראל ומה שכתב שם משה לפני בני ישראל היה כלל התורה לא עשר הדברים לבד וקצת המפרשים אמרו שכבר כתב שם רמזים קצרים מתרי"ג מצות כמו הענין באזהרות אשר נהגנו לקראם בחג השבועות שיש בהם רמזים קצרים מתרי"ג מצות וזה רחוק בעיני שכבר נזכר בתורה וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב וזה מורה שמה שנכתב בתורה היה מבואר באופן שלם, והנה זכר שעשו שם כמו שצוה משה מענין הברכה והקללה לא נפל דבר ממה שנזכר מזה בפרשת כי תבא : (רלב"ג)

לב ויכתב-שם על-האבנים את משנה תורת משה אשר כתב לפני בני ישראל:

רס"י ויכתב שם על האבנים. הן הנה האבנים האמורים למעלה, לאחר מעשה זה קפלו הסיד מעליהם והציאום הגלגל : (רס"י)

מצודת דוד משנה תורת משה. ספר אלה הדברים קרוי 'משנה תורה', כי בו נאמר שנית מה שנאמר בארבעת הספרים שלפניה: (מצודת דוד)

מצודת ציון משנה. מלשון שנים : (מצודת ציון)

לג וכל-ישראל וזקניו ושטרים | ושפטיו עמדים מזה | ומזה | לארון נגד הפהנים הלויים נשאי | ארון ברית-יהוה פגר פאזרח חציו אל-מול הר-גרזים והחציו אל-מול הר-עיבל כאשר צוה משה עבד-יהוה לברך את-העם ישראל בראשונה:

רס"י לברך את העם ישראל בראשונה. להקדים ברכות לקללות, ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה : (רס"י)

מצודת דוד נגד הכהנים הלויים. הכהנים בני לוי אשר עמדו עם הארון באמצע ואמרו הברכה והקללה: חציו. ששה שבטים: לברך וכו' בראשונה. (משנה סוטה ז ה) בתחילה פתחו ואמרו: ברוך האיש אשר לא יעשה פסל וכו', ואחר זה אמרו: ארור האיש וכו', וכן כל הארורים: (מצודת דוד)

מצודת ציון **כאזרח**. זה ישראל גמור מלידה : **מול**. נגד : (מצודת ציון)

לד ואחרי-כן קרא את-כל-דברי התורה הברכה והקללה ככל-הכתוב בתורה :
בספר התורה:

מצודת דוד **קרא**. יהושע היה הקורא, כמו שכתוב במקרא שלאחריו : **את כל דבר התורה**. וחוזר ומפרש שקרא הברכה והקללה ככל הכתוב בתורה והם פרשת (דברים כח) והיה אם שמוע תשמעו וכו' והיה אם לא תשמעו וכו' האמורות בסדר כי תבא, והדומים להם: (מצודת דוד)

לה לא-היה דבר מכל אשר-צוה משה אשר לא-קרא יהושע נגד כל-קהל ישראל והנשים והטף והגר ההלך בקרבם:

מצודת דוד **לא היה דבר**. מן הברכה והקללה: **אשר צוה**. רצה לומר, האמור בתורה: (מצודת דוד)

יהושע פרק-ט

א ויהי כשמע כל-המלכים אשר בעבר הירדן בהר ובשפלה ובכל חוף הים הגדול אל-מול הלבנון החתי והאמרי הפנעני הפרזי החוי והיבוסי:

מצודת דוד **כשמע**. אשר כבשו את העי ברוב עם ובתחבולה: (מצודת דוד)

מצודת ציון **ובשפלה**. בעמק : **חוף**. שפת : (מצודת ציון)

רלב"ג עוד כי כאשר שמעו כל המלכיי אשר בעבר הירדן מה שעשה יהושע וישראל ליריחו ולעי התחכמו ולקחו עצה בזה להתחבר יחד כדי שיעזרו קצתם לקצתם ולא ינוצחו אחד אחד כמו שהגיע הניצוח ליריחו ולעי מפני היותם יחידים והנה זאת היתה העצה שלקחו בזה אלו המלכים והתחכמו בה : (רלב"ג)

בב וַיִּתְקַבְּצוּ יַחְדָּו לְהִלָּחֵם עִם-יְהוֹשֻׁעַ וְעִם-יִשְׂרָאֵל פָּה אֶחָד: (פ)

מצודת דוד ויתקבצו. להיות גם הם עם רב ויועצים הרבה להתחכם במלחמה עמהם: (מצודת דוד)

מצודת ציון פה אחד. רצה לומר, בעצה אחת: (מצודת ציון)

גג וַיֵּשְׁבִי גִבְעוֹן שָׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לִירִיחוֹ וְלָעֵי:

מצודת דוד ליריחו ולעי. רצה לומר, שהמה שני דברים הפכים, כי יריחו כבשו בנס, והעי בתחבולות וברוב עם, ולזה הבינו הדבר שבערמה עשו להטעותם, כאמור למעלה (פרק ח): (מצודת דוד)

דד וַיַּעֲשׂוּ גַם-הֵמָּה בְּעֶרְמָה וַיִּלְכוּ וַיִּצְטָרוּ וַיִּקְחוּ שָׁקִים בָּלַיִם לְחַמּוֹרֵיהֶם וְנֹאדוֹת יַיִן בָּלַיִם וּמִבְּקָעִים וּמִצָּרְרִים:

רש"י ויעשו גם המה בערמה. כמו שעשו בני יעקב בערמה (בראשית לד), בחמור אבי שכם שהיה חוי, ויושבי גבעון מן החוי היו, כמו שאמור בענין: ויצטירו. עשו עלמם כהולכים בשליחות, לשון (ירמיהו מט יד): ואיר בגוים שולח, וכל תיבה שתחלת יסודה ד"י, כשהיא מתפעלת כלשון מתפעל או נתפעל, באה טי"ת בתוכה וחולקת את אותיות שרשי התיבה, כמו (בראשית מד טז): מה נלטדה, מגזרת דקה, שאומר נלטדה, וכן (דניאל ה ל): גשמיה ילטבע, מגזרת לבע: שקים בלים. שיהיו נראים כבאים מארץ רחוקה: ומצוררים. לשון מצוקעים, לשון ארמי ציריא דחיטי, למצרי זיקי (רש"י):

מצודת דוד ויעשו גם המה בערמה. כמו שעשו ישראל: ויצטירו. עשו עצמם כשלוחים באים מארץ מרחק, כי שם ציר הונח על השלוח למרחוק וכמו שכתוב (ישעיהו נז ט) ותשלחי ציריך עד מרחוק: בלים. להטעות את ישראל לחשוב שמרוב מרחק הדרך בלו. ומצוררים. מקושרים סביבות הבקיעים: (מצודת דוד)

מצודת ציון ויצטירו. עשו עצמם כשלוחים, כמו (משלי יג יז) ציר אמונים בלים. מורקבים: נאדות. הם כלי היין: ומבוקעים. מלשון בקיעה:

ומצוררים מקושרים, כמו (בראשית מב לה) צרור כספו : (מצודת ציון)

רלבי"ג וזכר עם זה שיושבי גבעון עשו גם הם כי הראשונים עשו מה שעשו לקחת על זה עצה שלא יחרימום ישראל ואלו לקחו עצה אחר' והערימו בזה האופן שזכר : ויצטירו. הוא מענין ציר נאמן לשולחיו והטעם שהם הראו עצמם כאילו הם שלוחים באים ממרחק : (רלבי"ג)

וּנְעָלוֹת בָּלוֹת וּמְטָלוֹת בְּרַגְלֵיהֶם וּשְׁלֵמוֹת בָּלוֹת עָלֵיהֶם וְכָל לֶחֶם צִדָּם יִבֶּשׁ הִיא נִקְדָּים :

רס"י **נקודים.** ארסי"ץ בלע"ז, לשון מוקד, וכן תרגמו יונתן : כסנין : (רס"י)

מצודת דוד **ומטולאות.** כי בעת התיישן המנעלים, יתחלפו בכמה גוונים : **נקודים.** כי בהתיישן הלחם, יתעפש, ובו נקודים לבנים וירוקים ושחורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונעלות.** מנעלים שברגליהם : **ומטולאות.** ענין חלוף הגוונים, כמו (יחזקאל טז טז) במות טלאות : **צידם.** מזונם : **נקודים.** מנומר בחברבורות, כמו (בראשית לא יב) נקודים וברודים : (מצודת ציון)

רלבי"ג **נקודים.** הוא הפת היבש שמתפרר מצד יבשו לפירורין דקים : (רלבי"ג)

וַיֵּלְכוּ אֶל-יְהוֹשֻׁעַ אֶל-הַמַּחֲנֶה הַגָּלְגָל וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו וְאֶל-אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאנוּ וְעַתָּה כְּרַתוּ-לָנוּ בְרִית :

מצודת דוד **מארץ רחוקה.** לא מארץ כנען אשר הוזהרתם (דברים כ טז) בלא תחיה כל נשמה, ולזה כרתו לנו ברית להחיותינו : (מצודת דוד)

רלבי"ג **מארץ רחוקה באנו.** יתכן שנתפרסם להם מה שצותה התורה לישרי שלא יחיו כל נשמה מהערים הקרובות אליה' אם לא יסכימו להשלים עמהם וכבר שלח אליהם יהושע בכללות ר"ל לאלו המקומות הקרובים וקרא להם לשלום ולא השלימו ולזה היה מחוייב שלא יחיה מהם כל נשמה כמו שנזכר בפרשת שופטים ואמנם אמר לו שכבר שלח יהושע לקרוא לשלום לכל מקומות הגוים האלה כי היה מחוייב להם לקרוא לשלום אל כל עיר ועיר קודם שיבאו להלחם כמו שנזכר בפרשה וכבר זכר במקומות שכבר עשה יהושע ככל אשר צוה ה' את משה ולזה

יחוייב שנודה שכבר שלח זה יהושע לאלו המקומות קודי שיסכים להלחם עמהם כמו שכתבו רבותינו ז"ל ולזי הערימו כשאמרו שהם באו מארץ רחוקה ועשו עצמם עבדים לישראל והיה מחוייב לפי משפטי התורה שיקבלום בברית ויהיו להם למס ועבדום : (רלב"ג)

גז (ויאמרו) ויאמר איש-ישראל אל-החוי אולי בקרבי אתה יושב ואיך (אכרות)-אכרת-לך בקרית:

רס"י חולי בקרבי אתה יוסב. שמה מיוסבי הארץ אתם : (רס"י)

מצודת דוד בקרבי. בקרב הארץ הניתן לי והוא ארץ כנען : (מצודת דוד)

ח ויאמרו אל-יהושע עבדיך אנחנו ויאמר אלהם יהושע מי אתם ומאי:

מצודת דוד עבדיך אנחנו. כאומר אין לנו עסק עם כל העם הזה, כי הלא לא לכולם נהיה עבדים כי אם לך לבדך, כאומר; ואדוני, הלא ישכיל לדעת שאין אנו מארץ כנען: **מי אתם**. מאיזה עם: **ומאי**. מאיזה מדינה: (מצודת דוד)

טז ויאמרו אליו מארץ רחוקה מאד באו עבדיך לשם יהוה אלהיך כי-שמענו שמעו ואת כל-אשר עשה במצרים: (o)

מצודת דוד רחוקה מאוד. ולא יהיה אם כן ניכר לך, לא העם ולא המדינה: לשם ה'. בעבור פרסום שם ה': (מצודת דוד)

ז ואת | כל-אשר עשה לשני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן לסיחון מלך חשבון ולעוג מלך-הבשן אשר בעשתרות: **יא** ויאמרו אלינו זקינינו וכל-ישובי ארצנו לאמר קחו בידכם צידה לדרך ולכו לקראתם ואמרתם אליהם עבדיכם אנחנו ועתה כרתו-לנו ברית:

מצודת דוד עבדיכם אנחנו. להעלות את המס: כרתו לנו ברית. להחיותינו: (מצודת דוד)

יב | לַחֲמֵנוּ חֵם הַצֵּיִדְנוּ אֶתֹּ מִבְּתֵינוּ בְּיוֹם צִאתֵנוּ לְלֶכֶת אֵלֵיכֶם
וְעַתָּה הִנֵּה יָבֵשׁ וְהָיָה נִקְדָּיִם:

רפ"י הַצֵּיִדְנוּ. לָשׁוֹן כֹּדֵה כִּסְהוֹלְאֲנוּהוּ לְכֹדֵה לְדֶרֶךְ : (רפ"י)

מצודת דוד זה לחמנו. אשר תראו בידינו, הנה בהיותו עדיין חם לקחנו אותו צידה לדרך: הנה יבש. בעבור זמן הרב מגודל מרחק הדרך: (מצודת דוד)

מצודת ציון הַצֵּיִדְנוּ. מִלְשׁוֹן צִידָה וּמִזֹּוֹן : (מצודת ציון)

יג | וְאֵלֶּה נֹאדוֹת הַיַּיִן אֲשֶׁר מִלְּאֲנוּ חֲדָשִׁים וְהִנֵּה הִתְבַּקְּעוּ וְאֵלֶּה
שְׁלֵמוֹתֵינוּ וּנְעָלֵינוּ בָּלוּ מְרַב הַדֶּרֶךְ מְאֹד:

מצודת דוד חֲדָשִׁים. בַּעַת מְלוֹאִם הֵיוּ חֲדָשִׁים : (מצודת דוד)

יד | וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים מִצִּידֵם וְאֶת-פִּי יְהוָה לֹא שָׁאֲלוּ:

רפ"י וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים מִצִּידֵם. קִבְּלוּ דַצְרִיָּהֶם שְׂלֹדוֹם צְפִיָּהֶם, לָשׁוֹן (שְׁמוֹת
כֹּא יֵג) : וְאֲשֶׁר לֹא כֹדֵה : (רפ"י)

מצודת דוד וַיִּקְחוּ. רָצָה לוֹמַר, לְקַחוּ מוֹפֵת וְרֵאִיָּה מִיּוֹבֵשׁ צִידֵם וְהֵאֲמִינוּ
לָהֶם, אֹו לְקַחוּ מִצִּידֵם וְאֲכָלוּ, לְקִיִּים בְּרִית וְאַהֲבָה : (מצודת דוד)

טו | וַיַּעַשׂ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ שְׁלוֹם וַיִּכְרַת לָהֶם בְּרִית לְחַיֹּוֹתָם וַיִּשְׁבְּעוּ לָהֶם
נְשִׂאֵי הָעֵדָה:

רלב"ג וַיַּעַשׂ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ שְׁלוֹם וַיִּכְרַת לָהֶם בְּרִית לְחַיֹּוֹתָם. וְנִשְׁבְּעוּ לָהֶם
לְחַיֹּוֹתָם וְנִשְׁבְּעוּ לָהֶם נְשִׂאֵי הָעֵדָה וְהִנֵּה הִיתָה סִבַּת טַעוֹת יִשְׂרָאֵל וְנִפְלַם
בְּזֶה הָעֲנִין כִּי לֹא שָׁאֲלוּ אֶת פִּי ה' עִם הַיּוֹת אֲצִלִּים יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהִיָּה נְבִיא
וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן שֶׁהִיוּ אֲצִלוּ אֹורִים וְתוֹמִים כְּמוֹ שֶׁאֲמַרָה הַתּוֹרָה וּלְפָנָי
אַלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאֹורִים וְהִנֵּה זֹאת הַשְּׁבוּעָה אִף עִיִּפ
שֶׁהִיתָה בְּטַעוֹת לֹא הִסְכִּימוּ לַעֲבוֹר עֲלֶיהָ כִּי יִהְיֶה בְּזֶה חֲלוּל הַשֵּׁם אֲצִל
הַעִיִּג וַיִּחְשְׁדוּ שֶׁאֵין יֵרָאֵת ה' בְּיִשְׂרָאֵל וְהִנֵּה הַנְּשִׂאִים הַחַיִּים בְּאוֹפֵן הַרְאוּ
אֵילוּ הֵיוּ מִשְׁלִימִין עִמָּהֶם תַּחֲלָה כִּי הַתּוֹרָה אֲמַרָה וְהִיָּה כָל הָעַם הַנִּמְצָא
בָּהּ יִהְיוּ לְךָ לְמַס וְעַבְדוֹךָ אֲלֵא שֶׁכֹּבֵר הַכְּבִידוֹ עֲנִין עַבְדוֹת הַזֶּה וְזֶה שֶׁכֹּבֵר

היה אפשר לפי משפטי התורה אלו היו החקים שיעשו מס מה לישראל ויפטרו מעבדות אחר אלא שיעמדו ביניהם שפלים כעבדים אבל אם העמיסו עליהם שיעבדום בגופם באלו העבודות הכבדות ר"ל שיהיו חוטבי עצים ושואבי מים לכל העדה וזה היה אפשר עם קיום תנאיהם כי הם עשו עצמם עבדים לישראל ועם כל זה רצו להראות להם לכבוד השם שלא עשקו מהם חקם הראוי להם מפני בואם עמהם בברית כי כבר רמו אותם באמרם שהיו מארץ רחוקה והם מפני זה בלתי משועבדים להם לעשות חסד להם אחר זולתי מה שיוכרחו בו מצד שבועתם להם, ולפי שהשבעו והברית היה לחיותם ושיהיו הם עבדים לישראל הנה כבר קיימו תנאם עמהם בזה האופן, והנה הוסיף יהושע על עבודתם שהסכימו עליו הנשיאים שיהיו חוטבי עצים ושואבי מים לבית ה' ולזה היו חוטבי עצים ושואבי מים לכל העדה ולמזבח ה' : (רלב"ג)

טז וַיְהִי מִקְצֵה שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרֵי אֲשֶׁר-כָּרְתוּ לָהֶם בְּרִית וַיִּשְׁמְעוּ כִּי-קָרְבִים הֵם אֲלֵיו וּבִקְרָבוֹ הֵם יֹשְׁבִים: **יז** וַיִּסְעוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל-עָרֵיהֶם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְעָרֵיהֶם גָּבְעוּן וְהַכְּפִירָה וּבְאֲרוֹת וְקָרִית יְעָרִים: **יח** וְלֹא הָכּוּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי-נִשְׁבְּעוּ לָהֶם נְשִׂאֵי הָעֵדָה בְּיַהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְנוּ כָּל-הָעֵדָה עַל-הַנְּשִׂאִים:

מצודת ציון וילנו. מלשון תלונה ותערומות : (מצודת ציון)

יט וַיֹּאמְרוּ כָּל-הַנְּשִׂאִים אֶל-כָּל-הָעֵדָה אֲנַחְנוּ נִשְׁבַּעְנוּ לָהֶם בְּיַהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה לֹא נוֹכַל לְנַגֵּעַ בָּהֶם: **כ** זֹאת נַעֲשֶׂה לָהֶם וְהַחֲיֵה אוֹתָם וְלֹא-יְהִי עָלֵינוּ קֶזֶף עַל-הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְנוּ לָהֶם:

מצודת דוד זאת. רצה לומר, הדבר הזאת להחיות אותם, בעל כרחנו נעשה להם, שלא יקצוף ה' על בטול השבועה: (מצודת דוד)

כא וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם הַנְּשִׂאִים יַחֲיוּ וַיְהִיו חֹטְבֵי עֲצִים וְשֹׂאבֵי-מַיִם לְכָל-הָעֵדָה כַּאֲשֶׁר דָּבְרוּ לָהֶם הַנְּשִׂאִים:

מצודת דוד ויאמרו אליהם הנשיאים יחיו. רצה לומר, הנה בעבור השבועה לא תגידו לא יחיו, וכאומר אך נתבונן מה נעשה עמהם בגמול הרמאות: ויהיו כו'. רצה לומר הגמול היה שהיו חוטבי כו', כאשר גזרו הנשיאים, כי כל העדה שמעו להם: (מצודת דוד)

מצודת ציון חוטבי. ענין כריתה וחתוך, וכן (דברים יט ה) לחטוב עצים :

לכב וַיִּקְרָא לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם לֵאמֹר לְמָה רָמִיתֶם אֹתָנוּ לֵאמֹר רְחוּקִים אֲנַחְנוּ מִכֶּם מְאֹד וְאַתֶּם בְּקִרְבָּנוּ יֹשְׁבִים: **לכב** וְעַתָּה אֲרוּרִים אַתֶּם וְלֹא-יִכְרַת מִכֶּם עֶבֶד וְחֹטְבֵי עֵצִים וְשֹׁאֲבֵי-מַיִם לְבַיִת אֱלֹהֵי:

מצודת דוד ועתה. רצה לומר, עתה בעת המלחמה תהיו ארורים להיות עבדים לכל העדה, אבל לבית ה' תהיו לעולם עבדים ולא יכרת הדבר: (מצודת דוד)

לכד וַיַּעֲנוּ אֹת-יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמְרוּ כִּי הֲגַד הֲגַד לְעַבְדֶיךָ אֵת אֲשֶׁר צָוָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-מֹשֶׁה עַבְדּוֹ לְתַת לָכֶם אֶת-כָּל-הָאָרֶץ וּלְהַשְׁמִיד אֶת-כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וַיִּירָא מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵינוּ מִפְּנֵיכֶם וַנַּעֲשֶׂה אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה: **לכה** וְעַתָּה הִנְנוּ בְיָדְךָ פְּטוּב וְכִי־יִשָּׁר בְּעֵינֶיךָ לַעֲשׂוֹת לָנוּ עֲשֵׂה: **לכו** וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן וַיִּצַּל אוֹתָם מִיַּד בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וְלֹא הִרְגוּם:

מצודת דוד ויעש להם כן. כמו שאמר הוא להיות עבדים לכל העדה בעת המלחמה, ולבית ה' לעולם: **ולא הרגום**. כאשר חשבו בתחלה: (מצודת דוד)

לכז וַיִּתְּנֶם יְהוֹשֻׁעַ בַּיּוֹם הַהוּא חֹטְבֵי עֵצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם לַעֲדָה וּלְמִזְבֵּחַ יְהוָה עַד-הַיּוֹם הַזֶּה אֶל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר: (פ)

מצודת דוד לעדה ולמזבח וכו' עד היום הזה. רצה לומר, לעדה בעת המלחמה, ולמזבח ה' עד היום הזה: **אל המקום**. במקום שיעמוד המזבח שמה יעבדו, אם בשילה, אם בירושלים: (מצודת דוד)

פרק-י

יהושע

לא וַיְהִי כַשְׁמַע אֲדָנִי-צְדָק מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַם כִּי-לָכַד יְהוֹשֻׁעַ אֶת-הָעִי וַיַּחְרִימָהּ כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לִירִיחוֹ וּלְמַלְכָּה כֵּן-עָשָׂה לְעִי וּלְמַלְכָּהּ וְכִי הִשְׁלִימוּ יֹשְׁבֵי גִבְעוֹן אֶת-יִשְׂרָאֵל וַיְהִי בְקִרְבָּם:

מצודת דוד ויהיו בקרבם. התחברו עצמם עם ישראל: (מצודת דוד)

מצודת ציון אדוני צדק. כך שמו : (מצודת ציון)

רלב"ג אדוני צדק מלך ירושלים. מצאנו שמו בתורה מלכי צדק וידמה שכל מלכי ירושלים היה שמם מלכי צדק או אדני צדק כי הכל ענין אחד כמו שהיה שם מלכי מצרים פרעה והנה זכר כי ה' מלכי האמורי הם וכל מחניהם חנו על גבעון וילחמו עליה וכבר שלחו אנשי גבעון ליהושע שיעזרם כי ראוי לאדון שיציל עבדיו מיד הנלחמים עליהם וידמה ששאל יהושע את פי ה' על זה ועלה מן הגלגל הוא וכל עם המלחמה עמו וכל גבורי החיל וכבר אמר השם יתברך אל יהושע קודם זה בשאלו את פיו על דבר זאת המלחמה שלא יירא מהמלכים האלה וממחניהם כי בידו יתנם והוא מיהר לבא עליהם כל הלילה ויהומם ה' לפני ישראל, ויכס ישראל מכה גדולה בגבעון וירדפם דרך מעלה בית חורון וגוי ויהי בנוסס מפני בני ישראל נלחם ה' בס מן השמים והמית מהם באכני הברד יותר מאשר הרגו בני ישראל בחרב : (רלב"ג)

בב וייראו מאד כי עיר גדולה גבעון כאחת ערי הממלכה וכי היא גדולה מן-העי וכל-אנשיה גברים:

מצודת דוד כי עיר גדולה. ועם כל זה לא עצרו כח להלחם, והמסו בזה לב אנשי המלחמה: (מצודת דוד)

גג וישלח אדני-צדק מלך ירושלים אל-הוהם מלך-חברון ואל-פראם מלך-ירמות ואל-יפיע מלך-לכיש ואל-דביר מלך-עגלון לאמר: **גד** עלו-אלי ועזרני ונכה את-גבעון כי-השלימה את-יהושע ואת-בני ישראל:

מצודת דוד כי השלימה. והרעו לעשות, כי הביאו מורך בלב כל: (מצודת דוד)

גה ויאספו ויעלו חמשת | מלכי האמרי מלך ירושלים מלך-חברון מלך-ירמות מלך-לכיש מלך-עגלון הם וכל-מחניהם ויחנו על-גבעון וילחמו עליה: **גו** וישלחו אנשי גבעון אל-יהושע אל-המחנה הגלגלה לאמר אל-תָּרַף יְדִיךָ מֵעֲבֹדֶיךָ עֲלֵינוּ מִהֲרָה וְהוֹשִׁיעָה לָּנוּ וְעֲזָרְנוּ כִּי נִקְבָּצוּ אֵלֵינוּ כָּל-מַלְכֵי הָאֲמֹרִי יֹשְׁבֵי הָהָר:

מצודת דוד אל תרף ידיך. לעזוב אותנו בידם: (מצודת דוד)

מצודת ציון תרף. מלשון רפיון: (מצודת ציון)

ויעל יהושע מן-הגלגל הוא וכל-עם המלחמה עמו וכל גבורי החיל:
(פ) ויאמר יהוה אל-יהושע אל-תירא מהם כי בידך נתתים לא-
יעמד איש מהם בפניך: (פ) ויבא אליהם יהושע פתאם כל-הלילה
עלה מן-הגלגל:

מצודת דוד כל הלילה. למען לא ירגישו ויבא פתאום: (מצודת דוד)

מצודת ציון פתאום. ענין מהירות מבלי הרגשה מקודם: (מצודת ציון)

ויהמם יהוה לפני ישראל ויכם מכה-גדולה בגבעון וירדפם דרך
מעלה בית-חורן ויכם עד-עזקה ועד-מקדה:

מצודת דוד דרך מעלה. בדרך העולה לבית חורון: עד עזקה. כי ברחו דרך
בה, ורדפום והכום בדרך עד עזקה וכו': (מצודת דוד)

מצודת ציון ויהומם. מלשון מהומה ובלבול: (מצודת ציון)

ויהי בנסם | מפני ישראל הם במורד בית-חורן ויהוה השליך
עליהם אבנים גדלות מן-השמים עד-עזקה וימתו רבים אשר-מתו:
באבני הברד מאשר הרגו בני ישראל בקרב: (ס)

מצודת דוד הם במורד. כשהם ירדו במורד ההר: אבנים. אבני ברד: עד
עזקה. בכל הדרך אשר נסו, ממורד בית חורון עד בואם לעזקה, נפלו
עליהם אבני הברד: רבים. מרובים במספר: (מצודת דוד)

ויבא אז ידבר יהושע ליהוה ביום תת יהוה את-האמרי לפני בני ישראל
ויאמר | לעיני ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון:

רש"י אז ידבר. אמר שירה תחת השמש, לפי שאמר לשמש דום, דום
מלומר שירה, וכל זמן שהוא דומם, עומד ואינו מהלך, שכל עת הילוכו

הוא אומר שירה. ופשוטו של מקרא, דוס לשון המתנה, כמו (שמואל א יד ט) : אם כה יאמרו אלינו דומו, וכן (תהלים לז ז) : דוס לה' : וירח בעמק אילון. אותו פעם היה הירח עומד כנגד עמק אילון, והוא רחוק מגבעון, שהרי גבעון בגבול בנימין, ואילון בגבול דן : (כ"ז)

מצודת דוד לה'. בשם ה' וכשליחותו : **ויאמר.** הוא הדבור האמור למעלה, ועל שהפסיק בדברים, אמר שוב 'ויאמר' : **שמש בגבעון דוס.** כי בעת ההיא עמד השמש נוכח גבעון, וחשש פן ישקע בעונתו ולא יוכלו לרדוף אחרי האויב באישון הלילה, ולזה אמר להשמש שלא ילך מהלכו, וימתין עוד נוכח גבעון במקום שהוא עומד : **וירח בעמק אילון.** כי אז כבר עלתה הירח ועמדה נוכח עמק אילון, ואמר לה שגם היא תמתין במקומה ולא תלך מהלכה, ואולי חשש שאם תלך הירח מהלכה תבוא נוכח השמש במקום עמידתו ותאפיל אור השמש : (מצודת דוד)

מצודת ציון תת. מלשון נתינה : **דוס.** המתן, כמו (שמואל א יד ט) דומו עד הגיענו אליכם : (מצודת ציון)

רלב"ג אז ידבר יהושע לה'. בזאת הפר' יש ספקות רבות ראוי לעיין בהם האחד הוא שאם היה שהשמש עמד ובטל מהתנועה הנראית לו הנה היה זה המופת יותר נפלא לאין שיעור מה המופתים שנעשו ע"י משה וזה כי המופתים ההם היו בשנוי טבע הנמצאות אלו השפלות והוא יותר נפלא לאין שיעור מה שישתמש בו אלו הנמצאות הנכבדות לשנות את תפקידם משלוט על הנמצאות השפלות אלו לשנות ענין סדורם כי בהם בעצמם מחסרון הסדר והיושר מה שלא יעלם ובכלל הנה זה ממה שאין צריך ביאור למי שעיין באלו העמוקות וכבר ביארנו זה באופן שלם בו' מספר מלחמות ה', ואם היה הענין כן הנה זה סותר מה שאמר' התורה שלא קם נביא עוד בישראל כמשה לכל האותו' והמופתים אשר עשה משה לעיני כל ישראל ואם אמרנו שכבר נעשה כמו זה המופת ע"י משה ואם לא נזכר בתורה כמו שאמרו קצת רז"ל הנה נשאי' זה הספק בעינו כי כבר היה שוה לו יהושע בגדול שבמופת' הנעשים על יד משה רבינו עליו השלום עם שאם היה הענין כן היה ראוי שלא תשתוק התורה מלספר זה המופת הנפלי' כי אנחנו נראה מכונת התורה לפרס' ענין המופתים והנפלאות כי זה ממה שיבוא להאמין בשם יתברך כמו שנזכר בתורה בענין המופתים שנעשו לפרעה אמר ולמען תספר באזני בנך וגו' וידעתם כי אני ה' ועוד כי כבר יראה מפשטי אלו הדברים שלא נתבטל השמש מהתנו' ולא הירח וזה יתבאר מפנים מהם מה שאמ' ולא אף לבוא ר"ל שלא מהר לבוא וזה לא ישלול ממנו התנועה אבל ישלול ממנו מהירות התנועה והמאמר שזה דרכו יחייב לו התנועה בכמו אלו המאמרים השלמים אשר ידובר בהם בדברים מדרך מה הוא ומהם מה שאמר שמש בגבעון דוס וירח בעמק אילון ולא אמר שמש דוס וירח אבל לקח להם מקום רחב היו נראי' אז אל המקום ההוא והוא מבואר שמי שישלול

התנועה מהמקום הרחב לא ישלול התנועה במוחלט כי כבר אפשר שיתנועע במקום רחב ההוא וכבר יחייב זה המאמר בכמו המאמרים השלמים לשמש ולירח התנועה והמשל שמי שיאמר שפלוגי עמד בארצו כך וכך ימים הנה לא יתחייב מזה אלא שלא יצא מארצו אבל שכבר יתנועע בארצו או לא יהיה זה המאמר מדרך מה הוא כי יחוייב למי שישלול ממנו התנועה שיאמר שלא יתנועע לא שלא יצא מארצו וזה מבואר למי שעיין בסדרים ההגיונים אשר למלאכת המופתית ומהם מה שאמר ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמוע ה' בקול איש כי ה' נלחם לישראל הורה בזה כי זה המופת הוא בענין המלחמה בעצמותה ואם היה זה המופת בעמיד' מהתנועה' לא הי' לו רושם בענין המלחמ' כלל ומהם כי יתבאר מדבריו כי הש"י לא יעשה מופתים כי אם לצורך או לקנות דעו' אמיתיות ולא נזכר בכאן רושם בזה המופ' באחד מאלו הצדדים ומהם שכבר התבאר בספר מלחמות ה' כי המופת לא יהיה על יד נביא באלו הנמצאות העליוני' ר"ל הגרמים השמימיים ולזה הוא מבואר שלא היה זה המופת בזה הענין אשר יחשב בתחלת המחשבה שהיה בו המופת בזה הספ' ואם יספק עלינו מספק על מה שהשרשנו בזה ויאמר שכבר נראה שיעשה המופת ע"י נביא בשנוי סדר תנועת הסדר והוא מה שאמר ישעיה לחזקיה כשאמר מה אות כי ירפא ה' לי ועליתי ביום השלישי בית ה' ויענהו הלך הצל י' מעלות אם ישוב הצל אחורנית י' מעלות והוא מבואר שתנועת הצל לא תהיה כי אם בתנועת השמש ולזה יחוייב מזה שנוי סדר תנועת השמש נאמר לו כי כשיעיין היטב במאמרים שבאו בזה המקום יתחייב שלא היה זה המופת בשהשתנה סדר תנועת השמש הנה איך יתכן שנאמר שזה יהיה נקל הנה איך שישתנה זה הסדור הוא ענין נפלא מאד ולזה ראוי שנבאר הדברים ההם ויתבאר מזה מה היה ענין המופת ההיא ונאמר כי ידמה לפי הנראה לנו שכבר שם ישעיה הבחירה בזה המופת לחזקיה ואמר שזה האות יהיה באחד מב' דרכים האחד בשילך הצל י' מעלות יותר על מה שהלך בזולת זמן או שישוב הצל אחורנית י' מעלות והוא מבואר שאם היה זה המופת היה בענין המלחמה כמו שזכרנו ולזה הוא מבואר שזה המופת היה בזולת שנוי סדר תנועת השמש וזה יהיה לפי מה שאומר והוא שכבר יתבאר בחוש שכאשר יהיו עננים תחת השמש באופן שירשם בהם ניצוצות וירוצו הנה הם יראו שיהיה השמש בזולת מקום שהוא עם שכבר יראה אז נטיית צל השמש שיעור רב במעט זמן למזרח או למערב לצפון או לדרום לפי מצב העננים ההם וצד תנועתם וזה ממה שאין בו ספק כי תמיד יראה זה מן החוש בזה האופן ולפי שכבר ראה חזקיה אז מהעננים ומצד תנועתם שנקל לצל לנטות עשר מעלות יותר על מה שהלך שאל שיהיה הענין בהפך מה שהיה נראה שיהיה נכון אז מצד תנועת העננים ההם ולזה שאל שישוב אחורנית הצל עשר מעלו' והנה בספר ישעיה אמר ותשב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה ר"ל לפי החוש ענין מופתי היה בצל כמו שנזכר שם אמר הנני משיב את צל המעלות ובכאן הותר זה הספק ואם ירצה אחד על כל פנים שיהיו אלו המופתים בשנוי סדר תנועת השמש לא אקפיד עליו בזה ומי יתן וכל הטועים לא יטעו יותר מזה השעור כי זה מגדיל לפי מחשבתו עוצם השם

יתברך ואחר שנתישב זה הנה נשוב לבאר דברי זאת הפרשה ואומר שמאמר יהושע היה שטרם שיסור השמש מהיות על גבעון והירח מהיות על עמק אילון תשלם נקמת גוי אויביו אבל קצר הכתוב בזה ויורה על זה מה שאמר אחריו וידום השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו והרצון בזה שכבר דמם השמש בגבעון וירח בעמק אילון עד שנשלמה זאת המלאכה מהנקמה וזה היה ענין נפלא כי לא די שיעד שינקמו ישראל מהקמים עליהם אבל יעד עם זה שזאת הנקמה תשלם בזמן קצר כזה ולזה אמר ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמוע ה' בקול איש כי ה' נלחם בישראל ולזה היו יכולים להשלים הנקמה בזה הזמן הקצר כי יד השם יתברך לא תקצר ואמר לשמוע ה' וגו' לפי שלא יעדו השם יתברך שתשלם זו הנקמה בזה הזמן קצר אבל השם יתברך שמע לקולו על דרך מקום דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים : (רלב"ג)

יג וַיִּדְּם הַשֶּׁמֶשׁ וַיֵּרַח עֶמֶד עַד-יָקֻם גּוֹי אֹיְבֵי הַלֵּא-הָיָא כְּתוּבָה עַל-סֵפֶר הַיָּשָׁר וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶשׁ בְּחֻצֵי הַשָּׁמַיִם וְלֹא-אָץ לָבוֹא כִּיּוֹם תָּמִים:

כז"י הלא היא כתובה. דבר זה נכתב בתורה שאמר לו יעקב ליוסף (בראשית מח יט) : זרעו של אפרים יהיה מלך וגו', אימתי, ביום פעמדה חמה ליהושע, נתמלא כל העולם שמעו של יהושע, ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבא כיום תמים : (כז"י)

מצודת דוד וידום השמש. רצה לומר, כן היה, שעמדו השמש וירח במקומם : עד יקום. עד אשר השלימו ישראל להתנקם מאויביו : הלא היא. הדבר ההוא הלא כתובה בהבטחה בספר הישר, והיא התורה, שנאמר בה על אפרים (בראשית מח יט) וזרעו יהיה מלך הגוים, והוא היום הזה שעמדו השמש והירח ליהושע הבא מזרעו, ונתמלא כל העולם שמעו : ויעמוד השמש. עכשיו מפרש המקום שעמד בה : בחצי השמים. רצה לומר, לפי הנראה בהאופק ההוא : ולא אץ לבוא. לא היה ממהר לשקוע, כדרכו מעולם למהר לבית שקיעתו, ללכת בהתמדה מבלי עמידה : כיום תמים. רצה לומר, נתעכב לעמוד במקום אחד כשעור יום שלם שהוא כ"ד שעות : (מצודת דוד)

מצודת ציון אויביו. מאויביו : אץ. ענין מהירות, כמו (משלי יט ב) ואץ ברגלים : לבוא. לשקוע, כמו (בראשית כח יא) כי בא השמש : תמים. מלשון תם ושלים : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה ספר הישר אחשוב שהיה נקרא כך ואבד עם הגלות וכבר רבו בו הפירושים לרבותינו ז"ל וראוי שתדע כי השמש יחדש היום ולזה נאמר שהיום ירד מאד כשקרב השמש לערב כי אז יחלש אור השמש ומה שיהיה

בו אור השמש יותר חזק הוא בעת היותו בחצי השמים הנה זה מבואר
בנפשו מן החוש וזה יתבאר גם כן ממה שאמר וארח צדיקים כאור נוגה
הולך ואור עד נכון היום ר"ל שאורו יוסף עד נכון היום כן ארח צדיקים
מתישר תמיד אל תוספת השלמות והוא מבואר שבעת היות השמש בחצי
השמים לא תוכר בו ירידה כי אם בעת ארוך וזה מבואר מאד למי שעיין
בחכמת התכונה עיון מעט וזה יתבאר גם כן מצד כלי המבט כמו
האצטורלביי ורביע העיגול כי אז לא תוכר לשמש ירידה באלו הכלים
בכמו חצי שעה ולזה אמר שכבר עמד השמש אז בחצי השמים כי כן היה
מחויב כי הם היו אצל גבעון והיו רואים השמש על גבעון ולא מהר השמש
לרדת כמו שדרך היום התמים שלא ימהר השמש לרדת בו ואחשב שאורך
עיר גבעון היה ממזרח למערב וזאת התנועה לא תוכר מאד לשמש אצל
חצי היום למיעוט שיעור ירידתו הנה זכר שמצד הנטייה הנראית לו מצד
הירידה לא יצא שלא יראה כנגד גבעון אף על פי שהיתה רחבה צר כי לא
מיהר לבוא כמשפט ענין השמש אצל סמיכות היום, ובכאן נשלם ביאור
דברי זאת הפרשה והותרו הספקות הנופלות בה : (רלב"ג)

י וְלֹא הָיָה כִּי־זָם הָהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו לְשִׁמְעַי הָיָה בְּקוֹל אִישׁ כִּי יִהְיֶה
נְלָחֵם לְיִשְׂרָאֵל: (פ)

מצודת דוד **כיום ההוא**. להיות בו פלא כזה לשמוע וכו' כאשר שמע בקול
יהושע להעמיד השמש והירח: **כי ה'**. הפלא הזה נעשה בעבור שה' נלחם
לישראל, **ובעבורם** עשהו: (מצודת דוד)

ט וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ אֶל-הַמַּחֲנֶה הַגְּלִגְלָה:

מצודת דוד **וישב יהושע**. אחר כל המעשים האמורים במקראות
שלאחריו: (מצודת דוד)

רלב"ג וזכר אחר זה חריצות יהושע בענין זאת המלחמה למהר להחרים
אלו הגוים ושכבר הגיע לישראל מעולם הצלחה שכלם שבו בשלום לא
הוכה אחד מהם ולא השתדלו האויבים להכות אחד מהם כי נפל פחדם
עליהם וזהו אמרו על צד המשל לא חרף לבני ישראל לאיש את לשונו :
(רלב"ג)

טז וַיָּבִיאוּ חַמְשַׁת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וַיִּחַבְּאוּ בַּמְּעָרָה בְּמַקְדָּה:

מצודת ציון **ויחבאו**. נסתרו, והוא מלשון מתבואה : (מצודת ציון)

יז וַיִּגַד לַיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר נִמְצְאוּ חַמְשַׁת הַמַּלְכִים נְחָבָאִים בַּמַּעַרָה
בְּמִקְדָּה: **יח** וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ גְּלוּ אַבְנִים גְּדֹלוֹת אֶל-פִּי הַמַּעַרָה וְהִפְקִידוּ
עֲלֶיהָ אַנְשִׁים לְשֹׁמְרִים:

רס"י גולו. גלגלו אבנים אל פי המערה : (רס"ז)

מצודת דוד גולו אבנים. לבל יצאו פתאום וינוסו: (מצודת דוד)

מצודת ציון גולו. גלגלו : והפקידו. מלשון פקיד וממונה : (מצודת ציון)

יט וְאַתֶּם אֶל-תַּעֲמְדוּ רַדְפוּ אַחֲרַי אֲיִבֵיכֶם וְזַנְבְּתֶם אוֹתָם אֶל-תַּתְּנוּם
לְבֹא אֶל-עַרְיָהֶם כִּי נִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּיַדְכֶם:

מצודת דוד וזנבתם אותם. הרגו ההולכים בסוף המחנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון וזנבתם. מלשון זנב, ורצה לומר, סוף המחנה, כזנב הזה שהוא
סוף הגוף : (מצודת ציון)

כ וַיְהִי כְּכֹלוֹת יְהוֹשֻׁעַ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַכּוֹתָם מִכָּה גְדוֹלָה-מְאֹד עַד-תַּתְּמָם
וְהַשְּׂרִידִים שָׂרְדוּ מֵהֶם וַיָּבֹאוּ אֶל-עָרֵי הַמְּבָצָר:

מצודת דוד עד תומם. כי הנשארים היו מעט מן המעט וכאלו תמו כולם :
והשרידים שרדו. הנשארים אשר נשארו מהם באו אל ערי המבצר :
(מצודת דוד)

מצודת ציון והשרידים שרדו. הנשארים נשארו, כמו (איכה ב כב) פליט
ושריד : (מצודת ציון)

כא וַיָּשְׁבוּ כָל-הָעָם אֶל-הַמַּחֲנֶה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ מִקְדָּה בְּשָׁלוֹם לֹא-חֶרֶץ
לְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת-לְשׁוֹנוֹ:

רס"י לא חרץ לבני ישראל. הרי זה מקרא קצר, לא חרץ החורץ לאיש

מבני ישראל את לשונו. חרץ. לשון דבור הלשון, וכן (שמות יא ז) : לא יחרץ
כלב לשונו, וכן (שמואל ב ה כד) : אז תחרץ, דוד, תקרא, תלעק קול

מצודת דוד לא חרץ וכו' לאיש. רצה לומר, אפילו לאיש אחד בהיותו יחידי לא חרץ עליו מי לשונו לדבר מאומה רע, כי נפל פחדם על כל: (מצודת דוד)

מצודת ציון חרץ. ענין תנועה, כמו (שמואל ב ה כד) אז תחרץ: (מצודת ציון)

לכב ויאמר יהושע פתחו את-פי המערה והוציאו אלי את-חמשת המלכים האלה מן-המערה: **לכג** ויעשו כן ויציאו אליו את-חמשת המלכים האלה מן-המערה את | מלך ירושלם את-מלך חברון את-מלך ירמות את-מלך לכיש את-מלך עגלון: **לכד** ויהי כהוציאם את-המלכים האלה אל-יהושע ויקרא יהושע אל-כל-איש ישראל ויאמר אל-קציני אנשי המלחמה ההלכוא אתו קרבו שימו את-רגליכם על-צוארי המלכים האלה ויקרבו וישימו את-רגליהם על-צואריהם:

מצודת ציון קציני. ענין שררה, כמו (ישעיהו ג ו) קצין תהיה לנו: (מצודת ציון)

רלב"ג וצוה יהושע לקציני אנשי המלחמה שהלכו אתו שישמו רגליהם על צוארי מלכים האלה למען ייראו הנשואים מלהלחם בישראל ולזאת הסבה תלם על חמשה עצים והושיבו במערה ושמו אבנים גדולות על פי המערה עם שזה היה מזכיר לישראל ענין המופת שנעשה בזאת המלחמה: (רלב"ג)

לכה ויאמר אליהם יהושע אל-תיראו ואל-תחתו חזקו ואמצו כי ככה יעשה יהוה לכל-איביכם אשר אתם נלחמים אותם: **לכו** ויכם יהושע אחר-כן וימיתם ויתלם על חמשה עצים ויהיו תלויים על-העצים עד-הערב: **לכז** ויהי לעת | בוא השמש צוה יהושע וירידום מעל העצים וישלכם אל-המערה אשר נחבאו-שם וישמו אבנים גדולות על-פי המערה עד-עצם היום הזה: (פ)

מצודת דוד עד עצם וכו'. רצה לומר, והמה מונחים שם עד עצם וכו', רצונו לומר עד עולם: (מצודת דוד)

לכח ואת-מקדה לכד יהושע ביום ההוא ויכה לפי-חרב ואת-מלכה החרם אותם ואת-כל-הנפש אשר-בה לא השאיר שריד ויעש למלך

מקדה כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ:

רלבי"ג עוד זכר שכבר לכד יהושע מקדה ולבנה ולכיש ועגלון וחברון ודביר באופן שהכם יהושע מקדש ברנע עד עזה ואת כל ארץ גשן עד גבעון בזמן קצר מדובק באין הפסק וזהו אמרו ואת כל המלכים האלה ואת ארצם לכד יהושע פעם אחת ואחר שב יהושע וכל ישראל אל המחנה הגלגל כי שם היה המשכן כמו שזכרנו : (רלבי"ג)

כט וַיַּעֲבֵר יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ מִמִּקְדָּה לְבָנָה וַיִּלָּחֶם עִם-לְבָנָה: **לז** וַיִּתֵּן יְהוָה גַּם-אוֹתָהּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְאֶת-מַלְכָּהּ וַיִּכֶּה לְפִי-חָרֵב וְאֶת-כָּל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-בָּהּ לֹא-הַשְּׂאִיר בָּהּ שְׂרִיד וַיַּעַשׂ לְמַלְכָּהּ כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ: **ס** **לא** וַיַּעֲבֵר יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ מִלְּבָנָה לְכִישָׁה וַיַּחֲנוּ עָלֶיהָ וַיִּלָּחֶם בָּהּ: **לב** וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת-לְכִישׁ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיִּלְכְּדוּהָ בַיּוֹם הַשֵּׁנִי וַיִּכֶּה לְפִי-חָרֵב וְאֶת-כָּל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-בָּהּ כָּכָל אֲשֶׁר-עָשָׂה לְלְבָנָה: **פ** **לג** אַז עָלָה הָרֶם מֶלֶךְ גָּזָר לַעֲזֹר אֶת-לְכִישׁ וַיִּכְהוּ יְהוֹשֻׁעַ וְאֶת-עִמּוֹ עַד-בִּלְתִּי הַשְּׂאִיר-לוֹ שְׂרִיד: **לד** וַיַּעֲבֵר יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ מִלְּכִישׁ עַגְלֹנָה וַיַּחֲנוּ עָלֶיהָ וַיִּלָּחֶמוּ עָלֶיהָ: **לה** וַיִּלְכְּדוּהָ בַיּוֹם הַהוּא וַיִּכְוֶה לְפִי-חָרֵב וְאֶת כָּל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-בָּהּ בַיּוֹם הַהוּא הַחֲרִים כָּכָל אֲשֶׁר-עָשָׂה לְלְכִישׁ: **פ** **לו** וַיַּעַל יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ מִעַגְלוֹנָה חֲבֵרוֹנָה וַיִּלָּחֶמוּ עָלֶיהָ: **לז** וַיִּלְכְּדוּהָ וַיִּכְוֶה לְפִי-חָרֵב וְאֶת-מַלְכָּהּ וְאֶת-כָּל-עַרְיָהּ וְאֶת-כָּל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-בָּהּ לֹא-הַשְּׂאִיר שְׂרִיד כָּכָל אֲשֶׁר-עָשָׂה לְעַגְלוֹן וַיַּחֲרֶם אוֹתָהּ וְאֶת-כָּל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-בָּהּ: **ס**

מצודת דוד ואת מלכה. יתכן שהמליכו עליהם מלך אחר, כי למעלה נאמר שיהושע המית מלך חברון : ואת כל עריה. הערים הסמוכים לה : (מצודת דוד)

לח וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ דְּבָרָה וַיִּלָּחֶם עָלֶיהָ: **לט** וַיִּלְכְּדוּהָ וְאֶת-מַלְכָּהּ וְאֶת-כָּל-עַרְיָהּ וַיִּכּוּם לְפִי-חָרֵב וַיַּחֲרִימוּ אֶת-כָּל-נֶפֶשׁ אֲשֶׁר-בָּהּ לֹא הַשְּׂאִיר שְׂרִיד כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֲבֵרוֹן כִּן-עָשָׂה לְדְבָרָה וְלְמַלְכָּהּ וְכְאֲשֶׁר עָשָׂה לְלְבָנָה וְלְמַלְכָּהּ: **מ** וַיִּכֶּה יְהוֹשֻׁעַ אֶת-כָּל-הָאָרֶץ הַהִיא וְהַנֶּגֶב וְהַשְּׂפֵלָה וְהָאֲשֻׁדּוֹת וְאֶת כָּל-מְלִיכֵיהֶם לֹא הַשְּׂאִיר שְׂרִיד וְאֶת כָּל-הַנְּשָׂמָה הַחֲרִים כְּאֲשֶׁר צָוָה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

רס"י והאשדות. מקום שמי הגבעות סופכים : (רס"י)

מצודת ציון והנגב. מקום נגוב ויבש (בראשית ח יג) כי חרבו פני האדמה, תרגומו : נגבו, וכן (לקמן טו יט) ארץ הנגב נתתני : **והשפלה.** העמק : **והאשדות.** מדרון ההרים שהמים נשפכים ויורדים שם, וכן (דברים ג יג) אשדות הפסגה, וכן (בראשית ט ו) שופך דם, תרגומו : דישוד דמא : (מצודת ציון)

{מא} וַיָּבֹאוּ יְהוֹשֻׁעַ מִקֵּדֶשׁ בְּרִנֵּעַ וְעַד-עֵזָה וְאֵת כָּל-אֶרֶץ גִּשְׁן וְעַד-גְּבְעוֹן:

רס"י מקדש ברנע ועד עזה. מלך דרומית של ארץ ישראל הוא מן המזרח למערב, ולא הספיק לכבוש כל המלך ונשאר מעזה עד הים, הוא שאמר למטה ואת הארץ הנשארת העזתי והאשדודי וגו' : (רס"י)

{מב} וְאֵת כָּל-הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וְאֵת-אֶרְצָם לְכַד יְהוֹשֻׁעַ פְּעַם אַחַת כִּי יְהִי אֵלֶּהי יִשְׂרָאֵל נִלְחָם לְיִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד פעם אחת. לפי שהעי לא לכד בפעם אחת לזה אמר שכל אלו לכד בפעם אחת : (מצודת דוד)

{מג} וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ אֶל-הַמַּחֲנֶה הַגְּלִגְלָה: (פ)

מצודת דוד וישב יהושע. היא ההשבה עצמה האמורה למעלה (פסוק טו) : (מצודת דוד)

יהושע פרק-יא

{א} וַיְהִי כִשְׁמַע יְבִין מֶלֶךְ-חֲצוֹר וַיִּשְׁלַח אֶל-יֹזָבָב מֶלֶךְ מְדוֹן וְאֶל-מֶלֶךְ שִׁמְרוֹן וְאֶל-מֶלֶךְ אַכְשָׁף:

רלב"ג עוד זכר שכאשר שמע זה יבין מלך חצור שלח אל יזבב מלך מדון ואל מלך שומרון ולמלכים רבים זולתם להתקבץ יחד ולהלחם עם ישראל

כדי שלא יפלו בידם אחד אחד כמו שעשו שאר המלכים ובאו עם רב כחול אשר על שפת הים להלחם עם ישראל : (רלבי"ג)

זב וְאֶל-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מִצְּפוֹן בְּהָר וּבְעֶרְבָה נֶגֶב כְּנָרוֹת וּבְשִׁפְלָה וּבְנָפוֹת מִיָּם : דָּוָר

רצ"י נגב כנרות. דרום גינוסר : וזנפות דור. פלכי דור, קונטדו"ס זלע"ז : מים. מערבה : (רצ"י)

מצודת ציון ובערבה. במישור : נגב כנרות. לדרום כנרות, והוא שם מקום : ובנפות דור. מחוזות וגלילות של דור, כמו (תהלים מח ג) יפה נוף : (מצודת ציון)

גז הַכְּנַעֲנִי מִמְזָרַח וּמִיָּם וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרָזִי וְהַיְבוּסִי בְּהָר וְהַחִיִּי תַחַת חֶרְמוֹן בְּאֶרֶץ הַמְּצָפָה :

מצודת דוד תחת חרמון. תחת הר חרמון : בארץ המצפה. הר חרמון היה בארץ המצפה : (מצודת דוד)

דז וַיֵּצְאוּ הֵם וְכָל-מַחְנֵיהֶם עִמָּם עִם-רַב כַּחֹל אֲשֶׁר עַל-שְׂפַת-הַיָּם לְרַב יוֹסֵפ וְרָכַב רַב-מָאֵד : **זח** וַיַּעֲדוּ כָל הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וַיָּבֹאוּ וַיַּחֲנוּ וַיַּחְדּוּ אֶל-מִי מְרוֹם לְהִלָּחֵם עִם-יִשְׂרָאֵל : (פ)

מצודת ציון ויועדו. מלשון ועד ואסיפה : (מצודת ציון)

זח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ אֶל-תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי-מִחָר כָּעַת הַזֹּאת אֲנִי נֹתֵן אֶת-כָּל־חַלְלֵי־לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-יוֹסֵפִים תַּעֲקֹר וְאֶת-מִרְכָּבֵיהֶם תִּשְׂרֹף

מצודת ציון תעקר. תסיר העיקר, כמו (איוב לא יב) : ובכל תבואתי תשרש, ומשפטו : תסיר השורש ממקומו, ורצה לומר, שיכרות הרגלים שהם העיקר והיסוד לבהמה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויעד הש"י ליהושע שלא יירא מהם ומהמונם כי כעת מחר יתנם הש"י חללים לפני ישראל. וצוה לעקור סוסיהם ולשרף מרכבותיהם שלא

יקחום ישראל ויבטחו בם בענין המלחמות ושלא יאמרו שכתם ועוצם ידם עשה להם את החיל אבל יהיה מבטחם בשיי ויתבאר להם כי הוא מנצח הגוים האלה ולא הם : (רלבי"ג)

זז וַיְבֹא יְהוֹשֻׁעַ וְכָל-עַם הַמִּלְחָמָה עִמּוֹ עֲלֵיהֶם עַל-מִי מְרוֹם פְּתָאִים וַיִּפְּלוּ בָהֶם: **זח** וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיַד-יִשְׂרָאֵל וַיִּכּוּם וַיִּרְדְּפוּם עַד-צִידוֹן רַבָּה וְעַד מִשְׁרָפוֹת מַיִם וְעַד-בְּקַעַת מִצְפָּה מִזְרָחָה וַיִּכּוּם עַד-בִּלְתֵּי הַשְּׂאִיר-לָהֶם שְׂרִיד:

רז"י משרפות מים. תרגם יונתן : חרלי ימא, שעושין חרילין, ומי הים יולחין לתוכן, ונשרפין מחוס השמש ונעשים מלח : (רז"י)

מצודת דוד משרפות מים. חריצים שמי הים נקווים בהם, והחמה שורפתן ונעשים מלח : (מצודת דוד)

זט וַיַּעַשׂ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ כְּאֲשֶׁר אָמַר-לוֹ יְהוָה אֶת-סוֹסִיָּהֶם עֶקֶר וְאֶת-מִרְכַּבְתֵּיהֶם שָׂרַף בְּאֵשׁ: **(ס)** וַיָּשֶׁב יְהוֹשֻׁעַ בְּעֵת הַהִיא וַיִּלְכַּד אֶת-חֲצוֹר וְאֶת-מַלְכָּהּ הִכָּה בְּחֶרֶב כִּי-חֲצוֹר לְפָנִים הָיָא רֹאשׁ כָּל-הַמְּמַלְכוֹת הָאֵלֶּה:

מצודת דוד כי חצור וכו'. ולזה פתח בה תחלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לפנים. בימים הקדמונים : (מצודת ציון)

רלבי"ג וזכר אחר זה שכבר לכד יהושע את חצור ושרפה כי ממלך חצור היתה התחלת זאת המלחמה והנה כל העם אשר בה לא השאיר כל נשמה ואת כל ערי המלכים האלה ואת כל מלכיהם כלם לכד יהושע ויכה האדם אשר בהם לפי חרב עד השמידם אותם לא השאירו כל נשמה : (רלבי"ג)

זא וַיִּכּוּ אֶת-כָּל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-בָּהּ לְפִי-חֶרֶב הַחֶרֶם לֹא נֹתַר כָּל-נִשְׁמָה וְאֶת-חֲצוֹר שָׂרַף בְּאֵשׁ: **(ס)** וַיָּבֵא וְאֶת-כָּל-עַרְי הַמְּלָכִים-הָאֵלֶּה וְאֶת-כָּל-מַלְכֵיהֶם לְכַד יְהוֹשֻׁעַ וַיִּכּוּם לְפִי-חֶרֶב הַחֶרֶם אוֹתָם כְּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה: **זב** רַק כָּל-הָעָרִים הָעֹמְדוֹת עַל-תֵּלָם לֹא שָׂרַפָם יִשְׂרָאֵל זוֹלָתִי אֶת-חֲצוֹר לְבַדָּה שָׂרַף יְהוֹשֻׁעַ:

רס"י העומדות על תלם. שלא נהרסה חומתם, כמו יריחו שנפלה חומתה, וכן העי, שנאמר בה (לעיל ח כח) : ויסימה תל עולם שממה : זולתי את חנור לצדה. במסורת קרפה (בראשית רבה ויטלח) : משה לוא לו ומסר לו כן (רס"י) :

מצודת דוד על תלם. רצה לומר, בגבהם, שלא נפלו חומותיהם בעת הכבוש : (מצודת דוד)

מצודת ציון תלם. מלשון תל וגובה : (מצודת ציון)

גיד וכל שלל הערים האלה והבהמה בזזו להם בני ישראל רק את- כל-האדם הכו לפי-חרב עד-השמדם אותם לא השאירו כל-נשמה : **טו** כאשר צוה יהוה את-משה עבדו כן-צוה משה את-יהושע וכן עשה יהושע לא-הסיר דבר מכל אשר-צוה יהוה את-משה : **טז** ויקח יהושע את-כל-הארץ הזאת ההר ואת-כל-הנגב ואת כל-ארץ הגשן ואת-השפלה ואת-הערבה ואת-הר ישראל ושפלתה :

מצודת דוד ואת הר ישראל. אשר ישב בו ישראל אבינו, ונקרא על שמו : (מצודת דוד)

גז מן-ההר החלק העולה שעיר ועד-בעל גד בבקעת הלבנון תחת הר-חרמון ואת כל-מלכיהם לכד ויכם וימיתם :

רס"י ההר החלק. טורח שעיע, מחליק, ההר החלק עד בעל גד במזר המזרחי, ולא הספיק לכבוש בחייו את כל המזר עד הכפון, תוספתא : בעל גד. מיסר גד : (רס"י)

מצודת דוד ההר החלק. שהיה נחלק לשנים, אחת הנה ואחת הנה העולה. אשר עולה עד שעיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון בעל. תרגומו : מישר : (מצודת ציון)

יח ימים רבים עשה יהושע את-כל-המלכים האלה מלחמה :

רפ"י ימים רבים עשה יהושע. בגנותו ספר הכתוב, שהיה מתכוון לדחות את כבוש הארץ כדי להאריך ימיו, לפי שנאמר (לעיל א י) : ואתה תנחילנה אותם. במדרש תנחומא : (רפ"י)

רלב"ג וזכר כי ימים רבים עשה יהושע מלחמה את כל המלכים האלה וזה לאות שכבר נתעצל יהושע בענין זאת המלחמה ובראשונה היה משתדל בזריזות ולזה אמרו רז"ל שכבר עשה זה כדי להאריך חייו כי כבר ייעדו השם כי הוא ינחיל לישראל את הארץ, וזכר שלא היתה עיר אשר השלימה את בני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון שהשלימו עמהם בערמה כמו שזכר וזה מורה כי אפילו שבעה עממים אם השלימו עם ישראל היה מחייב להם שלא יהרגום אבל יקבלו על עצמם להיות להם למס ועבדום ולזה הוא מבואר כי מ"ש בפרשת שופטים כי תקרב אל עיר להלחי עליה לתפשה הוא כלל לכל עיר היה או שתהיה משבעה עממין או מזולתם ואולם ההבדל בזה בין שבעה עממין ובין זולתם הוא שאם לא ישלימו והיו משבע עממין יחוייב להם שלא יחיו כל נשמה ואם יהיו מזולתם יחיו להם הנשים והטף : (רלב"ג)

יט לא-היתה עיר אשר השלימה אל-בני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון את-הפל לקחו במלחמה: **כ** כי מאת יהוה | היתה לחזק את-לבם לקראת המלחמה את-ישראל למען החרימם לבלתי היות-להם תחנה כי למען השמידם כאשר צוה יהוה את-משה: (o)

מצודת דוד לבלתי היות להם תחנה. מן בני ישראל: כי למען השמידם. כי חיוק לבבם למען השמידם: (מצודת דוד)

מצודת ציון תחנה. חנינה ורחמים : (מצודת ציון)

כא ויבא יהושע בעת ההיא ויכרת את-הענקים מן-ההר מן-חברון מן-דבר מן-ענב ומכל הר יהודה ומכל הר ישראל עם-עריהם החרימם יהושע:

מצודת דוד מן חברון. אף כי כלב הוריש הענקים מחברון ייחס הדבר אל יהושע, לפי שבימיו הוריש, וכל נצחון המלחמה יחשב אל המושל על הצבא: (מצודת דוד)

מצודת ציון הענקים. בני אדם גבהי הקומה : (מצודת ציון)

רלב"ג עוד זכר שכבר הכרית יהושע הענקים וכי' והנה נזכר במה שיבא כי כלב בן יפונה הכרית הענקי' מחברון ועתניאל בן קנז לכד דביר וזה בלתי סותר למה שבכאן כי הכל היה מיוחס ליהושע כי הוא היה הראש המנהיג אותם בזה : (רלב"ג)

נכב לֹא-נֹתֵר עֲנָקִים בְּאֶרֶץ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַק בְּעֵזָה בְּגַת וּבְאֶשְׁדּוֹד נִשְׁאָרוּ: **נכג** וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת-כָּל-הָאֶרֶץ כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וַיִּתְּנָה יְהוֹשֻׁעַ לְנַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל כְּמַחְלָקֹתָם לְשִׁבְטֵיהֶם וְהָאֶרֶץ שְׁקֵטָה מִמִּלְחָמָה: (פ)

מצודת דוד **כמחלקותם**. כפי המחלוקת האמורה למטה : **לשבטיהם**. לכל שבט ושבת חלק לבד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שקטה**. נחה, כמו (תהלים עו ט) ארץ יראה ושקטה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה נזכר אחר זה כי כבר נשאר הרבה עדין מן הארץ לרשתה אלא שעכ"ז כבר חלקה להם יהושע בנחלה לישראל לשבטיהם כמו שזכר אחר זה, וזכר עם זה שהארץ שקטה ממלחמה כי לא היו נלחמים עם ישראל ולא ישראל עמם ואף על פי שכבר נשאר הרבה מן הארץ לרשתה, ואולם התועלות המגיעים מזה הספור הם אלו. התועלת הראשון במצות והוא מה שזכר מענין המזבח הר עיבל ומה שנלוה בזה ממה שנצטוו לעשות שם כמו שנזכר בפרשת כי תבא והנה התועלת בזו המצוה היא להוסיף אזהרה לישראל בענין שמירת התורה ולזה נכתבה שם ובאה שם הברכה למול הר גריזים למי שיקימה והקללה למול הר עיבל למי שיסור ממנה כי בזה הישרה אל שתדבק בשלמות ההשגחה האלהית בישי' ויהיו מפני זה יותר ראויים לירושת הארץ. והשני והוא במדות והוא שראוי לאדם להתישב בדברים שיעשה אותם שלא למהר בעשייתם בזולת עצה ואע"פ שכבר יראה בתחלת המחשבה שהענין ההוא ראוי שיעשה הלא תראה מה שקרה לישראל עם יושבי גבעון מפני שמהרו לכרות להם ברית טרם ששאלו את פי ה' כי כבר השיגה להם החרטה אחר זה כי זה ממה שהביאם לעבור באופן מה ממה שצוה בתורה שלא לחיות כל נשמה מהערים הקרובות אם לא מהערים הרחוקות אשר לא מערי הגוים האלה ר"ל מז' עממין. השלישי והוא במצות והוא כי השבועה אשר לפי הדין אינה שבועה כגון זאת לפי שהיתה שבועה בטעות עם שכבר היתה באופן מה לעבור על דברי תורה ראוי שתקויים עם מי שאינו מאנשי אומתינו כדי שלא יהיה שם חלול השם ואולם הכבידו ענין עבודתם כמו שזכרנו לתת להם גמול מה על מרמתם. הרביעי והוא במדות והוא שראוי לאדון להשגיח על עבדיו להצילם מיד הקמים עליהם הלא תראה איך התנהג יהושע עם אנשי גבעון ואעפ"י שכבר רמו אותו לעזור להם כנגד ה' המלכים הקמים עליהם. החמישי הוא לפרסם ענין הנפלאות שעשה אז

השם לישראל בזאת המלחמה עד שכבר המית מהם באבני הברד יותר ממה שהרגו ישראל בחרב ושתוך הזמן הקצר שהגביל יהושע נשלמה נקמת גוי אויביו להורות כי ה' נלחם לישראל ולפרסם זה המופת והשארות זכרו צוה ששיבו ה' המלכים תוך המערה ולשום אבנים גדולות על פי המערה להעיר כי לנחץ ענין המלחמה הזאת לא רצו להמתין שיוציאו המלכים האלה משם אבל שמו אז על פי המערה אבנים גדולות ונשארו שם אנשיי לשמרם בדרך שלא יאחרו ענין המלחמה הזאת וימהרו לרדוף אחר הנשארים קודם שיבאו אל עריהם בדרך שתשלם הנקמה תוך העת שהגביל יהושע. הששי והוא במדות שראוי לאדם בהיותו ביום טובה שישמח בו ר"ל שכאשר יראה היותו מצליח במה שעשה ראוי שימהר ויחיש מעשיו ולא ימתין לעשות מה שיוכל לעשות ביום אחד למחרת היום ההוא כי לא ידע מה ילד יום ולזה תמצא שספר איך עלה הענין ליהושע בהשתדלותו בזריזות בענין המלחמה עד שכבר זכר שבפעם אחת נצח יהושע מלכים רבים ואת ארצם והם עשרים מלכים שנזכרו בענין הלא קודם מלך חצור ואחר זה כשהתרשל בזה לא נצח בימים רבים כי אם י"א מלכים שתמצא ממלך חצור עד סוף זכר המלכי ההם ולו השתדל בזה יהושע בזריזות אולי היה מכלה כל הגוים האלה אשר הוא בסוף הענין לישראל לפח ולמוקש : (רלב"ג)

פרק-יב

יהושע

אֵלֶּה | מַלְכֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר הָכּוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיִּרְשׁוּ אֶת-אֲרָצָם בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ מִנְּחַל אַרְנוֹן עַד-הַר חֶרְמוֹן וְכָל-הָעֲרֵבָה מִזְרְחָה:

רַס"י אֶשֶׁר הָכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל. צִימִי מִסָּה : (רַס"י)

רלב"ג ואלה מלכי הארץ עד סוף הספר. זכר תחלה מה שנעשה ע"י משה מזאת המלחמה ואמר בזה תחלה אשר הכו בני ישראל והנה ראוי שייחס זה למשה עמהם כי על ידו נעשה ולזה זכר בסוף כי משה עבד ה' ובני ישראל עשו זה והנה לא הזכיר בזה תחילה שם משה להורות כי משה אעפ"י שגדלה מעלתו מאד הנה היה נצוחו אלה המלכים בזכות ישראל מצד ברית השם יתעלה כרות עם אבותיהם כמו שנזכר בתורה, ואחר זה זכר מלכי הארץ אשר הכה יהושע ובני ישראל בעבר הירדן ימה ושכבר נתנה יהושע לשבטי ישר' ירושה כמחלקות' לפי האופן הנזכר בתורה : (רלב"ג)

גב סיחון מלך האמרי היושב בחשבון משל מערוער אשר על-שפת-נחל ארנון ותוך הנחל וְחָצִי הַגִּלְעָד וְעַד יַבֵּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:

רס"י ועד יבק הנחל. שסם גבול ארץ בני עמון, סוף מאר ארץ בני עמון, ומסם והלאה היו בני עמון מושלים : (רס"י)

מצודת דוד **יבק הנחל**. שם מקום סמוך להנחל, והיה מגבול בני עמון: (מצודת דוד)

גז והערבה עד-ים פנרות מזרחה ועד ים הערבה ים-המלח מזרחה דרך בית הישמות ומתימן תחת אשדות הפסגה:

מצודת דוד **והערבה**. גם היא היתה ממשלת סיחון: **ומתימן**. ומפאת הדרום, משל תחת אשדות הפסגה: (מצודת דוד)

דז וגבול עוג מלך הבשן מיתר הרפאים היושב בעשתרות ובאדרעי:

מצודת דוד **גבול עוג וכו'**. רצה לומר, גם גבול עוג ירשו: (מצודת דוד)

מצודת ציון **הרפאים**. הענקים, על שם שמרפים ידי רואיהם, כי יפחדו מהם: (מצודת ציון)

הח ומשל בהר חרמון ובסלכה ובכל-הבשן עד-גבול הגשורי והמעכתי וְחָצִי הַגִּלְעָד גְּבוּל סִיחֹן מֶלֶךְ-חֶשְׁבֹּן:

רס"י וחצי הגלעד גבול סיחון. שם היה מאר ממשלת סיחון, כשאמרנו למעלה שחצי הגלעד היה שלו, וזה חצי השני של עוג: (רס"י)

מצודת דוד **גבול סיחון**. אצל גבול סיחון, כי חצי הגלעד השנית של סיחון היתה: (מצודת דוד)

זח משה עבד-יהוה ובני ישראל הכוים ויתנה משה עבד-יהוה ירשה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה: **(o)** **זח** ואלה מלכי הארץ אשר

הָפָה יְהוֹשֻׁעַ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה מִבַּעַל גַּד בְּבִקְעַת הַלְּבָנוֹן
וְעַד-הַהָר הַחֲלֵק הָעֵלָּה שְׁעִירָה וַיִּתְּנָה יְהוֹשֻׁעַ לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל יְרֻשָׁה
כַּמְחֻלְקֹתָם: **יח** בָּהָר וּבִשְׂפֵלָה וּבְעֶרְבָּה וּבְאַשְׁדּוֹת וּבַמְדָּבָר וּבַנְּגֹב
הַחֲתִי הָאֲמָרִי וְהַכְּנַעֲנִי הַפְּרָזִי הַחֲוִי וְהַיְבוּסִי: (פ) **יט** מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אָחָד
מֶלֶךְ הָעִי אֲשֶׁר-מִצַּד בֵּית-אֵל אָחָד:

מצודת דוד מלך יריחו אחד. מוסב על המקרא שלפני פניו (פסוק ז) ואלה
מלכי הארץ וכו' מלך יריחו וכו': (מצודת דוד)

יז מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַם אָחָד מֶלֶךְ חֲבֵרוֹן אָחָד: **יח** מֶלֶךְ יְרֻמוֹת אָחָד מֶלֶךְ
לְכִישׁ אָחָד: **יט** מֶלֶךְ עֵגְלוֹן אָחָד מֶלֶךְ גֶּזֶר אָחָד: **כ** מֶלֶךְ דָּבָר אָחָד
מֶלֶךְ גָּדֵר אָחָד: **כא** מֶלֶךְ חֶרְמָה אָחָד מֶלֶךְ עֶרֶד אָחָד: **כב** מֶלֶךְ לְבָנָה
אָחָד מֶלֶךְ עֵדְלָם אָחָד: **כג** מֶלֶךְ מִקְדָּה אָחָד מֶלֶךְ בֵּית-אֵל אָחָד:
כד מֶלֶךְ תַּפּוּחַ אָחָד מֶלֶךְ חֶפְרָא אָחָד: **כה** מֶלֶךְ אֶפְקָא אָחָד מֶלֶךְ לְשָׂרוֹן
אָחָד: **כו** מֶלֶךְ מְדוֹן אָחָד מֶלֶךְ חִצּוֹר אָחָד: **כז** מֶלֶךְ שִׁמְרוֹן מְרֵאוֹן אָחָד
מֶלֶךְ אַכְשָׁף אָחָד: **כח** מֶלֶךְ תַּעֲנָבָא אָחָד מֶלֶךְ מִגְדוֹ אָחָד: **כט** מֶלֶךְ
קִדְשׁ אָחָד מֶלֶךְ-יְקִנְעָם לְכַרְמֵל אָחָד:

מצודת דוד מלך יקנעם לכרמל. יקנעם שם עיר המלוכה, והיתה סמוכה
לעיר כרמל ואליה תחשב. וכן מלך דור וכו' וכן מלך גוים וכו': (מצודת דוד)

לכג מֶלֶךְ דוֹר לְנֶפֶת דוֹר אָחָד מֶלֶךְ-גוֹיִם לְגִלְגָל אָחָד:

כס"י לנפת דור. לפלכי דור. : (כס"י)

מצודת ציון לנפת דור. למחוז דור : גוים. מקום נקבצו שמה מכמה גוים,
וכן (בראשית יד א) תדעל מלך גוים : (מצודת ציון)

לכד מֶלֶךְ תַּרְצָה אָחָד כָּל-מְלָכִים שְׁלֹשִׁים וְאַחָד: (פ)

יהושע פרק-יג

א וַיְהוֹשֻׁעַ זָקֵן בָּא בְּיָמַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲתָהּ זָקְנָתָהּ בָּאתְּ בְּיָמַי
וְהָאָרֶץ נִשְׁאַרָה נִשְׂאָרָה הַרְבֵּה-מְאֹד לְרִשְׁתָּהּ:

רס"י והארץ נשארה הרבה מאד. ממה שאמרתי לאברהם, נשארה לרשתה
שלא נכבשה : (רס"י)

מצודת דוד זקן בא בימים. זקן יאמר לשון בני אדם המוחש, הנראה באדם
מלובן השער והקמטת הפנים, ולפעמים מקדים לבוא בלא עת, ולזה
פירש ואמר בא בימים, כאומר הנה בא בזמנו לפי הימים : **הרבה מאד**.
ולא תוכל לכבוש הכל בחיידך : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה זכר כי יהושע היה זקן בא בימים והארץ נשארה הרבה מאד
לרשתה ולא יתכן לו מצד זקנותו להשלים המלחמי עם מלכים הנשארים
וצווה מאת הש"י שיפילה לישראל בנחלה כאילו כבשוה כלה ר"ל לטי
השבטים וחצי שבט מנשה כי הבי שבטים וחצי לקחו חלקם מעבר לירדן
ואולם לשבט הלוי לא נתן נחלה כמו שנאמר בתורה ואולם נתנו ללוים
בארץ ערים לשבת ומגרשיהם למקניהם וקנינם כמו שצוה הש"י את
משה בתורה : (רלב"ג)

זב זאת הארץ הנשארת כל-גלילות הפלשתים וכל-הגשוירי:

רס"י גלילות. מרקא"ש זלע"ז : (רס"י)

מצודת ציון גלילות. מחוזות : (מצודת ציון)

זג מן-השיחור אשר | על-פני מצרים ועד גבול עקרון צפונה לפנעני
תחשב חמשת | סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי
והעקרוני והעניים:

רס"י מן השיחור. הוא נילוס, הוא נחל מצרים, הוא סמוך לתחום מקצוע
דרומית מערבית של ארץ ישראל, כמו שאמר באלה מסעי (במדבר לד ה),
ולמדנו כאן שלא כבש יהושע בחייו כל מנח הדרומי אלא ממדבר צין, הוא
ההר החלק העולה שעירה, עד הנילוס, הוא תחום עזה האמור למעלה
מקדש ברנע עד עזה : ועד גבול עקרון לפונה. העקרוני יושב על הים,
ומתפשט לכל הצפון יותר מן האחרים : לכנעני תחשב. מארץ הכנעני
שנתתי לאברהם הוא : חמשת סרני פלשתים וגו'. היא סוף גמר המנח עד
הים הגדול שבמערב : העזתי והאשדודי האשקלוני וגו'. ששה סרנים הוא

מונה, ומתחלתן קראון חמשה, אמרר' יונתן (חולין ס ז), אידונריקי שלהם חמשה, החשובים חמשה היו, שהעוים אינו מונה מן הסרנים החשובים. ועוד יש לפרש, חמשה סרני פלשתיים: העזתי, והאשדודי, האשקלוני, הגתי והעקרוני, הם חמשה, ועוד נשאר לכבוש ארץ העוים שאינם מן הפלשתיים (רש"י):

מצודת דוד **לכנעני תחשב.** והלא ארץ הכנעני נתתי לישראל: **והעוים.**
המה לא מפלשתיים: (מצודת דוד)

מצודת ציון **השיחור.** שם הנהר: **סרני.** ענין שררה: (מצודת ציון)

יד מתימן כל-ארץ הכנעני ומערה אשר לצידנים עד-אפקה עד גבול האמרי:

רש"י מתימן כל ארץ הכנעני. פסוק ראשון מנה מכל הדרומי מן המזרח למערב, וזה מונה את רוחב אותו המקצוע הנותר לכבוש, כמה הוא מן הדרום לכפון: מתימן כל ארץ הכנעני. מתימן זו מערה לצידונים, עד אפקה עד האמורי (רש"י):

נה והארץ הגבלי וכל-הלבנון מזרח השמש מבעל גד תחת הר-חרמון **עד** לבוא חמת:

רש"י והארץ הגבלי וכל הלבנון מזרח השמש. ובמלך מזרחי נשאר לכבוש במקצוע הכפון כל הלבנון, מבעל גד עד סוף המלך, וברוחב מן המזרח למערב עד לבוא חמת, זהו כל מלך הכפוני שלבוא חמת במקצוע כפונית מערבית באלה מסעי (במדבר לז ח): (רש"י)

נז כל-ישיבי החר מן-הלבנון עד-משרפת מים כל-צידנים אנכי אורישים מפני בני ישראל רק הפלה לישראל בנחלה כאשר צויתיה:

רש"י אנכי אורישים. אחרי מותך: הפלה לישראל בנחלה. וכבוש לאחר

זמן כל שבט ושבט מה שנפל בגורלו : (כ"ז)

מצודת דוד **אנכי אורישם**. אחרי מותך אני אגרשם לפניהם : **הפילה**. הטל הגורל ביניהם על מה שכבר כבשו ועל מה שלא כבשו עדיין, וכל שבט יכבוש את חלקו : **כאשר צויתוך**. כמו שכתוב (דברים ג כח) וצו את יהושע וכו' הוא ינחיל : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה זכר שכבר נגשו בני יהודה אל יהושע בגלגל כי היה המשכן שם אז ולזה היה שם יהושע והנה באו לשם עם כלב לכבודו כי נשיא היה עליהם ויורה על זה כי הוא לבדו דבר עם יהושע ולמדנו ממאמרו זה ארבעים וחמש שנה מאז דבר ה' את הדבר הזה אל משה כי שבעה שנים היה זמן כבוש הארץ כמו שזכרו רבותי ז"ל וזה כי בשנה השנית לצאת בני ישראל מארץ מצרים נמנו ישראל כמו שנזכר בפרשת במדבר סיני ואחר מנינם שלח משה המרגלים ולפי שמעת היות משה לפני פרע' עד יום מותו היו ארבעים שנה כי הוא היה בן פ' בעמדו לפני פרע' הנה נשאר מעת בא המרגלים עד יום מותו ל"ח ויותר על זה מה שנשאר מהשנה השנית ולזה ראוי שיובן שמה שאמר בתורה שיעמדו מ' שנה על חטא המרגלים יחסי מלת עד והוא ל"ט שנה ולזה הו' מבואר שמעת מיתת משה רבינו ע"ה עד שאמר כלב זה המאמר היו ה' שנים וחלק מהשנה השביעית ולפי שלא נשלם זה הכבוש עד אחר זה וזה כי אחר שכבש כלב את חברון זכר שהארץ שקטה ממלחמה הנה זה מבואר שכבר יתכן שיהיו ימי הכבוש שבע שנים וכבר זכרו רבותינו ז"ל שימי החלוקה היו ג"כ שבע שנים ולא ידעתי לזה סמך שלם וידמה שכבר קבלו זה בקבלה : (רלב"ג)

ז ועתה חלק את-הארץ הזאת בנחלה לתשעת השבטים וְחֲצִי הַשֶּׁבֶט

מצודת דוד **ועתה חלק**. רצה לומר, בתחלה חלק הארץ לתשעה חלקים ומחצה כמנין השבטים הנוחלים, ואחר זה הטל הגורל לדעת איזה חלק למי : (מצודת דוד)

ח עמו הראובני והגדי לקחו נחלתם אשר נתן להם משה בעבר הירדן מזרחה כאשר נתן להם משה עבד יהוה :

כ"ז עמו הראובני והגדי. עם חצי הראשון של מנשה, הראובני והגדי לקחו נחלתם : (כ"ז)

מצודת דוד עמו. רצה לומר לפי שעם חצי השני משבט מנשה לקחו הראובני והגדי חלק נחלתם (ועם שלא הוזכר למעלה החצי השני משבט מנשה, עם כל זה אמר 'עמו' הואיל והזכיר חצי האחד) כאשר נתן להם משה. מוסב על לקחו נחלתם, ורצה לומר, מאז, כאשר נתן להם משה. הנחלה. ההיא לקחו אותה ונתרצו בה, ואם כן, הדבר קיים ואין לתת להם עוד בהעבר הזה: (מצודת דוד)

טו מְעֹרְעֵר אֲשֶׁר עַל-שְׁפַת-נַחַל אַרְנוֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הַנַּחַל וְכָל-הַמִּישָׁר מִיַּדְבָּא עַד-דִּיבּוֹן:

רפ"י מערוער אשר על שפת וגו'. מונה והולך כל ארץ עבר הירדן, ואחר כך מפרץ גבול כל שבט ושבט ויתן משה למטה פלוני ופלוני: (רפ"י)

מצודת ציון המישור. מקום ישר ושוה: (מצודת ציון)

ז וְכָל עָרֵי סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר מֶלֶךְ בְּחֶשְׁבּוֹן עַד-גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן: **זא** וְהַגְּלָעַד וְגְבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וְכָל הַר חֶרְמוֹן וְכָל-הַבָּשָׁן עַד-סֹלְכָה: (פ) **זב** כָּל-מַמְלָכוֹת עוֹג בְּבָשָׁן אֲשֶׁר-מֶלֶךְ בְּעִשְׂתָּרוֹת וּבְאֲדָרְעִי הוּא נִשְׂאָר מִיַּתֵּר הַרְפָּאִים וַיָּכֶם מֹשֶׁה וַיִּרְשָׁם:

רפ"י מיתר הרפאים. שהרג כדלעומר והמלכים אשר אתו, כמה שנאמר (בראשית יד ה) : ויכו את רפאים בעשתרות קרנים: (רפ"י)

מצודת ציון וירשם. גרשם: (מצודת ציון)

זג וְלֹא הוֹרִישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-הַגְּשׁוּרִי וְאֶת-הַמַּעֲכָתִי וַיָּשֶׁב גְּשׁוּר וַיַּמְעַקְתָּ בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה: **זד** רַק לְשִׁבְטֵי הַלְוִי לֹא נָתַן נַחֲלָה אֲשֵׁי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא נַחֲלָתוֹ כְּאֲשֶׁר דָּבַר-לֹ': (o)

מצודת דוד אשי ה'. קדשי המזבח הניתן לאחר שקרבו מתיריו על האש: לו. למשה: (מצודת דוד)

טו וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמֹטֵה בְּנֵי-רְאוּבֵן לְמִשְׁפַּחֲתָם:

מצודת דוד למשפחותם. רצה לומר, לא נתן משה להם ביחד, לשהם עצמם יחלקו ביניהם, רק הוא בעצמו חלק לכל משפחה חלקה: (מצודת דוד)

טז ויהי להם הגבול מערוער אשר על-שפת-נחל ארנון והעיר אשר בתוך-הנחל וכל-המישר על-מידבא: **יז** חשבון וכל-עריה אשר במישר דיבון ובמות בעל ובית בעל מעון: **יח** ויהצה וקדמת ומפעת: **יט** וקריתים ושבמה וצרת השחר בהר העמק:

כ"י זהר העמק. צטורא דמיסרא : (כ"י)

מצודת דוד בהר העמק. בההר שעמד בתוך העמק: (מצודת דוד)

כ ובית פעור ואשדות הפסגה ובית הישמות: **כא** וכל ערי המישר וכל-ממלכות סיחון מלך האמרי אשר מלך בחשבון אשר הכה משה אתו | ואת-נשיאי מדן את-אוי ואת-רקם ואת-צור ואת-חור ואת-רבע נסיכי סיחון יושבי הארץ:

מצודת דוד יושבי הארץ. מתושבי ארץ סיחון: (מצודת דוד)

מצודת ציון נסיכי. ענין שררה : (מצודת ציון)

כב ואת-בלעם בן-בעור הקוסם הרגו בני-ישראל בחרב אל-חלליהם:

מצודת דוד אל חלליהם. עם שאר החללים ודומה להם, ולא היה יכול להציל עצמו בקסמיו: (מצודת דוד)

כג ויהי גבול בני ראובן הירדן וגבול זאת נחלת בני-ראובן למשפחתם הערים וחצריהן: (פ)

מצודת דוד וגבול. רצה לומר, גם גבול הירדן, והם הערים הסמוכים לירדן, גם המה לגבול ראובן יחשבו: למשפחותם. הנחלק לכל משפחה חלק לבד: (מצודת דוד)

מצודת ציון וחצריהן. עיירות פרוזות מבלי חומה, העומדים סביב עיר חומה (מצודת ציון) :

כד ויתן משה למטה-גד לבני-גד למשפחתם: **כה** ויהי להם הגבול יעזר וכל-ערי הגלעד וחצי ארץ בני עמון עד-ערוער אשר על-פני רבה:

רס"י וחצי ארץ בני עמון. חצי מה שכבשו מארץ בני עמון ומסיוחון : (רס"י)

כז ומחשבון עד-רמת המצפה ובטנים וממחנים עד-גבול לדבר: **כח** ובעמק בית הרם ובית נמרה וסכות וצפון יתר ממלכות סיחון מלך חשבון הירדן וגבל עד-קצה ים-כנרת עבר הירדן מזרחה:

רס"י הירדן וגבל. ירדנא ותחומיה, הערים על שפתו : (רס"י)

כח זאת נחלת בני-גד למשפחתם הערים וחצריהם:

רס"י הערים וחצריהם. הערים המוקפות חומה : וחצריהם. ערי הפרזי כלל חומה : (רס"י)

כט ויתן משה לחצי שבט מנשה ויהי לחצי מטה בני-מנשה למשפחתם: **ל** ויהי גבולם ממחנים כל-הבשן כל-ממלכות | עוג מלך-הבשן וכל-חות יאיר אשר בבשן ששים עיר:

מצודת ציון חות יאיר. תרגומו : כפרני יאיר : (מצודת ציון)

לא וחצי הגלעד ועשתרות ואדרעי ערי ממלכות עוג בבשן לבני מכיר בן-מנשה לחצי בני-מכיר למשפחתם:

מצודת דוד לבני מכיר. חצי הגלעד וכו' נתן לבני מכיר, לא לכולם, כי אם לחצי בני מכיר : (מצודת דוד)

לב אֵלֶּה אֲשֶׁר-נָחַל מֹשֶׁה בְּעֶרְבֹת מִזְבֵּן מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרִיחוֹ מִזְרְקָה:
(o)

מצודת דוד **אלה אשר נחל**. אלה השבטים אשר הנחילם משה : (מצודת דוד)

לג וּלְשֵׁבֶט הַלְוִי לֹא-נָתַן מֹשֶׁה נַחֲלָה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא נַחֲלָתָם
כְּאֲשֶׁר דָּבַר לָהֶם:

מצודת דוד **ה' אלהי וכו'**. רצה לומר מותר אשי ה' הוא נחלתם : (מצודת דוד)

יהושע פרק-יד

א וְאֵלֶּה אֲשֶׁר-נָחַלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר נָחַלוּ אוֹתָם אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן וְרָאשֵׁי אָבוֹת הַמַּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)

כס"י **אשר נחלו אותם**. אשר הנחילו אותם : (כס"י)

מצודת דוד **ואלה**. רצה לומר, אלה הערים האמורים בסוף הענין : (מצודת דוד)

מצודת **ציון המטות**. השבטים : (מצודת ציון)

ב בְּגֹרֵל נַחֲלָתָם כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד-מֹשֶׁה לְתַשְׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצֵי
הַמָּטָה:

מצודת דוד **בגורל נחלתם**. בגורל חלק להם נחלתם : (מצודת דוד)

ג כִּי-נָתַן מֹשֶׁה נַחֲלַת שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצֵי הַמָּטָה מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן וּלְלוֹאִים:

לֹא-נָתַן

נַחֲלָה

בְּתוֹכָם:

מצודת דוד **כי נתן משה**. יבאר מדוע חלק יהושע נחלה לתשעת המטות וחצי, ואמר עם כי משה נתן לשני המטות וחצי, וללויים לא נתן נחלה, כי אין לתת להם כאשר צוה ה', ולא נשארו אם כן ראויים לנחלה כי אם שמונת המטות וחצי, עם כל זה הוכרח יהושע לחלק נחלה לתשעת המטות וחצי: (מצודת דוד)

יד כִּי-הָיוּ בְנֵי-יוֹסֵף שְׁנֵי מִטּוֹת מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם וְלֹא-נָתַנוּ חֵלֶק לְלוּיִם: בְּאֶרֶץ כִּי אִם-עָרִים לְשִׁבְתָּם וּמִגְרָשֵׁיהֶם לְמִקְנֵיהֶם וּלְקִנְיָנָם:

כס"י **כי היו בני יוסף שני מטות**. תחת שצט לוי : (כס"י)

מצודת דוד **כי היו**. רצה לומר, לפי שבני יוסף נחלקו לשתי מטות, והיו אם כן תשעה וחצי לבד הלויים, אבל ללויים לא נתנו נחלה לא משה ולא יהושע: **לשבת**. רצה לומר, לבד לדור בהם, ולא להיות שלהם לגמרי: (מצודת דוד)

מצודת ציון **ומגרשיהם**. הם הבנינים הסמוכים להעיר, מחוץ לחומה, וכאלו נגרשו ממנה : **למקניהם**. הם בהמות גסות : **ולקנינם**. הם בהמות דקות : (מצודת ציון)

יה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲלִקוּ אֶת-הָאָרֶץ: (פ)

מצודת דוד **כאשר צוה ה'**. שלא לתת נחלה ללויים : **ויחלקו**. ביניהם חלקו ולא נתנו ממנה ללויים: (מצודת דוד)

זו וַיִּגְשׁוּ בְנֵי-יְהוּדָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָל וַיֹּאמֶר אֵלָיו כָּלֵב בֶּן-יִפְנֵה הַקְּנִזִּי אֶתָּה יַדְעָתָ אֶת-הַדָּבָר אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אִישׁ-הָאֱלֹהִים עַל אֲדוֹתָי וְעַל אֲדוֹתֶיךָ אֲדוֹתַי וְעַל אֲדוֹתֶיךָ בְּקִדְשׁ בְּרַנְעַ:

מצודת דוד **ויגשו בני יהודה**. לעזור לכלב בשאלת בקשתו : **על אודותי** וכו'. שנחיה ונבוא אל הארץ ולא נמות במדבר: (מצודת דוד)

מצודת ציון **אודותי**. תרגומו : עסק דילי, וכן (ירמיהו ג ח) על כל אודות : (מצודת ציון)

זז בן-ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד-יהוה אתי מקדש ברנע לרגל את-הארץ ואשב אתו דבר כאשר עם-לבבי:

כז"י כאשר עם לבבי. ולא כאשר עם פי, שהמרגלים היו בענה אחת, וירא כלב לומר להם שלא יאמר כמותם, וכצבא, הכחיקם, וזה שנאמר שם (במדבר יד כד) : עקב היתה רוח אחרת עמו, שהיה לומר להם אחד צפה ואחד כלב (כז"י) :

מצודת דוד עם לבבי. כי בפיו היה בעצה אחת עם יתר המרגלים, כי פחד מהם, ובבואו לפני משה כחש אותם: (מצודת דוד)

זח ואחי אשר עלו עמי המסיו את-לב העם ואנכי מלאתי אחרי יהוה אלהי:

מצודת דוד ואחי. המרגלים כולם המסו לב העם: מלאתי. השלמתי להחזיק דבר ה': (מצודת דוד)

מצודת ציון המסיו. מלשון המסה: מלאתי. ענין השלמה וגמר: (מצודת ציון)

טז וישבע משה ביום ההוא לאמר אם-לא הארץ אשר דרכה רגליך בה לה תהיה לנחלה ולבניך עד-עולם כי מלאת אחרי יהוה אלהי:

מצודת דוד אם לא. הוא ענין לשון שבועה, כאלו אמר אם לא יהיה הדבר הזה אזי יהיה עונשו כך וכך, וגזם ולא אמר, וכן (איוב א יא) אם לא על פניך יברכך: אשר דרכה רגלך בה. זה חברון, שנאמר (במדבר יג כב) ויבא עד חברון, וכלב לבד בא לחברון: (מצודת דוד)

מצודת ציון דרכה. צעדה, והוא מלשון דרך: (מצודת ציון)

זי ועתה הנה החיה יהוה | אותי כאשר דבר זה ארבעים וחמש שנה מאז דבר יהוה את-הדבר הזה אל-משה אשר-הלך ישראל במדבר ועתה הנה אנכי היום בן-חמש ושמונים שנה: (פפפ)

רפ"י זה ארבעים וחמש שנה. למדנו ששה זכיזוכ הארץ שבע שנים, שהרי בשנה השנית שלח משה המרגלים, נשאלו שלשים ושמונה שהלכו במדבר, ושבע שכבשו, הרי ארבעים וחמש : (רפ"י)

מצודת דוד אשר הלך וכו'. במשך השנים האלו : (מצודת דוד)

יא עודני היום חזק כְּאִשֶּׁר בְּיוֹם שָׁלַח אוֹתִי מֹשֶׁה כְּלַחִי אֶז וְכַלַּחִי עִתָּהּ לְמַלְחָמָה וְלִצְאָת וְלָבֹא:

מצודת דוד עודני היום חזק. לפי שבא לשאול את חברון, חשש פן ישיב יהושע לאמר הלא זקנת ותש כחד, ואיך תכבוש את חברון, לזה אמר עודני חזק כמאז : ככחי אז. כמו הכח שהיה בי אז, כזה הכח בי היום, הן להלחם בעצמי, הן לצאת ולבוא לפני העם להורותם תכסיסי המלחמה : (מצודת דוד)

יב ועתה תנה-לי את-ההר הזה אשר-דבר יהוה ביזם ההוא כי אתה-שמעת ביזם ההוא כי-ענקים שם וערים גדלות בצרות אולי יהוה אותי והורשתיים כאשר דבר יהוה:

מצודת דוד ההר הזה. זה חברון : ביזם ההוא. אשר הלכנו לתור את הארץ : כי ענקים שם. ומי יעצר כח להלחם במ : אולי ה' אותי. אולי יהיה ה' עמי, לכבשם ולגרשם, כאשר דבר לתת לי : (מצודת דוד)

מצודת ציון בצורות. חזקות, והוא מלשון צור : אותי. עמי, אף כי הוא בחול"ם, וכן (יחזקאל ב א) ואדבר אותך : והורשתיים. וגרשתיים : (מצודת ציון)

יג ויברכהו הושע ויתן את-חברון לקלב בן-יפנה לנחלה:

מצודת דוד ויברכהו. שיצלח בהלחמו במ : את חברון. שדה העיר וחצריה, אבל העיר עצמה היתה עיר מקלט, והיא ומגרשיה היו לכהנים כמו שכתוב למטה (פסוק יד) על כן. רצה לומר, לא באה לו בחלקו וגורלו בתוך בני משפחתו ושבטו, כי אם בעבור זה באה לחלקו, חוזר ומפרש יען אשר מלא וכו' : (מצודת דוד)

נִידַ עַל-כֵּן הִיָּתָה-חֲבָרוֹן לְכָל־בֶּן-יִפְנֶה הַקְּנִזִי לְנַחֲלָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה יַעֲן
אֲשֶׁר מָלֵא אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

מצודת ציון יען. בעבור : (מצודת ציון)

טו וְשֵׁם חֲבָרוֹן לְפָנִים קָרִית אַרְבַּע הָאָדָם הַגָּדוֹל בְּעֲנָקִים הוּא וְהָאָרֶץ
שְׁקָטָה מִמְּלַחְמָה: (פ)

רס"י האדם הגדול בענקים הוא. אציהם של אחימן ששי ותלמי, ארבע היה שמו. דבר אחר : על שם האב ושלשה בנים, שכן קורא אותם (שם יג כב) : ילידי הענק : והארץ שקטה ממלחמה. מוסב לענין הראשון, לאחר שבע שקצו סביבותיהם, נכנעו האמוריים ולא נאספו עוד למלחמה עליהם, לכך התחילו לעסוק בחילוק הארץ. ומדכר אגדה, האדם הגדול בענקים הוא. אציהם אצינו, הוא שגרם להם שהארץ שקטה ממלחמה ארבעים שנה שנתעכבו במדבר, בשכר שכדו את הזקן בקרית ארבע, שאמרו לו (בראשית כג ו) : נשיא אלהים אתה בתוכנו : (רס"י)

מצודת דוד קרית ארבע. קרית איש שהיה שמו ארבע והוא היה אדם הגדול בענקים, ורצה לומר, גם למול ענקים היה נחשב לגדול וגבה הקומה : והארץ שקטה ממלחמה. כאלו אמר הנה הדבר הזה, עם שנכתב פה אחר כל המלחמות, מכל מקום נהיה הדבר בזמן המלחמה, ולאחר זה שקטה הארץ ממלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון קרית. משון קריה ועיר : (מצודת ציון)

יהושע פרק-טו

א וְיְהִי הַגּוֹרֵל לְמִטָּה בְּנֵי יְהוּדָה לְמִשְׁפַּחְתָּם אֶל-גְּבוּל אֲדוֹם מִדְּבַר-צֹן
נִגְבָּה מִקְצֵה תִימָן:

רש"י אל גבול אדום. סמוך למזרח אדום : נגבה. בתחום מזרח דרומי של ארץ ישראל : מקצה תימן. בסוף כל המזרח : (רש"י)

מצודת דוד למשפחותם. מה שחלקו למשפחותם, כי יתכן שחלקו לכל משפחה ומשפחה חלק לבד, ולא היו מעורבים אלה באלה : אל גבול אדום. לנחול אצל גבול אדום שעמדה בדרומה של ארץ ישראל : מדבר צין נגבה. רצה לומר, מדבר צין היתה מיצר הדרומי של יהודה, וחוזר ומפרש מקצה תימן, ורצה לומר, לא שהיתה מדבר צין כל אורך מיצר הדרומי, אלא מקצה תימן היתה, וממנה היה מתחיל מיצר הדרומי : (מצודת דוד)

מצודת ציון גבול. מיצר וסוף : (מצודת ציון)

בא ויהי להם גבול נגב מקצה ים המלח מן-הלשן הפנה נגבה:

רש"י ויהי להם גבול. מזרח דרומי של יהודה : מקצה ים המלח. הוא מקצוע דרומית מזרחית של ארץ ישראל בצלחה מסעי (במדבר לד ג) : מן הלשון. של ים : (רש"י)

מצודת דוד גבול נגב. מיצר הדרומי ממזרח כלפי המערב : מקצה ים המלח. אשר עמד במזרחו של ארץ ישראל, ומשם התחיל מדבר צין : מן הלשון. של הים ההוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלשון. ראש הים המשוך כלשון : (מצודת ציון)

בא ויצא אל-מנגב למעלה עקרבים ועבר צנה ועלה מנגב לקדש ברנע ועבר חצרן ועלה אדרה ונסב הקרקעה:

רש"י ויצא אל מנגב למעלה עקרבים. ואינו אומר ויצא ונסב ותאר, אלא במקום שחוט של גבול בולט אל החוץ או כונס לכד פנים שאינו הולך מכוון, וכאן הוא בולט אל החוץ וצא מנגב למעלה עקרבים בדרום של מעלה עקרבים, נמצא שמעלה עקרבים לפניו מן החוט, ועבר וצא לו אל המערב : כנה. לכן, וכל תיבה שאריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה : ועלה. כל מה שהוא עולה מן המזרח, לכד ירושלים הוא עולה, ומירושלים והלאה הוא יורד. כאן למדנו שירושלים גבוהה מכל ארץ

ישראל. וירושלים אינה נזכרת במלך זה, שצמלך כפונית של יהודה היתה, כמו שאמור בענין : ועלה מנגב לקדש ברנע. החוט הולך לדרומה של קדש ברנע, נמלאת קדש לפניו מן החוט : ועבר חרון. ללד המערב הוא מונה והולך, עד והיו תלאתיו הימה : (כ"י)

מצודת דוד ויצא. הגבול ההוא יצא כלפי חוץ להתרחב יותר, ובא אל המקום שהיתה מנגב למעלה עקרבים, אם כן, היתה מעלה עקרבים לפניו מן הגבול וליהודה תחשב (כל מקום שנאמר 'ויצא', רצה לומר, חוט המיצר יצא כלפי חוץ ונתרחב הנחלה ההיא וברוחב ההיא הלכה משם והלאה. וכל מקום שנאמר 'ונסבי' או 'ותאר', רצה לומר, חוט המיצר סיבב רק המקום ההוא ואחרי זה חזר חוט המיצר לרוחב הראשון, או כשכלה הפאה האחת ומסבב לפאה אחרת. וכל מקום שנאמר 'תוצאות', או רצה לומר שם כלה הגבול לגמרי, או רצה לומר, שם כלה ויצא רוחב הראשון, כי משם והלאה נתקצר הנחלה, וכאשר יראה בצורה) ועבר צנה. משם עבר הגבול לצין, כי הה"א בסופה עומדת במקום למ"ד בתחלה (כל מקום שנאמר 'ועבר', רצה לומר, במקום ישר ושוה. וכל מקום שנאמר 'ועלה', רצה לומר שעלה במעלה הר. וכל מקום שנאמר 'וירד', רצה לומר, שירד במורד הר) מנגב לקדש ברנע. והיתה אם כן מנחלת בני יהודה : (מצודת דוד)

יד ועבר עצמונה ויצא נחל מצרים (והיה) והיו תוצאות הגבול ימה זה-
יהיה לכם גבול נגב:

כ"י תלמות. סופו של מלך אל הים הגדול, שהוא מלך מערבי לכל ארץ ישראל. נמלא גבול יהודה מחזיק כל ארצה של ארץ ישראל מן המזרח למערב, ועומד בדרומה של ארץ ישראל : (כ"י)

מצודת דוד תוצאות הגבול. סוף הגבול כלה אל הים הגדול, נמצא החזיק גבול יהודה כל אורך ארץ ישראל מן המזרח למערב : זה יהיה לכם. רצה לומר, זה הגבול יהיה לכל ישראל גבול הנגב מן המזרח למערב, כאמור : (מצודת דוד)

ג וגבול קדמה ים המלח עד-קצה הירדן וגבול לפאת צפונה מלשון הים מקצה הירדן:

כ"י וגבול קדמה. חוט המתוח למלך מזרחי של יהודה : ים המלח.

שהוא מקצוע דרומית מזרחית לארץ, זאלה מסעי (קס) : עד קלה הירדן.
רחבו של גבול יהודה אינו אלא כנגד ים המלח, עד מקום שהירדן נופל
זים המלח, שהירדן אף הוא זמזרח של ארץ כנען, כמו שנאמר זאלה
מסעי זמזרחי (קס לז יז) : וירד הגבול הירדנה, והיו תולאותיו ים
המלח, שהוא זמקצוע : וגבול לפאת לפונה. חוט מזרח המתוח למזרח לפון
מן המזרח למערב, מלפון ים המלח, ממקום שהירדן נופל זו שאמרנו
שקם כלה רוחב גבול מזרח המזרחי ועלה ללד המערב זית חגלה, ועבר
החוט מלפון לזית הערבה, נמלא זית הערבה זתוך גבול יהודה לפנים מן
החוט : (קס"ז)

מצודת דוד וגבול קדמה. מדרום כלפי הצפון : ים המלח. כל אורך הים
היה הגבול, וברוחב כל נחלתו : עד קצה הירדן. קצהו הדרומי הנופל בים
(אולם משם הלך הירדן בפאת הדרומי כלפי המערב ונפל בים הגדול, כן
אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בכורות נה א), ובזה ניחא מה שכתוב
(בראשית יג יא) : ויסע לוט מקדם, כי פנה למערב, לככר הירדן שכלפי
המערב, וניחא מה שכתוב (בראשית נ י) : ויבאו כו' אשר בעבר הירדן,
ורצה לומר, בעבר הירדן שכלפי המערב, כי לא היה צורך להם ללכת
בדרך עבר הירדן המזרחי) וגבול לפאת צפונה. מן המזרח כלפי המערב :
מלפון הים. הפונה צפונה, והוא מקצה הירדן הפונה לדרום : (מצודת דוד)

מצודת ציון לפאת. לצד ורוח : (מצודת ציון)

זו ועלה הגבול בית חגלה ועבר מצפון לבית הערבה ועלה הגבול
אבן בהן בן-ראובן :

קס"ז ועלה הגבול וגו' אבן בהן. כל מה שהולך עד ירושלים הוא עולה
: (קס"ז)

מצודת דוד בית חגלה. רצה לומר, מצפונה, כמוזכר בגבולי בנימין : מצפון
וכו'. אם כן, בית הערבה היתה לפנים מן המיצר וליהודה תחשב (ואף כי
בית הערבה נמנית היא בנחלת בנימין, צריך לומר שנים היו בשם אחד,
והיה לאחת שם לווי להבדיל ביניהן, ולא הוזכר במקרא, וכמו כן צריך
לומר בכל מקום שנזכר פעמים ושלוש שם מקום אחד, הן בנחלת שבט
אחד הן בנחלת שני שבטים) (ז) מעמק עכור. כי מאבן בהן בן ראובן בא
הגבול לעמק עכור, עם שלא נזכר ומעצמו יובן : וצפונה פונה. כשבא
הגבול מול הגלגל היה חוט המיצר מרחיב ויוצא לצד צפון אל הגלגל, אשר

היא נוכח מעלה אדומים, אשר המעלה ההיא עומדת בדרום הנחל, והגבול הלך מהגלגל נכחו אל מעלה אדומים, והנחל היה מן החוט המיצר ולחוץ שלא בגבול יהודה: **ועבר הגבול**. ממעלה אדומים: **והיו תוצאותיו וכו'**. בצפון עין רוגל היה סוף הגבול בזה הרוחב, ומשם והלאה נכנס חוט המיצר לפנים ונתקצר הנחלה: (מצודת דוד)

מצודת ציון **אבן בוהן**. הוא שם מקום: **בן ראובן**. עיר איש ששמו ראובן, וכן (ירמיהו מח מה) מבין סיחון: (מצודת ציון)

זז ועלה הגבול | דברה מעמק עכור וצפונה פנה אל-הגלגל אשר-נכח למעלה אדמים אשר מנגב לנחל ועבר הגבול אל-מי-עין שמש והיו תצאתיו אל-עין רגל:

רס"י ועלה הגבול דצירה מעמק עכור. שהיה עמק עכור בין חזן בהן לדציר: ולפונה פונה אל הגלגל. וכשמגיע כנגד הגלגל, מרחיב הגבול ויורא חוט המזר לכד הצפון אל הגלגל, אשר הוא נוכח מעלה אדומים אשר המעלה בדרום הנחל, נמצא הנחל חוץ מן החוט שלא בגבול יהודה: מנגב לנחל. עמק ומדרון היה בלח מים: אל עין רוגל. מעין הכובסים, תרגם יונתן: עין קכרא, וקורא את הכובס רוגל, על שם שזועט את בגדי האמר בצרגליו, פולוס בלע"ז: (רס"י)

מצודת ציון **נוכח**. נגד: (מצודת ציון)

זח ועלה הגבול גי בן-הנחם אל-כתף היבוסי מנגב היא ירושלים ועלה הגבול אל-ראש החר אשר על-פני גי-הנחם ימה אשר בקצה עמק-רפאים צפונה:

רס"י ועלה וגו' גי בן הנחם. עודנו עולה מעט עד עין עיטם, ומשם והלאה הוא יורד, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל בשחיטת קדשים (זבחים נד ב) סבור למצנייהו בעין עיטם שהוא גבוה מירושלים מעט: אל כתף היבוסי מנגב. נמצאת ירושלים חוץ מן החוט ואינה בגבול יהודה אלא בגבול בנימין שהוא בצפונה של יהודה: (רס"י)

מצודת דוד **ועלה הגבול**. מעין רוגל נכנס הגבול לפנים, לצד הדרום, ועלה

במעלה ההר לגי בן הנם, אשר עמדה מצד ירושלים בדרומה (וירושלים עצמה היתה מנחלת בנימן אבל רצועה היתה יוצאת מנחלת יהודה ובאה בירושלים זבחים נד ב). ואמר לשון ועלה כי ירושלים היתה גבוהה מכל ארץ ישראל, זולת עין עיטם: **היא ירושלים**. על היבוסי יאמר: **ועלה הגבול אל ראש ההר**. עודנו עולה עד מעין מי נפתוח, והוא עין עיטם הנזכר בדברי רבותינו זכרונם לברכה (זבחים נד ב) ימה. ההר היה במערבה של גי בן הנם ובקצה הצפוני של עמק רפאים, נמצא העמק היה מגבול יהודה: (מצודת דוד)

רלב"ג ועלה הגבול גי בן הנם אל כתף היבוסי מנגב היא ירושלים. ידמה מזה המקום שירושלם לא נתחלקה לשבטים ואולם מה שאמר אחר זה ואת היבוסי יושבי ירושלם לא יכלו בני יהודה להורישו וישב היבוסי את בני יהודה בירושלם יורה שירושלם היתה מנחלת בני יהודה כי לא אמר לא יכלו בני ישראל להורישם אך אמר לא יכלו בני יהודה להורישם, וממה שאמר מנחלת בנימין במנין עריהם אשר נפלו להם מנחלה וצלע האלף והיבוסי היא ירושלם ידמה כי ירושלם היתה מנחלת בני בנימין ולזה נפלה המחלוקת אם נתחלקה ירושלם לשבטים אם לא, כבר יפול ספק במה שנזכר בכאן מנחלת בני יהודה שאחר כך נתנו קצת מעריהם למטה שמעון וזכר הסבה בזה כי היה חלק בני יהודה רב מהם וינחלו בני שמעון בתוך נחלתם איך יתכן והנה היתה זאת החלוקה כלה בגורל על פי ה' האם נעלם ממנו דבר עד שינתן בתחלה לשבט יהודה יותר מהראוי ואחר כך כשראי שלא הספיק הוכרח לתת לשבט שמעון מנחלת בני יהודה הנה זה לא יתכן שידומי בזה האופן ואנחנו נאמר בהיתר זה הספק כי תוך גבולות נחלת בני יהודה שהיו מכוונים מאת הש"י היו מן הערים יותר מן הראוי להם ולא נפלו כל הערים ההם לבני יהודה אך נמנו מפני היותם כלם בתוך גבולותיהם ואחר זה ביאר מה שהיה מאלו הערים לשבט שמעון ובזה נתקיים מה שאמר בתורה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל כמו שבארנו שם: (רלב"ג)

טז ותאר הגבול מראש ההר אל-מעין מי נפתוח ויצא אל-ערי הר-עפרון ותאר הגבול בעלה היא קרית יערים:

רש"י ותאר. לשון ונסב צעוגל, כמו (ישעיהו מד יג): וזמחוגה יתארהו, ויונתן תרגם את כלם 'זיסחר': וילא אל ערי הר עפרון. החוט יולא ללד הלפון, והגבול הרחיב עד ערי הר עפרון: ותאר הגבול בעלה. אין זה ללד המערב, אלא הכליטה ללד לפון: (רש"י)

מצודת דוד ויצא אל ערי הר עפרון. רצה לומר, בעבר הצפוני, והיו משל יהודה: (מצודת דוד)

מצודת ציון ותאר. ענין הקפה וסבוב, כמו (ישעיהו מד יג) ובמחוגה יתארהו : (מצודת ציון)

ז וְנֹסֵב הַגְּבוּל מִבְּעֵלָה יָמָּה אֶל-הַר שְׁעִיר וְעָבַר אֶל-כְּתָף הַר-יַעֲרִים מִצְפוֹנָה הִיא כְּסֻלּוֹן וַיֵּרֵד בֵּית-שֶׁמֶשׁ וְעָבַר תַּמְנָה:

רפ"י ונסב הגבול מזעלה ימה. עכשיו חוזר למנינו הראשון, מן המזרח למערב : אל כתף הר יערים מצפונה. שהיה החוט מצפונה של הר יערים, נמצא הר יערים בתוך גבול יהודה לפניו מן החוט : (רפ"י)

מצודת דוד ימה. כלפי המערב : מצפונה. נמצא הר יערים, היא כסלון, לפניו מן הגבול, ומשל יהודה היתה : (מצודת דוד)

זא וַיֵּצֵא הַגְּבוּל אֶל-כְּתָף עֶקְרוֹן צְפוֹנָה וְתֵאֵר הַגְּבוּל שְׁפוֹרָה וְעָבַר הַר-הַבְּעֵלָה וַיֵּצֵא יַבְנָאֵל וְהָיוּ תְּצִאוֹת הַגְּבוּל יָמָּה:

רפ"י והיו תלחות הגבול. סוף המלך : ימה. אל ים הגדול שהוא מלך מערבי :

מצודת דוד צפונה. והיה עקרון לפניו מן הגבול : תוצאות. סוף הגבול כלה אל הים הגדול : (מצודת דוד)

זב וַיֵּצֵא וַיֵּצֵא יָם הַיָּמָה הַגְּדוֹל וַיֵּצֵא יָם הַיָּמָה הַגְּדוֹל וַיֵּצֵא יָם הַיָּמָה הַגְּדוֹל לְמִשְׁפַּחְתָּם:

מצודת דוד וגבול ים. גבול המערבי, מן הצפון אל הדרום : הימה הגדול. הים הגדול היה לגבול : וגבול. רצה לומר, איי הים יחשבו גם הם לגבול יהודה, ונחלתו היו : **סביב למשפחותם.** רצה לומר, המסבב נחלת כל משפחותם : (מצודת דוד)

זג וַיֵּצֵא וַיֵּצֵא יָם הַיָּמָה הַגְּדוֹל וַיֵּצֵא יָם הַיָּמָה הַגְּדוֹל וַיֵּצֵא יָם הַיָּמָה הַגְּדוֹל לְמִשְׁפַּחְתָּם:

רס"י אל פי ה' ליהושע. כמה שנאמר הקדוש צרוך הוא ליהושע : (רס"י)

מצודת דוד אל פי ה'. רצה לומר, לא מעצמו נתנו יהושע לכלב, כי אם על פי ה': **אבי הענק**. רצה לומר, ארבע היה אבי הענק, רצה לומר הגדול שבענקים : (מצודת דוד)

יד וירש משם כלב את-שלושה בני הענק את-ששי ואת-אחימן ואת-תלמי ילידי הענק:

רס"י וירש משם כלב. לאחר מיתת יהושע, כי עדיין בימי יהושע לא נלכדה חזרון, כמה שנאמר בספר שופטים (א כ), ולא נכתבה כאן אלא מפני החלוקה : (רס"י)

טו ויעל משם אל-ישבי דבר ושם-דבר לפני קרית-ספר:

רס"י קרית ספר. רבותינו אמרו (תמורה טז א) אלו הלכות שנשתכחו בימי אבולו של משה שהחזיר עתניאל בן קנז מפלפולו : (רס"י)

טז ויאמר כלב אשר-יפה את-קרית-ספר וילכדה ונתתי לו את-עכסה בתי לאשה: **יד** וילכדה עתניאל בן-קנז אחי כלב ויתן-לו את-עכסה בתו לאשה:

רס"י אחי כלב. מאמו : (רס"י)

יח ויהי בבואה ותסיתהו לשאול מאת-אביה שדה ותצנח מעל הקמור ויאמר-לה כלב מה-לה:

רס"י ותלנת. ואתרכינת, הטתה עכמה ליפול צרגליו : (רס"י)

מצודת דוד בבואה. בבית בעלה : **ותסיתהו**. הסיתה את בעלה ופתתה אותו

לתת לה רשות שתשאל היא שדה מאביה : **ותצנח מעל החמור**. הפילה עצמה מעל החמור לנפול בארץ : **מה לך**. מה נחסר לך אשר תרצי לשאול עליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותצנח. ענין נעיצה, כמו (שופטים ד כא) ותצנח בארץ, ורצונו לומר הפילה עצמה בכח וכאלו ננעצה בארץ : (מצודת ציון)

יט וַתֹּאמֶר תְּנֶה-לִּי בְרָכָה כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נִתְּנָה לִּי וְנִתְּנָה לִּי גִלְתַּי מִיָּמִים וַיִּתֶּן-לָהּ אֶת גִּלְתַּי עֲלֵיָּהּ וְאֶת גִּלְתַּי תַּחְתֵּיָּהּ: (פ)

רפ"י תנה לי ברכה. פרנסה : ארץ הנגב. חרבה, כמו (בראשית ח יג) : חרבו פני האדמה, ומתרגם : נגיבו, שייקא בלע"ז, בית מנוגב מכל טוב, אדם שאין בו אלא תורה : נתת לי, כמו (שם לו ד) : דברו לשלום, דבר אליו ; (ירמיהו י כ) : בני יכאונני, יכאו ממני ; (מלכים א יט כא) : ובשלם, בשל להם : גלות. מעינות : (רפ"י)

מצודת דוד כי ארץ הנגב נתתני. חלקת השדה אשר נתת לי מאז, היא ארץ גובה, מבלי מעיני מים : **ונתתה לי**. לזה אשאל אשר נתת לי חלקת שדה ובה מעין מים : **את גלות**. נתן לה שדה עם מעין ממעל ועם מעין מתחת : (מצודת דוד)

מצודת ציון ברכה. מתנה ומנחה, כמו (בראשית לג יא) קח נא את ברכתי : **הנגב**. ענין יובש, כמו (ישעיהו כא א) כסופות בנגב : **נתת לי** : **גלות**. מעין, כמו (שיר השירים ד יב) גל נעול, ונקרא כן על שם סבובו וגלגולו : **את**. עם : **עליות**. מלשון עליון : (מצודת ציון)

כז זאת נחלת מטה בני-יהודה למשפחתם:

מצודת דוד למשפחותם. הנחלק לכל משפחה לבד : (מצודת דוד)

כח וַיְהִיו הָעָרִים מְקֻצָּה לְמִטָּה בְּנֵי-יְהוּדָה אֶל-גְּבוּל אֲדוֹם בְּנִגְבָּה קִבְצָאֵל וְעֵדֶר

רפ"י ויהיו הערים מקצה למטה בני יהודה. בגבול מטה יהודה, הוא שאמרו רבותינו (גיטין ז א) : לא מנה יהושע אלא עיירות העומדות על

מצודת דוד מקצה. העומדים מקצה נחלת יהודה אצל גבול אדום, בדרומה של **יהודה**: (מצודת דוד)

כב וְקִינָה וְדִימוֹנָה וְעַד־עֵדָה: **כג** וְקָדַשׁ וְחִצּוֹר וַיִּתְּנֶן: **כד** זִיף וְטָלָם וּבַעֲלוֹת: **כה** וְחִצּוֹר | חֲדַתָּה וְקָרִיזוֹת חֲצָרוֹן הִיא חֲצוֹר:

מצודת דוד וחצור וכו'. ארבע עיירות במקרא זה: חצור א', חדתה ב', קריות ג', חצרון היא חצור ד', ולא זהו חצור האמור בתחלת המקרא, ולא זהו האמור במקרא שלפני פניו (פסוק כג) (לב) עשרים ותשע. ובפרטן תמצא ל"ח, וזהו לפי שתשעה מהן לא נשארו לבני יהודה, כי בני שמעון לקחום מחבל יהודה ונזכרות הנה בנחלת בני שמעון, והם: באר שבע, ומולדה, חצר שועל, ועצם ואלתולד, וחרמה, וצקלג, ועין, ורמון: וחצריהן. ומלבד חצריהן: (מצודת דוד)

כז אָמֵם וְשָׁמַע וּמִזְלָדָה: **כח** וְחִצּוֹר גְּדָה וְחֲשָׁמוֹן וּבֵית פֶּלֶט: **כט** וְחִצּוֹר שׁוּעֵל וּבְאֵר שֶׁבַע וּבְזִיזֵיתָיָה: **ל** בַּעֲלָה וְעֵיִם וְעָצָם: **לא** וְאֶלְתוֹלַד וְכִסִּיל וְחֲרָמָה: **לב** וְצִקְלָג וּמִדְּמָנָה וְסִנְסֵנָה: **לג** וּלְבָאוֹת וְשִׁלְחִים וְעֵין וְרִמּוֹן כָּל-עָרִים עֶשְׂרִים וְתֵשַׁע וְחִצְרֵיהֶן: (ס)

כ"ז כל ערים עשרים ותשע. ובפרטן אתה מואכא שלסים ושמונה, אלא אלה היתרות נטלו בני שמעון מחבל בני יהודה, ונזכרות הם בנחלת שמעון באר שבע ומולדה חצר שועל ועצם ואלתולד וחרמה וצקלג ועין ורמון, הרי תשע היתרות המנויות כאן: (כ"ז)

לג בַּשְּׁפֵלָה אֲשֶׁת־אֹז וְצָרְעָה וְאַשְׁנָה: **לד** וְזִנּוּחַ וְעֵין גְּנִים תְּפוּחַ וְהַעֵיגָם: **לה** יְרֵמוֹת וְעַדְלָם שׁוֹכָה וְעַזְקָה: **לו** וְשַׁעֲרִים וְעַדִּיתִים וְהַגְּדָרָה וְגִדְרֵתִים עָרִים אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה וְחִצְרֵיהֶן:

כ"ז ערים ארבע עשרה. ובפרטן חמש עשרה, אומר אני, תפוח והעינס אחד הוא, וזה פירושו תפוח והעין שלו, הוא עין תפוח האמור בנחלת מנשה: אל יושבי עין תפוח: (כ"ז)

מצודת דוד והגדרה וגדרתים. היא עיר אחת ונקראה בשתי השמות: (מצודת דוד)

{לז} צָנַן וּחְדָּשָׁה וּמִגְדַּל-גָּד:

מצודת דוד צנן. וכו'. גם אלו עמדו בשפלה, אולם במחוז אחרת, ולזה מנה אלו לעצמן ואלו לעצמן, וכמו כן נאמר בכל מקום שמנה אלו לבד ואלו לבד: (מצודת דוד)

{לח} וְדַלְעָן וְהַמְצָפָה וְיִקְתָּאֵל: **{לט}** לְכִישׁ וּבְצָקֶת וְעֶגְלוֹן: **{מ}** וְכַבּוֹן וְלַחֲמֹס וְכַתְלִישׁ: **{מא}** וְגִדְרוֹת בֵּית-דָּגוֹן וְנַעֲמָה וּמִקְדָּה עָרִים שֵׁשׁ-עֶשְׂרֵה וְחִצְרֵיהֶן: **(o)**

מצודת דוד וגדרות בית דגון. הן שתי עיירות, האחת גדרות, והשנית בית דגון: (מצודת דוד)

{מב} לְבִנָּה וְעֵתֶר וְעֵשֶׂן: **{מג}** וַיִּפְתַּח וְאִשָּׁנָה וְנָצִיב: **{מד}** וַיִּקְעִילָהּ וְאֶכְזִיב וּמִרְאֵשָׁה עָרִים תִּשַׁע וְחִצְרֵיהֶן: **{מה}** עֶקְרוֹן וּבְנֵתֶיהָ וְחִצְרֵיהָ:

מצודת ציון ובנותיה. הכפרים הסמוכים אליה: (מצודת ציון)

{מו} מִעֶקְרוֹן וַיְמָה כָּל אֲשֶׁר-עַל-יַד אֲשֶׁדּוֹד וְחִצְרֵיהֶן:

מצודת דוד מעקרון וימה וכו'. מעקרון לצד המערב היה ליהודה כל הערים אשר אצל מקום אשדוד, וגם חצרי הערים ההם: (מצודת דוד)

מצודת ציון על יד. על מקום, כמו (שמואל ב יח יח) יד אבשלום: (מצודת ציון)

{מז} אֲשֶׁדּוֹד בְּנוֹתֶיהָ וְחִצְרֵיהָ עֲזָה בְּנוֹתֶיהָ וְחִצְרֵיהָ עַד-נַחַל מִצְרַיִם וְהַיָּם (הגבול) הַגָּדוֹל וּגְבוּל: **(o)**

רס"י והים הגדול וגבול. נסין שנים שקורין חלשי"ס בלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד **עד נחל מצרים**. שהיה בדרומה של יהודה: **והים הגדול**. רצה לומר, ועד הים הגדול, שהיה במערבו: **וגבול**. גם גבול הים האיים אשר בים, אף הם לנחלת יהודה יחשבו: (מצודת דוד)

{מח} וּבָהָר שְׁמִיר וַיִּתֵּיר וְשׂוֹכָה: **{מט}** וַדָּנָה וְקָרִית-סִנָּה הִיא דָּבָר: **{נ}** וְעֵבֶב וְאַשְׁתָּמָה וְעַנְיִים: **{נא}** וְגֶשֶׁן וְחֹלֶן וְגִלְהָה עָרִים אַחַת-עֶשְׂרֵה וְחֻצְרֵיהֶן: **{נב}** אַרְבַּע וְרוֹמָה וְאַשְׁעֹן: **{נג}** (וינים) וַיְנֹוּם וּבֵית-תַּפּוּחַ וְאַפְקָה: **{נד}** וְחֻמְטָה וְקָרִית אַרְבַּע הִיא חֲבָרוֹן וְצִיעַר עָרִים תִּשְׁעַ וְחֻצְרֵיהֶן: **{נה}** (ס) מְעוֹן | כְּרָמֶל וְזִיף וַיּוֹטָה:

מצודת דוד **וזיף**. אין זה זיף האמור למעלה (פסוק כד): (מצודת דוד)

{נו} וַיִּזְרַעְאֵל וַיִּקְדַּעַם וְזָנוּם: **{נז}** הַקִּין גִּבְעָה וְתַמְנָה עָרִים עֶשֶׂר וְחֻצְרֵיהֶן: **{נח}** חֲלָחֹל בֵּית-צוּר וְגִדְוֹר: **{נט}** וּמַעֲרַת וּבֵית-עֲנוֹת וְאַלְתָּקָן עָרִים שֵׁשׁ וְחֻצְרֵיהֶן: **{ס}** קָרִית-בַּעַל הִיא קָרִית יַעֲרִים וְהַרְבֵּה עָרִים שְׁתַּיִם וְחֻצְרֵיהֶן: **{סא}** (ס) בַּמְדָּבָר בֵּית הָעֲרָבָה מִדִּין וּסְכָכָה: **{סב}** וְהַנְּבִשָׁן וְעִיר-הַמֶּלַח וְעֵין גְּדִי עָרִים שֵׁשׁ וְחֻצְרֵיהֶן: **{סג}** וְאֶת-הַיְבוּסִי וַיּוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לֹא-(יֹוֹכְלוּ) יָכְלוּ בְנֵי-יְהוּדָה לְהוֹרִישָׁם וַיָּשֶׁב הַיְבוּסִי אֶת-בְּנֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: **{סד}** (פ)

רס"י **לא יכלו בני יהודה להורישם**. שנינו בספרי: **רבי יהושע בן קרחה** אומר יכולין היו, **אלא שלא היו רשאים מחמת השבועה שנשבע אברהם לאבימלך, ויבוסו זה לא על שם האומה היה, אלא מגדל דוד שהיה בירושלים ושמו יבוס, ובני אותו מחוז מפלסתיים היו, וכשכבשו בני יהודה את ירושלים לא הורישו את בני אותו מחוז:** (רס"י)

מצודת דוד **היבוסים**. שם האומה: **לא יכלו בני יהודה להורישם**. כי גם להם חלק מה בירושלים עם בני בנימין, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (זבחים נג ב) רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה וכו': (מצודת דוד)

א וַיֵּצֵא הַגֹּרֵל לְבְנֵי יוֹסֵף מִיִּרְדָן יְרִיחוֹ לְמִי יְרִיחוֹ מִזְרָחָה הַמְדַבֵּר עֲלֶיהָ מִיִּרְיָחוֹ בְּהָר

כס"י וַיֵּצֵא הַגֹּרֵל לְבְנֵי יוֹסֵף. בְּמַלְכֵי כְּפוֹנֵי שָׁל גַּמְרֵי כִּיבוֹשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ נִפְלָה לְהֵם הַגֹּרֵל, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב לְמַטָּה: וּבְנֵי יוֹסֵף יַעֲמְדוּ עַל גְּבוּלֵם מִכְּפוֹן, וְהִרְבֵּה מִן הָאֲרֶזֶה הִיָּה בֵּין בְּנֵי יְהוּדָה וּבֵין בְּנֵי יוֹסֵף, שֶׁנִּטְלוּ שָׂאֵר הַשְּׂבָטִים אַחֲרֵיהֶם (רָאָה לֹמֵר: צִינִיָּהֶם) כְּמוֹ שֶׁמֵּאִינֵנוּ בְּשִׁבְטֵי בְּנֵימִין (לְקַמֵּן יָח יָח): וַיֵּצֵא גְבוּל גֹּרְלָם בֵּין בְּנֵי יְהוּדָה וּבֵין בְּנֵי יוֹסֵף: מִיִּרְדָן יְרִיחוֹ לְמִי יְרִיחוֹ מִזְרָחָה. הִתְחִיל הַגְּבוּל לְמִזְרָח: הַמְדַבֵּר עוֹלָה מִיִּרְיָחוֹ. אֵל הַמְדַבֵּר עוֹלָה הַגְּבוּל מִיִּרְיָחוֹ, וְכֹא לֹא לְכַד מֵעֵרֵב לְצִית אֵל: (כס"י)

מצודת דוד **לבני יוסף**. הֵם מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם וְנִטְלוּ סְמוּכִים זֶה לְזֶה אֲבָל כָּל אֶחָד נִטַּל חֶלֶק לְבַד, וְגַם נִחְלַתֶם מִלְּאוֹ כָּל הָאֹרֶךְ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב, וְכְמוֹ נִחְלַת יְהוּדָה: **מִיִּרְדָן יְרִיחוֹ**. מִן הִירְדָן שֶׁמִּמּוֹל יְרִיחוֹ הִתְחִיל לְמִשׁוֹךְ הַגְּבוּל וּבָא אֶל מִזְרָח מִי יְרִיחוֹ, וְהוּא גְבוּל הַדְּרוּמִי מִן הַמִּזְרָח כְּלִפֵּי הַמַּעֲרָב: **הַמְדַבֵּר עוֹלָה מִיִּרְיָחוֹ**. רָצָה לֹמֵר, מִמִּי יְרִיחוֹ עָלָה אֵל הַמְדַבֵּר: **וּבָא בְּהָר בֵּית אֵל**. וְלֹא זֶהוּ בֵּית אֵל הַקְּרוּיָה לֹז: (מצודת דוד)

ב וַיֵּצֵא מִבֵּית-אֵל לֹזָה וְעָבַר אֶל-גְּבוּל הָאֲרָפִי עֶטְרוֹת:

מצודת דוד **לֹזָה**. רָצָה לֹמֵר, מִנֶּגֶב לֹז כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּגְבוּל בְּנִימִן: (מצודת דוד)

ג וַיֵּרֶד-יָמָּה אֶל-גְּבוּל הַיַּפְּלִטִּי עַד גְּבוּל בֵּית-חֹרֶן תַּחְתָּוֶן וְעַד-גְּזָר וְהָיוּ (תַּצְאוֹתוֹ) תַּצְאוֹתָיו יָמָּה:

מצודת דוד **יָמָּה**. לְצַד הַמַּעֲרָב: **עַד גְּבוּל וְכוּ'**. רָצָה לֹמֵר מִנֶּגֶב לְבֵית חוֹרוֹן תַּחְתָּוֶן: **תַּצְאוֹתָיו**. סוּף הַגְּבוּל כָּלָה אֵל הַיָּם הַגָּדוֹל: (מצודת דוד)

ד וַיִּנְחְלוּ בְּנֵי-יוֹסֵף מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם:

מצודת דוד וינחלו. בהרצועה ההיא נחלו מנשה ואפרים: (מצודת דוד)

גוּ וַיְהִי גְבוּל בְּנֵי-אֶפְרַיִם לְמִשְׁפַּחְתָּם וַיְהִי גְבוּל נַחֲלָתָם מִזְרָחָה עֲטָרוֹת
אֲדָר עַד-בַּיִת חוֹרֹן עֲלִיּוֹן:

רס"י מזרחה עטרות אדר. למזרח מתחיל מעטרות אדר, ומסם רוחב
תחומו עד בית חורון הרי רחבו: (רס"י)

מצודת דוד למשפחותם. להנחלה הנחלקת לכל משפחותם: **מזרחה**. גבול
הרוחב הפונה למזרח היה מעטרות אדר, שעמדה בצפונה של בנימן, עד
בית חורון עליון שעמדה בנחלת אפרים. ולפי שמבית חורון עליון נתארך
עוד הגבול כלפי מערב כמו שכתוב בענין, אם כן גם שם היה גבול ברוחב,
לזה אמר מזרחה, רצה לומר, גבול הרוחב הפונה למזרח, ולא הגבול
הפונה למערב: (מצודת דוד)

זוּ וַיֵּצֵא הַגְּבוּל הַיָּמָה הַמְּכַמֶּתֶת מִצְפּוֹן וְנֹסֵב הַגְּבוּל מִזְרָחָה תְּאֲנֹת
שְׁלֵה וְעֵבֶר אוֹתוֹ מִמִּזְרָח יְבוּחָה:

רס"י ויאל הגבול הימה. ארכו היתה לכל המערב אל המכמתת, מלפון
אל המכמתת הולך החוט: **ונסב הגבול**. מתפשט רוחב התחום לכל לפון,
והחוט יואל בבליטתו במזרחה אל תאנת שילה: **ועבר אותו**. ועבר הגבול
את תאנת שילה, ועבר החוט ממזרח אל ינוח, כל זה בבליטת הרוחב, עד
ויאל הירדן, וקם עיר ושמה תפוח, ומסם יסוב החוט למדת אורך הגבול
ימה לנחל קנה: (רס"י)

מצודת דוד ויצא הגבול הימה. מבית חורון עליון יצא הגבול להתארך עוד
כלפי המערב מצפון למכמתת שהיתה מנחלת מנשה: **ונסב הגבול**.
להרוחב כלפי הצפון למזרחה של תאנת שלה, ועבר את כל אורך תאנת
שלה, ולא עבר סמוך לה כי אם ממזרח של ינוחה אשר עמדה למזרחה
של תאנת שלה, ולא היה מנחלת אפרים לא תאנה שלה ולא ינוחה,
ומנחלת מנשה היו: (מצודת דוד)

זוּ וַיֵּרֶד מִיְבוּחָה עֲטָרוֹת וַנְעַרְתָּה וּפָגַע בְּיָרִיחוֹ וַיֵּצֵא הַיְרֵדָן:

מצודת דוד וירד. כי שם כלה הרוחב וירד משם כלפי המזרח אל עטרות:
ופגע ביריחו. הגבול פגע ביריחו, רצה לומר, במי יריחו, ועבר דרך בה
וכלה הגבול אל הירדן: (מצודת דוד)

ח מתפוח ילך הגבול ימה נחל קנה והיו תצאתיו הימה זאת נחלת
מטה בני-אפרים למשפחתם:

מצודת דוד מתפוח. היא עמדה אצל הירדן בגבול מנשה, אבל היתה
לאפרים, כמו שכתוב בענין, וממנה היה נמשך גבול כלפי המערב ובא אל
נחל קנה מנגב וסופו כלה אל הים, ובמקרא שלאחריו מפרש מה ענין
הגבול הזה: זאת. רצה לומר, הגבול האמור במקראות שלפניו, סביב
נחלת מטה בני אפרים הנחלק לכל משפחה ומשפחה: (מצודת דוד)

ט והערים המבדלות לבני אפרים בתוך נחלת בני-מנשה כל-הערים
וחצריהן:

כ"י והערים המבדלות. וגם זה עוד מנחלת אפרים, ערים היו להם
מובדלות מתחומן ומובלעות בתוך נחלת בני מנשה: (כ"י)

מצודת דוד והערים המבדלות. רצה לומר, הערים של בני אפרים אשר היו
מובדלות ומופרשות מגבול נחלתו, המה עמדו בתוך נחלת בני מנשה,
בהגבול האמור במקרא שלפניו: כל הערים. אשר עמדו באורך הגבול
ההיא המה וחצריהן היו של בני אפרים: (מצודת דוד)

ל ולא הורישו את-הקנעני היושב בגזר וישב הקנעני בקרב אפרים
עד-היום הנה ויהי למס-עבד: (פ)

מצודת דוד ולא הורישו. חוזר על בני אפרים, כי גזר היה מנחלתם מן
הערים אשר עמדו בהגבול ההולך מתפוח אל הים: למס עובד. רצה לומר,
לא מס ממון, כי אם מס עבודה בגוף: (מצודת דוד)

לא וְיְהִי הַגּוֹרֵל לְמִטָּה מִנִּשְׁאָה כִּי-הוּא בְּכֹר יוֹסֵף לְמַכִּיר בְּכֹר מִנִּשְׁאָה אָבִי הַגִּלְעָד כִּי הוּא הִיא אִישׁ מִלְחָמָה וַיְהִי-לוֹ הַגִּלְעָד וְהַבָּשָׁן:

כ"י לְמַכִּיר בְּכֹר מִנִּשְׁאָה. לְפִיכֵךְ נָטַל תַּחֲלָה צִימִי מִסָּה צַעֲזַר הַיַּרְדֵּן, וַיְהִי לוֹ הַגִּלְעָד וְהַבָּשָׁן : (כ"י)

מצודת דוד **כי הוא בכור**. רצה לומר, אף שהוא הבכור והיה אם כן מהראוי לקחת גורלו ראשון, מכל מקום נתאחר מלקחת גורלו עד שלקח אפרים תחלה, ואחר זה היה הגורל למטה מנשה, וזה היה בעבור ברכת יעקב שהקדימו בכל דבר: **למכיר בכור מנשה**. רצה לומר, אבל בבני מנשה שלא היתה סיבה מה להקדים הצעיר להבכור, לזה לקח הבכור תחלה: **אבי הגלעד**. על שם בנו גלעד היה נקרא, או רצה לומר, שר הגלעד, ואמר על שם סופו: **איש מלחמה**. ובחר לשבת בעבר הירדן על הספר במקום סכנה, להראות לגוים את גבורתו, ולזה היה לו הגלעד והבשן: (מצודת דוד)

מצודת דוד **ציון** . : (מצודת דוד) **ציון**

בב וַיְהִי לְבָנֵי מִנִּשְׁאָה הַנּוֹתָרִים לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבָנֵי אָבִיעֶזֶר וְלְבָנֵי-חֶלֶק וְלְבָנֵי אֲשֵׁרִיאל וְלְבָנֵי-שָׁכֶם וְלְבָנֵי-חֶפֶר וְלְבָנֵי שְׁמִידָע אֵלֶּה בְּנֵי מִנִּשְׁאָה בֶן-יֹסֵף הַזְּכָרִים לְמִשְׁפַּחְתָּם:

מצודת דוד **ויהי**. רצה לומר, ואחר זה היה הגורל לבני מנשה הנותרים, לכל משפחה ומשפחה: **הזכרים**. לפי שנאמר בענין שאף נקבות מבני מנשה לקחו נחלה (פסוק ו) לזה אמר הזכרים שבמשפחותם: (מצודת דוד)

גג וְלִצְלָפְחָד בֶּן-חֶפֶר בֶּן-גִּלְעָד בֶּן-מַכִּיר בֶּן-מִנִּשְׁאָה לֹא-הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם-בָּנוֹת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בָּנוֹתָיו מִחֶלֶה וְנָעָה חֶגְלָה מִלְכָּה וְתַרְצָה: **גד** וְתַקְרֵבנָה לְפָנָי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי | יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים לֵאמֹר יְהוָה צִוָּה אֶת-מֹשֶׁה לְתֵת-לָנוּ נַחֲלָה בְּתוֹךְ אַחֵינוּ וַיִּתֵּן לָהֶם אֶל-פִּי יְהוָה נַחֲלָה בְּתוֹךְ אַחֵי אָבִיהֶן:

מצודת דוד **אחינו**. רצה לומר, אחי אבינו: **אל פי ה'**. על פי ה' במצותו: (מצודת דוד)

וַהֲלֹא חִבְלֵי-מִנְשָׁה עֲשָׂרָה לְבַד מֵאַרְץ הַגִּלְעָד וְהַבָּשָׁן אֲשֶׁר מֵעֵבֶר לְיִרְדֵּן:

רש"י ויפלו חבלי מנשה עשרה. ששה לששה בתי אבות המנויים למעלה, וארבע לבנות כלפחד, לא ששהא כל אחת בית אב לעממה, אלא שנטלו ארבעה חלקים, חלק של אביהם שהיה מיואלאי מצרים, ולפי מנין היואלאים ממצרים נתחלקה הארץ, וחלקו עם אחיו בנכסי חפר אביו שהיה גם הוא מיואלאי מצרים, ושהיה בכור ונטל שני חלקים, ועוד היה להם חלק אחי אביהם שמת במדבר בלא בנים, ונטלו נחלה בחלקו, כך אמרו רבותינו בבבא בתרא (ק"ח א), ולא הוזקה הכתוב להשמיענו מנין חלקי הבנות, אלא ללמד שנטלו חלק בכורה, ולהודיע שארץ ישראל חלק ירושה להם מוחזקת מאבותיהם, שאילולי כן אין הכור נטל בראוי כבמוחזק : (רש"י)

מצודת דוד **חבלי מנשה עשרה.** בארץ ישראל עצמה לקחו עשרה מחוזות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חבלי.** המחוזות יקראו חבלים על שם : כי בחבל יחולק נחלה (עמוס ז יז : ואדמתך בחבל תחולק) : (מצודת ציון)

וַכִּי בָנוֹת מִנְשָׁה נָחְלוּ נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי וְאֶרֶץ הַגִּלְעָד הַיְתֵה לְבָנֵי-מִנְשָׁה הַגִּזְתָּרִים:

רש"י וארץ הגלעד. שבעבר הירדן היתה לבני מנשה הנותרים : (רש"י)

מצודת דוד **כי בנות מנשה וכו'.** רצה לומר, לפי שבנות מנשה גם המה לקחו נחלה, ובני מנשה הנותרים לקחו ארץ הגלעד, לזה היה ראוי ונכון שיקחו בארץ ישראל עצמה אלו העשרה מחוזות, לא פחות ולא יותר, כי החשבון הזה היה ראוי להם : (מצודת דוד)

וַיְהִי גְבוּל-מִנְשָׁה מֵאֲשֶׁר הַמְּכַמֶּתֶת אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי שְׂכֶם וְהַלֵּךְ הַגְּבוּל אֶל-הַיַּמִּין אֶל-יִשְׁבִּי עַיִן תַּפּוּחַ:

מצודת דוד **ויהי גבול מנשה.** הרוחב מצפון כלפי הדרום היה מגבול בני אשר, אשר נחלו מצפון מנשה עד מכמתת, שעמדה מול מקצוע דרומית

מערבית של נחלת אפרים, לפני שכס שהיתה משל אפרים אשר עמדה במקצוע דרומית מערבית: **והלך הגבול**. מן המערב כלפי המזרח, בצד הצפון: **אל הימין**. פונה היה באלכסון אל הדרום, ובא אל יושבי עין תפוח: (מצודת דוד)

לח למְנַשֶּׁה הַיְתָה אֶרֶץ תַּפּוּחַ וְתַפּוּחַ אֶל-גְּבוּל מְנַשֶּׁה לְבְנֵי אֶפְרַיִם:

רס"י ארץ תפוח. הכפרים והחללים, ותפוח עלמה העיר היתה לבני אפרים: אל גבול מנשה. על מלך מנשה לסוף גבולו: (רס"י)

מצודת דוד ארץ תפוח. המקומות אשר סביב תפוח, אבל העיר תפוח עצמה עם שעמדה בגבול מנשה, עם כל זה היתה לאפרים: (מצודת דוד)

טז וַיֵּרֶד הַגְּבוּל נַחַל קְנָה נִגְבָּה לְנַחַל עָרִים הָאֵלֶּה לְאֶפְרַיִם בְּתוֹךְ עָרֵי מְנַשֶּׁה וּגְבוּל מְנַשֶּׁה מִצְפּוֹן לְנַחַל וַיְהִי תְצַאֲתָיו הַיְמָה:

רס"י ערים האלה. מתפוח עד נחל קנה, לאפרים היו בתוך ערי מנשה: (רס"י)

מצודת דוד וירד הגבול. רצה לומר הגבול אשר ירד מתפוח לנחל קנה, מדרום לנחל האמור למעלה, הערים האלה אשר עמדו בהגבול ההוא המה היו לאפרים, עם שעמדו בתוך ערי מנשה, וכמו שכתוב למעלה: **תוצאותיו**. סוף גבול מנשה כלה אל היס: (מצודת דוד)

ז נִגְבָּה לְאֶפְרַיִם וְצִפּוֹנָה לְמְנַשֶּׁה וַיְהִי הַיָּם גְּבוּלוֹ וּבְאֶשֶׁר יִפְגְּעוּן מִצְפּוֹן וּבִישְׁשָׁכָר מִמִּזְרָח:

רס"י נגבה לאפרים. אפרים נטל חלקו מדרום לכל הארץ שבין בני יהודה לשאר הקבטים: ולפונה למנשה. מנשה נטל לכל כפון: (רס"י)

מצודת דוד נגבה לאפרים. בהרצועה שלקחו בני יוסף, לקח אפרים בדרומה, ומנשה בצפונה: **גבולו**. של מנשה: **ובאשר**. בגבול אשר: **יפגעון**. מנשה עם אשר בצפון מנשה: **ממזרח**. כי נחלת יששכר היתה אצל הירדן, למזרח של מנשה: (מצודת דוד)

מצודת ציון יפגעון. יפגשון : (מצודת ציון)

יא ויהי למנשה ביששכר ובאשר בית-שאן ובנותיה ויבלעם ובנותיה
ואת-ישבי דאר ובנותיה וישבי עין-דור ובנותיה וישבי תענה ובנותיה
וישבי מגדו ובנותיה שלשת הנפת:

כ"י שלשת הנפת. תלתא פלכין, ושלשת הנפת הגזכרים כאן, של דאר
וקל עין דור היו, כמו שאמור למעלה בספר זה (יב כג) : מלך דור לנפת
דור, ובפסוק אחר אומר (לעיל יא ז) : לנפת דאר מים, וכאן כך הוא אומר
: ואת יושבי דאר ובנותיה, שלשת הנפת שהיו לה : (כ"י)

מצודת דוד ויהי למנשה וכו'. ערים היו לו למנשה בתוך נחלת יששכר
ואשר, שהיו סמוכים אליו : שלשת הנפת. בשלש מחוזות עמדו הערים
האלה : (מצודת דוד)

יב ולא יכלו בני מנשה להוריש את-הערים האלה ויזאל הכנעני
לשבת בארץ הזאת:

כ"י ויזאל. ויאבה : (כ"י)

מצודת ציון ויזאל. ענין רצון, כמו (יהושע ז ז) ולו הואלנו : (מצודת ציון)

יג ויהי כי חזקו בני ישראל ויתנו את-הכנעני למס והורש לא הורישו:
(ס)

מצודת ציון והורש. ענין גרושין : (מצודת ציון)

יד וידברו בני יוסף את-יהושע לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד
וחבל אחד ואני עם-רב עד אשר-עד-כה ברכני והנה:

כ"י וידברו בני יוסף. שצט מנשה : עד אשר עד כה ברכני ה'. עד אשר
ראית שנתרבה מנינו ממנין ראשון למנין שני עשרים אלף וחמש מאות

כמנין 'כה' בגימטריא, זמנין ראשון אתה מולא זמנקה בספר זמדזר (א
לד) : שנים ושלשים אלף ומאתים, וזפנחס (שם כו לד) : שנים וחמשים
אלף וקצע מאות. דזר אחר : עד אשר עד כה, זרכה נאמרה לאזרהס
(זרלשית טו ה) : כה יהיה זרעד, נתקיימה זי. ולפי פשוטו, עד אשר עד
כה, עד אשר כך, כאשר אתה רואה : (רס"י)

מצודת דוד **נתתה לי**. לכל בני יוסף למנשה ולאפרים : **נחלה גורל אחד**.
רצה לומר, נחלה מועטת, כאלו היא גורל אחד ומחוז אחד : **עם רב**. ואין
די לי בהנחלה הזאת : **עד כה**. עד אשר נתרבה כמו שאתה רואה : (מצודת
דוד)

מצודת ציון **כה**. רצונו לומר כמו שאתה רואה : (מצודת ציון)

רלב"ג **והנה** זכר שנחלי בני יוסף באה יחד עד שכבר נכללה בגבולות
אחרים כמו שנזכר פה, וזכר אחר זה שכבר נתרעמו מזה ליהושע ואמרו
לו מדוע נתת לנו נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב עד אשר עד כה
ברכני ה' ולכן יתכן שיתוסף זרעם מאד בזה האופן עד שלא תכילם הארץ
שנפלה להם בנחלה והנה יתבאר אופו רבויים מהמספר הנזכרים בפרשת
פינחס שכבר היו יותר ממטה ראובן ושמעון ובזה נתקיים מה שאמר
יעקב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי כמו שביארנו במקומו, או
ירצו בגורל אחד גורל מוגבל שלא יתכן להם להרחיבו במה שעתיד והשיב
להם יהושע מה שראוי שיתפייסו בו והוא שבתוך נחלתם בעצמה יתכן
להם להרחיב גבולם וזה שבהר ההוא היה יער גדול ואם יכרתו העצים
אשר בו יתכן להם לשבת בו : (רלב"ג)

טו **ויאמר אליהם יהושע** אם-עם-רב אתה עליה לך היערה ובראת
לך שם בארץ הפרזי והרפאים פי-אץ לך הר-אפגים:

רס"י **אם עם רב אתה**. יס כך כח לכרות יערות ולפנותה כעין שקורין
איסרטי"ר זלע"ז, ושם תזנה ערים : **זכראת**. לשון כריתה, כמו (יחזקאל
כג מז) : **זכר אתהן זכרותם**, איסרטרל"ש זלע"ז : **אץ**. דחוק : **לא**
ימלא לנו ההר. כי אץ הוא לנו כאשר אמרת : (רס"י)

מצודת דוד **עלה לך היערה**. רצה לומר, אם כן שאתה עם רב, תוכל לעלות
ביער של הפרזי והרפאים, לכרות האילנות להיות לך מקום לשבת, כי
אלו היית מתי מספר, לא היית יכול לעצור כח לכרות כל כך אילני יער,
אבל הואיל ועם רב אתה יכול תוכל : **כי אץ לך**. אם דחוק וצר לך הר

אפרים עם רוב גדלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובראת. עניגו כריתה, כמו (יחזקאל כג מז) וברא אתהן בחרבותם : אץ. ענין מהירות, כמו (לעיל י ט) ולא אץ לבוא, ורצה לומר המקום צר וקטן ומהר יעברו מן הקצה אל הקצה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ועוד אמר להם שיפנו בארץ הפריזי והרפאים הסמוכים להם וילחמו עמהם ויירשו ארצם אם לא יספיק להם הר אפרים עם יערו וענו בני יוסף לא יספיק לנו ההר עם יערו ומה שאמרת לנו להלחם עם הפריזי והרפאים הנה לא נוכל כי רכב ברזל בכל הכנעני היושב בארץ העמק לאשר בבית שאן ובנותיה ולאשר בעמק יזרעאל : (רלבי"ג)

{טז} וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יוֹסֵף לֹא-יִמָּצָא לָנוּ הַהָר וְרֶכֶב בְּרִזָּל בְּכָל-הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ-הָעֵמֶק לְאֶשֶׁר בְּבֵית-שָׁאן וּבְנוֹתֶיהָ וְלְאֶשֶׁר בְּעֵמֶק יִזְרְעֵאל:

רפ"י לא ימלא. לא יספיק : ורכב ברזל. ומה שאתה אומר לעלות היערה ולכבוש בארץ הפרזי והרפאים, עם חזק הוא אותו כנעני ורכב ברזל לו, ואל תתמה אם קראו לפרזי ורפאים, כנעני, כי כולם בני כנען היו : (רפ"י)

מצודת דוד לא ימצא לנו ההר. אמת הדבר שאין מספיק לנו הר אפרים : ורכב ברזל. רצה לומר, ואם תשיב לומר, הלא נחלתם גם העמק, ועמו הלא יספיק, על זה נשיב אמרים כי יושבי העמק חזקים ביותר, ואנשי הרכב המה כברזל ואי אפשר לכבשם : לאשר בבית שאן וכו'. מפרש לומר שהם אשר בבית שאן וכו' הניתן לנחלת מנשה : בעמק יזרעאל. כי יזרעאל עצמה היתה מנחלת יששכר, ולבד העמק היתה מנחלתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ימצא. ענין די הספוק, כמו (במדבר יא כב) ומצא להם : (מצודת ציון)

{יז} וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-בֵּית יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם וְלַמְנַשֶּׁה לֵאמֹר עַם-רַב אַתֶּה וְכַח גְּדוֹל לָךְ לֹא-יְהִי לָךְ מוֹעֵטת כֹּאֲלוֹ הוּא גּוֹרֵל אַחַד:

מצודת דוד עם רב אתה. ולזה יש לך כח גדול להלחם ולהרחיב את גבולך, שלא יהיה לך נחלה מועטת כאלו הוא גורל אחד : (מצודת דוד)

רלבי"ג והשיב להם יהושע הנה באמת עם רב אתה וכח גדול לך מצד הרבוי אשר אתה מתרבה תמיד ולזה הוא מבואר שמה שנתתי לך איננו גורל אחד מוגבל שלא יתכן הרחבתו : (רלבי"ג)

וַיֵּן כִּי הָרַץ יְהִי-לָךְ כִּי-יַעַר הוּא וַיְבָרֵאֲתוֹ וְהָיָה לָךְ תִּצְאָתוֹ כִּי-תוֹרִישׁ אֶת-הַכְּנַעֲנִי כִּי רֶכֶב בְּרִזָּל לוֹ כִּי חֲזַק הוּא: (פ)

רס"י **כי הר יהיה לך**. אותו שאמרתי לך עלה לך היערה : **כי יער הוא** ובראתו. **כי יער הוא ואינו ראוי אלל לעם רב ויצרואוהו ויפנוהו : ובראתו**. אתה שאתה עם רב : **והיה לך תוצאותיו כי תוריש את הכנעני**. על ידי שאתה עם רב : **כי רכב ברזל לו**. ואין אחד משאר השבטים כדאי להלחם בו : **כי חזק הוא**. ואתה יש צד היכולת ותורישנו. ורבותינו פירשו (בבא בתרא קיח א) : **עלה לך היערה, החזיקו עצמכם זיערות שלא תשלוט** בכס **עין הרע** : (רס"י)

מצודת דוד **כי הר יהיה לך**. רוצה לומר היער אשר אמרתי העומד בהר הנה זה יהיה לך מבלי טורח רב, כי יער הוא ולא ימצאו בה הרבה אנשים להלחם עמך : **ובראתו**. ואתה תכרות האילנות לשבת בה, ובזה יהיה לך תוצאותיו, רצה לומר, הגבול היוצא מההר ההוא ולהלאה : **כי תוריש**. כי במה שתשב בהר, תוכל בקלות לרשת את הכנעני היושב בעמק אשר בבית שאן וכו' : **כי רכב**. אף שיש לו אנשי רכב כברזל ואף שהוא חזק, כי היושב למעלה בהר מאד יתחזק על היושב מתחת בעמק : (מצודת דוד)

רלב"ג וזה כי הר יהיה לך תוכל להרחיב את גבולך בו כי יער הוא ובראתו וזה ממה שיתכן לך בקלות מצד היותך עם רב והיה לך עוד תוצאות ההר ההוא ותרחיב גבולך מהצד ההוא כי תוריש את הכנעני מצד כחך הגדול והמלחמה עמו לא יתכן לזולתך משאר השבטים לפי שרכב ברזל לו וחזק הוא אך אתה תנצחנהו כי עם גדול אתה וכח גדול לך : (רלב"ג)

יהושע פרק-יח

א וַיִּקְהָלוּ כָּל-עַדֵּת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שְׁלֵה וַיִּשְׁכְּנוּ שָׁם אֶת-אֶהֱל מוֹעֵד וְהָאָרֶץ נִכְבְּשָׁה לַפְּנִיָּהִם:

רס"י וישכינו שם את אהל מועד. שעשו צמדצב, ולא היה שם תקרה, אלא בית של אבנים מלמטון ויריעות מלמעלן, כך שנינו צחיתת קדשים (זכחים נד ז) : והארץ נכבשה לפניהם. משנקבע המשכן, היתה הארץ נוחה ליכבש לפניהם : (רס"י)

מצודת דוד והארץ נכבשה. מעת השכינו את אהל מועד בשלה, שהיתה בנחלת בני יוסף, עזרם ה' וכבשו הארץ, מה שלא יכלו לכבוש מקודם, כמו שכתוב למעלה (יז יב) : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה זכר אחר זה שכבר נקהלו כל עדת בני ישראל שילה וישכינו שם את אוהל מועד ולקחוהו מהגלגל והנה זכר שהארץ אשר נכבש' היתה לפנייהם והיו רואין אותה וחלקו אותה לשבטים הנזכרים שיצאה נחלתם בכללה תוך המקום הנכבש ואולם השבטים הנשארים לא נתבררה נחלתם עדין בכללות ואף על פי שנתברר מה שיגיע לנחלתם מהארץ הנכבש' ולזה אמר שכבר נותרו בבני ישראל אשר לא חלקו את נחלתם שבעה שבטים וכו' : (רלב"ג)

גב וינתרו בבני ישראל אשר לא-חלקו את-נחלתם שבעה שבטים:

רס"י שבעה שבטים. שכבר קבלו נחלתן ראובן וגד וחאי שבט מנשה, צימי משה בעבר הירדן, ובארץ כנען כבר נפל גורל ליהודה ולחפרים ולחאי שבט מנשה, הרי חמשה שבטים : (רס"י)

מצודת דוד אשר לא חלקו. היות כי לא ידעו עדיין גבולות הארץ לחלקם בגורל: שבעה שבטים. כי לחמשה כבר חלקו, כי משה חלק לבני ראובן ולבני גד ולחצי מנשה (במדבר לב לג) ויהושע חלק לבני יהודה ולבני אפרים ולחצי מנשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויותרו. מלשון נותר : (מצודת ציון)

גז ויאמר יהושע אל-בני ישראל עד-אנה אתם מתרפים לבוא לרשת את-הארץ אשר נתן לכם יהוה אלהי אבותיכם:

רס"י מתרפים. מתרשלין : (רס"י)

מצודת דוד עד אנה וכו' אשר נתן וכו'. רצה לומר, הן ידעתי מחשבותיכם

מה שאינכם שולחים לכתוב גבולות הארץ ולחלקה, כי תחשבו אם כל אחד יכיר חלקו פן יפרדו איש מאחיו ולא ילחם האחד בעבור חלק האחר, ולזה אמר עד מתי יהיה לכם רפיון ידים, הלא ה' הוא הנותן לכם את הארץ, ואם כן אף בשלא יעזור האחד לחבירו, תוכלו להם, כי ה' ילחם לכם: (מצודת דוד)

מצודת ציון עד אנה. עד מתי : מתרפים. מלשון רפיון : (מצודת ציון)

יד הָבוּ לָכֶם שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים לְשֹׁבֵט וְאֲשַׁלְּחֵם וַיִּקְמוּ וַיִּתְּהַלְכוּ בְּאֶרֶץ וַיִּכְתְּבוּ אוֹתָהּ לְפִי נְחֻלְתֶּם וַיָּבֵאוּ אֵלַי:

רס"י לְשֹׁבֵט. לְכָל שָׁבֵט מִן הַשְּׁבָעָה : לְפִי נְחֻלְתֶּם. לְשֹׁבֵט חֲלָקִים, וְלֹא בָשׂוּהָ אֶלְלָא לְפִי הַשְּׁבָטִים הַרְאוּיִן לְחֻלְקָם, לְרַב לְפִי רוּצוֹ וּלְמַעַט לְפִי מִיַּעוּטוֹ, כִּמָּה שְׁנֹאמַר (בְּמַדְבַּר כו נד) : לְרַב תְּרַבָּה נְחֻלְתּוֹ וּלְמַעַט תִּמְעִיט נְחֻלְתּוֹ וְגו' : (רס"י)

מצודת דוד לפי נחלתם. לפי מספר החלקים המצטרף להנחיל : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבו. ענינו הזמנה, כמו (בראשית יא ג) הבה נלבנה : (מצודת ציון)

רלב"ג לְזֶה צוּהַ יְהוֹשֻׁעַ שִׁישַׁלְחוּ שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים לְשֹׁבֵט וַיִּתְּהַלְכוּ בְּאֶרֶץ וַיִּכְתְּבוּ אוֹתָהּ לְפִי נְחֻלְתֶּם וַיָּבֵאוּ אֵלַי כְּדִי לְהַשְׁלִים לְהֵם הָאֶרֶץ בְּכֻלָּהּ וְזֶה לְאוֹת שְׂאֵחַר שְׁנֵתְחַלְקָה הָאֶרֶץ אֲשֶׁר כִּבְשׁוּ יְהוֹשֻׁעַ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הוֹצִיאוּ אוֹהֵל מוֹעֵד מֵהַגִּלְגָּל וְלֹא אָמְרוּ רַז"ל שְׁכַבְר עֵמֶד שֵׁם י"ד שָׁנָה שֶׁבַע שְׁכַבְשׁוּ וְשֶׁבַע שְׁחֻלְקוּ וְהֵנָּה יִסְפַּק מִסְפַּק אֵיךְ צוּהַ לְהֵם לְכַתּוּב אֵת הָאֶרֶץ שֶׁבַע חֲלָקִים וְהֵנָּה לֹא הָיוּ הַשְּׁבָטִים שׁוֹיִם וְהַתּוֹרָה צוּתָהּ לְהַרְבּוֹת לְרַב נְחֻלְתּוֹ וְלֹא מַעֲט לְמַעַט וְאִם אָמְרָנוּ שֶׁהֵם הָיוּ יוֹדְעִים מִסְפַּר כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁכַּתּוּב אֲשֶׁר לְהֵם תְּחַלֵּק הָאֶרֶץ וְלִפִּי הַיַּחֲסָה הַהוּא הָיוּ כּוֹתְבִים הַחֲלָקִים הֵנָּה לֹא יִהְיֶה רוּשׁ לִירֵיֵת הַגּוֹרֵל אַחַר זֶה כִּי לֹא יִתְּכֵן שִׁיגִיעַ לְשֶׁבֶט הַהוּא כִּי אִם הַחֲלֵק אֲשֶׁר כְּתוּב לוֹ לְפִי הַיַּחֲסָה הַנִּכּוֹן בְּעִינֵי שֶׁשֶׁבַעֵת הַחֲלָקִים הָיוּ שׁוֹיִם וִירָה הַגּוֹרֵל אַחַר זֶה יְהוֹשֻׁעַ לְפָנָי ה' בְּשִׁילָה וּמִשָּׁם לָקַח כָּל אֶחָד מֵהַשְּׁבָטִים הֵם חֻלְקוֹ לְפִי הַרְאוּי לֹא אִם מַעַט הוֹסִיפוּ לוֹ הַחֲלֵק הַרְאוּי לוֹ וְאִם הִיא יוֹתֵר רַב מֵהַרְאוּי לוֹ פַּחַתּוֹ לוֹ : (רלב"ג)

לה וְהִתְחַלְקוּ אֹתָהּ לְשֶׁבַע חֲלָקִים וְהוֹדָה יַעֲמֹד עַל-גְּבוּלוֹ מִנְּגֵב וּבֵית יוֹסֵף יַעֲמֹדוּ עַל-גְּבוּלָם מִצָּפוֹן:

רס"י והתחלקו אתה לשבעה חלקים. אותה שנכבשה כבר והעתידה ליכבש : יהודה יעמד על גבולו מנגב. ארץ ישראל ששם נפל לו גורל כל המלך הדרומי : ובית יוסף וגו' מפפון. כפוני למה שנכבש כבר, ועוד יש הרבה לכבוש כל המלך מצעל גד עד לצא חמת, שהוא אלל הר ההר במלך כפוני, והשבע שבטים יחלקו אותה שבין יהודה ליוסף, ואותה העומדת ליכבש :

מצודת דוד לשבעה חלקים. כי עוד לשבעה ינחילו, כי יהודה יעמוד לנחול גבולו מנגב ארץ ישראל, ובית יוסף יעמדו לנחול גבולם מצפון ממה שכבר נכבש, ונשאר עוד שבעה : (מצודת דוד)

זו ואתם תכתבו את-הארץ שבעה חלקים והבאתם אלי הנה ויריתי לכם גורל פה לפני הנה אלהינו:

רס"י ויריתי. והשלכתי, כמו (שמות טו ז) : ירה צים : (רס"י)

מצודת דוד ואתם. רצה לומר, השלוחים ההולכים במקום כולכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנה. להמקום הזה : ויריתי. והשלכתי, כמו (שמות טו ז) ירה בים : פה. במקום הזה : (מצודת ציון)

זז כי אין-חלק ללויים בקרבכם כי-כהנת יהוה נחלתו וגד וראובן וחצי שבט המנשה לקחו נחלתם מעבר לירדן מזרחה אשר נתן להם משה עבד יהוה:

מצודת דוד כי אין חלק. יבאר עוד למה שבעה חלקים, ואמר כי אין חלק ללויים, וגד וראובן וחצי מנשה לקחו וכו', והלא ליהודה ולבית יוסף חלק הששי, ונשאר עוד שבעה : כהונת ה'. הראוי להם לקחת חלק עבודת כהונתם : (מצודת דוד)

זח ויקמו האנשים וילכו ויצו יהושע את-ההלכים לכתב את-הארץ לאמר לכו והתהלכו בארץ וכתבו אותה ושובו אלי ופה אשליך לכם גורל לפני הנה בשלה:

מצודת דוד **האנשים**. השלוחים: **ויצו יהושע**. רצה לומר, זרז אותם על זאת: (מצודת דוד)

טו וַיֵּלְכוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְרוּ בְּאֶרֶץ וַיִּכְתְּבוּהָ לְעָרִים לְשִׁבְעָה חֲלָקִים עַל-סֵפֶר וַיָּבֹאוּ אֶל-יְהוֹשֻׁעַ אֶל-הַמַּחֲנֶה שְׁלֵה:

מצודת דוד **לערים**. לפי גודל הערים, עיר גדולה מול שתי עיירות קטנות: (מצודת דוד)

זו וַיִּשְׁלַח לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ גֹּזֶל בְּשֵׁלָה לִפְנֵי יְהוָה וַיַּחֲלֶק-שָׁם יְהוֹשֻׁעַ אֶת-הָאֶרֶץ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּמְחֻלְקָתָם: (פ)

מצודת דוד **כמחלקותם**. כפי החלוקה המפורשת במקראות שלפנינו: (מצודת דוד)

זא וַיַּעַל גֹּזֶל מִטָּה בְּנֵי-בְנֵי־מִן לְמִשְׁפְּחֹתָם וַיֵּצֵא גְבוּל גֹּזֶלֶם בֵּין בְּנֵי יְהוּדָה וּבֵין בְּנֵי יוֹסֵף:

מצודת דוד **למשפחותם**. הנחלק לפי המשפחות: (מצודת דוד)

זב וַיְהִי לָהֶם הַגְּבוּל לְפֶאת צְפוֹנָה מִן-הַיַּרְדֵּן וְעַלָּה הַגְּבוּל אֶל-כְּתָף יְרִיחוֹ מִצְפוֹן וְעַלָּה בָּהֶר יִמָּה (וְהָיָה) וְהָיָה תְּצַאֲתֵינוּ מִדְּבָרָה בֵּית אֲנוֹן:

רס"י ויהי להם הגבול לפאת צפונה. ויהי מארז גבול הצפוני שלהם מן הירדן, שבמזרח מתחיל המארז, ועלה אל כתף יריחו מצפון, ועלה משם אל המערב אל עבר יריחו, ומוסף החוט בצפונה של יריחו, נמצאת יריחו לפניו מן החוט בחלק בנימין: מדברה בית און. למדבר של בית און: (רס"י)

מצודת דוד **לפאת צפונה**. מן המזרח כלפי המערב היה התחלת הגבול מן הירדן: **מצפון**. אם כן היתה יריחו לפניו מן הגבול, ומשל בנימין היתה: **בהר**. הוא הר בית אל המוזכר בגבול בני יוסף: **ימה**. לצד המערב: **תוצאתיו**. סוף הגבול בזה הרוחב, ומשם והלאה נכנס חוט המיצר לפניו

וַיֵּאָבֵד וְעָבַר מִשָּׁם הַגְּבוּל לַוְזָה אֶל-כְּתָף לַוְזָה נִגְבָּה הִיא בֵּית-אֵל וַיֵּרַד הַגְּבוּל עֶטְרוֹת אֶדָר עַל-הָהָר אֲשֶׁר מִנְּגֵב לְבֵית-חֲרוֹן תַּחְתּוֹן:

רש"י ועבר משם. לכל המערב: לוזא אל כתף לוזא נגבה היא בית אל. שקראה יעקב (בראשית כח יט), ולא זו היא בית אל שאכל העי, שהרי אומר בגבול יוסף (לעיל טז ב): ויאל מצית אל לוזא, למדנו שנים היו, ולוז לא בחלק בנימין היתה, שהרי חוט המלך מלוז ולפנים הוא, כמו שהוא אומר (פסוק יג): אל כתף לוזא נגבה, החוט הולך בדדומה של לוז, נמאלת לוז מן החוט ולחוז בנחלת בני יוסף, ובית אל היתה בחלק בנימין, כמו שכתוב למטה (להלן פסוק כב) בענין: (רש"י)

מצודת דוד נגבה. אם כן לא היתה לוז מנחלת בנימין, ומשל אפרים היתה: היא בית אל. כי יעקב קרא ללוז בית אל כמו שאמור בתורה (בראשית כח יט), ולא זה הוא בית אל שעמדה אצל העי, אשר היתה מנחלת בנימין: על ההר מנגב לבית חרון תחתון. ולא היתה אם כן מנחלתו, ומשל אפרים היתה: (מצודת דוד)

וַיֵּאָבֵד וַתֵּאָר הַגְּבוּל וַיִּנְסַב לְפָאֵת-יָם נִגְבָּה מִן-הָהָר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי בֵּית-חֲרוֹן נִגְבָּה (וְהִיא) וְהָיוּ תְצִאֲתָיו אֶל-קְרִית-בְּעַל הִיא קְרִית יַעֲרִים עִיר בְּנֵי יְהוּדָה זֹאת פְּאֵת-יָם:

רש"י ותאר הגבול ונסב לפאת ים נגבה. בעטרות אדר כלה אורך הצפוני מן המזרח למערב, ומשם נסב החוט לגבול המערב של בנימין לילך נגבה מן הצפון לדרום, חוט המערבית מן ההר אשר על פני בית חרון נגבה מן ההר אשר דרומה של בית חרון, משם היה מתחיל מקצוע מערבית צפונית של בנימין, וזו לו החוט מצפון לדרום: והיו תצאותיו. מקצוע מערבית דרומית שלו אל קרית יערים של יהודה, נמאל רחב גבול בנימין נוטל כל רחב הארץ שבין יהודה לאפרים, גבול דרומי שלו עם גבול צפונית של יהודה, ושם היתה ירושלים כמו שאמור למטה בענין, לפיכך היה לשני השבטים חלק זה, וגבול צפוני של בנימין ודרומי של אפרים נוגעין זה בזה, ושם היתה שילה בחלק אפרים, כמה שנאמר (תהלים עח

ס סז) : ויטש משכן שילה וגו' וימאס בזהל יוסף ובצטו אפרים לא בחר, ואף לבנימין היה זו חלק, וכן שנינו בשחיטת קדשים (זבחים נד ז) : בג' מקומות שרתה להם שכינה לישראל, בשילה ונוב ובית העולמים, ובכולן לא שרתה אלא בחלקו של בנימין : זאת פאת ים. רוח מערבי מעטרות אדר עד קרית יערים : (רש"י)

מצודת דוד **ותאר הגבול.** הגבול סובב בפאת המערבי מן הצפון אל הדרום : **מן ההר.** הגבול נמשך מן ההר וכו' העומד בצפון והלך כלפי הדרום, וכלה הגבול בקרית בעל היא קרית יערים, שהיא במיצר הצפוני של יהודה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותאר. **וסבב** : (מצודת ציון)

טו **ופאת-נגבה מקצה קרית יערים ויצא הגבול ימה ויצא אל-מעין מי נפתוח :**

רש"י **ופאת נגבה.** מלך (נ"א מלך) דרומי לבנימין והוא כפוני של יהודה, וכל התחומין המנוין כאן נמנו בצפונה של יהודה, וכל מקום שכתוב כאן וירד, כתוב ביהודה ועלה, לפי שכאן הוא מונה מן המערב למזרח, וקם מונה מן המזרח למערב : ויאל הגבול ימה. אל ים אחד ולא ידעתי איזה ים הוא : (רש"י)

מצודת דוד **ופאת נגבה.** גבול הדרומי מן המערב כלפי המזרח היה מתחיל מקצה קרית יערים : **ימה.** אל הים, ולא זהו ים הגדול העומד במערב, והים הזה היה מצפון יהודה ועם כי לא הוזכר למעלה, וכמו כן ימצא בהרבה מקומות שבאחד יזכיר ולא בשני, עם שהיה גבולם זה אצל זה : (מצודת דוד)

טז **וירד הגבול אל-קצה ההר אשר על-פני גי בן-הנם אשר בעמק רפאים צפונה וירד גי הנם אל-קתף היבוס ונגבה וירד עין רגל :**

מצודת דוד **וירד הגבול.** כי מעין מי נפתוח, שהיא עין עיטם (זבחים נד ב רש"י ד"ה סבור) היתה במקום הגבוה שבכל ארץ ישראל, לזה אמר 'וירד' : **אשר בעמק רפאים.** ההר עמד בעמק רפאים בצפונה : **אל כתף.** אשר עמדה בכתף היבוס מנגב, אם כן היבוס היא ירושלים עמדה

בנחלת בנימין : (מצודת דוד)

יז וְתָאֵר מִצְפוֹן וַיֵּצֵא עַיִן שְׁמֶשׁ וַיֵּצֵא אֶל-גְּלִילוֹת אֲשֶׁר-נֹכַח מַעְלָה
אֲדָמִים וַיֵּרֶד אֶבֶן בְּהַן בֶּן-רְאוּבֵן:

מצודת דוד ותאר מצפון. הגבול בא בפאת מערב וסיבב את עין רוגל מצפוננו, והיתה אם כן משל יהודה: **ויצא עין שמש**. מן עין רוגל יצא לעין שמש: **אל גלילות**. היא גלגל האמור בגבול יהודה הצפוני, ובשני השמות נקראה, ואצל גלגל יצא הגבול כלפי הדרום, ונתרחב נחלת בנימין: (מצודת דוד)

מצודת ציון נכח. נגד : (מצודת ציון)

יח וְעָבַר אֶל-כְּתֵף מוֹל-הָעֵרְבָה צְפוֹנָה וַיֵּרֶד הָעֵרְבָתָה:

מצודת דוד ועבר. משם עבר מעבר המקום הנקרא מול הערבה בצד הצפוני, ולא היתה אם כן מנחלת בנימין: **הערבתה**. היא בית הערבה המוזכר בגבול יהודה, והגבול היה מצפוננו: (מצודת דוד)

יט וְעָבַר הַגְּבוּל אֶל-כְּתֵף בֵּית-חַגְלָה צְפוֹנָה (וְהָיָה) וְהָיוּ | (תְּצַאוּתֵינוּ)
תְּצַאוּת הַגְּבוּל אֶל-לְשׁוֹן יָם-הַמֶּלַח צְפוֹנָה אֶל-קֶצֶה הַיַּרְדֵּן נִגְבָּה זֶה גְבוּל
נִגְבָּה:

כס"י אל לשון ים המלח צפונה. בצפוננו של לשון, נמצא כל הלשון בחלקו של יהודה: אל קצה הירדן. מקום שהירדן נופל בים המלח, והוא נמנה מקצוע מזרחית לפונית ליהודה, וכאן הוא מונה מקצוע דרומית מזרחית לצנימין :

מצודת דוד בית חגלה צפונה. וגם היא לא היתה מנחלת בנימין (ומה שהוזכר בנחלת בנימין 'בית חגלה', היא עיר אחרת ששמה כשמה) לשון ים המלח וכו'. רצה לומר, במקום שהירדן נופל בים המלח, והוא קצה הדרומי מהירדן, וקצה הצפוני מהים: **זה גבול נגב**. ממערב כלפי המזרח: (מצודת דוד)

מצודת ציון לשון. קצה הים המשוך כלשון : (מצודת ציון)

לכ וְהִירְדָן יִגְבַּל-אֶתְּךָ לְפָאֵת-קִדְמָה זֹאת נְחֹלֶת בְּנֵי בְנֵי־מִן לְגְבוּלֶיךָ לְמִשְׁפְּחֹתֶם: סָבִיב

רש"י והירדן יגבול אתו לפאת קדמה. הירדן היה לו לבנימין מאז מזרחי, שהירדן הולך על פני רוחב כל גבולו למזרח : (רש"י)

מצודת דוד יגבול אתו. יהיה לו לגבול בפאת המזרחי: **לגבולותיה**. את הגבולות המגבילים סביב את הנחלק לכל בני משפחותם: (מצודת דוד)

לכא וְהָיוּ הָעָרִים לְמִטָּה בְּנֵי בְנֵי־מִן לְמִשְׁפְּחוֹתֵיהֶם יְרִיחוֹ וּבֵית-חֶגְלָה וְעַמְקָ: קִצְיָ:

מצודת דוד למשפחותיהם. הנחלק למשפחותיהם: (מצודת דוד)

לכב וּבֵית הָעֶרְבָה וְצִמְרִים וּבֵית-אֵל: **לכג** וְהָעוֹיִם וְהַפָּרָה וְעַפְרָה: **לכד** וְכַפָּר (העמני) הַעַמְנָה וְהַעֲפָנִי וְגִבְעָ עָרִים שְׁתֵּים-עָשָׂרָה וְחִצְרֵיהֶן: **לכה** גִּבְעוֹן וְהַרְמָה וּבְאֵרוֹת: **לכו** וְהַמְצָפָה וְהַכְּפִירָה וְהַמְצָה: **לכז** וְרָקַם וְיִרְפָּאֵל וְתִרְאֵלָה: **לכח** וְצֹלַע הָאֵלֶף וְהַיְבוּסִי הִיא יְרוּשָׁלַם גִּבְעַת קְרִית עָרִים אַרְבַּע-עָשָׂרָה וְחִצְרֵיהֶן זֹאת נְחֹלֶת בְּנֵי-בְנֵי־מִן לְמִשְׁפְּחֹתֶם: (פ)

רש"י וצלע האלף והיבוסי היא ירושלים. כל אחת עיר לעממה, וכן גבעת, קרית, חמט, ערים, צפסוק, זה : (רש"י)

מצודת דוד וצלע האלף. ה' עיירות במקרא זה: צלע א', האלף ב', ירושלים ג', גבעת ד', קרית ה': (מצודת דוד)

יהושע פרק-יט

א וַיֵּצֵא הַגּוֹרֵל הַשְּׁנִי לְשִׁמְעוֹן לְמִטָּה בְּנֵי-שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָם וַיְהִי

נחלתם בתוך נחלת בני-יהודה:

רס"י ויאל הגורל השני. שני לבנימין, שגורל בנימין היה ראשון לשבעה השבטים שאמר יהושע לשלוחיו והתחלקו אותה לשבעה חלקים, שכבר נטלו יהודה ויוסף, כמו שנאמר שם (לעיל יח ה) : יהודה יעמוד על גבולו מנגב וגו', מכאן ואילך מונה והולך שבעה גורלות : (רס"י)

מצודת דוד **בתוך וכו'.** היה מובלע נחלת יהודה בתוך הגבול האמור למעלה : (מצודת דוד)

לב ויהי להם בנחלתם באר-שבע ושבע ומולדה:

מצודת דוד **באר שבע ושבע.** היא עיר אחת, ובשני השמות נקראה : (מצודת דוד)

גג ונחצר שועל ובלה ועצם: **גז** ואלתולד ובתול וחרמה: **גה** וצקלג ובית-המרפבות ונחצר סוטה: **גו** ובית לבאות ושרוחן ערים שלש-עשרה וסצריהן: **גז** עין | רמון ועטר ועשן ערים ארבע וסצריהן:

מצודת דוד **עין רימון.** הם בי עיירות: האחת עין, והשנית רימון : (מצודת דוד)

חח וכל-הנחצרים אשר סביבות הערים האלה עד-בפעלת באר ראמת נגב זאת נחלת מטה בני-שמעון למשפחתם:

מצודת דוד **ראמת נגב.** מקום הרם והגבוה בפאת הדרום : (מצודת דוד)

טט מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון כי-היה חלק בני-יהודה רב מהם וינחלו בני-שמעון בתוך נחלתם: (פ)

רס"י רב מהם. מן הראוי להם : (רס"י)

מצודת דוד **מחבל.** מהמחוז הניתן בתחלה לבני יהודה נתנו אחרי זה לבני

שמעון לנחלה: **כי היה**. כי הנחלה הניתן בתחלה לבני יהודה היתה מרובה מהראוי להם, ולזה נחלו בני שמעון בתוכם: (מצודת דוד)

מצודת ציון **מחבל**. ענין מחוז : (מצודת ציון)

ז ויעל הגזרל השלישי לבני זבולן למשפחתם ויהי גבול נחלתם עד-שריד:

מצודת דוד **עד שריד**. העומדת בסוף גבול ארץ ישראל, במקצוע צפונית מערבית : (מצודת דוד)

יא ועלה גבולם | לימה ומרעלה ופגע בדבשת ופגע אל-הנחל אשר על-פני יקנעם:

מצודת דוד **ועלה גבולם**. משריד בפאת המערבי מצפון כלפי הדרום: לימה. אל הים, ומשם למרעלה וכו': (מצודת דוד)

יב ושב משריד קדמה מזרח השמש על-גבול כסלת תבר ויצא אל-הדברת ועלה יפיע:

רס"י כסלות תבור. אומר אני שהוא לשון כסלים, פלנק"ס בלע"ז, לא בגובהו ולא בסיפולו אלא בסיפועו וסמוך לאמלעו קרוב ללד אחורים ומללד פניו, כדרך שהכסלים עומדות צבהמה, וצמקום שהוא אומר (להלן פסוק לד) : אזנות תבור, סמוך לראשו הוא צמקום האזנים : (רס"י)

מצודת דוד **ושב משריד**. ושב הגבול משריד ללכת ממערב כלפי המזרח בפאת הצפונה, והלך על גבול כסלות תבור וכו': (מצודת דוד)

יג ומשם עבר קדמה מזרחה גתה חפר עתה קצין ויצא רמון המתאר הנעה:

רס"י קדמה מזרחה גתה חפר. ממזרח לגת החפר, שם עירו של יונה בן אמיתי (מלכים ב יד כה) : עתה קצין. שם העיר עתה קצין : המתואר

הנעה. המוסב על נעה, כלומר מס תאר הגבול לנעה, וכן תרגם יונתן :
ונפיק לרמון ומתמן מסתחר לנעה : (כ"ז)

מצודת דוד ומשם. ומן יפיע עבר כלפי הדרום במזרחו של גת החפר, והיתה
אם כן מנחלת זבלון : **עתה קצין.** רצה לומר, ממזרח גת החפר עבר לעתה
קצין, והוא שם מקום : **המתאר הנעה.** אשר היה מסבב את הנעה : (מצודת
דוד)

מצודת ציון המתאר. המסבב : (מצודת ציון)

יד ונסב אתו הגבול מצפון חנתן והיו תצאתיו גי יפתח-אל:

מצודת דוד ונסב אתו. הגבול הזה סיבב את רמון בצפונה של חנתון אשר
עמדה בצפון רימון, אם כן רימון וחנתון והנעה היו משל זבלון : **והיו**
תוצאותיו. סוף הגבול של הרוחב כלה אל גי יפתח אל, אשר עמדה בגבול
צפוני של אשר : (מצודת דוד)

טו וקטת ונהלל ושמרון וידאלה ובית לחם ערים שתים-עשרה
וחצריהן:

מצודת דוד וקטת וכו'. רצה לומר, עם קטת וכו' היה שתים עשרה, כי
במקרא זה חשב חמש עיירות ושבע מאותן שזכר בהגבול, והנשארים היו
לבני השבת שמצדו : (מצודת דוד)

טז זאת נחלת בני-זבולן למשפחותם הערים האלה וחצריהן: (פ)
יז ליששכר יצא הגורל הרביעי לבני יששכר למשפחותם: **יח** והיו
גבולם יזרעאל והכסולת ושונם:

מצודת דוד ויהי גבולם. הגבול הלך ביזרעאל והיא היתה סמוכה לנחלת
מנשה, כי עמק יזרעאל היתה של מנשה כמו שכתוב למעלה (פסוק טז)
והכסולת. ומיזרעאל הלך לכסולת וכו' : (מצודת דוד)

יט וחפרים ושיאן ואנחרת: **כ** והרבית וקשיון ואבץ: **כא** ורמת ועין-
גנים ועין חדה ובית פצץ: **כב** ופגע הגבול בתבור (ושחצומה)
ושחצומה ובית שמש והיו תצאות גבולם הירדן ערים שש-עשרה

וּחְצֵרֶיהֶן:

מצודת דוד **ובית שמש.** לא זהו בית שמש הנזכר בנחלת נפתלי (פסוק לח) היושב בצפון יששכר, ולא זהו שהיה בגבול יהודה (לעיל טו י) גבולם. על שני הגבולים יאמר, על הצפוני ועל הדרומי, שניהם כלו אל הירדן: (מצודת דוד)

כג זאת נחלת מטה בני-יששכר למשפחתם הערים וחצריהן: (פ)
כד ויצא הגורל החמישי למטה בני-אשר למשפחתם: **כה** ויהי גבולם חלקת וחלי ובטן ואכשף:

מצודת דוד **ויהי גבולם.** הגבול הלו בפאת המערב, מדרום כלפי הצפון לחלקת **וכו':** (מצודת דוד)

כו ואלמלה ועמעד ומשאל ופגע בכרמל הימה ובשיחור לבנת:

מצודת דוד **ופגע.** הגבול פגע בכרמל העומדת במערב: (מצודת דוד)

כז ושב מזרח השמש בית דגן ופגע בזבלון ובגי יפתח-אל צפונה בית העמק ונעיאל ויצא אל-כבול משמאל:

מצודת דוד **ושב.** הגבול שב ממערב כלפי המזרח בפאת הצפוני, והלך אל בית דגון: **בזבלון.** בגבול זבולון שהיה בצפון: **ובגי יפתח אל צפונה.** מצפון לגי יפתח אל, והיתה אם כן מנחלת אשר, ולמולה כלתה רוחב גבול זבולון כמו שכתוב למעלה: **בית העמק.** מגי יפתח אל בא הגבול לבית העמק **וכו': משמאל.** מצפון כבול, והיתה אם כן משל אשר: (מצודת דוד)

כח ועברן ורחב וסמון וקנה עד צידון רבה:

מצודת דוד **ועברון.** משמאל כבול בא לעברון **וכו':** (מצודת דוד)

כט ושב הגבול הרמה ועד-עיר מבצר-צר ושב הגבול חסה (ויהיו) והיו תצאתיו הימה מחבל אכזיבה:

רפ"י מצדכר כר. קרוין כריכן קרוי תוקפא : כר. לשון כור : מחבל אכזיבה.
מעדכר אכזיבה, מגורל כזיב : (כפ"י)

מצודת דוד **ושב הגבול.** מצדון רבה חזר הגבול מצפון כלפי הדרום אל הרמה וכו' : **ושב הגבול חוסה.** מעיר מבצר צור חזר הגבול ממזרח כלפי המערב, אל חוסה : **מחבל אכזיבה.** כי מחוסה בא הגבול לחבל אכזיבה, ומשם כלה הגבול אל היס הגדול : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מבצר צור.** מבצר הבנוי בצור : (מצודת ציון)

זל **ועמה ואפק ורחב ערים עשרים ושתים וספריהן:**

מצודת דוד **ועומה ואפק ורחוב.** רצה לומר עם שלשת הערים האלה אשר לא עמדו על הגבול היה לו ערים עשרים ושתים והם שלש אלו ותשע עשרה מאלו שעמדו על הגבול והנשארים היו לבני השבט אשר אצלו : (מצודת דוד)

זלא זאת נחלת מטה בני-אשר למשפחתם הערים האלה וספריהן:
זב לבני נפתלי יצא הגורל הששי לבני נפתלי למשפחתם:

מצודת דוד **לבני נפתלי למשפחותם.** הנחלק לבני נפתלי לכל משפחה ומשפחה : (מצודת דוד)

זלג ויהי גבולם מחלף מאלון בצעננים ואדמי הנקב ויבנאל עד-לקום ויהי תצאתיו הירדן:

מצודת דוד **ויהי גבולם.** גבולם הלך בפאת הדרומי ממערב, כלפי המזרח מחלף וכו' : (מצודת דוד)

זלד ושב הגבול ימה אזנות תבור ויצא משם חויקה ופגע בזבלון מנגב ובאשר פגע מים וביהודה הירדן מזרח השמש:

מצודת דוד **ושב הגבול ימה.** חזר הגבול ממזרח כלפי המערב בפאת הצפוני, ובא לאזנות תבור : **מנגב.** מנגב של זבולון, והוא צפונה של נפתלי : **מים.** ממערבה של נפתלי, והוא מזרחה של אשר : **וביהודה הירדן.**

ובגבול יהודה פגע בהירדן העומד במזרח, כי גבול צפון יהודה כלה בקצה הירדן הדרומי, ולנפתלי היה כל הירדן לנחלה, אם כן פגע בגבול יהודה בסוף הירדן, והוא הדין שפגע בכל השבטים שהיה גבולם עד הירדן, אבל בא לומר שאף שהיה נחלת יהודה בסוף הדרומי, מכל מקום פגע גם בו: (מצודת דוד)

לנה וְעָרֵי מְבַצָּר הַצְּדִים צָר וְחֲמַת רִקַּת וְכַנְרֵת:

רס"י וערי מבצר. היו לנפתלי הנדים כר : (רס"י)

מצודת דוד **וערי מבצר**. רצה לומר, ואלה ערי המבצר של נפתלי הצדים וכו': (מצודת דוד)

לזו וְאֲדָמָה וְהַרְמָה וְחִצְוֹר: **לזז** וְקִדְשׁ וְאֲדָרְעִי וְעֵין חִצְוֹר: **לחא** וְיִרְאֹן וּמְגַד־אֵל חָרָם וּבֵית-עֵנָת וּבֵית שֹׁמֵשׁ עָרִים תְּשֻׁעַ-עֲשָׂרָה וְחִצְרֵיהֶן:

מצודת דוד **תשע עשרה**. רצה לומר, עם ערי המבצר היה לו תשע עשרה, שש עשרה ערי מבצר ועוד שלש מאלו שעמדו על הגבול, והנשארים היו לבני השבת שאצלו: (מצודת דוד)

לטט זֹאת נַחֲלַת מַטֵּה בְנֵי-נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם הָעָרִים וְחִצְרֵיהֶן: (פ) **למ** לְמַטֵּה בְנֵי-דָן לְמִשְׁפְּחֹתָם יָצָא הַגּוֹרֵל הַשְּׁבִיעִי: **למא** וַיְהִי גְבוּל נַחֲלָתָם צָרְעָה וְאַשְׁתָּאוֹל וְעִיר שֹׁמֵשׁ:

רס"י כרעה ואשתאול. משל יהודה היה (לעיל טו לג), ונפל גורל בני דן סמוך להם: (רס"י)

מצודת דוד **צרעה ואשתאול**. יתכן שאין אלו שהיו בגבול יהודה, ונחלת דן היה במקצוע צפונית מערבית של יהודה: (מצודת דוד)

למב וְשַׁעֲלָבִין וְאֵילֹן וַיִּתְּלָה: **למג** וְאֵילֹן וְתַמְנָתָה וְעַקְרוֹן:

מצודת דוד **ועקרון**. לא זהו שהיה בגבול יהודה: (מצודת דוד)

{מד} וְאֶלְתֵּקָה וְגִבְתּוֹן וּבַעֲלֹת: **{מה}** וַיְהִדּוּ וּבְנֵי-בָרְק וְגַת-רַמּוֹן: **{מו}** וַיְמִי
הַיִּרְקוֹן וְהַרְקוֹן עַם-הַגְּבוּל מוֹל יְפוֹ:

מצודת דוד עם הגבול וכו'. רצה לומר, הערים ההם היו מנחלת דן, עם
הגבול של מול יפו: (מצודת דוד)

{מז} וַיֵּצֵא גְבוּל-בְּנֵי-דָן מֵהֶם וַיַּעֲלוּ בְנֵי-דָן וַיִּלְחֲמוּ עִם-לָשֶׁם וַיִּלְכְּדוּ אוֹתָהּ
| וַיְכּוּ אוֹתָהּ לְפִי-חֶרֶב וַיִּרְשׁוּ אוֹתָהּ וַיֵּשְׁבוּ בָּהּ וַיִּקְרְאוּ לָלָשֶׁם דָּן כְּשֵׁם דָּן
אֲבִיהֶם:

רפ"י ויאל גבול בני דן מהם. כאן נטלו קצת, ועוד נפל להם גורל במקום
אחר רחוק מגבולם, ושאר שבטים מפסיקין ביניהם: וילחמו עם לשם.
לאחר זמן בימי עתניאל בן קנז, ובימי פסל מיכה, כמה שנאמר בספר
שופטים (יח 3): לשם. היא ליט האמורה בספר שופטים (יח 7): (רפ"י)

מצודת דוד ויצא גבול בני דן מהם. רצה לומר, גבול נחלת דן יצא בגורל
פחות מהראוי להם, ולא הספיק להם, ולזה עלו לאחר זה להלחם בלשם,
והוא ליש האמורה בספר שופטים (יח ז) והיתה מחוץ לגבול ארץ ישראל
ולא בגבולה (ובמקצוע צפונית מזרחית היתה מול נחלת נפתלי, כי אמרו
רבותינו זכרונם לברכה (בכורות נה א): ירדן נקרא על שם שירד מדן,
והוא לשם, והירדן הלא יתחיל במקצוע צפונית מזרחית, וזה שאמר
הכתוב (מלכים א ה ה): מדן ועד באר שבע, ורצה לומר, מקצה ארץ
ישראל עד קצהו באלכסון, כי דן היה במקצוע צפונית מזרחית, ובאר
שבע היה במקצוע דרומית מערבית, כי משל נחלת שמעון היתה שלקחו
בהמקצוע ההיא) (מח) הערים האלה. האמורים למעלה: (מצודת דוד)

מצודת ציון וירשו. מלשון ירושה: (מצודת ציון)

{מח} זאת נחלת מטה בני-דן למשפחתם הערים האלה וּחְצֵרֵיהֶן: (פ)
{מט} וַיְכּוּ לְנַחַל-אֶת-הָאָרֶץ לַגְּבוּלֵתִיָּה וַיִּתְּנוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל נַחֲלָה לַיהוֹשֻׁעַ
בֶּן-נוּן בְּתוֹכָם:

מצודת דוד לנחול. להנחיל על ידי הגורל: **לגבולתיה.** לפי הגבולים
האמורים למעלה: (מצודת דוד)

זב על-פי יהוה נתנו לו את-העיר אשר שאל את-תַּמְנַת-סֹרַח בְּהַר אֶפְרַיִם וַיִּבְנֶה אֶת-הָעִיר וַיֵּשֶׁב בָּהּ:

מצודת דוד על פי ה'. שאלו באורים ותומים, ועל פיהם נתנו לו את העיר אשר שאל, והיא תמנת סרח: (מצודת דוד)

רלבי"ג ואחר זה זכר שכבר נתנו ליהושע בן נון העיר אשר שאל והיה זה ע"פ ה' להעיד שלא היה משוא פנים בענין ירושי הארץ: (רלבי"ג)

זנא אלה הנחלת אשר נחלו אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן | וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן וְרָאשֵׁי הָאֲבוֹת לְמִטּוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל | בְּגוֹרָל | יְהוָה פָּתַח אֵהָל מוֹעֵד וַיְכַלּוּ מַחֲלָק אֶת-הָאָרֶץ: (פ)

רש"י חָסַר נחלו. הנחילו: (רש"י)

מצודת דוד נחלו. הנחילו לישראל בגורל: וראשי האבות למטות. ראשי בתי אבות של מטות בני ישראל: בגורל. חוזר לתחלת המקרא לומר אלה הנחלות אשר נחלו בגורל: ויכלו מחלק. השלימו חלוקת הארץ בגורל: (מצודת דוד)

יהושע פרק-כ

זא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: **זב** דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר תָּנוּ לָכֶם אֶת-עָרֵי הַמַּקְלָט אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי אֵלֵיכֶם בְּיַד-מֹשֶׁה:

מצודת דוד לכם. להנאתכם: (מצודת דוד)

מצודת ציון המקלט. על שם שקולטת את הרוצחים, שאין מדרך עיר אחרת להניח להרוצחים לדור בה: (מצודת ציון)

רלבי"ג ואחר זכר שכבר נתנו ערי מקלט מעבר לירדן כמו שבאה המצוה בזה בתורה ולא נצטרכנו לפר' בזה המקום דבר זו המצוה לפי שכבר

פירשנו זה בבאורינו לדברי תורה ונתנו גם כן ללויים ערים לשבת ומגרשיהם לבהמתם כמו שנזכר בתורה וזה גם כן היה על פי השם יתברך ובזה נשלם ללויים מה שאמר אחלקם ביעקב וגומר כי היו מפוזרים בכל השבטים (רלב"ג)

ג לְנוֹס שְׁמָה רוֹצֵחַ מִפֶּה-נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה בְּבִלִי-דַעַת וְהָיוּ לָכֶם לְמִקְלָט מִגָּאֵל הַדָּם:

מצודת דוד למקלט. לקלוט את הרוצח מיד גואל הדם, לבל יהרגנו כאשר יחם לבבו: (מצודת דוד)

מצודת ציון לנוס. ענין בריחה: בבלי דעת. בלא כוונה: מגואל. מלשון גאולה, כי בהנקם נקמת הנרצח, לגאולה תחשב לו: (מצודת ציון)

ד וְנָס אֶל-אֶחָת | מִהָעָרִים הָאֵלֶּה וְעָמַד פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וְדָבַר בְּאָזְנֵי זִקְנֵי-הָעִיר הַהִיא אֶת-דְּבָרָיו וְאָסְפוּ אֹתוֹ הָעִירָה אֲלֵיהֶם וְנָתְנוּ-לוֹ מְקוֹם יוֹשֵׁב עִמָּם:

מצודת דוד את דבריו. איך שגג בהרציחה: ואספו אותו. עם שלא ידעו שהאמת אתו: (מצודת דוד)

מצודת ציון ואספו. ענין הכנסה, כמו (שופטים יט טו) מאסף אותם: (מצודת ציון)

ה וְכִי יִרְדֹּף גָּאֵל הַדָּם אַחֲרָיו וְלֹא-יִסְגְּרוּ אֶת-הָרֹצֵחַ בְּיָדוֹ כִּי בְּבִלִי-דַעַת הִכָּה אֶת-רֵעֵהוּ וְלֹא-שָׁנָא הוּא לוֹ מִתְמוֹל שְׁלִשׁוֹם:

מצודת דוד גואל הדם. קרוב הנרצח, הרוצה לנקום נקמתו: אחריו. אל עיר מקלטו: ולא יסגירו. רצה לומר, אנשי העיר יעזרו להרוצח ולא ימסרו אותו ביד גואל הדם: כי בבלי דעת. אם הרג בבלי דעת: ולא שנא. לומר שהיה מערים בדבר: (מצודת דוד)

מצודת ציון יסגירו. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו) להסגיר לאדום: שלשום. יום השלישי מהיום הזה: (מצודת ציון)

ו וְיָשֵׁב | בְּעִיר הַהִיא עַד-עֲמֻדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפַּט עַד-מוֹת הַכֹּהֵן:

הַגְּדוֹל אֲשֶׁר יְהִי בַיָּמִים הָהֵם אַז | יָשׁוּב הַרוּצֵחַ וּבָא אֶל-עִירוֹ וְאֶל-
בֵּיתוֹ אֶל-הָעִיר אֲשֶׁר-נָס מִשָּׁם:

רפ"י עד עמדו וגו' למשפט. אם יפטר מגלות יפטר, ואם יתחייב גלות יחזור לעיר מקלטו (צמדכר לה כה) : ושם שם עד מות הכהן הגדול : (רפ"י)

מצודת דוד למשפט. לדונו אם הוא חייב גלות, וכאשר יצא חייב, יחזור לעיר מקלטו וישב בה עד ימות הכהן הגדול : אז. אחרי מות הכהן הגדול : (מצודת דוד)

וַיִּקְדְּשׁוּ אֶת-קֹדֶשׁ בְּגִלְיָל בְּהַר נֶפְתָּלִי וְאֶת-שָׂכָם בְּהַר אֶפְרָיִם וְאֶת-
קָרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּהַר יְהוּדָה:

מצודת ציון ויקדישו. ויזמינו, כמו (יואל ב טז) קדשו קהל : בגליל. בארץ הגליל, והוא שם מדינה בארץ ישראל : (מצודת ציון)

וַיִּמְעַבְּרֻ לְיִרְדֵּן יְרִיחוֹ מִזְרְחָה נְתָנוּ אֶת-בְּצֹר בַּמִּדְבָּר בְּמִישַׁר מִמֶּטֶה
רְאוּבֵן וְאֶת-רְאֵמֶת בְּגִלְעָד מִמֶּטֶה-גַּד וְאֶת-(גִּלּוֹן) גֹּלָן בַּבְּשָׁן מִמֶּטֶה
מְנַשֶּׁה:

רפ"י ומעבר לירדן יריחו מזרחה נתנו. בימי משה, שנאמר (דברים 7 מג) : את כלל צמדכר וגו' : (רפ"י)

וַיֵּט אֱלֹהֵי הַיּוֹם עָרֵי הַמּוֹעֵדָה לְכָל | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָגַר הָגַר בְּתוֹכָם לְנוֹס
שָׁמָּה כָּל-מִכָּה-נֶפֶשׁ בְּשָׂגָה וְלֹא יָמוּת בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם עַד-עֲמֹדוֹ לִפְנֵי
הָעֵדָה: (פ)

רפ"י המועדה. ההזמנה, היעודות לכך : (רפ"י)

מצודת דוד עד עמדו. עד יעמוד למשפט לדונו אם הוא חייב מיתה, וכאשר יצא חייב, אז ביד גואל הדם להמיתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון המועדה. מלשון ועד וקבוץ להתאסף בהן הרוצחים, כמו

(ישעיהו יד יג) בהר מועה (ד) הניח. מלשון מנוחה : (מצודת ציון)

יהושע פרק-כא

א וַיִּגְשׁוּ רֵאשֵׁי אָבוֹת הַלְוִיִּם אֶל-אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן וְאֶל-
רֵאשֵׁי אָבוֹת הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: **ב** וַיִּדְבְּרוּ אֲלֵיהֶם בְּשִׁלְהַ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
לֵאמֹר יְהוָה צִוָּה בְּיַד-מֹשֶׁה לְתֵת-לָנוּ עָרִים לְשִׁבְתֵּנוּ וּמִגְרָשֵׁיהֶן לְבִהְמֹתֵנוּ:

מצודת דוד לתת לנו וכו'. רצה לומר, ולזאת תנו לנו: (מצודת דוד)

ג וַיִּתְּנוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לְלוֹוִיִּם מִנְחָלָתָם אֶל-פִּי יְהוָה אֶת-הָעָרִים הָאֵלֶּה
וְאֶת-מִגְרָשֵׁיהֶן:

מצודת דוד אל פי ה'. על פי מצותו: האלה. האמורות למטה: (מצודת דוד)

ד וַיֵּצֵא הַגּוֹרֵל לְמִשְׁפַּחַת הַקֵּהָתִי וַיְהִי לִבְנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֵן מִן-הַלְוִיִּם
מִמַּטֵּה יְהוּדָה וּמִמַּטֵּה הַשִּׁמְעוֹנִי וּמִמַּטֵּה בִנְיָמִן בַּגּוֹרֵל עָרִים שְׁלֹשׁ
עֶשְׂרֵה:

מצודת דוד מן הלוויים. שהיו מן הלוויים, מבני לוי: ממטה יהודה. הגורל בא
להם ממטה יהודה וכו': (מצודת דוד)

ה וְלִבְנֵי קֵהַת הַנּוֹתָרִים מִמִּשְׁפַּחַת מַטֵּה-אֶפְרַיִם וּמִמַּטֵּה-דָן וּמִחֲצֵי
מַטֵּה מְנַשֶּׁה בַּגּוֹרֵל עָרִים עֶשְׂרֵה: **(ו)**

כ"י ולבני קהת הנותרים. הם בני משה, ובני יאהר, וחברון ועוזיאל:
ממשפחת מטה אפרים. מנחלת שבט בני אפרים נפלו להם חלה הערים,
שבכל שבט ושבט נטלו כמה שנאמר (במדבר לה ח): מאת הרב תרבו
ומאת המעט תמעטו איש כפי נחלתו אשר ינחלו יתן מעריו ללוויים: (כ"י)

מצודת דוד הנותרים. כי בני אהרן שהיו מבני קהת לקחו ממטה יהודה וכו', והנותרים מבני קהת שהם בני משה ובני יצהר וחברון ועזיאל לקחו ממטה אפרים וכו': (מצודת דוד)

ז וּלְבָנֵי גֵרְשׁוֹן מִמִּשְׁפַּחֹת מִטֵּה-יִשָּׁשְׁכָר וּמִמִּטֵּה-אֲשֶׁר וּמִמִּטֵּה נַפְתָּלִי וּמִחֲצֵי מִטֵּה מְנַשֶּׁה בְּבָשָׁן בְּגֹרֶל עָרִים שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה: (o)

מצודת דוד בבשן. רצה לומר, החצי שלקחו נחלתם בעבר הירדן המזרחי בארץ הבשן: (מצודת דוד)

ז לְבָנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם מִמִּטֵּה רְאוּבֵן וּמִמִּטֵּה-גָד וּמִמִּטֵּה זְבוּלֹן עָרִים שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה:

מצודת דוד למשפחותם. הנחלק לשבת בהן משפחה משפחה לבד, ופירש באחד, וכמו כן בכולן: (מצודת דוד)

ח וַיִּתְּנוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לְלוֹיִם אֶת-הָעָרִים הָאֵלֶּה וְאֶת-מִגְרָשֵׁיהֶן כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד-מֹשֶׁה בְּגֹרֶל: (פ)

מצודת דוד בגורל. מי מהשבטים יתן למי מן הלויים: (מצודת דוד)

ט וַיִּתְּנוּ מִמִּטֵּה בְנֵי יְהוּדָה וּמִמִּטֵּה בְנֵי שִׁמְעוֹן אֶת הָעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר-יִקְרָא אֹתָהֶן בְּשֵׁם:

רס"י אֲשֶׁר יִקְרָא אֹתָהֶן בְּשֵׁם. לפי שלא הזכיר למעלה את שמות הערים שנתנו להם, ולמטה הוא מפרש את שמותם, לכך אמר: אֲשֶׁר יִקְרָא אֹתָהֶן בְּשֵׁם:

מצודת דוד אשר יקרא. רצה לומר, אשר למטה בענין, יפרש השמות: (מצודת דוד)

י וַיְהִי לְבָנֵי אֶהֱרֹן מִמִּשְׁפַּחֹת הַקֹּהֲנִי מִבְּנֵי לְוִי כִּי לָהֶם הָיָה הַגֹּרֶל

ריאשנה:

מצודת דוד **ממשפחות.** אשר היו ממשפחות הקהתי: **כי להם וכו'**
ראשונה. רצה לומר, לפי שבא להם הגורל ראשונה, לזה לקחו ראשונה,
ולא בעבור מעלת הכהונה: (מצודת דוד)

יא ויתנו להם את-קרית ארבע אבי הענוק היא חברון בהר יהודה
ואת-מגרשה סביבתייה: **יב** ואת-שדה העיר ואת-חצריה נתנו לכלב
בן-יפנה באחזתו: (o)

מצודת דוד **באחזתו.** בחלק נחלתו: (מצודת דוד)

יג ולבני אהרן הפהן נתנו את-עיר מקלט הרצח את-חברון ואת-
מגרשה ואת-לבנה ואת-מגרשה:

מצודת דוד **ולבני וכו' נתנו.** את כל מספר הערים האלה: (מצודת דוד)

יד ואת-יתר ואת-מגרשה ואת-אשתמע ואת-מגרשה: **טו** ואת-חלן
ואת-מגרשה ואת-דבר ואת-מגרשה: **טז** ואת-עין ואת-מגרשה ואת-
יטה ואת-מגרשה את-בית שמש ואת-מגרשה ערים תשע מאת שני
השבטים האלה: (פ) **יז** וממטה בנימן את-גבעון ואת-מגרשה את-
גבע ואת-מגרשה: **יח** את-ענתות ואת-מגרשה ואת-עלמון ואת-
מגרשה ערים ארבע:

יט ואת עלמון. ודברי הימים (א ו מה): ואת עלמת, הוא בחורים,
סיונתן (שמואל ב ג טז) מתרגם אותה: עלמות: את מגרשה סביבותיה.
אלפים אמה לכל רוח: (כ"י)

יט כל-ערי בני-אהרן הפהנים שלש-עשרה ערים ומגרשיהן: (o)
כ ולמשפחות בני-קהת הלויים הנותרים מבני קהת ויהי ערי גורלם
ממטה אפרים: **כא** ויתנו להם את-עיר מקלט הרצח את-שכם ואת-
מגרשה בהר אפרים ואת-גזר ואת-מגרשה: **כב** ואת-קבצים ואת-
מגרשה ואת-בית חורן ואת-מגרשה ערים ארבע: (o) **כג** וממטה-דן

אֶת-אֶלְתֵּקָא וְאֶת-מִגְרָשָׁה אֶת-גְּבַתּוֹן וְאֶת-מִגְרָשָׁה: **לכד** אֶת-אֵילֹן
 וְאֶת-מִגְרָשָׁה אֶת-גַּת-רְמוֹן וְאֶת-מִגְרָשָׁה עָרִים אַרְבַּע: (o)
לכה וּמִמְחֻצֵי מִטָּה מִנְשֵׂה אֶת-תַּעֲנֵךְ וְאֶת-מִגְרָשָׁה וְאֶת-גַּת-רְמוֹן
 וְאֶת-מִגְרָשָׁה עָרִים שְׁתֵּי־מֵ: **לכז** כָּל-עָרִים עָשָׂר וּמִגְרָשִׁיהֶן לְמִשְׁפְּחוֹת
 בְּנֵי-קֵהֶת הַנּוֹתְרִים: (o) **לכח** וְלִבְנֵי גְרִשׁוֹן מִמִּשְׁפַּחַת הַלְוִיִּם מִחֻצֵי מִטָּה
 מִנְשֵׂה אֶת-עִיר מִקְלַט הַרְצַח אֶת-(גְּלוֹן) גּוֹלָן בְּבִשָּׁן וְאֶת-מִגְרָשָׁה וְאֶת-
 בְּעֻשְׁתָּרָה וְאֶת-מִגְרָשָׁה עָרִים שְׁתֵּי־מֵ: (o) **לכט** וּמִמִּטָּה יִשְׁשָׁכָר אֶת-
 קִשְׁיוֹן וְאֶת-מִגְרָשָׁה אֶת-דְּבָרֶת וְאֶת-מִגְרָשָׁה: **למ** אֶת-יְרֵמוֹת וְאֶת-
 מִגְרָשָׁה אֶת-עֵין גַּנִּים וְאֶת-מִגְרָשָׁה עָרִים אַרְבַּע: (o) **לנ** וּמִמִּטָּה אֲשֶׁר
 אֶת-מִשְׁאֵל וְאֶת-מִגְרָשָׁה אֶת-עַבְדּוֹן וְאֶת-מִגְרָשָׁה: **לנא** אֶת-חֶלְקֵת
 וְאֶת-מִגְרָשָׁה וְאֶת-רְחֹב וְאֶת-מִגְרָשָׁה עָרִים אַרְבַּע: (o) **לנב** וּמִמִּטָּה
 נִפְתָּלִי אֶת-עִיר | מִקְלַט הַרְצַח אֶת-קֹדֶשׁ בְּגִלְלִיל וְאֶת-מִגְרָשָׁה וְאֶת-חַמַּת
 דָּאָר וְאֶת-מִגְרָשָׁה וְאֶת-קֶרְתָּן וְאֶת-מִגְרָשָׁה עָרִים שְׁלֹשׁ: **לנג** כָּל-עָרֵי
 הַגְּרִשְׁנִי לְמִשְׁפְּחוֹתֵם שְׁלֹשׁ-עָשָׂרָה עִיר וּמִגְרָשִׁיהֶן: (o) **לנד** וּלְמִשְׁפְּחוֹת
 בְּנֵי-מְרָרִי הַלְוִיִּם הַנּוֹתְרִים מֵאֵת מִטָּה זְבוּלָן אֶת-יִקְנֵעַם וְאֶת-מִגְרָשָׁה
 אֶת-קֶרְתָּה וְאֶת-מִגְרָשָׁה: **לנה** אֶת-דַּמְנָה וְאֶת-מִגְרָשָׁה אֶת-נְהַלֵּל וְאֶת-
 מִגְרָשָׁה עָרִים אַרְבַּע: **לנו** וּמִמִּטָּה רְאוּבֵן אֶת-בְּצֹר וְאֶת-מִגְרָשָׁה וְאֶת-
 יְהֻצָּה וְאֶת-מִגְרָשָׁה: **לנז** אֶת-קַדְמוֹת וְאֶת-מִגְרָשָׁה וְאֶת-מִיִּפְעֵת וְאֶת-
 מִגְרָשָׁה עָרִים אַרְבַּע: **לנח** וּמִמִּטָּה-גַּד אֶת-עִיר מִקְלַט הַרְצַח אֶת-רַמַּת
 בְּגִלְעָד וְאֶת-מִגְרָשָׁה וְאֶת-מַחְנִים וְאֶת-מִגְרָשָׁה: **לנט** אֶת-חֶשְׁבוֹן וְאֶת-
 מִגְרָשָׁה אֶת-יַעֲזָר וְאֶת-מִגְרָשָׁה כָּל-עָרִים אַרְבַּע: **למ** כָּל-הָעָרִים לִבְנֵי
 מְרָרִי לְמִשְׁפְּחוֹתֵם הַנּוֹתְרִים מִמִּשְׁפְּחוֹת הַלְוִיִּם וַיְהִי גוֹרְלָם עָרִים שְׁתֵּי־
 עָשָׂרָה: (o) **למא** כָּל עָרֵי הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ אַחֲזַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל עָרִים אַרְבַּעִים
 וּשְׁמֹנֶה וּמִגְרָשִׁיהֶן: **למב** תְּהִי־יֵנָה הָעָרִים הָאֵלֶּה עִיר עִיר וּמִגְרָשִׁיהָ
 סְבִיבֹתֶיהָ כֵּן לְכָל-הָעָרִים הָאֵלֶּה:

מצודת דוד תהיינה. להלויים: עיר עיר. לכל עיר ועיר מגרשיה סביבותיה: (מצודת דוד)

למג וַיִּתֵּן יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָתֵת לְאֲבוֹתָם
 וַיִּרְשׁוּהָ וַיֵּשְׁבוּ: **כה**: (פ)

רלב"ג ואח"כ זכר שלא נפל דבר מכל הדבר הטוב אשר דבר ה' אל בית
 ישראל הכל בא ואף על פי שכבר נשארו בהן עדין כמו שזכר במה שקדם
 הנה זה בלתי סותר מה שנזכר בזה המקום כי כל הגוים אשר נלחמו בהם
 נפלו בידם ואולם נשארו אלו בסבת עצלות יהושע וישראל לא בסבת
 העדר השגחת השם ית' מהם: (רלב"ג)

[מד] וַיִּנַּח יְהוָה לָהֶם מִסְבִּיב כָּל־אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לְאַבְרָם וְלֹא-עָמַד אִישׁ בְּפָנֵיהֶם מִכָּל-אֲיִבֵיהֶם אֵת כָּל-אֲיִבֵיהֶם נָתַן יְהוָה בְּיָדָם:

מצודת דוד וינח ה'. נתן להם מנוחה מסביב ולא נתגרו בהם הגוים : ולא עמד. לא נתקיים : (מצודת דוד)

[מה] לֹא-נָפַל דָּבָר מִכָּל הַדְּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה אֶל-בֵּית יִשְׂרָאֵל הַכֹּל בָּא:

מצודת דוד לא נפל דבר. לא נחסר שום דבר : (מצודת דוד)

יהושע פרק-כב

[א] אַז יִקְרָא יְהוֹשֻׁעַ לְרֵאשִׁי וְלַגְדֵי וְלַחֲצֵי מַטֵּה מְנַשֶּׁה:

רלב"ג ואחר זכר שכבר קרא יהושע לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה והזהירם מאד לשמור התורה וברכסם ושלחם לאהליהם בנכסי רבים ומקנה רב ובזהב ובכסף ובנחשת וברזל ובשלמות הרבה כי חלקו שלל אויביהם עם אחיהם וכן היה ראוי כי כן חלקו כל ישראל שלל הערים אשר באו להם בנחלה כמו שנזכר בתורי : (רלב"ג)

[ב] וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אַתֶּם שְׂמֵרְתֶּם אֵת כָּל-אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַתִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי לְכָל אֲשֶׁר-צִוִּיתִי אֶתְכֶם:

מצודת דוד אשך צוה. שתעברו חלוצים לפני בני ישראל למלחמה : (מצודת דוד)

[ג] לֹא-עֲזַבְתֶּם אֶת-אֲחֵיכֶם זֶה יָמִים רַבִּים עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְשִׁמְרְתֶם אֶת-מִשְׁמַרְת מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: **[ד]** וְעַתָּה הִנֵּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְאַחֲיֶיכֶם

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם וְעַתָּה פָּנוּ וּלְכוּ לָכֶם לְאֶהְלִיכֶם אֶל-אֶרֶץ אַחֲזַתְכֶם אֲשֶׁר
| נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן:

מצודת דוד הניח. נתן להם מקום מנוחה: **פנו ולכו**. פנו מכאן, ולכו וכו':
(מצודת דוד)

ה רק | שִׁמְרוּ מְאֹד לַעֲשׂוֹת אֶת-הַמִּצְוָה וְאֶת-הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם
מֹשֶׁה עֶבֶד-יְהוָה לְאֶהְבָּה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלִלְקַח בְּכָל-דַּרְכָיו וְלִשְׁמֹר
מִצְוֹתָיו וּלְדַבְּקָה-בּוֹ וּלְעַבְדּוֹ בְּכָל-לִבְבְּכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם:

מצודת דוד רק שמרו מאד. אף אם תרחיקו ממשכן ה': (מצודת דוד)

ו וַיְבָרְכֶם יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁלַחם וַיִּלְכוּ אֶל-אֶהְלִיָּהֶם: **(ו)** וְלַחֲצִי | שֶׁבֶט
הַמִּנְשָׁה נָתַן מֹשֶׁה בְּבִשָּׁן וְלַחֲצִי נָתַן יְהוֹשֻׁעַ עִם-אֲחֵיהֶם (מעבר) בְּעֵבֶר
הַיַּרְדֵּן יָמָה וְגַם כִּי שִׁלַּחם יְהוֹשֻׁעַ אֶל-אֶהְלִיָּהֶם וַיְבָרְכֶם:

רס"י וגם כי שלחם יהושע. לחצי שבט המנשה, כאשר שלח את בני ראובן
וגל
(רס"י)

מצודת דוד ולחצי שבט המנשה. בזה יתן טעם למה היה רק חצי שבט
המנשה עם בני ראובן ובני גד: **וגם כי שלחם**. רצה לומר, וגם זאת דבר
להם כאשר שלחם והוא הדבר הנאמר במקרא שלאחריו: (מצודת דוד)

ז וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵאמֹר בְּנֹכְסִים רַבִּים שׁוּבוּ אֶל-אֶהְלִיכֶם וּבְמִקְנֵה רֶב-
מְאֹד בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבְנַחֲשֵׁת וּבְבַרְזֵל וּבְשִׁלְמוֹת הַרְבֵּה מְאֹד חִלְקוּ שְׁלֵל-
אֲיִבֵיכֶם עִם-אֲחֵיכֶם: **(ז)**

רס"י עם אחיכם. בני ראובן ובני גד. ויש פותרין: עם אחיכם, שנסארו
לשמור את הערים עם הנשים והטף, ולא עזרו את הירדן עם החלוצים,
גם הם נטלו חלק בצזה: (רס"י)

מצודת דוד אליהם. לבני ראובן, ולבני גד ולחצי שבט מנשה: **עם אחיכם**.
הם אשר נשארו בעבר הירדן לשמור הנשים והטף והרכוש: (מצודת דוד)

מצודת ציון בנכסים. זה הלשון ידוע בדברי רבותינו זכרונם לברכה כלול בה זהב וכסף וכלים ומקנה וכו', וכן (קהלת ה יח) עושר ונכסים : **ובשלמות.** ובבגדים, ויתהפך משמלה שלמה, כמו מכבש כשב : (מצודת ציון)

טו וַיָּשְׁבוּ וַיֵּלְכוּ בְּנֵי-רְאוּבֵן וּבְנֵי-גַד וַחֲצִי | שֶׁבֶט הַמְּנַשֶּׁה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשְׁלָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן לְלָקֵת אֶל-אֶרֶץ הַגִּלְעָד אֶל-אֶרֶץ אַחֲזֵתָם אֲשֶׁר גָּאֲחָזוּ-בָּהּ עַל-פִּי יְהוָה בְּיַד-מֹשֶׁה: **טז** וַיָּבֹאוּ אֶל-גְּלִילוֹת הַיַּרְדֵּן אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹנוּ בְּנֵי-רְאוּבֵן וּבְנֵי-גַד וַחֲצִי שֶׁבֶט הַמְּנַשֶּׁה שָׁם מִזְבֵּחַ עַל-הַיַּרְדֵּן מִזְבֵּחַ גָּדוֹל לְמִרְאָה:

מצודת דוד אשר בארץ כנען. רצה לומר, בשפת הירדן המערבי שהוא מארץ כנען : **למראה.** רצה לומר, להיות למראה עינים, לא לעולה וזבח : (מצודת דוד)

מצודת ציון על. אצל : (מצודת ציון)

רלבי"ג עוד זכר שבשובי לנחלתם מעבר לירדן בנו אצל הירדן מזבח גדול למראה וחשבו ישראל שעשו זה להקריב עליו ונקהלו שילה לעלות עליהם לצבא והיתה עצתם לשלוח להם תחלה פנחס בן אלעזר הכהן ועשרה נשיאים עמו מתשעת המטות וחצי המטה לדעת מה זה ועל מה זה ולהזהירם ולהוכיחם על זה כי כבר הוזהרו בתורה מעשות במת ציבור זולתי משכן ה' וגם במה ליחיד נאסרה מעת באו אל המנוחה ואל הנחלה והנה היה משכן שילה מנוחה כמו שנתבאר בסוף זבחים ובית עולמים היה נחלה ולפי זה הענין היה מרד בה' כי הכונה בשלא יעבד השם יתברך כי אם במקום אחד הוא להורו' על היותו אחד כמו שביארנו בביאורנו לדברי התורה וזה הפך מה שעשו ישראל כשנשקעו בעי'ג עד שתמצא שכבר היו להם בתי עבודת אלילים בכל עריהם אמר הנביא מספר גנותן כי מספר עריך היו אלהיך יהודה הנה אמרו ישראל לעלות עליה' לצבא להוכיחם על זה ולבער הרע מקרבם כי זה מדרכי התורה כמו שנתבאר בתורה בעיר הנדחת ולזאת הסבה עלו ישראל לצבא על אחיהם על דבר פילגש בגבעה והסבה בזה שישמעו הנשאים וייראו ולא יוסיפו לעשות הרע הזה כי אולי ילמדו מזה הנשאים ויסתבכו כלם בזה הפועל המגונה הלא תראה כי ירבעם בן נבט התחיל במרד ונמשכו למריו כל מלכי ישראל הבאים אחריו ונשקעו בו גם כן בסוף הענין מלכי יהודה והיה זה סבת גלות ישראל מארצם ואבדן רבים מהם ולזאת הסבה אחשב שאמרו פנחס והנשיאים לבני ראובן ולבני גד ולחצי שבט המנשה המעט לנו את עון פעור אשר לא הטהרנו ממנו עד היום הזה ויהי הנגף וגו' : (רלבי"ג)

יא וַיִּשְׁמְעוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לְאֹמֶר הַנָּה בָנוּ בְנֵי-רְאוּבֵן וּבְנֵי-גָד וַחֲצִי שֵׁבֶט
הַמְּנַשֶּׁה אֶת-הַמִּזְבֵּחַ אֶל-מוֹל אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל-גְּלִילוֹת הַיַּרְדֵּן אֶל-עֵבֶר בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: **יב** וַיִּשְׁמְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְהֻלוּ כָּל-עֵדֶת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שְׁלֵה
לְעֹלֹת עֲלֵיהֶם לְצַבָּא: (פ)

רס"י לַעֲלֹת עֲלֵיהֶם לְצַבָּא. לְפִי שְׁנֵאִסְרוּ הַצְּמֹת מִשְׁנֵקֶצֶע הַמַּשְׁכָּן בְּשִׁילָה
: (רס"י)

מצודת דוד **לצבא**. אִם לֹא יִתְקַנוּ אֶת אֲשֶׁר עֹוֹתוֹ, כִּי הֵם חֲשָׁבוּ שֶׁעֲשָׂאוּהוּ
לְעֹלָה וּזְבַח: (מצודת דוד)

מצודת ציון **לצבא**. כְּמוֹ בַצַּבָּא, וּבָאָה הַלְמִי"ד בַּמְּקוֹם הַבִּי"ת, וְכֵן (וַיִּקְרָא
כֹּז) לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב, וּמִשְׁפָּטוֹ בְּחָרֵב: (מצודת ציון)

יג וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-בְּנֵי-רְאוּבֵן וְאֶל-בְּנֵי-גָד וְאֶל-חֲצִי שֵׁבֶט-
מְנַשֶּׁה אֶל-אֶרֶץ הַגְּלָעָד אֶת-פִּינְחָס בֶּן-אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן:

מצודת דוד **וישלחו**. טַרְם עָלוּ לַצַּבָּא, שְׁלְחוּ לְהוֹכִיחַם, כִּי אוֹלֵי יִשׁוּבוּ:
(מצודת דוד)

יד וַעֲשֶׂרָה נְשָׂאִים עִמּוֹ נְשִׂיא אֶחָד נְשִׂיא אֶחָד לְבַיִת אָב לְכָל מִטּוֹת
יִשְׂרָאֵל וְאִישׁ רֹאשׁ בֵּית-אֲבוֹתָם הֵמָּה לְאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד **ואיש**. כָּל אֶחָד מֵעֲשָׂרָה הַנְּשִׂאִים הִיָּה הָרֹאשׁ לְבַיִת אֲבוֹתָם,
וְהֵמָּה הָיוּ הָרֹאשִׁים לְכָל אֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל: (מצודת דוד)

טו וַיָּבֹאוּ אֶל-בְּנֵי-רְאוּבֵן וְאֶל-בְּנֵי-גָד וְאֶל-חֲצִי שֵׁבֶט-מְנַשֶּׁה אֶל-אֶרֶץ
הַגְּלָעָד וַיְדַבְּרוּ אֲתָם לֵאמֹר: **טז** כֹּה אָמְרוּ כָּל | עֵדֶת יְהוָה מָה-הַמַּעַל
הַזֶּה אֲשֶׁר מַעֲלַתֶּם בְּאֵלֵהי יִשְׂרָאֵל לְשׁוּב הַיּוֹם מֵאַחֲרֵי יְהוָה בְּבָנוֹתְכֶם
לְכֶם מִזְבֵּחַ לְמַרְדְּכָם הַיּוֹם בֵּיהוָה:

מצודת דוד **מה המעל**. רָצָה לוֹמֵר, לְמָה מַעֲלַתֶּם בְּה': **בבנותכם**. בְּמָה
שְׁבַנִיתֶם: **למרדכם**. לַעֲשׂוֹת בְּזָה מְרִידָה בְּה': (מצודת דוד)

מצודת ציון **המעל**. הַחֲטָא וּפְשַׁע: (מצודת ציון)

יז הַמַּעַט-לָנוּ אֶת-עֵוֹן פְּעוֹר אֲשֶׁר לֹא-הִטְהַרְנוּ מִמֶּנּוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְיְהִי הַנֶּגֶף בְּעַדְתּוֹ יְהוָה:

מצודת דוד **המעט**. רצה לומר, וכי העון שבידנו מאז האם קל הוא: **עון פעור**. העון שעבדו לפעור: **לא הטהרנו**. רצה לומר, לא נתכפר מכל וכל: **בעדת ה'**. אף באלו שלא חטאו: **היה הנגף**. על שלא מיחו: (מצודת דוד)

יח וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ הַיּוֹם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְהָיָה אַתֶּם תִּמְרְדוּ הַיּוֹם בְּיַהוָה וּמָחָר אֶל-כָּל-עַדְתּוֹ יִשְׂרָאֵל יִקְצָף:

מצודת דוד **אתם תמרדו**. ואנו הלא נקיים אנחנו מזה העון: **ומחר**. רצה לומר, לאחר זמן בעת התשלומין, יקצוף ה' על כולם על שלא מיחו, ונהיה כולם נלקים על ידו, אם כן, בעל כרחנו צריכין אנו למחות בידכם: (מצודת דוד)

מצודת ציון **ומחר**. יש מחר שהוא לאחר זמן רב, וכן (שמות יג יד) כי ישאלך **בנד** **מחר**: (מצודת ציון)

רלב"ג ואתם תשובו היום מאחרי ה' והיה אם אתם תמרדו בה' היום ומחר אל כל עדת ישראל יקצוף והנה אמרו זה כי אולי זה העון משך לב קצת העם עד שכמעט לא הטהרו ממנו עדין כי קצתם למדו מזה ונסתבכו בחטא הסתבכות מה כי זה דרך המרי ועוד כי הנגף היה בעדת ה' בעבור חטא היחידים מצד התאחדות שהיו מתאחדים בו כלל העם יקרה עונש לכלל בעבור חטא היחיד כמו שביארנו הסבה בזה בעון עכן ולזה יקרה שישובו היום מאחרי ה' ומחר אל כל עדת ישראל יקצוף אם מפני ההתאחדות שיהיה סבה לסור השגחות השם יתברך מהם כמו שבארנו במה שקדם ויקרה מזה העונשים בכללם על חטא אלו השבטים אם מפני המשכם אל החטא ולמדם קצתם מקצתם ולזה אמרו אותנו אל תמרדו כי מרדם בה' יהיה מרד בחטא ויהיה מרד בהם כי יראתם פן יספו בעונם ומצד האחר היה מרד גם כן וזה כי הפרטים הם תחת הכלל ושם היתה סנהדרי גדולה אשר כל השבטים היו תחתיהם ואם יפרדו מהם ימרדו בזה: (רלב"ג)

יט וְאַךְ אִם-טִמְאַה אֶרֶץ אַחֲזַתְכֶם עָבְרוּ לָכֶם אֶל-אֶרֶץ אַחֲזַת יְהוָה אֲשֶׁר שָׁכַן-שָׁם מִשְׁפַּחַת יְהוָה וְהֶאֱחָזוּ בְּתוֹכָנוּ וּבְיַהוָה אֶל-תִּמְרְדוּ וְאַתָּנוּ אֶל-תִּמְרְדוּ בְּבִנְתְּכֶם לָכֶם מִזְבֵּחַ מִבְּלַעֲדֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

רס"י אם טמאה ארץ אחזתכם. שלא בחר הקדוש ברוך הוא להסרות צה שכינתו : ואותנו אל תמרוזו. כמו, וזנו אל תמרוזו : (רס"י)

מצודת דוד ואך אם טמאה. אם בעיניכם טמאה ארץ אחוזתכם לפי שאין המשכן שם, ובעבור זה תחשבו לומר שאין השגחת המקום עליכם רק על ידי אמצעות השר השורר, ואליו תעשו המזבח לעולה וזבח : **עברו לכם**. הלא זאת עשו עברו הנה והאחזו נחלה בתוכנו : **ובה' אל תמרזו**. כי גם בדבר זה יחשב למורד בה' : **ואותנו אל תמרזו**. כי הואיל ועל ידכם יבוא הקצף על כולנו, הרי הוא כאלו מרדתם בנו : **בבנותכם**. במה שבניתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ואותנו**. ענינו, כמו ובנו : **מבלעדי**. ענינו כמו זולת, וכן (בראשית יד כד) בלעדי רק אשר אכלו הנערים : (מצודת ציון)

כז הלא | עכן בן-זרח מעל מעל בחרם ועל-כל-עדת ישראל ה'ה קצף והוא איש אַחַד לא גוע בעונו : (פ)

מצודת דוד **לא גוע בעונו**. תחסר מלת לבד, ורצה לומר, אף שהיה רק איש אחד ואין בדבר חלול ה', מכל מקום לא גוע הוא לבד, כי הקצף היה על כולם : (מצודת דוד)

כח ויענו בני-ראובן ובני-גד וחצי שבט המנשה וידברו את-ראשי אלפי ישראל : **כב** אל | אלהים | יהוה אל | אלהים | יהוה הוא ידע וישראל הוא ידע אם-במרד ואם-במעל ביהוה אל-תושיענו היום הזה :

רס"י אל אלהים ה'. אל כל האלהים הוא ה' היודע כי לא צמרד וגו', וכספך לומר שתי פעמים אלהים, בעולם הזה ובעולם הבא : אל תושיענו. כלפי שכינה אמרו : (רס"י)

מצודת דוד **אל אלהים ה'**. רצה לומר ה' שהוא אל על כל אלהים, והם המלאכים הקרואים אלהים, וכפלו דבריהם לחזק מאמרם : **הוא יודע**. מאז יודע הוא שלבנו נאמן לפניו : **וישראל הוא ידע**. רצה לומר, ובהאריך הזמן גם ישראל ידע ויכיר כי כנים אנחנו : **אל תושיענו**. הסבו פניהם כלפי מעלה, ואמרו אם מעשה המזבח היה במרד ובמעל, אזי אל תושיענו היום הזה, ולא תאריך אפך : (מצודת דוד)

{כג} לְבָנוֹת לָנוּ מִזְבֵּחַ לְשׁוּבַת יְהוָה וְאִם-לְהַעֲלוֹת עָלָיו עֹלָה וּמִנְחָה וְאִם-לַעֲשׂוֹת עָלָיו זְבָחֵי שְׁלָמִים יְהוָה הוּא יִבְקֹשׁ:

רש"י הוא יבקש. יפרע ממנו : (רש"י)

מצודת דוד לבנות. רצה לומר, אם הכוונה היתה לבנות לנו מזבח לשוב מה' וכו': ה' הוא יבקש. אם הכוונה היתה על זאת, אזי יבקש ה' מאתנו וישלם גמול: (מצודת דוד)

{כד} וְאִם-לֹא מִדְּאָגָה מְדַבֵּר עֲשִׂינוּ אֶת-זֹאת לְאֹמֵר מִחַר יְאִמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ לְאֹמֵר מֵה-לָּכֶם וְלֵיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י מדאגה מדבר. מחמת דאגת יראת דבר חרפה עשינו, כמה שמפרש פן יאמרו בניכם מחר לחרף את בנינו, כשילכו להקריב במשכן שילה, שמה יאמרו מה לכם ולה', והלא גבול נתן בינינו וביניכם את הירדן, זו דאגנו ועשינו. כל 'דאגה' שמקרא לשון יראה הוא, כמו (ירמיהו לח יט) : אני דואג את היהודים, לדקיהו : (רש"י)

מצודת דוד ואם לא. מוסב למעלה, לומר : ואם לא עשינו את זאת מחמת דאגה ופחד מדבר אחר, אזי ה' הוא יבקש : לאמר. עתה מפרשים דבריהם ואומרים : כי אמרנו פן לאחר זמן יאמרו בניכם וכו' : מה לכם ולה'. כאלו יאמרו מה לכם לה', ומה לה' לכם, רצה לומר, אין לכם חלק בה' ולא ה' בכם : (מצודת דוד)

{כה} וְגָבֹול גָּת-יְהוָה בֵּינֵנוּ וּבֵינֵיכֶם בְּנֵי-רְאוּבֵן וּבְנֵי-גַד אֶת-הַיַּרְדֵּן אֵין-לָכֶם חֵלֶק בְּיְהוָה וְהַשְּׁבִיתוּ בְּנֵיכֶם אֶת-בְּנֵינוּ לְבִלְתִּי יִרְאֵ אֶת-יְהוָה:

מצודת דוד והשביתו. ובזה ימנעו את בנינו מליראה את ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון והשביתו. בטול ומניעה, כמו (ישעיהו יד ד) שבת נוגש : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה היתה תשובתם כי לא עשו זה לא לעולה ולא לזבח אך להיות להם לזכר כי הם מעם ה' ומארצו יצאו והמעבר היה רק בינם ובין ארץ ישראל ולזאת הסבה קראו שם המזבח כי עד הוא בינותינו כי ה' האלהים

(רלב"ג)

:

לכז ונאמר נעשה-נא לנו לבנות את-המזבח לא לעולה ולא לזבח:

מצודת דוד ונאמר. ובעבור זה אמרנו נעשה את זאת לבנות מזבח, אולם לא לעולה וזבח: (מצודת דוד)

לכז כי עד הוא בינינו וביניכם ובין דרותינו אחרינו לעבד את-עבדת יהוה לפניו בעלותינו ובזבחינו ובשלימינו ולא-יאמרו בניכם מחר לבנינו אין-לכם חלק ביהוה:

רש"י כי עד הוא. שלא סילקנו עצמנו מתורת מזבח: (רש"י)

מצודת דוד כי עד הוא. כי רק להיות הוא עד בינינו, שגם אנחנו נעבוד את ה', כי גם לנו חלק בו, כי המזבח אשר בינינו דומה הוא למזבח ה', ולזה יחשב לעד: ולא יאמרו. ולא יוכלו עוד לומר כזאת: (מצודת דוד)

לכח ונאמר והיה כי-יאמרו אלינו ואל-דרותינו מחר ואמרנו ראו את-תבנית מזבח יהוה אשר-עשו אבותינו לא לעולה ולא לזבח כי-עד הוא בינינו:

מצודת דוד ונאמר. בהיות המזבח בנוי, נאמר כאשר יאמרו בניכם כזאת, אז נשיב להם: ראו תבנית המזבח העומד לעד, כי הלא לא נעשה עליו עולה וזבח, ואם לא להיות לעד, על מה נבנה: (מצודת דוד)

מצודת ציון תבנית. צורת: (מצודת ציון)

לכט חלילה לנו ממנו למרד ביהוה ולשוב היזם מאחרי יהוה לבנות מזבח לעלה למנחה ולזבח מלבד מזבח יהוה אלהינו אשר לפני משכן:

מצודת דוד חלילה לנו ממנו. המרד בה' הוא חולין לנו מצד עצמינו, מבלי דבר התוכחה: מלבד. להיות עוד אחד זולת המזבח אשר לפני משכן ה': (מצודת דוד)

מצודת ציון חלילה. הוא מלשון חולין וגנאי : (מצודת ציון)

גל וישמע פינחס הפהן ונשיאי העדה וראשי אלפי ישראל אשר אתו את-הדברים אשר דברו בני-ראובן ובני-גד ובני מנשה וייטב בעיניהם:

רלב"ג וישר הדבר בעיני פנחס ובעיני הנשיאים וישבו מאתם אל בני ישראל וברכו בני ישר' את השם הנכבד ששמר אותם מעלות לצבא : (רלב"ג)

גלא ויאמר פינחס בן-אלעזר הפהן אל-בני-ראובן ואל-בני-גד ואל-בני מנשה היום | ידענו כי-בתוכנו יהוה אשר לא-מעלתם ביהוה המעל הזה אז הצלתם את-בני ישראל מיד יהוה:

מצודת דוד היום ידענו וכו'. בתת בלבבנו להזהר מבוא בדמים ולדבר תחלה פנים אל פנים, כי רואים אנו אשר לא מעלתם המעל הזה אשר חשבנו, ואדרבה אז בבנין המזבח הצלתם את בני ישראל מיד מכת ה', כי מעתה לא יחטאו להשבית את בניכם מליראה את ה' ולא יענשו, מה שאין כן אם השביתו, כי אז לא היו נצולים מעונש: (מצודת דוד)

גלב וישב פינחס בן-אלעזר הפהן | והנשיאים מאת בני-ראובן ומאת בני-גד מארץ הגלעד אל-ארץ כנען אל-בני ישראל וישבו אותם דבר:

מצודת דוד דבר. תשובה על דברי השליחות: (מצודת דוד)

גלג וייטב הדבר בעיני בני ישראל ויברכו אלהים בני ישראל ולא אמרו לעלות עליהם לצבא לשחת את-הארץ אשר בני-ראובן ובני-גד ישבים בה:

רס"י ויזכרו אלהים. ואודיאו קדם ה' בני ישראל : (רס"י)

מצודת דוד ויברכו אלהים. על אשר נתן בלבם לשלוח להם טרם ילחמו: ולא אמרו. לא חשבו עוד להלחם בס, כי קבלו דבריהם הנאמרים באמת: (מצודת דוד)

לד וַיִּקְרָאוּ בְּנֵי-רְאוּבֵן וּבְנֵי-גַד לְמִזְבֵּחַ כִּי עַד הוּא בְּיַנְתֵּינוּ כִּי יְהוָה
הָאֱלֹהִים: (פ)

כ"י ויקראו בני ראובן ובני גד למזבח כי עד הוא. הרי זה מן המקראות
הקלרים, ולריך להוסיף בו תיבה אחת, ויקראו בני ראובן ובני גד למזבח
'על' : (כ"י)

מצודת דוד ויקראו וכו' למזבח. תחסר מלת עד, ורצה לומר, ויקראו וכו'
למזבח עד, כי עד הוא בינינו ובין בני ישראל היושבים בעבר הירדן
המערבי אשר ה' הוא האלהים, וכמוהם כמונו מאמינים את זאת
באמונה שלימה: (מצודת דוד)

יהושע פרק-כג

א וַיְהִי מִיָּמִים רַבִּים אַחֲרֵי אֲשֶׁר-הֵנִיחַ יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל-אֲבֹתֵיהֶם
מִסְבִּיב וַיְהוֹשֶׁעַ זָקֵן בָּא בְּיָמִים:

מצודת דוד מימים רבים. מסוף ימים רבים: (מצודת דוד)

ב וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ לְכָל-יִשְׂרָאֵל לְזָקְנָיו וּלְרָאשֵׁיו וּלְשֹׁפְטָיו וּלְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם אֲנִי זָקֵן תִּזְכְּרוּ בְּאֵתִי בְּיָמִים:

רלב"ג ואחר זה זכר שכבר קרא יהושע לכל ישראל רוצה לומר למנהיגים
אותם כי הוא רחוק שידבר דבריו עם כל ישראל והנה אלו המנהיגים זכר
בהדרגה וזכר הזקנים תחילה והם הסנהדרין לפי מה שאחשו כי שם היה
קבוץ החכמים והם המנהיגים כל העם ואחר זכר ראשי העם והם
הנשיאים שכל אי מהם ראש לשבט אחד ואחר זכר ראשי עיר ועיר והם
השופטים והשוטרים והודיעם מה שנמשך להם מהטוב בלכתם אחר
השם יתעלה ומה שנמשך להם מהרע בעזבי אותו ולזה הזהיר מהתחתן
בגוים הנשארים בזמן ההוא כדי שלא ילמדו ממעשיהם ויבואו לעבור
ברית ה' ולעבוד אלהים אחרים והזהירם גם כן שלא יזכירו שם אלהיהם
ולא יגרמו להשבע בשמם ושלא יעבדום ושלא ישתחוו כמו שבאו
האזהרות על כל זה בתורה להודיעם שאם יעשו זה יהיה סבה לאבדם

מעל הארץ הטובה אשר נתן להם ה' וצוה אותם לאהבה את ה' ולדבקה בו ושיחזקו מאד לשמור ולעשות ככל הכתוב ולבלתי סור ממנו ימין ושמאל והנה קרא ימין ההוספי' על דברי תורה וקרא שמאל הגרעון ממנה כי בזה יהיה נוטה מדרכי התורה : (רלב"ג)

ג וְאַתֶּם רְאִיתֶם אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְכָל-הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם:

מצודת דוד **הגוים האלה.** אשר כבר כבשתם: (מצודת דוד)

מצודת ציון **לכם.** בשבילכם: (מצודת ציון)

ד רְאוּ הַפְּלִתִי לָכֶם אֶת-הַגּוֹיִם הַנִּשְׁאָרִים הָאֵלֶּה בְּנַחֲלָה לְשִׁבְטֵיכֶם מִן-הַיַּרְדֵּן וְכָל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִכְרַתִּי וְהֵיִם הַגְּדוֹל מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ:

רפ"י **ראו הפלתי לכם.** בגורל לנחלה: הנשארים. ליכבש: (רפ"י)

מצודת דוד **הפלתי וכו'.** רצה לומר, הפלתי הגורל להם וכו': הנשארים. אשר עדיין לא כבשתם: **בנחלה.** לחלקם בנחלה להשבטים: **מן הירדן.** היושבים מן הירדן והלאה, כלפי המערב: **וכל הגוים וכו'.** גם הם חלקתים בגורל: **והים.** מוסב על מן הירדן, לומר: מן הירדן ועד הים הגדול העומד במבוא השמש: (מצודת דוד)

מצודת ציון **מבוא.** ענין שקיעה, כמו (בראשית כח יא) כי בא השמש: (מצודת ציון)

ה וַיְהוֹה אֱלֹהֵיכֶם הוּא יְהַדְפֶם מִפְּנֵיכֶם וְהוֹרִישׁ אֶתְכֶם מִלְּפָנֵיכֶם וַיִּרְשְׁתֶּם אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָכֶם:

מצודת דוד **יהדפם.** את הנשארים: (מצודת דוד)

מצודת ציון **יהדפם.** ענין דחיפה והכאה, כמו (תהלים א ד) תדפנו רוח: **והוריש.** יגרש: (מצודת ציון)

ו וְחִזְקֶתֶם מְאֹד לְשֹׁמֵר וְלַעֲשׂוֹת אֶת כָּל-הַכְּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה

לבלתי

סור-ממנו

ימין

ושמאל:

מצודת דוד ימין ושמאל. הוא ענין מליצה, והושאל מההולך דרך ישר, שאין להטות ממנו לא לימין ולא לשמאל: (מצודת דוד)

זז לבלתי-בוא בגוים האלה הנשארים האלה אתכם ובשם אלהיהם לא-תזכירו ולא תשביעו ולא תעבדום ולא תשתחוו להם:

מצודת דוד לבלתי בוא בגוים. שלא תבואו לכלם להיות כמוהם: ולא תשביעו. רצה לומר, את הזולת: (מצודת דוד)

חח כי אם-ביהוה אלהיכם תדבקו כאשר עשיתם עד היום הזה: **טט** ויזרש יהוה מפניכם גוים גדלים ועצומים ואתם לא-עמד איש בפניכם עד היום הזה:

מצודת דוד ויורש. ובעבור זה גרש ה' וכו': ואתם. רצה לומר, ואתם הלא ראיתם אשר לא עמד וכו': (מצודת דוד)

יז איש-אחד מכם ירדף-אלף כי | יהוה אלהיכם הוא הנלחם לכם כאשר דבר לכם:

מצודת דוד איש אחד. כי אחד מכם היה רודף אלף: (מצודת דוד)

יא ונשמרתם מאד לנפשתיכם לאהבה את-יהוה אלהיכם:

מצודת דוד לנפשתיכם. בעבור קיום נפשתיכם: (מצודת דוד)

יב כי | אם-שוב תשובו ודבקתם ביהוה הגוים האלה הנשארים האלה אתכם והתחנתם בהם ובאתם בהם והם בכם:

מצודת דוד תשובו. מאחרי ה', ובאתם בהם לקחת מבנותיהם: (מצודת דוד)

מצודת דוד ציון והתחנתם. מלשון חתון: (מצודת דוד)

יג ידוע תדעו כי לא יוסיף יהוה אלהיכם להוריש את-הגוים האלה מלפניכם והיו לכם לפח ולמוקש ולשטט בצדיכם ולצננים בעיניכם עד-אבדכם מעל האדמה הטובה הזאת אשר נתן לכם יהוה אלהיכם:

רז"י ולשוטט בצדיכם. יקוטטו לצוז ולשלול סביבותיכם : ולצננים. לשון מחנות, וכן (יחזקאל כג כד) : וזאו אליך הן, כלנה זו המקפת את האדם משלש רוחות, כמה שנאמר (תהלים ה יג) : כלנה רצון תעטרנו, תסובצנו, כמו (שמואל א כג כו) : וסאול ואנשיו עוטרס אל דוד ואל אנשיו, עוטרס, סובצים :

מצודת דוד והיו לכם. הגוים האלה : ולשוטט. רצה לומר יכאיבו לכם כמכת השוט, וכקוץ המנקר העין : (מצודת דוד)

מצודת ציון לפח. לרשת : ולמוקש. למכשול : ולשוטט. ענין שבת, כמו (משלי כו ג) שוט לסוס, ונכפלה למייד הפעל : ולצננים. ענין קוצים, וכן (במדבר לב נה) לצננים בצדיכם : (מצודת ציון)

יד והנה אנכי הולך היום בדרך כל-הארץ וידעתם בכל-לבבכם ובכל-נפשכם כי לא-נפל דבר אחד מפל | הדברים הטובים אשר דבר יהוה אלהיכם עליכם הפל באו לכם לא-נפל ממנו דבר אחד:

מצודת דוד בדרך כל הארץ. בדרך אשר כל הבריות הולכים שם, ורצה לומר הנה אמות ככל בני אדם, ולא אראה בכל אשר יקרה אתכם לאחר זמן : וידעתם וכו'. רצה לומר, עתה דעו והבינו בכל לב ובכל נפש את הקורות, כי הלא לא נפל דבר מהדברים הטובים אשר דבר ה' : (מצודת דוד)

טו והיה כאשר-בא עליכם כל-הדבר הטוב אשר דבר יהוה אלהיכם אליכם פן יביא יהוה עליכם את כל-הדבר הרע עד-השמידו אותכם מעל האדמה הטובה הזאת אשר נתן לכם יהוה אלהיכם:

מצודת דוד והיה וכו'. וכמו שהיה כל דבר הטוב, כן יהיה כל דבר הרע : (מצודת דוד)

טז בעברכם את-ברית יהוה אלהיכם אשר צוה אתכם והלקתם

וְעַבְדְתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם וְחָרָה אַף-יְהוָה בְּכֶם
וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם: (פ)

מצודת דוד **בעברכם.** כאשר תעברו את ברית ה' וכו': (מצודת דוד)

יהושע פרק-כד

א וַיֹּאסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת-כָּל-שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׂכֵמָה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלְרָאשֵׁי וְלְשֹׁפְטָיו וְלְשֹׁטְרָיו וַיִּתְּצֻבוּ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:

מצודת דוד **לזקני ישראל וכו'.** שיעמדו הם במקום כולם: לפני האלהים.
לפני הארון אשר הביאו לשכם לכרות לפניו הברית, וכמו שאמר בסוף
הענין: (מצודת דוד)

רלב"ג ועוד זכר אח"ז שכבר אסף יהושע כל שבטי ישראל שכמה והביאם
שם בברית ה' כשקיימו וקבלו עליהם שנית לעבוד את ה' והנה עשו זה
יהושע להוסיף להם אזהרה שלא יעבדו אלהים אחרים כי נגלה לו מצד
הנבואה כי סופן ללקות בזה והנה יוסיף זה להם החזקה מהמשך אחר
העון הזה כי הם בעצמם קבלו עליהם זה לפני האלהים ולולי זה לא היה
צריך לזה כי במה שנקשרו ישראל במעמי הר סיני נקשרו אלו הבאים
אחריהם: (רלב"ג)

ב וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-כָּל-הָעָם כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר
הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם תָּרַח אָבִי אֲבִרְהָם וְאָבִי נַחֲוֹר וַיַּעֲבְדוּ
אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

מצודת דוד **בעבר הנהר וכו'.** הזכיר החסדים שעשה עמהם, ואמר הלא
מעולם ישבו אבותיכם בעבר הנהר, ומאד נשתקעו באמונות כוזבות,
כאנשי הארץ ההיא: **תרח אבי וכו'.** רצה לומר, הלא תרח היה אבי
אברהם ואבי נחור, ושניהם, האב ונחור בנו, עבדו עבודה זרה: (מצודת דוד)

רלב"ג והנה זכר להם זה הנביא מה שאמר שהפליא חסדו השם יתעלה
לנו והוא כי מתחלה היו כל אבותינו עובדי ע"ג והיה מושבי בעבר הנהר
והש"י לקח משם אברהם אבינו והביאו לארץ כנען להיות הארץ ההיא

נבחרת כדי שיהיה זרעו יותר שלם : (רלב"ג)

ג וְאָקַח אֶת-אֲבִיכֶם אֶת-אַבְרָהָם מֵעֶבֶר הַנְּהָר וְאוֹלָךְ אוֹתוֹ בְּכַל-אֶרֶץ
כְּנָעַן (וארב) וְאַרְבֵּה אֶת-זַרְעוֹ וְאֶתְּן-לוֹ אֶת-יִצְחָק:

רש"י וְאֶרֶב אֶת זַרְעוֹ. חֶסֶר ה"א, כִּמְהָ מַרְיָצוֹת וְנִסְיוֹנוֹת עֲשִׂיתִי עִמּוֹ, עַד
שָׁלַח נַתְתִּי לוֹ זֶרַע : (רש"י)

מצודת דוד וְאֶקַח. בְּחֶסֶדִי נִטִּיתִי לְבוֹ מִדְרַךְ אֲבִיו וְאֲחִיו, וְאֶקַח אוֹתוֹ
מִבִּינֵיהֶם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִמְשָׁךְ אַחֵר דַּעַתְם הַכּוֹזֵב: וְאוֹלָךְ אוֹתוֹ וְכוּ'. עַל כִּי
הָיָא אֶרֶץ קְדוּשָׁה וְרֵאווִי לְהַשְׂרֵאת שְׂכִינָה: וְאַרְבֵּה. רָצָה לֹמַר, אִף
שֶׁהֲרִבִּיתִי זַרְעוֹ מִיִּשְׁמַעֵאל, כִּמּוֹ שֶׁכָּתוּב (שֵׁם כֹּא יֵג) וְגַם אֶת בֶּן הָאֵמָה וְכוּ'
כִּי זֶרַעךָ הוּא, וְהוּא הֵלֵא רַק עֲלִיו שָׁאֵל, כִּמּוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית יז יח) לוֹ
יִשְׁמַעֵאל יַחִיהַ לְפָנֶיךָ, מִכָּל מְקוֹם עוֹד נַתְתִּי לוֹ אֶת יִצְחָק, כֹּאֲשֶׁר
הִבְטַחְתִּיו: (מצודת דוד)

רלב"ג וְהִנֵּה זָכַר כִּי הוֹלִיךְ אוֹתוֹ בְּכַל אֶרֶץ כְּנָעַן כִּי הַמְקוֹמוֹת רַבִּי מֵהֵנָּה
הָיוּ וּבְכֻלָּם בָּאָה אֵלָיו הַנְּבוּאָה לְהוֹרוֹת עַל שְׁלֵמוֹת הָאֶרֶץ הַהִיא לְמִי שֶׁהִיא
מוֹכֵן אֵל הַשְּׁלֵמוֹת : (רלב"ג)

ד וְאֶתְּן לְיִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וְאֶת-עֵשָׂו וְאֶתְּן לְעֵשָׂו אֶת-הַר שְׁעִיר לְרֵשֶׁת
אוֹתוֹ וְיַעֲקֹב וּבְנָיו יִרְדּוּ מִצְרָיִם:

מצודת דוד אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו. כִּי לְטוֹבָה יַחֲשַׁב לְיַעֲקֹב שֶׁהִיא עִם עֵשָׂו
בְּכֵרֶס אֶחָד, כִּי הוּא שָׂאֵב כָּל הַזּוֹהֵמָא, וְיַעֲקֹב יֵצֵא נָקִי: וְאֶתְּן לְעֵשָׂו וְכוּ'.
רָצָה לֹמַר, מִיֵּד נַתְתִּי לוֹ חֶלְקוֹ וְשֶׁלֹּא יִשְׁתַּעֲבֵד בְּמִצְרַיִם לְהִיּוֹת נַחֲשָׁב מִזַּרְע
יִצְחָק לְהִתְקַיֵּים בּוֹ (בְּרֵאשִׁית טו) כִּי גַר יִהְיֶה זֶרַעךָ וְכוּ' וְדוֹר רְבִיעִי יִשׁוּבוּ
הֵנָּה: וְיַעֲקֹב וְכוּ'. לְהִיּוֹת הֵם נַחֲשָׁבִים לְזַרְע, וְעֲלִיהֶם יֹאמַר כִּי גַר יִהְיֶה
זֶרַעךָ, וּבֵהֶם יִתְקַיֵּים וְדוֹר רְבִיעִי יִשׁוּבוּ הֵנָּה: (מצודת דוד)

רלב"ג וְהִנֵּה זָכַר שֶׁנָּתַן לוֹ אֶת יִצְחָק וְלֹא הִזְכִּיר שָׂאֵר הַבְּנִים כִּי בִּיצְחָק
לְבַדּוֹ יִקְרָא לוֹ זֶרַע וְאוֹלָם בִּיצְחָק זָכַר שֶׁנָּתַן לוֹ אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו וְלֹא
נִמְנַע מִלְּהַזְכִּיר עֵשָׂו לְפִי שֶׁהִיא לוֹ צוֹרֵךְ לְהַזְכִּיר כִּי נָתַן לוֹ אֶת הַר שְׁעִיר
לְיִרוּשָׁה וְנִמְנַעוּ יִשְׂרָאֵל מִלְּהַלְחֵם עִמָּם עֲלֵיהֶם כִּמּוֹ שֶׁנִּזְכַּר בְּתוֹרָה וְאוֹלָם
מִבְּנֵי אֲבֵרָה לֹא הָיָה אֶחָד שֶׁהִזְהַרְתָּנוּ הַתּוֹרָה מִלְּהַלְחֵם עִמָּם, וְזָכַר
שִׁיעֲקֹב וּבְנָיו יִרְדּוּ מִצְרַיִם וְהוֹצִיאֵם מִשָּׁם הַשִּׁי"י עִי"י מִשֶּׁה וְאֶהְרֵן כֹּאֲשֶׁר
הֲרַבָּה לְהַכּוֹת אֶת מִצְרַיִם וְאַחֵר זֶה רַבּוֹ עֲלֵיהֶם וְרַדְפוּ אַחֲרֵיהֶם הַמִּצְרַיִם
בְּחֵיל גְּדוֹל וּבִרְכָב וּבִפְרָשִׁים וְהַשִּׁיגוּ אוֹתָם חוֹנִים עַל הַיָּם עַד שֶׁלֹּא יִכְלוּ

לברוח מהם והפליא השם ית' חסדו עמהם ושם ענן חשוך מאוד בין ישראל ובין מצרים וסבב שטבעו המצרים בים באופן שנזכר בתורה והנה עיני קצת הדור ההוא רואו' בזמן ההוא אלו האותות והמופתים אשר עשה השי"י במצרים ואחר זה ישבו במדבר ימים רבים בסבת המרגלים ואחר זה הביא אותם אל ארץ האמרי היושב בעבר הירדן והיא ארץ סיחון ועוג שני מלכי האמרי ויירשו ישראל ארצם מצד העזר האלהי לא בחרבם ולא בקשתם ואחר זה השתדל בלק בן צפור להלחם בישראל כשקרא לבלעם בן בעור לקלל אותם ולא אבה השי"י לשמוע אל בלעם ויברך ברוך אותם והצילם השם ית' ממנו כמו שנזכר בתורה, ואח"כ עברתם את הירדן ובאתי אל יריחו וירשתם אותה ואחר זה נלחמו בהם בעלי יריחו והם מלכי האמרי והפרזי והכנעני והחתי והגרגשי החוי והיבוסי שנלחמו עם ישראל כמו שנזכר בזה הספר וזה ממה שיור' שכל אחד מהמלכ"י ההם היה לו חלק מה ביריחו כמו שזכרו רז"ל : (רלב"ג)

וְאֶשְׁלַח אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן וְאֶגְּף אֶת-מִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבֹּא וְאַחַר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם:

מצודת דוד ואגוף. על ידי משה ואהרן : **כאשר עשיתי.** רצה לומר, כאשר ידוע לכם מה עשיתי בקרבו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואגוף. ענין הכאה, וכן (שמות כא כב) ונגפו אשה הרה : (מצודת ציון)

וְאֹצִיא אֶת-אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וְתָבֹאוּ הַיָּמָה וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵי אֲבוֹתֵיכֶם בְּרֶכֶב וּבַפָּרָשִׁים ים-סוּף: **וְיִצְעְקוּ אֶל-יְהוָה וַיִּשֶׂם מֶאֱפֶל בֵּינֵיכֶם | וּבֵין הַמִּצְרַיִם וַיָּבֵא עֲלֵיו אֶת-הַיָּם וַיִּכְסֶהוּ וְתִרְאֶינָה עֵינֵיכֶם אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי בַּמִּצְרַיִם וְתִשְׁבּוּ בַּמִּדְבָּר יָמִים רַבִּים:**

רס"י ויבא עליו את הים. על כל יחיד ויחיד שבהם, שאם היה היחיד בורה שלא ליכנס צים, גל של ים רודף אחריו וקולטו : (רס"י)

מצודת דוד וישם מאפל. כמו שכתוב (שמות יד כ) ויהי הענן והחשך : **ויבא וכו'.** ובזה הביא עליו את הים, כי אם לא היה האופל, היה אם כן רואה אשר ישראל הולכים בים ביבשה, ולא היה אם כן רודף אחריהם, בראות הנס ההוא, ולא היה אם כן נטבע במי הים, אבל לפי שהלך בחושך, לא ידע מכל זה, ובאו אחריהם בים מבלי דעת כי ים הוא, ובבואו נטבע בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מאפל. מלשון אופל וחושך : (מצודת ציון)

לח (ואבאה) ואביא אתכם אל-ארץ האמרי היושב בעבר הירדן וילחמו אתכם ואתן אותם בידכם ותירשו את-ארצם ואשמידם מפניכם: **ט** ויקם בלק בן-צפור מלך מואב וילחם בישראל וישלח ויקרא לבלעם בן-בעור לקלל אתכם:

מצודת דוד וילחם בישראל. חוזר ומפרש שהמלחמה היתה במה ששלח אחר בלעם לקללם להלחם עמהם בפה: (מצודת דוד)

ז ולא אביתי לשמע לבלעם ויברך ברוך אתכם ואצל אתכם מיד:

מצודת דוד לשמוע לבלעם. להספיק בידו לקלל כפי מחשבתו: ויברך. ועוד ברך אותם בברכה: מידו. מיד בלק, שערך מלחמה בפיו של בלעם: (מצודת דוד)

מצודת ציון אביתי. ענין רצון, כמו (דברים כה ז) לא אבה יבמי: (מצודת ציון)

יא ותעברו את-הירדן ותבאו אל-יריחו וילחמו בכם בעלי-יריחו האמרי והפרזי והקנעני והחתי והגרגשי החוי והיבויסי ואתן אותם בידכם:

רש"י וילחמו זכס בעלי יריחו האמורי והפרזי וגו'. כל שצעה העובדי כוכבים נזכרין כאן, לפי שיריחו עומדת על הספר, והיתה נגרה ומנעולה של ארץ ישראל, נקצלו לתוכה מכל שצעה האומות גבורי החיל: (רש"י)

מצודת דוד בעלי יריחו. וחוזר ומפרש האמורי וכו', כי כל מלכי הגוים ההם היו אדונים ביריחו, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (תנחומא משפטים יז) שכל אחד היה לו חלק מה ביריחו לגודל חביבותה, וכולם נתקבצו להלחם בישראל, ונפלו בידם: (מצודת דוד)

מצודת ציון בעלי יריחו. אדוני יריחו, כמו (שמות כב יד) אם בעליו עמו: (מצודת ציון)

יב וְאֶשְׁלַח לְפָנֵיכֶם אֶת-הַצֶּרְעָה וְתִגְרָשׁ אֹתָם מִפְּנֵיכֶם שְׁנֵי מַלְכֵי
הָאָמְרִי לֹא בְחֶרֶבְךָ וְלֹא בְקִשְׁתְּךָ:

מצודת דוד את הצרעה. היא הטילה בהם ארס ולא יכלו להלחם, וכאלו היא גרשה אותם, וחוזר ומפרש את שני מלכי האמורי סיחון ועוג: לא בחרבך. כי בדרך הטבע לא היית יכול לעמוד כנגדם: (מצודת דוד)

מצודת ציון הצרעה. אמרו רבותינו זכרונם לברכה (סוטה לו א) שהוא מין שרץ עוף, שהטילה בהם ארס: (מצודת ציון)

רלב"ג והנה שלחתי לכם הצרעי ר"ל שחדש להם נזקין הוזקו בהן זולת חרב המלחמה: (רלב"ג)

יג וְאֶתֶן לָכֶם אֶרֶץ | אֲשֶׁר לֹא-יִגְעַת בָּהּ וְעָרִים אֲשֶׁר לֹא-בְנִיתֶם וְתִשְׁבּוּ
בָהֶם כְּרִמִּים וְזִיתִים אֲשֶׁר לֹא-נִטְעַתֶם אֹתָם אֲכָלִים:

מצודת דוד אתם אוכלים. את פריהם: (מצודת דוד)

יד וְעַתָּה יִרְאוּ אֶת-יְהוָה וְעִבְדוּ אֹתוֹ בְּתַמִּים וּבְאֵמֶת וְהִסִּירוּ אֶת-
אֱלֹהֵימָם אֲשֶׁר עִבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם בְּעֶבֶר הַנְּהָר וּבְמִצְרַיִם וְעִבְדוּ אֶת-יְהוָה:

מצודת דוד ועתה. הואיל והרבה להיטיב עמכם: והסירו וכו'. רצונו לומר הסירו מהלב, מכל וכל, מחשבת עבודה זרה: ובמצרים. כי רבים מהם עבדו במצרים עבודה זרה, כמו שכתוב (יחזקאל כ ח) ואת גלולי מצרים לא עזבו: (מצודת דוד)

רלב"ג ואחר שזכר כל הטובות שחנן השם יתברך את ישראל צוה אותם לירא את ה' ולעבוד אותו ולהסיר את אלהי הנכר מקרבם: (רלב"ג)

טו וְאִם רַע בְּעֵינֵיכֶם לְעַבֵּד אֶת-יְהוָה בְּחֶרֶוֹ לָכֶם הַיּוֹם אֶת-מִי תַעֲבֹדוּן
אִם אֶת-אֱלֹהֵימָם אֲשֶׁר-עִבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר (בעבר) מֵעֶבֶר הַנְּהָר וְאִם
אֶת-אֱלֹהֵי הָאָמְרִי אֲשֶׁר אֹתָם יֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ וְאֲנִי וּבֵיתִי נַעֲבֹד אֶת-
יְהוָה: (פ)

מצודת דוד בחרו לכם וכו'. חשב כאשר יבחרו מי, אז יביא טענות למאס אותם: ואנכי וכו'. ולא נהיה נמשכים אחריכם: (מצודת דוד)

רלבי"ג ולפי שידע מתכונתם אז שלא לעבוד ע"ג עם מה שמשך לבם אל זה בדברים אלו אמר להם שאם רע בעיניהם לעבוד את ה' ובחרו להם אלהי אבותיהם אשר מעבר הנהר שהרחיקם הש"י מזה בכל עז ולזה לקח את אברהם משם והוליכו את ארץ כנען שלא לעבד אלהי האמרי אשר הביאם השם יתברך לשב' בארצם כשהורישום את ארצם והנה אמונותיה' הכוזבות ומנהגותיה' הפחותים היו סבה שהקיאה הארץ אותם כמו שנזכר בתורה כי ברשעי' הגוים ההם ה' מורישם מפניהם וזה היה ג"כ סבה להרחיק ישראל מאלהיהם לעבדם והודיעם גם כן יהושע עם זה שאם יבחרו לעבוד אלהים אחרים שלא יסכים עמהם אך הוא וביתו יעבדו את ה' כדי להרחיקם עוד מלבחור בע"ג, והנה היה ההשתדלות באלו כדי שיקבלו עוד הדור ההוא לפני האלהים שלא לעבוד ע"ג כי זה היה ראוי שירחיקם יותר מהמשך אחר ע"ג אחרי מות יהושע ועכ"ז לא נשמרו מזה כמו שנזכר בראש ספר שופטים : (רלבי"ג)

{טז} ויען העם ויאמר חלילה לנו מעזב את-יהוה לעבד אלהים אחרים:

רלבי"ג ויען העם וגו'. וענה העם כי חלילה להם מעבוד אלהים אחרים עם ראותם הטובות והנפלאות שחננם הש"י : (רלבי"ג)

{יז} כי יהוה אלהינו הוא המעלה אתנו ואת-אבותינו מארץ מצרים מבית עבדים ואשר עשה לעינינו את-האתות הגדלות האלה וישמרנו בכל-הדרך אשר הלכנו בה ובכל העמים אשר עברנו בקרבם: **{יח}** ויגרש יהוה את-כל-העמים ואת-האמרי ישב הארץ מפנינו גם-אנחנו נעבד את-יהוה כי-הוא אלהינו:

מצודת דוד גם אנחנו. כמו אתה וביתך : (מצודת דוד)

{יט} ויאמר יהושע אל-העם לא תוכלו לעבד את-יהוה כי-אלהים קדשים הוא אל-קנוא הוא לא-ישא לפשעכם ולחטאותיכם:

רפ"י חללים קדושים. ברוב מקומות נקרא כל לשון רבנות לשון רבים, כמו (בראשית מז ל) : לפני הארץ ; (שם לו כ) : לפני יוסף ; (שמות כז יד) : אם בעליו עמו ; (שמואל ב ז כג) : אשר הלכו חללים לפדות, לפי שהם הזה שם שררה הוא : (רפ"י)

מצודת דוד לא תוכלו. כוונת יהושע היתה שיגלו מצפוני לבם באר היטב, ולקשרם במוסרי הברית, אומר דבריו להטעותם, שיחשבו כאילו הברירה בידם לבחור מי שירצו הם, ולדעת מה ישיבו: **אלהים קדושים**. קדוש בכל מיני קדושות, ומאד קשה להיות נזהר בעבודתו: **אל קנוא הוא**. נוקם הוא מעוברי רצונו, ולא ישא הפשעים: (מצודת דוד)

מצודת ציון קנוא. מתנקם ליפרע: **ישא**. ענין כפרה ומחילה, כמו (שמות לד ז) נושא עון: (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה להרחיקם עוד מעבוד ע"ג אמר להם כי אחר שיכנסו לעבודתו יתברך תקשה להם מאד עבודתו כי לא ישא לפשעיהם אם יסורו מאחריו לעבוד ע"ג אך יכלה אותם אחר אשר הטיב להם ולא אמר להם זה יהושע שיהיה הענין בבחירתם לסור מאחרי ה' כי כבר נקשרו בזה כל הדורות במעמד הר סיני אך אמר להם זה להוסיף להם הרחקה מעבוד ע"ג כמו שזכרנו שם שכבר היה יודע מטוב תכונת' בעת ההיא שהם לא יסכימו בשום פנים לעבוד זולתי הש"י ואחר זה אמר להם יהושע שהם עדים בהם כי הם בחרו לעבוד את ה' להרחיקם יותר במה שאחר זה מעבוד ע"ג:

כז כי תעזבו את-יהוה ועבדתם אלהי נכר ושב והרע לכם וכלה אתכם אחרי אשר-היטיב לכם:

מצודת דוד כי תעזבו. וכאשר תעזבו אותו ישוב להרע לכם ולכלות אתכם: אחרי אשר היטיב לכם. רצה לומר, ותהיה אם כן הרעה כפולה, כי האדם הרגיל בטובה, כפול צערו ממי שלא ראה בטובה מעולם: (מצודת דוד)

כח ויאמר העם אל-יהושע לא כי את-יהוה נעבד:

מצודת דוד לא. רצה לומר, לא נעזוב אותו, כי את ה' נעבוד כל הימים, ונהיה נזהרים בעבודתו: (מצודת דוד)

כט ויאמר יהושע אל-העם עדים אתם בכם פי-אתם בחרתם לכם את-יהוה לעבד אותו ויאמרו עדים:

רס"י עדים אתם ככם. ראה יהושע שעתידין לערער בימי יחזקאל ולומר (יחזקאל כ לב) נהיה כגוים, לפיכך הכזיב עליהם עכשיו, ולכך הוסיף להם בימי יחזקאל, (שם פסוקים לב לג): והעולה על רוחכם היה לא תהיה

וגו', חי אני אם לא ביד חזקה וגו', כבר קבלתם עליכם זימי יהושע, ולא תאמרו מה שקבלנו עלינו זימי משה, כדי ליכנס לארץ עשינו, הרי זימי יהושע כבר נכנסתם וקבלתם : (רס"י)

מצודת דוד **עדים אתם בכס**. אתם היו עדים בעצמיכם שבחרתם לעבוד את ה': **ויאמרו עדים**. רצה לומר, נהיה עדים בעצמינו: (מצודת דוד)

לכג **ועתה הסירו את-אלהי הנכר אשר בקרבכם והטו את-לבבכם אל-יהוה** **אלהי ישראל**:

מצודת דוד **ועתה הסירו**. הם לא הניחו ליהושע לגמור את דבריו והשיבו: עדים, ואחר זה חזר יהושע לגמור דבריו, ואמר: **ועתה הסירו מלב, מכל וכל, מחשבות עבודה זרה**: (מצודת דוד)

רלב"ג ואמר להם שיסירו את אלהי הנכר אשר בקרבם ויטו לבבם אל ה' אלהי ישראל והוא אמר להם זה שאם נפתה לבם בסתר מאחת העבודות האלו אשר לאנשי הארץ יסירו מלבם הדעות הנפסדות בהם והם לא הודו שיצטרכו לזה אך השיבו כי הם יעבדו את ה' אלהי ישראל וישמעו בקולו: (רלב"ג)

לכד **ויאמרו העם אל-יהושע את-יהוה אלהינו נעבד ונקולו נשמע**:

מצודת דוד **ויאמרו העם**. חזרו העם לגמור דבריהם, שאמרו: **נהיה עדים בעצמינו אשר קבלנו לעבוד ה' ולשמוע בקולו**: (מצודת דוד)

לכה **ויכרת יהושע ברית לעם ביזום ההוא וישם לו חק ומשפט בשכם**:

רס"י **ויסם לו חק ומשפט בשכם**. סידר להם סם החוקים שבתורה, וקבלו עליהם: (רס"י)

מצודת דוד **ויכרת וכו'**. לקבל עבודת ה' מאהבה: **ויסם לו**. סדר לישראל חוקי התורה ומשפטיה: (מצודת דוד)

רלב"ג ויכרת יהושע ברית לעם. על זה להיותם עובדים את ה' ולהשאיר זכר לזה המעשה למען יבושו ישראל אם יסורו מאחרי ה' כתב יהושע את

הדברים האלה בספר תורת האלהים והקים אבן גדולה תחת האלה אשר במקדש ה' להיות לזכר ולעדות על זה המעשה כמו שעשו יעקב ולבן במעשה הגל והמצבה להיות לעד ביניהם על ברית' את ה' : (רלבי"ג)

בנו וַיִּכְתֹּב יְהוֹשֻׁעַ אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים וַיִּקַּח אֶבֶן גְּדוֹלָה וַיִּקְיֶמָהּ שָׁם תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר בְּמִקְדָּשׁ יְהוָה: (o)

רס"י ויכתב יהושע וגו'. תרגם יונתן : וכתב יהושע ית פתגמיא האלון ואלנעינון בספר אורייתא דה', ובמסכת מכות (יא א) נחלקו אמוראים, חד אמר אלו שמונה פסוקים (דברים לד ה-יב) מן זימת משה' עד לעיני כל ישראל', שהרי ספר תורה חסר, והשלימו, וחד אמר פרשה זו של ערי מקלט כתב בספרו כמו שהיו כתובים בספר התורה : תחת האלה. תחות אלתא, היא מזוזת הפתח, כמו שנאמר (מלכים א ו לא) : האיל מזוזת חמישית ; ומדה אחת לאילם. ויש אומרים זו האלה אשר עם שכם, שכתוב ביעקב (בראשית לה ד) : ויטמון אותם יעקב תחת האלה : אשר במקדש ה'. כלפי שהביאו שם את הארון, כמה שנאמר למעלה (פסוק א) : ויתיכזו לפני האלהים :

מצודת דוד את הדברים האלה. אשר דבר עם ישראל בשכם : בספר וכו'. ותרגם יונתן : ואצנעינון בספר אורייתא דה', רצה לומר, נתנה במקום שמונח בה התורה : במקדש ה'. היא שכם, ולשעתו קראו מקדש, לפי שהיה שם הארון :

מצודת ציון האלה. הוא שם אילן מה : (מצודת ציון)

בכז וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-כָּל-הָעָם הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲבָן הַזֹּאת תִּהְיֶה-בְּנוֹ לְעֵדָה כִּי-הָיָא שְׂמֵעָה אֶת-כָּל-אִמְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עִמָּנוּ וְהָיְתָה בְּכֶם לְעֵדָה פֶּן-תִּכְחָשׁוּן בְּאֵלֵהֶיכֶם:

רס"י האבן הזאת תהיה בנו לעדה וגו'. הא אבנא הדא תהי לנו כתרין לוחי אבן קיימא ארי יתה עבדנא לסהדו ארי פתגמיא דכתיבין עלה מעין כל פתגמיא דה' דמליל עמנא. וגם יש לפותרו כמשמעו, כי היא שמעה את הדברים אשר דברתי לכם בשליחותו של מקום : (רס"י)

מצודת דוד כי היא שמעה. רצה לומר, במקום הזה נאמר, וכאלו שמעה היא: אמרי ה'. כי כל הדברים האלה בנבואה נאמרו, ולא מלבו: (מצודת דוד)

מצודת ציון לעדה. לשון עד בלשון נקבה: (מצודת ציון)

כח וישלח יהושע את-העם איש לנחלתו: (פ) **כט** ויהי אחרי הדברים האלה וימת יהושע בן-נון עבד יהוה בן-מאה ועשר שנים: **ל** ויקברו אתו בגבול נחלתו בתמנת-סרח אשר בהר-אפרים מצפון להר-גוש:

רפ"י בתמנת סרח. כך שמה. ובמקום אחר (סופטים 3 ט) הוא קורא אותה: תמנת חרס, על שם שהעמידו תמונת החמה על קברו (של יהושע), לומר, זה הוא שהעמיד החמה, וכל העובר עליה אומר חבל על זה שעשה דבר גדול כזה ומת. ויש אומרים, תמנת חרס שמה, ולמה נקרא שמה תמנת סרח, על שם שפירותיה מסריחין מרוב שמן: להר גוש. מלמד שרעש עליהם ההר להורגם לפי שלא הספידוהו כראוי: (רפ"י)

רלב"ג אחר זה זכר שכבר מת יהושע בן מאה ועשר שנים וקברו אותו בגבול נחלתו: (רלב"ג)

לא ויעבד ישראל את-יהוה כל ימי יהושע וכל | ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע ואשר ידעו את כל-מעשה יהוה אשר עשה לישראל:

רפ"י האריכו ימים. ימים האריכו, שנים לא האריכו, שנענשו: (רפ"י)

מצודת דוד אשר האריכו ימים. עד כלות עשרים ושמונה שנה מיום שעמד יהושע, כך כתוב בסדר עולם (סי' יב) ואשר ידעו וכו'. רצה לומר, בימי הזקנים האלה עבדו את ה' אשר ידעו מעשה ה', כי בעיניהם ראו, ובזה היו מישרים את לבות ישראל לאביהם שבשמים: (מצודת דוד)

רלב"ג וזכר עוד שכבר עבדו ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע ואשר ידעו את כל מעשה ה' אשר עשה לישראל והם יוצאי מצרים כי זולתי לא ידעו את כל המעשי וזכר אחר זה כי עצמות יוסף קברו במקום ההוא שהיה לבניו לנחלה וכי אלעזר בן אהרן מת וקברו אותו בגבעי פנחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים ואם יאמר

אומר איך היתה לפנחס אם לא היתה לאלעזר אמרנו לו כי תכף שמת אלעזר היה יורשו פנחס לפי שרשי התורה ולזה כשנקבר נקבר בגבעת פנחס בנו ואולם רבותינו ז"ל אמרו בפרק יש נוחלין כי פנחס ירשה מאשתו וזה דרך דרש ואמנם הפשט הוא לפי מה שכתבנו. ואולם התועלות המגיעות מזה הספור הם אלו. הא' הוא לפרסם עוצם השגחת הש"י לישראל ושכבר קיים מה שנשבע לאבותינו ולזרעם שיתן להם את הארץ ולזה זכר מה שירשו מהארץ ע"י משה וע"י יהושע והמלכים הרבים אשר נפלו בידם. הב' הוא במדות הוא שראוי לכל אדם שלא יקצר מעשות מה שאפשר מהטוב בחייו הלא תראה כי יהושע מפני שלא יכול להשלים ירושת הארץ לישראל לא קצר לעשות מה שהיה אפשר לו מהטוב והוא הפלת הארץ בנחלה לשבטים כי בזה היה תועלת כי הוא היה נביא ולא תשלם זאת החלוקה בשלמות למי שאינו נביא כי על פי ה' היתה כמו שזכר עם שכבר נמשך מזה תועלת שאם חלקו הארץ הנכבשת לבד היו ישראל מתעצלים בירושת הנשאר מהארץ לדעתם שמה שיכבשו יגיע לכלל ישראל הנה לא יקום אחד מהשבטים אם לא יקומו כלם ואולי תהיה זאת העצלה סבה שלא תשלם להם ירושת הארץ אך כשידע כל שבט המגיע לו מזה יזדרז לכבוש הארץ ההיא לפי מה שאפשר ואם הוצרך אל העזר יבקש אותו מאחי השבטים או יותר והבטיחו שהוא יעזור אותו גם כן לכבוש חלקו כמו שמצאנו שעשה שבט יהודה ושבט שמעון לפי מה שנזכר בראש ספר שופטים. השלישי הוא בזכירה המגיע לשבט ושבט מהארץ להצילם מהקטט' והמריבה אם ברוב הימים יפול מחלוקת ביניהם בענין הארץ הנה מה שנזכר בזה המקום מהמגיע לחלק מהם ישמרם מהקטטה. הרביעי הוא להזכיר קיום מה שייעד השם יתברך לכלב באשר מלא אחרי ה' ולא הלך בעצת שאר המרגלים שהארץ אשר דרכה רגלו בה תהיה לו לנחלה ולבניו. החמשי הוא להודיע שכבר נתקיים ייעוד השם יתברך בשבט שמעון ולוי במה שאמר יעקב אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל כי כבר היו נחלותיהם מפוזרות כמו שזכרנו. הששי הוא להודיע שכבר קיימו ישראל מה שצוו בתורה להבדיל ערי המקלט ולתת ללוים ערים לשבת ומגרשיהן לבהמתם והנה קבצנו שתי המצוות יחד כי ידמה שערי הכהנים והלוים כלם קולטות והנה התבאר מן התורה כי המזבח היה קולט ההורג בשוגג ולזה הוצרך לומר בהורג במזיד מעם מזבחי תקחנו למות כמו שביארנו שם וידמה כי מפני שכלל ערי המקלט עם ערי הלוים הנשארות בזה המספר ואמר בסוף שהם ערים מ"ח ומגרשיהן שכבר הקישן זו לזו ולזה תהיינה כלם קולטות. השביעי והוא מה שלמדנו מהמזבח שבנו השבטים אשר מעבר הירדן כי כשירצה האדם דבר אפשר שיתחדש ממנו הפסד או נזק ראוי שיתחכם להסירו קודם בואו ולא ימנעו מזה ראותו שלא יתכן הגעת ההפסד או הנזק ההוא כי אם לעתים רחוקים הלא תראה כי אלו השבטים כשראו כי בארץ הזמן יהיה אפשר שיסבב היות הירדן מפסיק ביניהם ובין ארץ ישראל שישביתו בניהם מעבוד את ה' התחכמו להמציא דבר נשאר מורה שגם הם מעם ה' ולזה בנו שם המזבח ההוא שיהיה בתבנית מזבח ה' וקראו שמו כי עד הוא בינותינו כי ה' האלהים ויהושע כאשר ראה גם כן

אפשרו' סור ישראל מאחרי ה' מצד מה שנשארו מן הגוים ההם שלא החרימום גם כן לפי מה שאפשר להצילם מזה והביאם מזה אל שיקבלו עליהם שנית את האלהים לעבדו ולאהבה אותו ושלא לסור מאחריו להרחיקם יותר מזה העון. השמיגי הוא שלמדנו מענין שלוח פנחס והנשיאים לשבטים שהיו מעבר לירדן לחקור אמתת הענין קודם עלותם עליהם לצבא והוא כי גם בענינים אשר יחשב שאין להמתין עליהם לעשותם כי אם תכף צריך להתישב ולחקור הענין הלא תראה כי לולא זאת החקירה היה נמשך מזה נזק רב בעלות בני ישראל לצבא על אחיהם והנה יחשב שאין להמתין על אלו הדברים שהם כנגד השם יתברך מפני הסבות שזכרו פנחס והנשיאים לשבטים האלו בזה המקום ולזה תמצא שלא המתין פנחס לקחת עצה ממשה רבינו בדבר זמרי אמרו רבותינו ז"ל כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב ומזה המקום יותר הספק איך לא נמלכו ישראל בזה ביהושע שהיה נביא עם שהיה מהענינים הראויים לעשות לפי משפטי התורה בהטלת העונשים ראוי שיהיה המעשה בהם לפי דרכי התורה באופני החקירה המיוסדי בתורה לא שישאלו איך האמת בזה לנביא ואם באנו לבאר זה בזה המקום יארכו הדברים יותר מהראוי למה שאנחנו בו. התשיעי הוא מה שלמדנו שראוי לכל אדם שישתדל שיהיה נקבר בגבול משפחתו להשאיר שמו ולזה זכר בהקבר יהושע בגבול נחלתו והקבר יוסף בגבול נחלת בניו והקבר אלעזר בן אהרן בגבעת פנחס בנו ומזה המקום למדנו התועלת שהגיע מזה הצד ליוסף כשנחלקו בניו לשני שבטים וזה כי בזה היה רבוי בגורלות לבני רחל ויתכן יותר שיגיע מקום קבורתה בנחלה לאחד מהם וכבר נתבאר שכן היה לפי מה שנזכר בספר שמואל : (רלבי"ג)

לַבַּיְתָּהּ וְאֶת-עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר-הָעֵלוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל | מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשֶׁכֶם בְּחִלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי-חַמּוֹר אָבִי-שָׁכֶם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה וַיְהִי לְבְנֵי-יוֹסֵף לְנַחְלָה:

רש"י קצרו נשכם. משכם גנזוהו, לשכם החזירוהו : (רש"י)

מצודת דוד העלו בני ישראל. אף כי משה העלם ממצרים (סוטה יג ב) אבל לפי שמת במדבר ולא הספיק להביאם לשכם והביאום הם, לכך נקרא על שמם : **ויהיו לבני יוסף לנחלה.** שדות החלקה היא היו לבני יוסף לנחלה, ולזה קברו שם את יוסף אביהם. או יאמר שעצמות יוסף חשבו להם בני יוסף לנחלה טובה, כי מאד נהנו והוטב להם במה שנקבר באחוזתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון בחלקת. ענין אחוזת שדה, כמו (בראשית לב יט) ויקן את חלקת השדה : **קשיטה.** מעה, והיא מטבע מה : (מצודת ציון)

לג וְאֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן מֵת וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּגִבְעַת פִּינְחָס בְּנוֹ אֲשֶׁר נָתַן-לוֹ
בְּהַר אֶפְרָיִם: (חזק)

רס"י כַּגִּבְעַת פִּינְחָס בְּנוֹ. מֵהֵיכָן הָיָה לוֹ לִפְנֵימָס חֶלֶק בְּאַרְצָא, שִׁירָשׁ מֵאַשְׁתּוֹ
: (רס"י)

מצודת דוד אֲשֶׁר נָתַן לוֹ. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נָתַנוּ אוֹתָהּ לוֹ בְּמִתְנָה, עִם שְׁלֵא נָתַן
נְחֵלָה לְשִׁבְטֵי הַלְוִי: (מצודת דוד)

מצודת ציון בְּגִבְעַת. מִלְשׁוֹן גִּבְעָה וְהַר : (מצודת ציון)